ನಾನ್ಯಂ ತತಃ ಪದ್ಮ ಪಲಾಶಲೋಚನಾದ್
ದುಃಖಚ್ಛಿದಂ ತೇ ಮೃಗಯಾಮಿ ಕಂಚನ ।
ಯೋ ಮೃಗ್ಯತೇ ಹಸ್ತಗೃಹೀತಪದ್ಮಯಾ
ಶ್ರಿಯೇತರೈರಂಗ ವಿಮೃಗ್ಯಮಾಣಯಾ ॥ ೨೩ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಏವಂ ಸಂಜಲ್ಪಿತಂ ಮಾತುರಾಕರ್ಣ್ಯಾರ್ಥಾಗಮಂ ವಚಃ ।
ಸಂನಿಯಮ್ಯಾತ್ಮನಾಽಽತ್ಮಾನಂ ನಿಶ್ಚಕ್ರಾಮ ಪಿತುಃ ಪುರಾತ್ ॥ ೨೪ ॥

ನಾರದಸ್ತದುಪಾಕರ್ಣ್ಯ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ತಸ್ಯ ಚಿಕೀರ್ಷಿತಮ್ ।
ಸ್ಪೃಷ್ಟ್ವಾ ಮೂರ್ಧನ್ಯಘಘ್ನೇನ ಪಾಣಿನಾ ಪ್ರಾಹ ವಿಸ್ಮಿತಃ ॥ ೨೫ ॥

ಅಹೋ ತೇಜಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣಾಂ ಮಾನಭಂಗಮಮೃಷ್ಯತಾಮ್ ।
ಬಾಲೋಽಪ್ಯಯಂ ಹೃದಾ ಧತ್ತೇ ಯತ್ಸಮಾತುರಸದ್ವಚಃ ॥ ೨೬ ॥

ನಾರದ ಉವಾಚ

ನಾಧುನಾಪ್ಯವಮಾನಂ ತೇ ಸಮ್ಮಾನಂ ವಾಪಿ ಪುತ್ರಕ ।
ಲಕ್ಷಯಾಮಃ ಕುಮಾರಸ್ಯ ಸಕ್ತಸ್ಯ ಕ್ರೀಡನಾದಿಷು ॥ ೨೭ ॥

ವಿಕಲ್ಪೇ ವಿದ್ಯಮಾನೇಽಪಿ ನ ಹ್ಯಸಂತೋಷಹೇತವಃ ।
ಪುಂಸೋ ಮೋಹಮೃತೇ ಭಿನ್ನಾ ಯಲ್ಲೋಕೇ ನಿಜಕರ್ಮಭಿಃ ॥ ೨೮ ॥

ಪರಿತುಷ್ಯೇತ್ತತಸ್ತಾತ ತಾವನ್ಮಾತ್ರೇಣ ಪೂರುಷಃ ।
ದೈವೋಪಸಾದಿತಂ ಯಾವದ್ವೀಕ್ಷ್ಯೇಶ್ವರಗತಿಂ ಬುಧಃ ॥ ೨೯ ॥

ಅಥ ಮಾತ್ರೋಪದಿಷ್ಟೇನ ಯೋಗೇನಾವರುರುತ್ಸಸಿ ।
ಯತ್ಪ್ರಸಾದಂ ಸ ವೈ ಪುಂಸಾಂ ದುರಾರಾಧ್ಯೋ ಮತೋ ಮಮ ॥ ೩೦ ॥

ಮುನಯಃ ಪದವೀಂ ಯಸ್ಯ ನಿಃಸಂಗೇನೋರುಜನ್ಮಭಿಃ ।
ನ ವಿದುರ್ಮೃಗಯಂತೋಽಪಿ ತೀವ್ರಯೋಗಸಮಾಧಿನಾ ॥ ೩೧ ॥

ಅತೋ ನಿವರ್ತತಾಮೇಷ ನಿರ್ಬಂಧಸ್ತವ ನಿಷ್ಫಲಃ ।
ಯತಿಷ್ಯತಿ ಭವಾನ್ಕಾಲೇ ಶ್ರೇಯಸಾಂ ಸಮುಪಸ್ಥಿತೇ ॥ ೩೨ ॥

ಕಂದ! ನಿನ್ನ ದುಃಖವನ್ನು ದೂರಮಾಡಲು ಆ ಕಮಲನಯನನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ನನಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಇತರ ದೇವತೆಗಳು ಯಾರಿಗಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿರುವರೋ ಅಂತಹ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೂ ಪದ್ಮವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಅರಸುತ್ತಿರುವಳು.'' ॥ ೨೩ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ತಾಯಿ ಸುನೀತಿಯು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳು ಇಷ್ಟಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಾಗಿದ್ದವು. ಆದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಧ್ರುವನು ಬುದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡನು. ಒಡನೆಯೇ ತಂದೆಯ ನಗರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ॥ ೨೪ ॥ ಇವೆಲ್ಲ ಸಮಾಚಾರ ಕೇಳಿ, ಅವನು ಏನು ಮಾಡಲು ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ನಾರದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದರು. ಅವರು ಧ್ರುವನ ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪಾಪನಾಶಕವಾದ ಕರಕಮಲವನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ವಿಸ್ಮಿತರಾಗಿ ಹೀಗೆ ಅಂದುಕೊಂಡರು –॥ ೨೫ ॥ ಆಹಾ! ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ತೇಜಸ್ಸು ಎಷ್ಟು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ! ಅವರು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ಮಾನಭಂಗವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರರು. ನೋಡಿ! ಇವನಾದರೋ ಇನ್ನೂ ಹಸುಳೆ. ಆದರೂ ಇವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಲತಾಯಿಯ ಕಟುವಚನಗಳು ಬೇರೂರಿಬಿಟ್ಟಿವೆ. ॥ ೨೬ ॥

ದೇವರ್ಷಿ ನಾರದರು ಹೇಳಿದರು – ಮಗು! ನೀನು ಇನ್ನೂ ಆಟ-ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುವ ಪುಟ್ಟ ಹುಡುಗ. ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಅಪಮಾನವಾಗಲೀ, ಸಮ್ಮಾನವಾಗಲೀ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂತು? ॥ ೨೭ ॥

ಆದರೂ ನೀನು ಮಾನಾಪಮಾನದ ಕುರಿತು ವಿಚಾರಮಾಡುವೆಯಾದರೆ, ಕಂದ! ನಿಜವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನ ಅಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಮೋಹವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಕರ್ಮಗಳನುಸಾರವೇ ಮಾನ-ಅಪಮಾನ, ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ॥ ೨೮ ॥ ಮಗು! ಭಗವಂತನ ಗತಿಯು ತುಂಬಾ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ವಿವೇಕಿಯಾದವರು ಅದನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿ, ದೈವವಶದಿಂದ ತನಗೆ ಒದಗಿದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ॥ ೨೯ ॥ ಈಗ ನೀನು ತಾಯಿಯ ಉಪದೇಶದಂತೆ ಯೋಗ-ಸಾಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹೊರಟಿರುವೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಭಗವಂತನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವೇ ಆಗಿದೆ. ॥ ೩೦ ॥ ಮಹಾಮುನಿಗಳು ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳ ತನಕ ನಿಸ್ಸಂಗರಾಗಿ ಯೋಗಸಮಾಧಿಯ ಮೂಲಕ ಅತಿಕಠಿಣವಾದ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಅವನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರರು. ॥ ೩೧ ॥ ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಈ ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಹಠವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗು. ದೊಡ್ಡವನಾದಾಗ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಸಮಯ ಬಂದಾಗ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುವೆಯಂತೆ. ॥ ೩೨ ॥

ಯಸ್ಯ ಯದ್ದೈವವಿಹಿತಂ ಸ ತೇನ ಸುಖದುಃಖಯೋಃ ।
ಆತ್ಮಾನಂ ತೋಷಯನ್‌ದೇಹೀ ತಮಸಃ ಪಾರಮೃಚ್ಛತಿ ॥ ೩೩ ॥

ಗುಣಾಧಿಕಾನ್ಮುದಂ ಲಿಪ್ಸೇದನುಕ್ರೋಶಂ ಗುಣಾಧಮಾತ್ ।
ಮೈತ್ರೀಂ ಸಮಾನಾದನ್ವಿಚ್ಛೇನ್ನ ತಾಪೈರಭಿಭೂಯತೇ ॥ ೩೪ ॥

ದೈವದ ವಿಧಾನದಂತೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳಲ್ಲೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತೋಷವಾಗಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವ ಮನುಷ್ಯನು ಮೋಹ ಮಯ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಪಾರಾಗುವನು. ॥ ೩೩॥ ಮನುಷ್ಯನು ತನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷ ಪಡಬೇಕು. ತನಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಲ್ಲಿ ದಯೆ ತೋರ ಬೇಕು. ತನಗೆ ಸಮಾನ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೊಡನೆ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ದುಃಖಗಳು ಎಂದೂ ಸತಾಯಿಸಲಾರವು. ॥ ೩೪ ॥

ಧ್ರುವ ಉವಾಚ

ಸೋಽಯಂ ಶಮೋ ಭಗವತಾ ಸುಖದುಃಖಹತಾತ್ಮನಾಮ್ ।
ದರ್ಶಿತಃ ಕೃಪಯಾ ಪುಂಸಾಂ ದುರ್ದರ್ಶೋಽಸ್ಮದ್ವಿಧೈಸ್ತು ಯಃ ॥ ೩೫ ॥

ಅಥಾಪಿ ಮೇಽವಿನೀತಸ್ಯ ಕ್ಷಾತ್ತ್ರಂ ಘೋರಮುಪೇಯುಷಃ ।
ಸುರುಚ್ಯಾ ದುರ್ವಚೋಬಾಣೈರ್ನ ಭಿನ್ನೇ ಶ್ರಯತೇ ಹೃದಿ ॥ ೩೬ ॥

ಪದಂ ತ್ರಿಭುವನೋತ್ಕೃಷ್ಟಂ ಜಿಗೀಷೋಃ ಸಾಧು ವರ್ತ್ಮ ಮೇ ।
ಬ್ರೂಹ್ಯಸ್ಮತ್ಪಿತೃಭಿರ್ಬ್ರಹ್ಮನ್ನನ್ಯೈರಪ್ಯನಧಿಷ್ಠಿತಮ್ ॥ ೩೭ ॥

ನೂನಂ ಭವಾನ್ಭಗವತೋ ಯೋಽಂಗಜಃ ಪರಮೇಷ್ಠಿನಃ ।
ವಿತುದನ್ನಟತೇ ವೀಣಾಂ ಹಿತಾರ್ಥಂ ಜಗತೋಽರ್ಕವತ್ ॥ ೩೮ ॥

ಧ್ರುವಕುಮಾರನು ಹೇಳಿದನು – ಪೂಜ್ಯರೇ! ಸುಖ-ದುಃಖಗಳಿಂದ ಚಿತ್ತವು ಚಂಚಲವಾದ ಜನರಿಗೆ ನೀವು ಕೃಪೆಗೈದು ಶಾಂತಿಯ ಈ ಉತ್ತಮ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಆದರೆ ನನ್ನಂಥಹ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯು ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ತಲುಪ ಲಾರದು. ॥ ೩೫ ॥ ಇದಲ್ಲದೆ ನನ್ನದು ಘೋರವಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಸ್ವಭಾವ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ನನ್ನಲ್ಲಿ ವಿನಯದ ಅಭಾವವೇ ಇದೆ. ಸುರುಚಿಯ ಕಟುವಚನಗಳೆಂಬ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಸೀಳಿ ಹೋದ ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಈ ಉಪದೇಶವು ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ॥ ೩೬ ॥ ದೇವರ್ಷಿಗಳೇ ತ್ರಿಲೋಕಗಳಲ್ಲೇ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತಂದೆ-ತಾತಂದಿರಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಯಾರೇ ಆಗಲೀ ಏರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲವೋ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಬಯಸುತ್ತಿರುವೆನು. ನೀವು ನನಗೆ ಅದರ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ. ॥ ೩೭ ॥ ನೀವು ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪುತ್ರರು. ಜಗತ್ತಿನ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಾ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವಿರಿ. ॥ ೩೮ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತ್ಯುದಾಹೃತಮಾಕರ್ಣ್ಯ ಭಗವಾನ್ನಾರದಸ್ತದಾ ।
ಪ್ರೀತಃ ಪ್ರತ್ಯಾಹ ತಂ ಬಾಲಂ ಸದ್ವಾಕ್ಯಮನುಕಂಪಯಾ ॥ ೩೯ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಧ್ರುವಕುಮಾರನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಪೂಜ್ಯರಾದ ನಾರದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸನ್ನರಾದರು. ಅವರು ಅವನ ಮೇಲೆ ಕೃಪೆಗೈದು ಹೀಗೆ ಸದುಪದೇಶ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ॥ ೩೯ ॥

ನಾರದ ಉವಾಚ

ಜನನ್ಯಾಭಿಹಿತಃ ಪಂಥಾಃ ಸ ವೈ ನಿಃಶ್ರೇಯಸಸ್ಯ ತೇ ।
ಭಗವಾನ್ವಾಸುದೇವಸ್ತಂ ಭಜ ತತ್ಪ್ರವಣಾತ್ಮನಾ ॥ ೪೦ ॥

ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಮೋಕ್ಷಾಖ್ಯಂ ಯ ಇಚ್ಛೇಚ್ಛ್ರೇಯ ಆತ್ಮನಃ ।
ಏಕಮೇವ ಹರೇಸ್ತತ್ರ ಕಾರಣಂ ಪಾದಸೇವನಮ್ ॥ ೪೧ ॥

ತತ್ತಾತ ಗಚ್ಛ ಭದ್ರಂ ತೇ ಯಮುನಾಯಾಸ್ತಟಂ ಶುಚಿ ।
ಪುಣ್ಯಂ ಮಧುವನಂ ಯತ್ರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯಂ ನಿತ್ಯದಾ ಹರೇಃ ॥ ೪೨ ॥

ಸ್ನಾತ್ವಾನುಸವನಂ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲಿಂದ್ಯಾಃ ಸಲಿಲೇ ಶಿವೇ ।
ಕೃತ್ವೋಚಿತಾನಿ ನಿವಸನ್ನಾತ್ಮನಃ ಕಲ್ಪಿತಾಸನಃ ॥ ೪೩ ॥

ಶ್ರೀನಾರದರು ಹೇಳಿದರು – "ಮಗು! ತಾಯಿಯಾದ ಸುನೀತಿಯು ಹೇಳಿರುವುದೆಲ್ಲವೂ ನಿನಗೆ ಪರಮಕಲ್ಯಾಣಕರವಾದ ಮಾರ್ಗವೇ ಆಗಿದೆ. ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನೇ ಆ ಉಪಾಯವು. ಆದುದರಿಂದ ದತ್ತಚಿತ್ತನಾಗಿ ಅವನನ್ನೇ ಭಜಿಸು. ॥ ೪೦ ॥ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಅಭಿಲಾಷೆಯುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಏಕಮಾತ್ರ ಉಪಾಯವು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಚರಣಸೇವೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ॥ ೪೧ ॥ ಮಗು! ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ಈಗ ನೀನು ಯಮುನಾನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಪವಿತ್ರವಾದ ಮಧುವನಕ್ಕೆ ಹೋಗು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಿತ್ಯಸಾನ್ನಿಧ್ಯವಿದೆ. ॥ ೪೨ ॥ ಅಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ ನದಿಯ ನಿರ್ಮಲ ಜಲದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ, ನಿತ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಆಸನವನ್ನು ಹಾಸಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ॥ ೪೩ ॥

ಪ್ರಾಣಾಯಾಮೇನ ತ್ರಿವೃತಾ ಪ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಮನೋಮಲಮ್ ।
ಶನೈರ್ವ್ಯುದಸ್ಯಾಭಿಧ್ಯಾಯೇನ್ಮನಸಾ ಗುರುಣಾ ಗುರುಮ್ ॥ ೪೪ ॥

ಪ್ರಸಾದಾಭಿಮುಖಂ ಶಶ್ವತ್ಪ್ರಸನ್ನವದನೇಕ್ಷಣಮ್ ।
ಸುನಾಸಂ ಸುಭ್ರುವಂ ಚಾರುಕಪೋಲಂ ಸುರಸುಂದರಮ್ ॥ ೪೫ ॥

ತರುಣಂ ರಮಣೀಯಾಂಗಮರುಣೋಷ್ಠೇಕ್ಷಣಾಧರಮ್ ।
ಪ್ರಣತಾಶ್ರಯಣಂ ನೃಮ್ಣಂ ಶರಣ್ಯಂ ಕರುಣಾರ್ಣವಮ್ ॥ ೪೬ ॥

ಶ್ರೀವತ್ಸಾಂಕಂ ಘನಶ್ಯಾಮಂ ಪುರುಷಂ ವನಮಾಲಿನಮ್ ।
ಶಂಖಚಕ್ರಗದಾಪದ್ಮೈರಭಿವ್ಯಕ್ತಚತುರ್ಭುಜಮ್ ॥ ೪೭ ॥

ಕಿರೀಟಿನಂ ಕುಂಡಲಿನಂ ಕೇಯೂರವಲಯಾನ್ವಿತಮ್ ।
ಕೌಸ್ತುಭಾಭರಣಗ್ರೀವಂ ಪೀತಕೌಶೇಯವಾಸಸಮ್ ॥ ೪೮ ॥

ಕಾಂಚೀಕಲಾಪಪರ್ಯಸ್ತಂ ಲಸತ್ಕಾಂಚನನೂಪುರಮ್ ।
ದರ್ಶನೀಯತಮಂ ಶಾಂತಂ ಮನೋನಯನವರ್ಧನಮ್ ॥ ೪೯ ॥

ಪದ್ಭ್ಯಾಂ ನಖಮಣಿಶ್ರೇಣ್ಯಾ ವಿಲಸದ್ಭ್ಯಾಂ ಸಮರ್ಚತಾಮ್ ।
ಹೃತ್ಪದ್ಮಕರ್ಣಿಕಾಧಿಷ್ಣ್ಯಮಾಕ್ರಮ್ಯಾತ್ಮನ್ಯವಸ್ಥಿತಮ್ ॥ ೫೦ ॥

ಸ್ಮಯಮಾನಮಭಿಧ್ಯಾಯೇತ್ಸಾನುರಾಗಾವಲೋಕನಮ್ ।
ನಿಯತೇನೈಕಭೂತೇನ ಮನಸಾ ವರದರ್ಷಭಮ್ ॥ ೫೧ ॥

ಏವಂ ಭಗವತೋ ರೂಪಂ ಸುಭದ್ರಂ ಧ್ಯಾಯತೋ ಮನಃ ।
ನಿರ್ವೃತ್ಯಾ ಪರಯಾ ತೂರ್ಣಂ ಸಂಪನ್ನಂ ನ ನಿವರ್ತತೇ ॥ ೫೨ ॥

ಜಪಶ್ಚ ಪರಮೋ ಗುಹ್ಯಃ ಶ್ರೂಯತಾಂ ಮೇ ನೃಪಾತ್ಮಜ ।
ಯಂ ಸಪ್ತರಾತ್ರಂ ಪ್ರಪಠನ್ ಪುಮಾನ್ಪಶ್ಯತಿ ಖೇಚರಾನ್ ॥ ೫೩ ॥

ಮತ್ತೆ ರೇಚಕ, ಪೂರಕ, ಕುಂಭಕವೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧದ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದಿಂದ ಮೆಲ್ಲ-ಮೆಲ್ಲನೆ ಪ್ರಾಣ-ಮನಗಳ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ದೋಷಗಳನ್ನು ದೂರಗೊಳಿಸಿ, ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಪರಮಗುರು ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೀಗೆ ಧ್ಯಾನಿಸ ಬೇಕು. ॥ ೪೪ ॥

ಭಗವಂತನ ನೇತ್ರಗಳೂ – ಮುಖವೂ ನಿರಂತರ ಪ್ರಸನ್ನ ವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಭಕ್ತರಿಗೆ ವರ ವನ್ನು ಕೊಡಲು ಅಭಿಮುಖವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅವನ ಮೂಗು, ಹುಬ್ಬುಗಳು, ಕೆನ್ನೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸುಶೋಭಿತವಾಗಿದೆ. ಅವನು ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ॥ ೪೫ ॥ ಅವನು ತರುಣವಯಸ್ಸಿನವನಾಗಿದ್ದು ಅಂಗಾಂಗಗಳೆಲ್ಲ ರಮಣೀಯವಾಗಿವೆ. ತುಟಿಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದು ಕಣ್ಣುಗಳು ನಸು ಗೆಂಪಾಗಿವೆ. ಅವನು ಶರಣಾಗತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನೂ, ಸುಖದಾಯ ಕನೂ, ಶರಣಾಗತವತ್ಸಲನೂ, ದಯಾಸಮುದ್ರನೂ ಆಗಿರುವನು. ॥ ೪೬ ॥ ಅವನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವತ್ಸಚಿಹ್ನೆಯಿದೆ. ಶರೀರವು ನೀರುತುಂಬಿದ ಮೋಡದಂತೆ ಶ್ಯಾಮಲವಾಗಿದೆ. ಆ ಪರಮ ಪುರುಷ ಶ್ಯಾಮಸುಂದರನು ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಮನೀಯವಾದ ವನಮಾಲೆಯನ್ನೂ, ನಾಲ್ಕು ಭುಜಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗದೆ, ಪದ್ಮಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವನು. ॥ ೪೭ ॥ ಅವನ ಅಂಗ- ಉಪಾಂಗಗಳು – ಕಿರೀಟ, ಕುಂಡಲ, ಕೇಯೂರ, ಕಂಕಣ ಮುಂತಾದ ಆಭರಣಗಳಿಂದ ವಿಭೂಷಿತವಾಗಿವೆ. ಕೊರಳಿ ನಲ್ಲಿ ಕೌಸ್ತುಭಮಣಿಯ ಕಾಂತಿ ಮತ್ತು ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆಯ ಪೀತಾಂಬರ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದೆ. ॥ ೪೮ ॥ ಕಟಿಯಲ್ಲಿ ಕನಕ ಒಡ್ಯಾಣವೂ, ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಚನ ಕಾಲಂದುಗೆಗಳೂ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬವಾಗಿದೆ. ಭಗವಂತನ ದಿವ್ಯಮಂಗಳ ವಿಗ್ರಹವು ದರ್ಶನೀಯ ವಾಗಿದ್ದು, ಶಾಂತವಾಗಿದ್ದು ನಯನಾನಂದಕರವಾಗಿದೆ. ॥ ೪೯ ॥ ಮಾನಸ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವ ಅಂತರಂಗಭಕ್ತರ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೃದಯಕಮಲದ ಕರ್ಣಿಕೆಯ ಜಾಗದಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ಉಗುರುಗಳೆಂಬ ಮಣಿಗಳ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಮಿನುಗುತ್ತಿರುವ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ॥ ೫೦॥ ಹೀಗೆ ಧಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಚಿತ್ತವು ಸ್ಥಿರವೂ, ಏಕಾಗ್ರವೂ ಆದ ಬಳಿಕ 'ವರ ಪ್ರದನಾದ ಪ್ರಭುವು ಕಿರುನಗೆಯನ್ನು ಸೂಸುತ್ತಾ ಅನುರಾಗ ತುಂಬಿದ ನೋಟವನ್ನು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬೀರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು. ॥ ೫೧ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಮಂಗಳಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಧ್ಯಾನಿಸುವು ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪರಮಾನಂದದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ತಲ್ಲೀನವಾಗಿಬಿಡುವುದು. ಮತ್ತೆ ಅದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗು ವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೫೨ ॥

ರಾಜಕುಮಾರಾ ! ಈ ಧ್ಯಾನದ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಜಪ ಮಾಡು ವಂತಹ ಪರಮ ಗುಹ್ಯವಾದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು, ಕೇಳು – ಇದನ್ನು ಏಳು ರಾತ್ರಿ ಜಪ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಸಿದ್ಧರನ್ನು ದರ್ಶಿಸಬಲ್ಲನು. ॥ ೫೩ ॥

"ಓಂ ನಮೋ ಭಗವತೇ ವಾಸುದೇವಾಯ ।"
ಮಂತ್ರೇಣಾನೇನ ದೇವಸ್ಯ ಕುರ್ಯಾದ್ದ್ರವ್ಯಮಯೀಂ ಬುಧಃ ।
ಸಪರ್ಯಾಂ ವಿವಿಧೈರ್ದ್ರವ್ಯೈರ್ದೇಶಕಾಲವಿಭಾಗವಿತ್
॥ ೫೪ ॥

ಸಲಿಲೈಃ ಶುಚಿಭಿರ್ಮಾಲ್ಯೈರ್ವನ್ಯೈರ್ಮೂಲಫಲಾದಿಭಿಃ ।
ಶಸ್ತಾಂಕುರಾಂಶುಕೈಶ್ಚಾರ್ಚೇತ್ತುಲಸ್ಯಾ ಪ್ರಿಯಯಾ ಪ್ರಭುಮ್
॥ ೫೫ ॥

ಲಬ್ಧ್ವಾ ದ್ರವ್ಯಮಯೀಮರ್ಚಾಂ ಕ್ಷಿತ್ಯಂಬ್ವಾದಿಷು ವಾರ್ಚಯೇತ್ ।
ಆಭೃತಾತ್ಮಾ ಮುನಿಃ ಶಾಂತೋ ಯತವಾಙ್ಮಿತವನ್ಯಭುಕ್
॥ ೫೬ ॥

ಸ್ವೇಚ್ಛಾವತಾರಚರಿತೈರಚಿಂತ್ಯನಿಜಮಾಯಯಾ ।
ಕರಿಷ್ಯತ್ಯುತ್ತಮಶ್ಲೋಕಸ್ತದ್ಧ್ಯಾಯೇದ್ಧೃದಯಂಗಮಮ್
॥ ೫೭ ॥

ಪರಿಚರ್ಯಾ ಭಗವತೋ ಯಾವತ್ಯಃ ಪೂರ್ವಸೇವಿತಾಃ ।
ತಾ ಮಂತ್ರಹೃದಯೇನೈವ ಪ್ರಯುಂಜ್ಯಾನ್ಮಂತ್ರಮೂರ್ತಯೇ
॥ ೫೮ ॥

ಏವಂ ಕಾಯೇನ ಮನಸಾ ವಚಸಾ ಚ ಮನೋಗತಮ್ ।
ಪರಿಚರ್ಯಮಾಣೋ ಭಗವಾನ್ಭಕ್ತಿಮತ್ಪರಿಚರ್ಯಯಾ
॥ ೫೯ ॥

ಪುಂಸಾಮಮಾಯಿನಾಂ ಸಮ್ಯಗ್ಭಜತಾಂ ಭಾವವರ್ಧನಃ ।
ಶ್ರೇಯೋ ದಿಶತ್ಯಭಿಮತಂ ಯದ್ಧರ್ಮಾದಿಷು ದೇಹಿನಾಮ್
॥ ೬೦ ॥

ವಿರಕ್ತಶ್ಚೇಂದ್ರಿಯರತೌ ಭಕ್ತಿಯೋಗೇನ ಭೂಯಸಾ ।
ತಂ ನಿರಂತರಭಾವೇನ ಭಜೇತಾದ್ಧಾ ವಿಮುಕ್ತಯೇ
॥ ೬೧ ॥

ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ತಂ ಪರಿಕ್ರಮ್ಯ ಪ್ರಣಮ್ಯ ಚ ನೃಪಾರ್ಭಕಃ ।
ಯಯೌ ಮಧುವನಂ ಪುಣ್ಯಂ ಹರೇಶ್ಚರಣಚರ್ಚಿತಮ್
॥ ೬೨ ॥

ತಪೋವನಂ ಗತೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋಽಂತಃಪುರಂ ಮುನಿಃ ।
ಅರ್ಹಿತಾರ್ಹಣಕೋ ರಾಜ್ಞಾ ಸುಖಾಸೀನ ಉವಾಚ ತಮ್
॥ ೬೩ ॥

ನಾರದ ಉವಾಚ

ರಾಜನ್ಕಿಂ ಧ್ಯಾಯಸೇ ದೀರ್ಘಂ ಮುಖೇನ ಪರಿಶುಷ್ಯತಾ ।
ಕಿಂ ವಾ ನ ರಿಷ್ಯತೇ ಕಾಮೋ ಧರ್ಮೋ ವಾರ್ಥೇನ ಸಂಯುತಃ
॥ ೬೪ ॥

'ಓಂ ನಮೋ ಭಗವತೇ ವಾಸುದೇವಾಯ' ಎಂಬುದೇ ಆ ದಿವ್ಯಮಂತ್ರ. ಈ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಭಗವಂತನಿಗೆ – ಆಯಾ ದೇಶ-ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ದ್ರವ್ಯಮಯವಾದ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯಾದವನು ಮಾಡಬೇಕು. ॥ ೫೪ ॥ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಜಲ, ಪುಷ್ಪಮಾಲೆ, ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಗೆಡ್ಡೆ-ಗೆಣಸು, ಹಣ್ಣುಗಳು, ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಗರಿಕೆ – ಮುಂತಾದ ಅಂಕುರಗಳು, ವಸ್ತ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ತುಲಸೀ ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಬೇಕು. ॥ ೫೫ ॥ ಶಿಲಾಮೂರ್ತಿ, ಶಾಲಿಗ್ರಾಮ ಮುಂತಾದ ಮೂರ್ತಿ ದೊರೆತರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಅವುಗಳು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಭೂಮಿ, ನೀರು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಬಹುದು. ಉಪಾಸಕನ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಸಂಯಮದಲ್ಲಿದ್ದು, ಮನನಶೀಲ, ಶಾಂತ ಮತ್ತು ಮೌನವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಫಲ ಮೂಲಾದಿಗಳನ್ನೇ ಮಿತವಾಗಿ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ॥ ೫೬ ॥ ಇದಲ್ಲದೆ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ಅಚಿಂತ್ಯವಾದ ಮಾಯೆಯಿಂದ ತನ್ನದೇ ಇಚ್ಛೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ನಾನಾ ಅವತಾರಗಳನ್ನೆತ್ತಿ ಮಾಡಿದ ದಿವ್ಯಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಇರಬೇಕು. ॥ ೫೭ ॥ ಮಂತ್ರಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಭಗವಂತನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಉಪಚಾರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ವಿಧಾನಗಳಿಗನುಸಾರ ದ್ವಾದಶಾಕ್ಷರ ಮಹಾಮಂತ್ರದ ಮೂಲಕವೇ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ॥ ೫೮ ॥ ಹೀಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಮನಸ್ಸು, ಮಾತು, ಶರೀರದಿಂದ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಅವನು ನಿಶ್ಚಲಭಾವದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಜಿಸುವ ಭಕ್ತರ ಭಾವವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿ, ಅವರ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರವಾಗಿ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪವಾದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಕರುಣಿಸುವನು. ॥ ೫೯-೬೦ ॥ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯ ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನು ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ನಿರಂತರಭಾವದಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಭಜಿಸಬೇಕು." ॥ ೬೧ ॥

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀನಾರದಮುನಿಗಳ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದು ರಾಜಕುಮಾರ ಧ್ರುವನು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಬಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಅವನು ಭಗವಂತನ ಚರಣಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ಅಂಕಿತವಾದ ಪರಮ ಪವಿತ್ರವಾದ ಮಧುವನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ॥ ೬೨ ॥ ಧ್ರುವನು ತಪೋವನದತ್ತ ಹೊರಟುಹೋದ ಬಳಿಕ ದೇವರ್ಷಿ ನಾರದರು ಉತ್ತಾನಪಾದನ ಅರಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ರಾಜನು ಅವರನ್ನು ಯಥಾಯೋಗ್ಯ ಉಪಚಾರಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವರು ಸುಖಾಸೀನರಾಗಿ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಕುಶಲಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ॥ ೬೩ ॥

ಶ್ರೀನಾರದಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದರು – ಮಹಾರಾಜನೇ! ನಿನ್ನ ಮುಖವು ಬಾಡಿದೆಯಲ್ಲ! ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದ ಏನನ್ನೋ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವ ಹಾಗಿದೆಯಲ್ಲ! ನಿನಗೆ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ? ॥ ೬೪ ॥

ರಾಜೋವಾಚ

ಸುತೋ ಮೇ ಬಾಲಕೋ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಸ್ತ್ರೈಣೇನಾಕರುಣಾತ್ಮನಾ ।
ನಿರ್ವಾಸಿತಃ ಪಂಚವರ್ಷಃ ಸಹ ಮಾತ್ರಾ ಮಹಾನ್ಕವಿಃ
॥ ೬೫ ॥

ಅಪ್ಯನಾಥಂ ವನೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ಮಾಸ್ಮಾದಂತ್ಯರ್ಭಕಂ ವೃಕಾಃ ।
ಶ್ರಾಂತಂ ಶಯಾನಂ ಕ್ಷುಧಿತಂ ಪರಿಮ್ಲಾನಮುಖಾಂಬುಜಮ್
॥ ೬೬ ॥

ಅಹೋ ಮೇ ಬತ ದೌರಾತ್ಮ್ಯಂ ಸ್ತ್ರೀಜಿತಸ್ಯೋಪಧಾರಯ ।
ಯೋಽಂಕಂ ಪ್ರೇಮ್ಣಾಽರುರುಕ್ಷಂತಂ ನಾಭ್ಯನಂದಮಸತ್ತಮಃ
॥ ೬೭ ॥

ನಾರದ ಉವಾಚ

ಮಾ ಮಾ ಶುಚಃ ಸ್ವತನಯಂ ದೇವಗುಪ್ತಂ ವಿಶಾಂಪತೇ ।
ತತ್ಪ್ರಭಾವಮವಿಜ್ಞಾಯ ಪ್ರಾವೃಂಕ್ತೇ ಯದ್ಯಶೋ ಜಗತ್
॥ ೬೮ ॥

ಸುದುಷ್ಕರಂ ಕರ್ಮ ಕೃತ್ವಾ ಲೋಕಪಾಲೈರಪಿ ಪ್ರಭುಃ ।
ಏಷ್ಯತ್ಯಚಿರತೋ ರಾಜನ್ಯಶೋ ವಿಪುಲಯನ್ಸ್ತವ
॥ ೬೯ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತಿ ದೇವರ್ಷಿಣಾ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ವಿಶ್ರುತ್ಯ ಜಗತೀಪತಿಃ ।
ರಾಜಲಕ್ಷ್ಮೀಮನಾದೃತ್ಯ ಪುತ್ರಮೇವಾನ್ವಚಿಂತಯತ್
॥ ೭೦ ॥

ತತ್ರಾಭಿಷಿಕ್ತಃ ಪ್ರಯತಸ್ತಾಮುಪೋಷ್ಯ ವಿಭಾವರೀಮ್ ।
ಸಮಾಹಿತಃ ಪರ್ಯಚರದೃಷ್ಯಾದೇಶೇನ ಪೂರುಷಮ್
॥ ೭೧ ॥

ತ್ರಿರಾತ್ರಾಂತೇ ತ್ರಿರಾತ್ರಾಂತೇ ಕಪಿತ್ಥಬದರಾಶನಃ ।
ಆತ್ಮವೃತ್ತ್ಯನುಸಾರೇಣ ಮಾಸಂ ನಿನ್ಯೇಽರ್ಚಯನ್ಹರಿಮ್
॥ ೭೨ ॥

ದ್ವಿತೀಯಂ ಚ ತಥಾ ಮಾಸಂ ಷಷ್ಠೇ ಷಷ್ಠೇಽರ್ಭಕೋ ದಿನೇ ।
ತೃಣಪರ್ಣಾದಿಭಿಃ ಶೀರ್ಣೈಃ ಕೃತಾನ್ನೋಽಭ್ಯರ್ಚಯದ್ವಿಭುಮ್
॥ ೭೩ ॥

ತೃತೀಯಂ ಚಾನಯನ್ಮಾಸಂ ನವಮೇ ನವಮೇಽಹನಿ ।
ಅಬ್ಭಕ್ಷ ಉತ್ತಮಶ್ಲೋಕಮುಪಾಧಾವತ್ಸಮಾಧಿನಾ
॥ ೭೪ ॥

ಚತುರ್ಥಮಪಿ ವೈ ಮಾಸಂ ದ್ವಾದಶೇ ದ್ವಾದಶೇಽಹನಿ ।
ವಾಯುಭಕ್ಷೋ ಜಿತಶ್ವಾಸೋ ಧ್ಯಾಯನ್ ದೇವಮಧಾರಯತ್
॥ ೭೫ ॥

ಉತ್ತಾನಪಾದ ರಾಜನೆಂದನು – ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ! ಏನು ಹೇಳಲಿ ? ಅಯ್ಯೋ! ನಾನು ಸ್ತ್ರೀಲೋಲನಾಗಿ, ನಿರ್ದಯನಾಗಿ ಅಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆ. ಮಹಾಮೇಧಾವಿಯಾಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಐದು ವರ್ಷದ ಹಸುಳೆ ಬಾಲಕನನ್ನು ಅವನ ತಾಯಿಯೊಂದಿಗೆ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರ ಹಾಕಿದೆನು. ॥ ೬೫॥ (ಆ ಐದು ವರ್ಷದ ಮುದ್ದು ಮಗುವು ತಪಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವನು.) ಕಮಲದಂತಿರುವ ಅವನ ಮುಖವು ಹಸಿವಿನಿಂದ ಬಾಡಿಹೋಗಿರಬಹುದು. ಅವನು ಬಳಲಿ ದಾರಿಯಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಆ ಅಸಹಾಯಕ ಮಗುವನ್ನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ತೋಳಗಳು ತಿಂದುಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲತಾನೇ! ॥ ೬೬ ॥ ಅಯ್ಯೋ! ನಾನು ಎಂತಹ ಸ್ತ್ರೀದಾಸನಾದೆ. ನನ್ನ ಕುಟಿಲತೆಯನ್ನು ನೋಡಿರಲ್ಲ, ಆ ಬಾಲಕನು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ನನ್ನ ತೊಡೆಯನ್ನೇರಲು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ದುಷ್ಟನಾದ ನಾನು ಅವನನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಆದರಿಸಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ. ॥ ೬೭ ॥

ಶ್ರೀನಾರದರು ಹೇಳಿದರು – ರಾಜನೇ! ನೀನು ನಿನ್ನ ಮಗನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಬೇಡ. ಅವನ ರಕ್ಷಕನು ಭಗವಂತನೇ ಆಗಿರುವನು. ಅವನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನೀನು ಅರಿಯೆ. ಅವನ ಕೀರ್ತಿಯು ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಹರಡುತ್ತಿದೆ. ॥ ೬೮ ॥ ಆ ಬಾಲಕನು ಸರ್ವ ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ದೊಡ್ಡ-ದೊಡ್ಡ ಲೋಕಪಾಲಕರೂ ಮಾಡಲಾಗದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ಅವನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುವನು. ಅವನಿಂದ ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚೀತು. ॥ ೬೯ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ದೇವರ್ಷಿ ನಾರದರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಉತ್ತಾನಪಾದರಾಜನು ರಾಜಕಾರ್ಯ-ರಾಜಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನನಾಗಿ ನಿರಂತರ ಆ ಪುತ್ರನ ಕುರಿತೇ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೭೦ ॥ ಇತ್ತ ಧ್ರುವಕುಮಾರನು ಮಧುವನವನ್ನು ತಲುಪಿ, ಯಮುನಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಆ ರಾತ್ರಿ ಪರಿಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಉಪವಾಸಮಾಡಿ, ನಾರದರ ಉಪದೇಶಾನುಸಾರ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ ಪರಮಪುರುಷ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ॥ ೭೧ ॥ ಅವನು ಮೂರು-ಮೂರು ರಾತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಬಾರಿಯಂತೆ ಬೇಲದ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಬೋರೆಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಶರೀರಧಾರಣೆಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟನ್ನೇ ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಶ್ರೀಭಗವದಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳನ್ನು ಕಳೆದನು. ॥ ೭೨ ॥ ಎರಡನೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ಆರಾರು ದಿನಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಬಾರಿಯಂತೆ ಒಣಗಿದ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲನ್ನು ತಿಂದು ಭಗವಂತನನ್ನು ಭಜಿಸಿದನು. ॥ ೭೩ ॥ ಮೂರನೆಯ ತಿಂಗಳನ್ನು ಒಂಭತ್ತು-ಒಂಭತ್ತು ದಿನಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಕೇವಲ ನೀರು ಕುಡಿದು ಸಮಾಧಿಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕನಾದ ಪ್ರಭುವಿನ ಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದನು. ॥ ೭೪ ॥ ನಾಲ್ಕನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ಶ್ವಾಸವನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ವಾಯುವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಧ್ಯಾನಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಭಗವಂತನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದನು. ॥ ೭೫ ॥

ಪಂಚಮೇ ಮಾಸ್ಯನುಪ್ರಾಪ್ತೇ ಜಿತಶ್ವಾಸೋ ನೃಪಾತ್ಮಜಃ ।
ಧ್ಯಾಯನ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಪದೈಕೇನ ತಸ್ಥೌ ಸ್ಥಾಣುರಿವಾಚಲಃ
॥ ೭೬ ॥

ಸರ್ವತೋ ಮನ ಆಕೃಷ್ಯ ಹೃದಿ ಭೂತೇಂದ್ರಿಯಾಶಯಮ್ ।
ಧ್ಯಾಯನ್ ಭಗವತೋ ರೂಪಂ ನಾದ್ರಾಕ್ಷೀತ್ಕಿಂಚನಾಪರಮ್
॥ ೭೭ ॥

ಆಧಾರಂ ಮಹದಾದೀನಾಂ ಪ್ರಧಾನಪುರುಷೇಶ್ವರಮ್ ।
ಬ್ರಹ್ಮ ಧಾರಯಮಾಣಸ್ಯ ತ್ರಯೋ ಲೋಕಾಶ್ಚಕಂಪಿರೇ
॥ ೭೮ ॥

ಯದೈಕಪಾದೇನ ಸ ಪಾರ್ಥಿವಾರ್ಭಕಃ
ತಸ್ಥೌ ತದಂಗುಷ್ಠನಿಪೀಡಿತಾ ಮಹೀ ।
ನನಾಮ ತತ್ರಾರ್ಧಮಿಭೇಂದ್ರಧಿಷ್ಠಿತಾ
ತರೀವ ಸವ್ಯೇತರತಃ ಪದೇ ಪದೇ ॥ ೭೯ ॥

ತಸ್ಮಿನ್ನಭಿಧ್ಯಾಯತಿ ವಿಶ್ವಮಾತ್ಮನೋ
ದ್ವಾರಂ ನಿರುಧ್ಯಾಸುಮನನ್ಯಯಾ ಧಿಯಾ ।
ಲೋಕಾ ನಿರುಚ್ಛ್ವಾಸನಿಪೀಡಿತಾ ಭೃಶಂ
ಸಲೋಕಪಾಲಾಃ ಶರಣಂ ಯಯುರ್ಹರಿಮ್ ॥ ೮೦ ॥

ದೇವಾ ಊಚುಃ

ನೈವಂ ವಿದಾಮೋ ಭಗವನ್ ಪ್ರಾಣರೋಧಂ
ಚರಾಚರಸ್ಯಾಖಿಲಸತ್ತ್ವಧಾಮ್ನಃ ।
ವಿಧೇಹಿ ತನ್ನೋ ವೃಜಿನಾದ್ವಿಮೋಕ್ಷಂ
ಪ್ರಾಪ್ತಾ ವಯಂ ತ್ವಾಂ ಶರಣಂ ಶರಣ್ಯಮ್ ॥ ೮೧ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಾನುವಾಚ

ಮಾ ಭೈಷ್ಟ ಬಾಲಂ ತಪಸೋ ದುರತ್ಯಯಾತ್
ನಿವರ್ತಯಿಷ್ಯೇ ಪ್ರತಿಯಾತ ಸ್ವಧಾಮ ।
ಯತೋ ಹಿ ವಃ ಪ್ರಾಣನಿರೋಧ ಆಸೀತ್
ಔತ್ತಾನಪಾದಿರ್ಮಯಿ ಸಂಗತಾತ್ಮಾ ॥ ೮೨ ॥

ಐದನೆಯ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜಯಿಸಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಒಂಟಿಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಮೋಟು ಮರದಂತೆ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ನಿಂತು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೭೬ ॥ ಆಗ ಅವನು ಶಬ್ದಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾಗಿರುವ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇತರ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಸೆಳೆದು ಹೃದಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ವರೂಪ ದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು. ಚಿತ್ತವನ್ನು ಬೇರೆಲ್ಲಿಗೂ ಹೋಗಗೊಡ ಲಿಲ್ಲ. ॥ ೭೭ ॥ ಹೀಗೆ ಅವನು ಮಹತ್ತೆ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ತತ್ತ್ವ ಗಳಿಗೂ ಆಧಾರವಾಗಿ, ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪುರುಷರಿಗೂ ಅಧೀಶ್ವರ ನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿ ದನು. ಅವನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೇ ಮೂರು ಲೋಕಗಳು ನಡುಗಿಹೋದವು. ॥ ೭೮ ॥ ಅವನು ಒಂಟಿಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಕೊಂಡಾಗ ಆತನ ಕಾಲಿನ ಹೆಬ್ಬೆರಳಿನಿಂದ ತುಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಭೂಮಿಯು ಗಜರಾಜನು ಏರಿದ ಹಡಗಿನಂತೆ ಎಡ-ಬಲಕ್ಕೆ ತೂಗ ತೊಡಗಿತು. ॥ ೭೯ ॥ ಧ್ರುವನು ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯ ದ್ವಾರ ಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಸ್ತಂಭಿಸಿ ಅನನ್ಯ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಶ್ವಾತ್ಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸತೊಡಗಿದಾಗ ಸರ್ವಲೋಕ ಗಳಿಗೂ ಉಸಿರು ಕಟ್ಟಿ ಹೋಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳು ಮತ್ತು ಲೋಕಪಾಲಕರೂ ತಡೆಯಲಾಗದ ಪೀಡೆಗೆ ಒಳಗಾದರು. ಆಗ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಶರಣು ಹೋದರು. ॥ ೮೦ ॥

ದೇವತೆಗಳು ಹೇಳಿದರು – ಭಗವಂತನೇ! ಸಮಸ್ತ ಸ್ಥಾವರ-ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪ್ರಾಣಗಳು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ನಮಗೆ ಇಂತಹ ಅನುಭವವು ಮೊದಲೂ ಎಂದೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ನೀನು ಶರಣಾಗತ ರಕ್ಷಕನು. ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಶರಣು ಬಂದಿರುವ ನಮ್ಮನ್ನು ಈ ದುಃಖದಿಂದ ಪಾರುಮಾಡು. ॥ ೮೧ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದನು – ದೇವತೆಗಳಿರಾ! ಹೆದರ ಬೇಡಿರಿ. ಉತ್ತಾನಪಾದನ ಪುತ್ರನಾದ ಧ್ರುವಕುಮಾರನು ತನ್ನ ಚಿತ್ತ ವನ್ನು ವಿಶ್ವಾತ್ಮನಾದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಲೀನಗೊಳಿಸಿರುವನು. ಆದರಿಂದ ಅವನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಭೇದಧ್ಯಾನ-ಧಾರಣೆಯಿಂದ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಒಂದಾ ಗಿಸಿರುವನು. ಆತನು ಪ್ರಾಣಸ್ತಂಭನ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮೆ ಲ್ಲರ ಪ್ರಾಣಗಳೂ ಸ್ತಬ್ಧಗೊಂಡಿದೆ. ನಾನು ಆ ಬಾಲಕನು ತಪಸ್ಸನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನು. ನೀವು ನಿಮ್ಮ-ನಿಮ್ಮ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿರಿ. ॥ ೮೨ ॥

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೮ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ಧ್ರುವಚರಿತೇಽಷ್ಟಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೮ ॥

ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಧ್ರುವನು ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ಹಿಂದಿರುಗಿದುದು

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ತ ಏವಮುತ್ಸನ್ನಭಯಾ ಉರುಕ್ರಮೇ
ಕೃತಾವನಾಮಾಃ ಪ್ರಯಯುಸ್ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪಮ್ ।
ಸಹಸ್ರ ಶೀರ್ಷಾಪಿ ತತೋ ಗರುತ್ಮತಾ
ಮಧೋರ್ವನಂ ಭೃತ್ಯದಿದೃಕ್ಷಯಾ ಗತಃ ॥ ೧ ॥

ಸ ವೈ ಧಿಯಾ ಯೋಗವಿಪಾಕತೀವ್ರಯಾ
ಹೃತ್ಪದ್ಮಕೋಶೇ ಸ್ಫುರಿತಂ ತಡಿತ್ಪ್ರಭಮ್ ।
ತಿರೋಹಿತಂ ಸಹಸೈವೋಪಲಕ್ಷ್ಯ
ಬಹಿಃಸ್ಥಿತಂ ತದವಸ್ಥಂ ದದರ್ಶ ॥ ೨ ॥

ತದ್ದರ್ಶನೇನಾಗತಸಾಧ್ವಸಃ ಕ್ಷಿತಾ-
ವವಂದತಾಂಗಂ ವಿನಮಯ್ಯ ದಂಡವತ್ ।
ದೃಗ್ಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಪಶ್ಯನ್ಪ್ರಪಿಬನ್ನಿವಾರ್ಭಕ-
ಶ್ಚುಂಬನ್ನಿವಾಸ್ಯೇನ ಭುಜೈರಿವಾಶ್ಲಿಷನ್ ॥ ೩ ॥

ಸ ತಂ ವಿವಕ್ಷಂತಮತದ್ವಿದಂ ಹರಿಃ
ಜ್ಞಾತ್ವಾಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ಚ ಹೃದ್ಯವಸ್ಥಿತಃ ।
ಕೃತಾಂಜಲಿಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಮಯೇನ ಕಂಬುನಾ
ಪಸ್ಪರ್ಶ ಬಾಲಂ ಕೃಪಯಾ ಕಪೋಲೇ ॥ ೪ ॥

ಸ ವೈ ತದೈವ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಾಂ ಗಿರಂ
ದೈವೀಂ ಪರಿಜ್ಞಾತಪರಾತ್ಮ ನಿರ್ಣಯಃ ।
ತಂ ಭಕ್ತಿಭಾವೋಽಭ್ಯಗೃಣಾದಸತ್ವರಂ
ಪರಿಶ್ರುತೋರುಶ್ರವಸಂ ಧ್ರುವಕ್ಷಿತಿಃ ॥ ೫ ॥

ಧ್ರುವ ಉವಾಚ

ಯೋಽಂತಃ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಮಮ ವಾಚಮಿಮಾಂ ಪ್ರಸುಪ್ತಾಂ
ಸಂಜೀವಯತ್ಯಖಿಲಶಕ್ತಿಧರಃ ಸ್ವಧಾಮ್ನಾ ।
ಅನ್ಯಾಂಶ್ಚ ಹಸ್ತಚರಣಶ್ರವಣತ್ವಗಾದೀನ್
ಪ್ರಾಣಾನ್ನಮೋ ಭಗವತೇ ಪುರುಷಾಯ ತುಭ್ಯಮ್ ॥ ೬ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳಿದರು – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಶ್ರೀ ಭಗವಂತನ ಆಶ್ವಾಸನೆಯಿಂದ, ಅಭಯಪ್ರದಾನದಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಭಯವನ್ನು ತೊರೆದು ದೇವದೇವನಿಗೆ ವಂದಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಅನಂತರ ವಿರಾಟ್‌ಸ್ವರೂಪಿ ಭಗವಂತನು ಗರುಡನನ್ನೇರಿ ತನ್ನ ಭಕ್ತನನ್ನು ನೋಡಲು ಮಧುವನಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿಸಿದನು. ॥ ೧ ॥ ಆಗ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಏಕಾಗ್ರವಾಗಿದ್ದ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಯಾವ ಭಗವನ್ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಧ್ರುವನು ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದನೋ ಆ ಮೂರ್ತಿಯು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಯಿತು. 'ಇದೇನು ಹೀಗಾಯಿತಲ್ಲ! ಎಂದು ಅವನು ಕಣ್ಣುತೆರೆದಾಗ ಅದೇ ಭಗವದ್ರೂಪವೇ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿರುವುದು ಆತನಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿತು. ॥ ೨ ॥ ಪ್ರಭುವಿನ ದರ್ಶನಪಡೆದು ಬಾಲಕ ಧ್ರುವನಿಗೆ ಅತೀವ ಸಂಭ್ರಮವಾಯಿತು. ಅವನು ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆತು, ಸ್ವಾಮಿಗೆ ದೀರ್ಘದಂಡ ಪ್ರಣಾಮಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತೆ ಆ ಸುಂದರಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಕುಡಿದುಬಿಡುವನೋ, ಬಾಯಿಂದ ಮುತ್ತಿಕ್ಕುತ್ತಿರುವನೋ, ಭುಜಗಳಿಂದ ಆಲಿಂಗಿಸುತ್ತಿರುವನೋ ಎಂಬಂತೆ ಪ್ರೇಮಪೂರ್ಣವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ನೋಡತೊಡಗಿದನು. ॥ ೩ ॥ ಅವನು ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವಾಮಿಯ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಹೇಗೆ ಸ್ತುತಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯದಾದನು. ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಬಯಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಕೃಪೆಯಿಂದ ತನ್ನ ವೇದಮಯ ಶಂಖವನ್ನು ಅವನ ಗಲ್ಲಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದನು. ॥ ೪ ॥ ಧ್ರುವನು ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಿಚಲ ಪದವನ್ನು ಪಡೆಯುವವನಿದ್ದನು. ಈಗ ಭಗವಂತನ ಪಾಂಚಜನ್ಯ ಶಂಖದ ಸ್ಪರ್ಶವಾಗುತ್ತಲೇ ಅವನಿಗೆ ವೇದಮಯ ದಿವ್ಯವಾಣಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಜೀವ-ಬ್ರಹ್ಮರ ಸ್ವರೂಪದ ನಿಶ್ಚಯ ಜ್ಞಾನವೂ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅವನು ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸತೊಡಗಿದನು. ॥ ೫ ॥

ಧ್ರುವನು ಹೇಳಿದನು – ಸ್ವಾಮಿಯೇ! ನೀನು ಸರ್ವಶಕ್ತಿಸಂಪನ್ನನಾಗಿರುವೆ. ನೀನೇ ನನ್ನೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನನ್ನ ಸುಪ್ತವಾದ ವಾಣಿಯನ್ನು ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಉಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸುತ್ತೀಯೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೈ-ಕಾಲು-ಕಿವಿ-ಚರ್ಮ ಮುಂತಾದ ಇತರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ, ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೂ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವೆ. ಇಂತಹ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಭಗವಂತನಾದ ನಿನಗೆ ನಮೋ ನಮಃ ॥ ೬ ॥ ಭಗವಂತನೇ! ನೀನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅನಂತಗುಣಮಯಿ ನಿನ್ನ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಮಹತ್ತೇ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಳಹೊಕ್ಕಿರುವೆ.

ಏಕಸ್ತ್ವಮೇವ ಭಗವನ್ನಿದಮಾತ್ಮಶಕ್ತ್ಯಾ
ಮಾಯಾಖ್ಯಯೋರುಗುಣಯಾ ಮಹದಾದ್ಯಶೇಷಮ್ ।
ಸೃಷ್ಟ್ವಾನುವಿಶ್ಯ ಪುರುಷಸ್ತದಸದ್ಗುಣೇಷು
ನಾನೇವ ದಾರುಷು ವಿಭಾವಸುವದ್ವಿಭಾಸಿ ॥ ೭ ॥

ತ್ವದ್ದತ್ತಯಾ ವಯುನಯೇದಮಚಷ್ಟ ವಿಶ್ವಂ
ಸುಪ್ತಪ್ರಬುದ್ಧ ಇವ ನಾಥ ಭವತ್ಪ್ರಪನ್ನಃ ।
ತಸ್ಯಾಪವರ್ಗ್ಯಶರಣಂ ತವ ಪಾದಮೂಲಂ
ವಿಸ್ಮರ್ಯತೇ ಕೃತವಿದಾ ಕಥಮಾರ್ತಬಂಧೋ ॥ ೮ ॥

ನೂನಂ ವಿಮುಷ್ಟಮತಯಸ್ತವ ಮಾಯಯಾ ತೇ
ಯೇ ತ್ವಾಂ ಭವಾಪ್ಯಯವಿಮೋಕ್ಷಣಮನ್ಯಹೇತೋಃ ।
ಅರ್ಚಂತಿ ಕಲ್ಪಕತರುಂ ಕುಣಪೋಪಭೋಗ್ಯ-
ಮಿಚ್ಛಂತಿ ಯತ್ಸ್ಪರ್ಶಜಂ ನಿರಯೇಽಪಿ ನೃಣಾಮ್ ॥ ೯ ॥

ಯಾ ನಿರ್ವೃತಿಸ್ತನುಭೃತಾಂ ತವ ಪಾದಪದ್ಮ-
ಧ್ಯಾನಾದ್ಭವಜ್ಜನಕಥಾಶ್ರವಣೇನ ವಾ ಸ್ಯಾತ್ ।
ಸಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸ್ವಮಹಿಮನ್ಯಪಿ ನಾಥ ಮಾ ಭೂತ್
ಕಿಂ ತ್ವಂತಕಾಸಿಲುಲಿತಾತ್ಪತತಾಂ ವಿಮಾನಾತ್ ॥ ೧೦ ॥

ಭಕ್ತಿಂ ಮುಹುಃ ಪ್ರವಹತಾಂ ತ್ವಯಿ ಮೇ ಪ್ರಸಂಗೋ
ಭೂಯಾದನಂತ ಮಹತಾಮಮಲಾಶಯಾನಾಮ್ ।
ಯೇನಾಂಜಸೋಲ್ಬಣಮುರುವ್ಯಸನಂ ಭವಾಬ್ಧಿಂ
ನೇಷ್ಯೇ ಭವದ್ಗುಣಕಥಾಮೃತಪಾನಮತ್ತಃ ॥ ೧೧ ॥

ತೇ ನ ಸ್ಮರಂತ್ಯತಿತರಾಂ ಪ್ರಿಯಮೀಶ ಮರ್ತ್ಯಂ
ಯೇ ಚಾನ್ವದಃ ಸುತಸುಹೃದ್ಗೃಹವಿತ್ತದಾರಾಃ ।
ಯೇ ತ್ವಬ್ಜನಾಭ ಭವದೀಯಪದಾರವಿಂದ-
ಸೌಗಂಧ್ಯಲುಬ್ಧಹೃದಯೇಷು ಕೃತಪ್ರಸಂಗಾಃ ॥ ೧೨ ॥

ತಿರ್ಯಙ್ನಗದ್ವಿಜಸರೀಸೃಪದೇವದೈತ್ಯ-
ಮರ್ತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಪರಿಚಿತಂ ಸದಸದ್ವಿಶೇಷಮ್ ।
ರೂಪಂ ಸ್ಥವಿಷ್ಠಮಜ ತೇ ಮಹದಾದ್ಯನೇಕಂ
ನಾತಃ ಪರಂ ಪರಮ ವೇದ್ಮಿ ನ ಯತ್ರ ವಾದಃ ॥ ೧೩ ॥

ಕಲ್ಪಾಂತ ಏತದಖಿಲಂ ಜಠರೇಣ ಗೃಹ್ಣನ್
ಶೇತೇ ಪುಮಾನ್ ಸ್ವದೃಗನಂತಸಖಸ್ತದಂಕೇ ।
ಯನ್ನಾಭಿಸಿಂಧುರುಹಕಾಂಚನಲೋಕಪದ್ಮ-
ಗರ್ಭೇ ದ್ಯುಮಾನ್ ಭಗವತೇ ಪ್ರಣತೋಽಸ್ಮಿ ತಸ್ಮೈ ॥ ೧೪ ॥

ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುವ ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಉಪಾಧಿಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ನೀನು ಇಂದ್ರಿಯಾದಿ ಅಸದ್ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃ ದೇವತೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಅನೇಕರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವೆ. ॥ ೭ ॥ ಒಡೆಯಾ ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಕೂಡ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನೀನೇ ದಯಪಾಲಿಸಿದ ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಪುರುಷನಂತೆ ಕಂಡರು. ದೀನಬಂಧುವೇ ! ಮುಕ್ತ ಪುರುಷರೂ ಕೂಡ ನಿನ್ನ ಚರಣ ಕಮಲಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಕೃತಜ್ಞನಾದವರೂ ಯಾರು ತಾನೇ ಮರೆಯಬಲ್ಲರು ? ॥ ೮ ॥ ಶವಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಈ ಶರೀರಗಳ ಮೂಲಕ ಅನುಭವಿಸಲ್ಪಡುವ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಸರ್ಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸುಖವು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ನರಕದಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯ ಬಲ್ಲದು. ಇಂತಹ ವಿಷಯಸುಖಗಳಿಗಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುವವರು ಹುಟ್ಟು-ಸಾವುಗಳ ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳಿಸುವ ಕಲ್ಪತರು ವಿನಂತಿರುವ ನಿನ್ನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು, ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾಡುವಂತಹವರ ಬುದ್ಧಿಯು ನಿಜವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಸಹೋಗಿದೆ ಎಂದೇ ತಿಳಿಯ ಬೇಕು. ॥ ೯ ॥ ಸ್ವಾಮಿಯೇ ! ನಿನ್ನ ಚರಣಕಮಲಗಳ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಮತ್ತು ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರ ಪವಿತ್ರ ಚರಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೇಳುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಆನಂದವು ನಿಜಾನಂದಸ್ವರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕಾಲದ ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಡುವ ಸ್ವರ್ಗದ ವಿಮಾನಗಳಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವಂತಹ ಜನರಿಗೆ ಆ ಸುಖವು ಹೇಗೆ ದೊರೆಯಬಲ್ಲದು ? ॥ ೧೦ ॥ ಓ ಅನಂತನೇ ! ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಭಕ್ತಿಭಾವವುಳ್ಳ ಶುದ್ಧಹೃದಯರಾದ ಮಹಾತ್ಮಾಭಕ್ತರ ಸಂಗವನ್ನು ನನಗೆ ಕರುಣಿಸು. ಅವರ ಸಂಗದಲ್ಲಿದ್ದು ನಾನು ನಿನ್ನ ಲೀಲಾ-ಗುಣಗಳ ಕಥಾಮೃತವನ್ನು ಕುಡಿ-ಕುಡಿದು ಮತ್ತನಾಗಿ ದುಃಖಪೂರ್ಣವಾದ ಭಯಂಕರ ಸಂಸಾರಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಿಬಿಡುವೆನು. ॥ ೧೧ ॥ ಓ ಪದ್ಮನಾಭ ಪ್ರಭುವೇ ! ನಿನ್ನ ಚರಣ ಕಮಲಗಳ ಸುಗಂಧದಲ್ಲೇ ರಮಿಸುವ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳ ಮಹಾನುಭಾವರ ಸಂಗಮಾಡುವವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಈ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಇದರ ಸಂಬಂಧೀ ಪುತ್ರ, ಮಿತ್ರ, ಗೃಹ, ಪತ್ನೀ ಮುಂತಾದವರ ನೆನಪೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೧೨ ॥ ಜನ್ಮರಹಿತನಾದ ಜಗತ್ಪತಿಯೇ ! ಪಶು, ಪಕ್ಷಿ, ವೃಕ್ಷ, ಪರ್ವತ, ಸರೀಸೃಪ, ದೇವತೆಗಳು, ದೈತ್ಯರು, ಮನುಷ್ಯರು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಈ ಸದಸದಾತ್ಮಕವಾದ ಸ್ಥೂಲವಿಶ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಾನು ತಿಳಿದಿರುವೆನು. ಇದರಿಂದ ಹೊರತಾದ ಮಾತು-ಮನಸ್ಸು ತಲುಪಲಾರದ ನಿನ್ನ ಪರಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರೆನು. ॥ ೧೩ ॥

ಕಲ್ಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಪುರುಷನಾದ ನೀನು ಯೋಗನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಇಡೀ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಉದರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆದಿಶೇಷನ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಮಲಗುತ್ತೀಯೆ. ಆಗ ನಿನ್ನ ನಾಭಿಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾದ, ಸರ್ವಲೋಕಮಯ ಸುವರ್ಣ ಕಮಲದಿಂದ

ತ್ವಂ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಪರಿಶುದ್ಧವಿಬುದ್ಧ ಆತ್ಮಾ
ಕೂಟಸ್ಥ ಆದಿಪುರುಷೋ ಭಗವಾಂಸ್ತ್ರ್ಯಧೀಶಃ ।
ಯದ್ಬುದ್ಧ್ಯವಸ್ಥಿತಿಮಖಂಡಿತಯಾ ಸ್ವದೃಷ್ಟ್ಯಾ
ದ್ರಷ್ಟಾ ಸ್ಥಿತಾವಧಿಮಖೋ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಆಸ್ಸೇ ॥ ೧೫ ॥

ಯಸ್ಮಿನ್ ವಿರುದ್ಧಗತಯೋ ಹ್ಯನಿಶಂ ಪತಂತಿ
ವಿದ್ಯಾದಯೋ ವಿವಿಧಶಕ್ತಯ ಆನುಪೂರ್ವ್ಯಾತ್ ।
ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಶ್ವಭವಮೇಕಮನಂತಮಾದ್ಯ-
ಮಾನಂದಮಾತ್ರಮವಿಕಾರಮಹಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ॥ ೧೬ ॥

ಸತ್ಯಾಽಽಶಿಷೋ ಹಿ ಭಗವಂಸ್ತವ ಪಾದಪದ್ಮ-
ಮಾಶೀಸ್ತಥಾನುಭಜತಃ ಪುರುಷಾರ್ಥಮೂರ್ತೇಃ ।
ಅಪ್ಯೇವಮರ್ಯ ಭಗವಾನ್ ಪರಿಪಾತಿ ದೀನಾನ್
ವಾಶ್ರೇವ ವತ್ಸಕಮನುಗ್ರಹಕಾತರೋಽಸ್ಮಾನ್ ॥ ೧೭ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಅಥಾಭಿಷ್ಟುತ ಏವಂ ವೈ ಸತ್ಸಂಕಲ್ಪೇನ ಧೀಮತಾ ।
ಭೃತ್ಯಾನುರಕ್ತೋ ಭಗವಾನ್ ಪ್ರತಿನಂದ್ಯೇದಮಬ್ರವೀತ್
॥ ೧೮ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಾನುವಾಚ

ವೇದಾಹಂ ತೇ ವ್ಯವಸಿತಂ ಹೃದಿ ರಾಜನ್ಯಬಾಲಕ ।
ತತ್ಪ್ರಯಚ್ಛಾಮಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ದುರಾಪಮಪಿ ಸುವ್ರತ
॥ ೧೯ ॥

ನಾನ್ಯೈರಧಿಷ್ಠಿತಂ ಭದ್ರ ಯದ್ಭ್ರಾಜಿಷ್ಣು ಧ್ರುವಕ್ಷಿತಿ ।
ಯತ್ರ ಗ್ರಹರ್ಕ್ಷತಾರಾಣಾಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಚಕ್ರಮಾಹಿತಮ್
॥ ೨೦ ॥

ಮೇಢ್ಯಾಂ ಗೋಚಕ್ರವತ್ಸ್ಥಾಸ್ನು ಪರಸ್ತಾತ್ಕಲ್ಪವಾಸಿನಾಮ್ ।
ಧರ್ಮೋಽಗ್ನಿಃ ಕಶ್ಯಪಃ ಶುಕ್ರೋ ಮುನಯೋ ಯೇ ವನೌಕಸಃ ।
ಚರಂತಿ ದಕ್ಷಿಣೀಕೃತ್ಯ ಭ್ರಮಂತೋ ಯತ್ಸತಾರಕಾಃ
॥ ೨೧ ॥

ಪರಮ ತೇಜೋಮಯ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉತ್ಪನ್ನರಾದರು. ಇಂತಹ ಮಹಾಮಹಿಮನಾದ ನಿನಗೆ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. ॥ ೧೪ ॥

ಪ್ರಭೋ! ನೀನು ನಿನ್ನ ಅಖಂಡ ಚಿನ್ಮಯೀ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯ ಎಲ್ಲ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತನೂ, ಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಮಯನೂ, ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಪರಮಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪನೂ, ನಿರ್ವಿಕಾರನೂ, ಆದಿಪುರುಷನೂ, ಷಡೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನೂ, ಮೂರುಗುಣಗಳ ಅಧೀಶ್ವರನೂ ಆಗಿರುವೆ. ನೀನು ಜೀವನಿಂದ ಸರ್ವಥಾ ಭಿನ್ನನಾಗಿರುವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸ್ಥಿತಿಗಾಗಿ ಯಜ್ಞಾಧಿಷ್ಠಿತನಾದ ವಿಷ್ಣುರೂಪದಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತೀಯೆ. ॥ ೧೫ ॥ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯೆ-ಅವಿದ್ಯೆ ಮುಂತಾದ ವಿರುದ್ಧ ಗತಿಯುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಶಕ್ತಿಗಳು ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿ ನಿರಂತರ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಇರುತ್ತವೆ. ನೀನೇ ಜಗತ್ತಿನ ಕಾರಣನೂ, ಅಖಂಡನೂ, ಅನಾದಿಯೂ, ಅನಂತನೂ, ಆನಂದಮಯನೂ, ನಿರ್ವಿಕಾರನೂ, ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುವೆ. ಅಂತಹ ನಿನಗೆ ನಾನು ಶರಣಾಗಿದ್ದೇನೆ. ॥ ೧೬ ॥ ಓ ಸರ್ವಪುರುಷಾರ್ಥಪ್ರದನೇ! ನಿನ್ನನ್ನು ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥ ಮೂರ್ತಿ, ಪರಮಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂದು ತಿಳಿದು ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಾವದಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಭಜಿಸುವವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ಭೋಗಗಳಿಗಿಂತ ನಿನ್ನ ಚರಣಕಮಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ಭಜನೆಯ ನಿಜವಾದ ಫಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಆಕಳು ಆಗತಾನೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಕರುವಿಗೆ ಹಾಲುಕುಡಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ನೀನು ಭಕ್ತರ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ಕಾತರನಾಗಿದ್ದು, ದೀನರಾಗಿರುವ ನಮ್ಮಂತಹ ಸಕಾಮಭಕ್ತರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಈಡೇರಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಸಂಸಾರಭಯದಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವೆ." ॥ ೧೭ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ಶುಭ ಸಂಕಲ್ಪವುಳ್ಳ ಧೀಮಂತನಾದ ಧ್ರುವನು ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸಿದಾಗ ಭಕ್ತ ವತ್ಸಲನಾದ ಭಗವಂತನು ಅವನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ ಹೀಗೆಂದನು – ॥ ೧೮ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದನು – ಸುವ್ರತನಾದ ರಾಜಕುಮಾರನೇ! ನಿನ್ನ ಹೃದಯದ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ನಾನು ಅರಿತಿರುವೆನು. ಆ ಪದವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಬಹು ಕಠಿಣವಾಗಿದ್ದರೂ ನಾನು ನಿನಗೆ ಅದನ್ನು ಕೊಡುವೆನು. ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ॥ ೧೯ ॥

ಎಲೈ ಮಂಗಳಮತಿಯೇ! ಯಾವ ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಯಾರೂ ಪಡೆದಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವುದು ಗ್ರಹ-ನಕ್ಷತ್ರ-ತಾರಾಗಣಗಳಿಗೆ ಮೇಟಿಕಂಭದಂತೆ ಮೇರುವಾಗಿದೆಯೋ, ಅವಾಂತರ ಪ್ರಳಯದವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಇತರ ಲೋಕಗಳು ನಾಶಹೊಂದಿದರೂ ಯಾವುದು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಮತ್ತು ಯಾವುದನ್ನು ತಾರಾಗಣಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಧರ್ಮ, ಅಗ್ನಿ, ಕಶ್ಯಪ, ಶುಕ್ರರೇ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಹನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಮಾಡುತ್ತಿರುವರೋ ಅಂತಹ ಧ್ರುವಲೋಕವನ್ನು ನಾನು ನಿನಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ॥ ೨೦-೨೧ ॥

ಪ್ರಸ್ಥಿತೇ ತು ವನಂ ಪಿತ್ರಾ ದತ್ತ್ವಾ ಗಾಂ ಧರ್ಮಸಂಶ್ರಯಃ ।
ಷಟ್‌ತ್ರಿಂಶದ್ವರ್ಷಸಾಹಸ್ರಂ ರಕ್ಷಿತಾವ್ಯಾಹತೇಂದ್ರಿಯಃ
॥ ೨೨ ॥

ತ್ವದ್ಭ್ರಾತರ್ಯುತ್ತಮೇ ನಷ್ಟೇ ಮೃಗಯಾಯಾಂ ತು ತನ್ಮನಾಃ ।
ಅನ್ವೇಷಂತೀ ವನಂ ಮಾತಾ ದಾವಾಗ್ನಿಂ ಸಾ ಪ್ರವೇಕ್ಷ್ಯತಿ
॥ ೨೩ ॥

ಇಷ್ಟ್ವಾ ಮಾಂ ಯಜ್ಞಹೃದಯಂ ಯಜ್ಞೈಃ ಪುಷ್ಕಲದಕ್ಷಿಣೈಃ ।
ಭುಕ್ತ್ವಾ ಚೇಹಾಶಿಷಃ ಸತ್ಯಾ ಅಂತೇ ಮಾಂ ಸಂಸ್ಮರಿಷ್ಯಸಿ
॥ ೨೪ ॥

ತತೋ ಗಂತಾಸಿ ಮತ್ಸ್ಥಾನಂ ಸರ್ವಲೋಕನಮಸ್ಕೃತಮ್ ।
ಉಪರಿಷ್ಟಾದೃಷಿಭ್ಯಸ್ತ್ವಂ ಯತೋ ನಾವರ್ತತೇ ಗತಃ
॥ ೨೫ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತ್ಯರ್ಚಿತಃ ಸ ಭಗವಾನತಿದಿಶ್ಯಾತ್ಮನಃ ಪದಮ್ ।
ಬಾಲಸ್ಯ ಪಶ್ಯತೋ ಧಾಮ ಸ್ವಮಗಾದ್‌ಗರುಡಧ್ವಜಃ
॥ ೨೬ ॥

ಸೋಽಪಿ ಸಂಕಲ್ಪಜಂ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪಾದಸೇವೋಪಸಾದಿತಮ್ ।
ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪನಿರ್ವಾಣಂ ನಾತಿಪ್ರೀತೋಽಭ್ಯಗಾತ್ಪುರಮ್
॥ ೨೭ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಸುದುರ್ಲಭಂ ಯತ್ಪರಮಂ ಪದಂ ಹರೇ-
ರ್ಮಾಯಾವಿನಸ್ತಚ್ಚರಣಾರ್ಚನಾರ್ಜಿತಮ್ ।
ಲಬ್ಧ್ವಾಪ್ಯಸಿದ್ಧಾರ್ಥಮಿವೈಕಜನ್ಮನಾ
ಕಥಂ ಸ್ವಮಾತ್ಮಾನಮಮನ್ಯತಾರ್ಥವಿತ್ ॥ ೨೮ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಮಾತುಃ ಸಪತ್ನ್ಯಾ ವಾಗ್ಬಾಣೈರ್ಹೃದಿ ವಿದ್ಧಸ್ತುತಾನ್ ಸ್ಮರನ್ ।
ನೈಚ್ಛನ್ಮುಕ್ತಿಪತೇರ್ಮುಕ್ತಿಂ ತಸ್ಮಾತ್ತಾಪಮುಪೇಯಿವಾನ್
॥ ೨೯ ॥

ಧ್ರುವ ಉವಾಚ

ಸಮಾಧಿನಾ ನೈಕಭವೇನ ಯತ್ಪದಂ
ವಿದುಃ ಸನಂದಾದಯ ಊರ್ಧ್ವರೇತಸಃ ।
ಮಾಸೈರಹಂ ಷಡ್ಭಿರಮುಷ್ಯ ಪಾದಯೋ-
ಶ್ಛಾಯಾಮುಪೇತ್ಯಾಪಗತಃ ಪೃಥಙ್ಮತಿಃ ॥ ೩೦ ॥

ನಿನ್ನ ತಂದೆಯು ನಿನಗೆ ರಾಜ್ಯಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವನಕ್ಕೆ ಹೋದಬಳಿಕ ನೀನು ಮೂವತ್ತಾರುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಧರ್ಮದಿಂದ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಆಳುವೆ. ಆಗಲೂ ನಿನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಶಕ್ತಿಯು ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಇರುವುದು. ॥ ೨೨ ॥ ಮುಂದೆ ಒಂದು ದಿನ ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ಉತ್ತಮನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಸಾವಿಗೆ ಈಡಾಗುವನು. ಆಗ ಆತನ ತಾಯಿ ಸುರುಚಿಯು ಪುತ್ರಪ್ರೇಮದಿಂದ ಹುಚ್ಚೇರಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಬಿಡುವಳು. ॥ ೨೩ ॥ ಯಜ್ಞವು ನನ್ನ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ನೀನು ಬಹುದಕ್ಷಿಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನೇಕ ಯಜ್ಞಗಳಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಭೋಗಗಳನ್ನನುಭವಿಸಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನೇ ಸ್ಮರಿಸುವೆ. ॥ ೨೪ ॥ ಇದರಿಂದ ನೀನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ವಂದನೀಯವಾದ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೇಲಿರುವ ನನ್ನ ನಿಜಧಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಲುಪಿದ ಬಳಿಕ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಬರಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨೫ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಹೀಗೆ ಬಾಲಕ ಧ್ರುವನಿಂದ ಪೂಜಿತನಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ತನ್ನ ಪದವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಆತನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಗರುಡಧ್ವಜನು ತನ್ನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ॥ ೨೬ ॥ ನಾರಾಯಣನ ಪಾದಸೇವೆಯಿಂದ ಧ್ರುವನಿಗೆ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದ ಇಷ್ಟವೇನೋ ಈಡೇರಿತು. ಆದರೆ ಅವನ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಸಂತೋಷ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಆತನು ತನ್ನ ನಗರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ॥ ೨೭ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – ಋಷಿಶ್ರೇಷ್ಠರೇ! ಮಾಯಾಪತಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪರಮಪದವಾದರೋ ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಲಭವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅದು ಅವನ ಚರಣಕಮಲಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದಲೇ ದೊರೆಯುವುದು. ಅಂತಹ ದುರ್ಲಭವಾದ ಪದವನ್ನು ಒಂದೇ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಗಳಿಸಿದ್ದರೂ ವಿವೇಕಿಯಾದ ಧ್ರುವಕುಮಾರನು ತನ್ನನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿ ಭಾವಿಸಲಿಲ್ಲ? ॥ ೨೮ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ಧ್ರುವನ ಹೃದಯವು ಮಲತಾಯಿಯ ವಾಗ್ಬಾಣಗಳಿಂದ ಗಾಯ ಗೊಂಡಿತ್ತು. ಭಗವಂತನು ವರಕೊಡಲು ಬಂದಿದ್ದನು. ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಆ ವಾಗ್ಬಾಣಗಳು ನೆನಪಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಭಗವದ್ದರ್ಶನದಿಂದ ಆ ಮನೋಮಾಲಿನ್ಯವು ದೂರವಾದಾಗ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ತಪ್ಪಾಗಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವುಂಟಾಯಿತು. ॥ ೨೯ ॥

ಧ್ರುವನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಹೀಗೆ ಅಂದುಕೊಂಡನು – ಸನಕಾದಿ ಊರ್ಧ್ವರೇತ (ನೈಷ್ಠಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ)ರಾದ ಸಿದ್ಧರೂ ಕೂಡ ಯಾವುದನ್ನು ಸಮಾಧಿಯ ಮೂಲಕ ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳ ಬಳಿಕ ಪಡೆಯುವರೋ, ಆ ಭಗವಚ್ಚರಣಗಳ ನೆರಳನ್ನು ನಾನು ಆರೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪಡೆದೆನು. ಆದರೆ ಆಗಲೂ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ವಾಸನೆಯು ಇದ್ದುದರಿಂದ ನಾನು ಆ ಪಾದಗಳಿಂದ ದೂರವಾದೆನಲ್ಲ! ಅಕಟಾ! ॥ ೩೦ ॥

ಅಹೋ ಬತ ಮಮಾನಾತ್ಮ್ಯಂ ಮಂದಭಾಗ್ಯಸ್ಯ ಪಶ್ಯತ ।
ಭವಚ್ಛಿದಃ ಪಾದಮೂಲಂ ಗತ್ವಾಯಾಚೇ ಯದಂತವತ್ ॥ ೩೦ ॥

ಮತಿರ್ವಿದೂಷಿತಾ ದೇವೈಃ ಪತದ್ಭಿರಸಹಿಷ್ಣುಭಿಃ ।
ಯೋ ನಾರದವಚಸ್ತಥ್ಯಂ ನಾಗ್ರಾಹಿಷಮಸತ್ತಮಃ ॥ ೩೧ ॥

ದೈವೀಂ ಮಾಯಾಮುಪಾಶ್ರಿತ್ಯ ಪ್ರಸುಪ್ತ ಇವ ಭಿನ್ನದೃಕ್ ।
ತಪ್ಯೇ ದ್ವಿತೀಯೇಽಪ್ಯಸತಿ ಭ್ರಾತೃಭ್ರಾತೃವ್ಯಹೃದ್ರುಜಾ ॥ ೩೨ ॥

ಮಯ್ಯೈತತ್ಪ್ರಾರ್ಥಿತಂ ವ್ಯರ್ಥಂ ಚಿಕಿತ್ಸೇವ ಗತಾಯುಷಿ ।
ಪ್ರಸಾದ್ಯ ಜಗದಾತ್ಮಾನಂ ತಪಸಾ ದುಷ್ಪ್ರಸಾದನಮ್ ।
ಭವಚ್ಛಿದಮಯಾಚೇಽಹಂ ಭವಂ ಭಾಗ್ಯವಿವರ್ಜಿತಃ ॥ ೩೩ ॥

ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಂ ಯಚ್ಛತೋ ಮೌಢ್ಯಾನ್ಮಾನೋ ಮೇ ಭಿಕ್ಷಿತೋ ಬತ ।
ಈಶ್ವರಾತ್ ಕ್ಷೀಣಪುಣ್ಯೇನ ಫಲೀಕಾರಾನಿವಾಧನಃ ॥ ೩೪ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ನ ವೈ ಮುಕುಂದಸ್ಯ ಪದಾರವಿಂದಯೋ
ರಜೋಜುಷಸ್ತಾತ ಭವಾದೃಶಾ ಜನಾಃ ।
ವಾಂಛಂತಿ ತದ್ದಾಸ್ಯಮೃತೇಽರ್ಥಮಾತ್ಮನೋ
ಯದೃಚ್ಛಯಾ ಲಬ್ಧಮನಃಸಮೃದ್ಧಯಃ ॥ ೩೫ ॥

ಆಕರ್ಣ್ಯಾತ್ಮಜಮಾಯಾಂತಂ ಸಂಪರೇತ್ಯ ಯಥಾಽಽಗತಮ್ ।
ರಾಜಾ ನ ಶ್ರದ್ದಧೇ ಭದ್ರಮಭದ್ರಸ್ಯ ಕುತೋ ಮಮ ॥ ೩೬ ॥

ಶ್ರದ್ಧಾಯ ವಾಕ್ಯಂ ದೇವರ್ಷೇರ್ಹರ್ಷವೇಗೇನ ಧರ್ಷಿತಃ ।
ವಾರ್ತಾಹರ್ತುರತಿಪ್ರೀತೋ ಹಾರಂ ಪ್ರಾದಾನ್ಮಹಾಧನಮ್ ॥ ೩೭ ॥

ಸದಶ್ವಂ ರಥಮಾರುಹ್ಯ ಕಾರ್ತಸ್ವರಪರಿಷ್ಕೃತಮ್ ।
ಬ್ರಾಹ್ಮಣೈಃ ಕುಲವೃದ್ಧೈಶ್ಚ ಪರ್ಯಸ್ತೋಽಮಾತ್ಯಬಂಧುಭಿಃ ॥ ೩೮ ॥

ಅಯ್ಯೋ! ನಾನು ಎಂತಹ ಮೂರ್ಖತನದ ಕೆಲಸಮಾಡಿದೆನಲ್ಲ! ಮಂದಭಾಗ್ಯನಾದ ನನ್ನ ಅವಿವೇಕವನ್ನು ನೋಡಿರಿ! ಭವಪಾಶವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವಂತಹ ಪ್ರಭುವಿನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳನ್ನು ತಲುಪಿದರೂ ಅವನಿಂದ ನಾಶವುಳ್ಳ ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಬೇಡಿದೆನಲ್ಲ! ॥ ೩೦ ॥ ಪುಣ್ಯವು ಕ್ಷಯಿಸಿದ ನಂತರ ತಾವು ಪತನವಾಗುವುದರಿಂದ ನಾನು ಪರಮ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದನ್ನು ಸಹಿಸದೆ ದೇವತೆಗಳು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೆಡಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಆದರಿಂದಲೇ ದುಷ್ಟನಾದ ನಾನು ನಾರದರ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳದೇ ಹೋದೆ. ॥ ೩೧ ॥ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮನುಷ್ಯನು ತಾನೇ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಹುಲಿ, ಹಾವು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಹೆದರುವಂತೆ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಾರೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಭಗವಂತನ ಮಾಯೆಗೆ ಮರುಳಾಗಿ ನಾನು ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನನ್ನೇ ವೈರಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ದ್ವೇಷರೂಪವಾದ ಮನೋರೋಗದಿಂದ ಸಂತಪ್ತನಾದೆನಲ್ಲ! ॥ ೩೨ ॥ ಆಯುಸ್ಸು ತೀರಿದವನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವಂತೆ, ಯಾರನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವೋ ಅಂತಹ ವಿಶ್ವಾತ್ಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಸಿದ ನಾನು ಅವನಿಂದ ಕೇಳಿಕೊಂಡುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತಲ್ಲ! ಅಯ್ಯೋ! ನಾನು ಎಂತಹ ಭಾಗ್ಯಹೀನನು? ಸಂಸಾರಬಂಧನವನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಪ್ರಭುವಿನಿಂದ ನಾನು ಪುನಃ ಸಂಸಾರವನ್ನೇ ಕೇಳಿದೆನಲ್ಲ! ॥ ೩೩ ॥ ಸಾರ್ವಭೌಮನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿರುವಾಗ ಬುದ್ಧಿಹೀನನಾದವನು ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಬೇಡುವಂತೆ ಮಂದಪುಣ್ಯಶಾಲಿಯಾದ ನಾನು ಬುದ್ಧಿಹೀನನಾಗಿ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯ (ಮೋಕ್ಷ)ವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸ್ವಾಮಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಪದವಿಯನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡೆನಲ್ಲ! ॥ ೩೪ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಭಾಗವತೋತ್ತಮನಾದ ವಿದುರನೇ! ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳ ಮಕರಂದವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವ ದುಂಬಿಯಂತಿರುವ ನಿಮ್ಮಂತಹವರು ಪ್ರಭುವಿನ ಪಾದಧೂಳಿಯನ್ನೇ ಸೇವಿಸುವರು. ತಾನಾಗಿಯೇ ಒದಗಿಬಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತುಷ್ಟ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಅವರು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಅವನ ಸೇವೆಯನ್ನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಏನನ್ನೂ ಬೇಡುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೩೫ ॥

ಇತ್ತ ಉತ್ತಾನಪಾದರಾಜನು ತನ್ನ ಪುತ್ರನಾದ ಧ್ರುವನು ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಸಮಾಚಾರ ಕೇಳಿ – 'ಸತ್ತುಹೋದವನು ಯಮಲೋಕದಿಂದ ಮರಳಿ ಬಂದನು' ಎಂಬ ವಾರ್ತೆಯಂತೆ ಅವನು ನಂಬಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನಂತಹ ಭಾಗ್ಯಹೀನನಿಗೆ ಇಂತಹ ಭಾಗ್ಯವು ಎಲ್ಲಿದೆ? ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದನು. ॥ ೩೬ ॥ ಆದರೆ ದೇವರ್ಷಿ ನಾರದರು ಹೇಳಿದ್ದ ಮಾತು ನೆನಪಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಉಂಟಾಯಿತು ಹಾಗೂ ಪರಮಾನಂದದ ವೇಗದಿಂದ ಪರವಶನಾದನು. ಅವನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಆ ಶುಭಸಮಾಚಾರ ತಂದವನಿಗೆ ಒಂದು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಹಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ॥ ೩೭ ॥ ಪುತ್ರನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಲು ಉತ್ಸುಕನಾದ ರಾಜನು ಬಹಳಮಂದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನೂ, ಕುಲವೃದ್ಧರನ್ನೂ, ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನೂ,

ಶಂಖದುಂದುಭಿನಾದೇನ ಬ್ರಹ್ಮ-ಘೋಷೇಣ ವೇಣುಭಿಃ ।
ನಿಶ್ಚಕ್ರಾಮ ಪುರಾತ್ತೂರ್ಣಮಾತ್ಮಜಾಭೀಕ್ಷಣೋತ್ಸುಕಃ ॥ ೪೦ ॥

ಸುನೀತಿಃ ಸುರುಚಿಶ್ಚಾಸ್ಯ ಮಹಿಷ್ಯೌ ರುಕ್ಮಭೂಷಿತೇ ।
ಆರುಹ್ಯ ಶಿಬಿಕಾಂ ಸಾರ್ಧಮುತ್ತಮೇನಾಭಿಜಗ್ಮತುಃ ॥ ೪೧ ॥

ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವೋಪವನಾಭ್ಯಾಶ ಆಯಾಂತಂ ತರಸಾ ರಥಾತ್ ।
ಅವರುಹ್ಯ ನೃಪಸ್ತೂರ್ಣಮಾಸಾದ್ಯ ಪ್ರೇಮವಿಹ್ವಲಃ ॥ ೪೨ ॥

ಪರಿರೇಭೇಽಂಗಜಂ ದೋರ್ಭ್ಯಾಂ
ದೀರ್ಘೋತ್ಕಂಠಮನಾಃ ಶ್ವಸನ್ ।
ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನಾಂಘ್ರಿಸಂಸ್ಪರ್ಶ-
ಹತಾಶೇಷಾಘಬಂಧನಮ್ ॥ ೪೩ ॥

ಅಥಾಜಿಘ್ರನ್ಮುಹುರ್ಮೂರ್ಧ್ನಿ ಶೀತೈರ್ನಯನವಾರಿಭಿಃ ।
ಸ್ನಾಪಯಾಮಾಸ ತನಯಂ ಜಾತೋದ್ದಾಮಮನೋರಥಃ ॥ ೪೪ ॥

ಅಭಿವಂದ್ಯ ಪಿತುಃ ಪಾದಾವಾಶೀರ್ಭಿಶ್ಚಾಭಿಮಂತ್ರಿತಃ ।
ನನಾಮ ಮಾತರೌ ಶೀರ್ಷ್ಣಾ ಸತ್ಕೃತಃ ಸಜ್ಜನಾಗ್ರಣೀಃ ॥ ೪೫ ॥

ಸುರುಚಿಸ್ತಂ ಸಮುತ್ಥಾಪ್ಯ ಪಾದಾವನತಮರ್ಭಕಮ್ ।
ಪರಿಷ್ವಜ್ಯಾಹ ಜೀವೇತಿ ಬಾಷ್ಪಗದ್ಗದಯಾ ಗಿರಾ ॥ ೪೬ ॥

ಯಸ್ಯ ಪ್ರಸನ್ನೋ ಭಗವಾನ್ಗುಣೈರ್ಮೈತ್ರ್ಯಾದಿಭಿರ್ಹರಿಃ ।
ತಸ್ಮೈ ನಮಂತಿ ಭೂತಾನಿ ನಿಮ್ನಮಾಪ ಇವ ಸ್ವಯಮ್ ॥ ೪೭ ॥

ಉತ್ತಮಶ್ಚ ಧ್ರುವಶ್ಚೋಭಾವನ್ಯೋನ್ಯಂ ಪ್ರೇಮವಿಹ್ವಲೌ ।
ಅಂಗಸಂಗಾದುತ್ಪುಲಕಾವಸ್ರೌಘಂ ಮುಹುರೂಹತುಃ ॥ ೪೮ ॥

ಸುನೀತಿರಸ್ಯ ಜನನೀ ಪ್ರಾಣೇಭ್ಯೋಽಪಿ ಪ್ರಿಯಂ ಸುತಮ್ ।
ಉಪಗುಹ್ಯ ಜಹಾವಾಧಿಂ ತದಂಗಸ್ಪರ್ಶನಿರ್ವೃತಾ ॥ ೪೯ ॥

ಪಯಃ ಸ್ತನಾಭ್ಯಾಂ ಸುಸ್ರಾವ ನೇತ್ರಜೈಃ ಸಲಿಲೈಃ ಶಿವೈಃ ।
ತದಾಭಿಷಿಚ್ಯಮಾನಾಭ್ಯಾಂ ವೀರ ವೀರಸುವೋ ಮುಹುಃ ॥ ೫೦ ॥

ಪರಿಜನರನ್ನೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು, ಉತ್ತಮವಾದ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ಹೂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸುವರ್ಣಖಚಿತವಾದ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ನಗರದಿಂದ ಹೊರಬಂದನು. ಅವನ ಮುಂದೆ ಶುಭವಾದ ವೇದಪಾರಾಯಣದ ಘೋಷ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಶಂಖ, ದುಂದುಭಿ, ಕೊಳಲು ಮುಂತಾದ ಮಂಗಳವಾದ್ಯಗಳು ಮೊಳಗುತ್ತಿದ್ದವು. ॥ ೩೯-೪೦ ॥ ಅವನ ರಾಣಿಯರಾದ ಸುನೀತಿ ಮತ್ತು ಸುರುಚಿಯರು ಸುವರ್ಣಾಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿ, ರಾಜಕುಮಾರ ಉತ್ತಮನೊಡನೆ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೪೧ ॥ ಧ್ರುವಕುಮಾರನು ಉಪವನದ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಮಹಾರಾಜನು ರಥದಿಂದ ಧಿಗ್ಗನೆ ಕೆಳಗಿಳಿದು, ಮಗನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಲು ಎಷ್ಟೋ ದಿನಗಳಿಂದ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅವನು ರಭಸದಿಂದ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಪ್ರೇಮಾತುರನಾಗಿ, ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಡುತ್ತಾ, ಪುತ್ರನನ್ನು ಬಾಚಿ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡನು. ಈಗ ಬಂದಿದ್ದ ಧ್ರುವನು ಹಿಂದಿನಂತಿರಲಿಲ್ಲ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪವಿತ್ರವಾದ ಪಾದಪದ್ಮಗಳ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಇವನ ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಬಂಧನವನ್ನು ಕಳಕೊಂಡ ಪುಣ್ಯಮೂರ್ತಿ ಯಾಗಿದ್ದನು. ॥ ೪೨ ॥ ಉತ್ತಾನಪಾದರಾಜನ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಮನೋರಥವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಆವನು ಪದೇ-ಪದೇ ಮಗನ ತಲೆಯನ್ನು ನೇವರಿಸುತ್ತಾ, ನೆತ್ತಿಯನ್ನು ಮೂಸುತ್ತಾ, ತಂಪಾದ ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳಿಂದ ಆವನನ್ನು ತೋಯಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೪೪ ॥

ಮತ್ತೆ ಸಜ್ಜನಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ಧ್ರುವನು ತಂದೆಯ ಪಾದಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಆತನ ಆಶೀರ್ವಾದಗಳನ್ನು ಪಡೆದು, ಕುಶಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದ ಸತ್ಕೃತನಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ತಾಯಂದಿರ ಚರಣಗಳಿಗೆ ತಲೆಮುಟ್ಟಿಸಿ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿದನು. ॥ ೪೫ ॥ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮಳಾದ ಸುರುಚಿಯು ಕಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಬಾಲಕ ಧ್ರುವನನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು 'ಚಿರಂಜೀವಿಯಾಗು' ಎಂದು ಕಂಬನಿತುಂಬಿದ ಗದ್ಗದವಾದ ವಾಣಿಯಿಂದ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದಳು. ॥ ೪೬ ॥ ನೀರು ತಾನಾಗಿಯೇ ಹಳ್ಳದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವಂತೆ – ಮೈತ್ರಿ, ಕರುಣೆ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಸನ್ನತೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾದವನ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳು ತಲೆಬಾಗುತ್ತವೆ. ॥ ೪೭ ॥ ಇತ್ತ ಕಡೆ ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ಧ್ರುವನೂ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ವಿಹ್ವಲರಾಗಿ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಪರಸ್ಪರ ಅಂಗಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಆನಂದಪುಳಕಿತರಾದ ಅವರಿಬ್ಬರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದಲೂ ಕಂಬನಿಯ ಧಾರೆ ಹರಿಯತೊಡಗಿತು. ॥ ೪೮ ॥ ತಾಯಿ ಸುನೀತಿಯು ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಿಯನಾದ ಪುತ್ರನನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಸಂತಾಪಗಳನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಳು. ಅವನ ಸುಕುಮಾರವಾದ ಅಂಗಗಳ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಆಕೆಯು ಮೇರೆಮೀರಿದ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಳು. ॥ ೪೯ ॥ ವೀರನಾದ ವಿದುರನೇ! ಆ ವೀರಮಾತೆಯಾದ ಸುನೀತಿಯ ಸ್ತನಗಳು ಕಂಗಳಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಂಗಳಮಯ ಅಶ್ರುಧಾರೆಗಳಿಂದ ನೆನೆದು ಅವುಗಳಿಂದ ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ಹಾಲು ಸುರಿಯತೊಡಗಿತು. ॥ ೫೦ ॥

ತಾಂ ಶಶಂಸುರ್ಜನಾ ರಾಜ್ಞೀಂ ದಿಷ್ಟ್ಯಾ ತೇ ಪುತ್ರ ಆರ್ತಿಹಾ ।
ಪ್ರತಿಲಬ್ಧಶ್ಚಿರಂ ನಷ್ಟೋ ರಕ್ಷಿತಾ ಮಂಡಲಂ ಭುವಃ
॥ ೩೧ ॥

ಅಭ್ಯರ್ಚಿತಸ್ತ್ವಯಾ ನೂನಂ ಭಗವಾನ್ಪ್ರಣತಾರ್ತಿಹಾ ।
ಯದನುಧ್ಯಾಯಿನೋ ಧೀರಾ ಮೃತ್ಯುಂ ಜಿಗ್ಯುಃ ಸುದುರ್ಜಯಮ್
॥ ೩೨ ॥

ಲಾಲ್ಯಮಾನಂ ಜನೈರೇವಂ ಧ್ರುವಂ ಸಭ್ರಾತರಂ ನೃಪಃ ।
ಆರೋಪ್ಯ ಕರಿಣೀಂ ಹೃಷ್ಟಃ ಸ್ತೂಯಮಾನೋಽವಿಶತ್ಪುರಮ್
॥ ೩೩ ॥

ತತ್ರ ತತ್ರೋಪಸಂಕ್ಲೃಪ್ತೈರ್ಲಸನ್ಮಕರತೋರಣೈಃ ।
ಸವೃಂದೈಃ ಕದಲೀಸ್ತಂಭೈಃ ಪೂಗಪೋತೈಶ್ಚ ತದ್ವಿಧೈಃ
॥ ೩೪ ॥

ಚೂತಪಲ್ಲವವಾಸಃಸ್ರಙ್ಮುಕ್ತಾದಾಮವಿಲಂಬಿಭಿಃ ।
ಉಪಸ್ಕೃತಂ ಪ್ರತಿದ್ವಾರಮಪಾಂ ಕುಂಭೈಃ ಸದೀಪಕೈಃ
॥ ೩೫ ॥

ಪ್ರಾಕಾರೈರ್ಗೋಪುರಾಗಾರೈಃ ಶಾತಕುಂಭಪರಿಚ್ಛದೈಃ ।
ಸರ್ವತೋಽಲಂಕೃತಂ ಶ್ರೀಮದ್ವಿಮಾನಶಿಖರದ್ಯುಭಿಃ
॥ ೩೬ ॥

ಮೃಷ್ಟಚತ್ವರರಥ್ಯಾಟ್ಟಮಾರ್ಗಂ ಚಂದನಚರ್ಚಿತಮ್ ।
ಲಾಜಾಕ್ಷತೈಃ ಪುಷ್ಪಫಲೈಸ್ತಂಡುಲೈರ್ಬಲಿಭಿರ್ಯುತಮ್
॥ ೩೭ ॥

ಧ್ರುವಾಯ ಪಥಿ ದೃಷ್ಟಾಯ ತತ್ರ ತತ್ರ ಪುರಸ್ತ್ರಿಯಃ ।
ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಾಕ್ಷತದಧ್ಯಂಬುದೂರ್ವಾಪುಷ್ಪಫಲಾನಿ ಚ
॥ ೩೮ ॥

ಉಪಜಹ್ರುಃ ಪ್ರಯುಂಜಾನಾ ವಾತ್ಸಲ್ಯಾದಾಶಿಷಃ ಸತೀಃ ।
ಶೃಣ್ವಂಸ್ತದ್ವಲ್ಗುಗೀತಾನಿ ಪ್ರಾವಿಶದ್ಭವನಂ ಪಿತುಃ
॥ ೩೯ ॥

ಮಹಾಮಣಿವ್ರಾತಮಯೇ ಸ ತಸ್ಮಿನ್ ಭವನೋತ್ತಮೇ ।
ಲಾಲಿತೋ ನಿತರಾಂ ಪಿತ್ರಾ ನ್ಯವಸದ್ದಿವಿ ದೇವವತ್
॥ ೪೦ ॥

ಪಯಃಫೇನನಿಭಾಃ ಶಯ್ಯಾ ದಾಂತಾ ರುಕ್ಮಪರಿಚ್ಛದಾಃ ।
ಆಸನಾನಿ ಮಹಾರ್ಹಾಣಿ ಯತ್ರ ರೌಕ್ಮಾ ಉಪಸ್ಕರಾಃ
॥ ೪೧ ॥

ಆಗ ಪುರಜನರು ಸುನೀತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು – ಮಹಾರಾಣಿ ಯವರೇ! ಬಹುದಿನಗಳಿಂದ ಕಳೆದುಹೋಗಿದ್ದ ನಿಮ್ಮ ಕಣ್ಮಣಿ ಕಂದಮ್ಮನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದನು. ಎಂತಹ ಮಹಾಭಾಗ್ಯ! ಇವನು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ದುಃಖವನ್ನು ದೂರಮಾಡುವನು. ಬಹಳ ಕಾಲ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು. ॥ ೩೧ ॥ ನೀವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಶರಣಾಗತರ ಭಯವನ್ನು ಭಂಜಿಸುವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆರಾಧಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಅವನನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಧೀರ ಪುರುಷರು ಪರಮ ದುರ್ಜಯವಾದ ಮೃತ್ಯುವನ್ನೂ ಗೆದ್ದು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅಭಿನಂದಿಸಿದರು. ॥ ೩೨ ॥

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಜನರು ಧ್ರುವಕುಮಾರನನ್ನು ಮುದ್ದಿಸುತ್ತಿರಲು ಉತ್ತಾನಪಾದರಾಜನು ಆತನನ್ನೂ ಮತ್ತು ಆತನ ತಮ್ಮ ಉತ್ತಮನನ್ನೂ ಹೆಣ್ಣಾನೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಪರಮ ಹರ್ಷದಿಂದ ಪುರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ॥ ೩೩ ॥ ಧ್ರುವನನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಲು ಜನರು ನಗರದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಮಕರಾಕಾರದ ಸುಂದರವಾದ ದ್ವಾರತೋರಣಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರು. ಹೂವು-ಹಣ್ಣುಗಳ ಗೊಂಚಲು-ಗೊನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಾಳೆಯ ಕಂಬಗಳಿಂದಲೂ ಎಳೆಯ ಅಡಿಕೆಯ ಸಸಿಗಳಿಂದಲೂ ಸಿಂಗರಿಸಿದ್ದರು. ॥ ೩೪ ॥ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಾಗಿಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಲಕಲಶಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ದೀಪಗಳನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿದ್ದರು. ಮಾವಿನ ಚಿಗುರುಗಳನ್ನೂ, ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ, ಹೂಮಾಲೆಗಳನ್ನೂ, ಮುತ್ತಿನ ಹಾರಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿ ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು. ॥ ೩೫ ॥ ನಗರದ ಪ್ರಾಕಾರಗಳೂ, ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲುಗಳೂ, ಭವ್ಯ ಭವನಗಳೂ ಚಿನ್ನದ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಗೋಪುರಗಳು ವಿಮಾನಗಳ ಶಿಖರಗಳಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ॥ ೩೬ ॥ ನಗರದ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನೂ, ವೃತ್ತಗಳನ್ನೂ, ಜಗುಲಿಗಳನ್ನು ಗುಡಿಸಿ-ಸಾರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಗಂಧೋದಕವನ್ನು ಚಿಮುಕಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅರಳು-ಅಕ್ಷತೆಗಳು, ಅಕ್ಕಿ-ಹೂವು-ಹಣ್ಣುಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಮಂಗಳೋಪಹಾರಗಳು ಅಳವಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ॥ ೩೭ ॥ ಧ್ರುವನು ರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಗರದ ಸುಂದರ ಸುಮಂಗಲಿಯರು ಅವನ ದರ್ಶನಪಡೆಯಲು ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಅವರು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಶುಭಾಶೀರ್ವಾದಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಆತನ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಸಾಸುವೆ, ಅಕ್ಷತೆ, ಮೊಸರು, ತೀರ್ಥೋದಕ, ಗರಿಕೆ, ಹೂವು-ಹಣ್ಣುಗಳ ಮಳೆಗರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಪಾದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾ ಧ್ರುವನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ॥ ೩೮-೩೯ ॥

ಆ ಭವ್ಯ ಭವನವು ಬಹುಮೂಲ್ಯವಾದ ವಿವಿಧ ರತ್ನಗಳಿಂದ ಖಚಿತವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ವಾತ್ಸಲ್ಯದ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಧ್ರುವನು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ವಾಸಿಸುವಂತೆ ಪರಮಾನಂದದಿಂದ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೪೦ ॥ ಅಲ್ಲಿ ಹಾಲಿನ ನೊರೆಯಂತೆ ಬೆಳ್ಳಗಿದ್ದ ಮೃದುವಾದ ತಲ್ಪಗಳೂ, ಆನೆಯ ದಂತದ ಮಂಚಗಳೂ, ಚಿನ್ನದ ಕುಸುರಿಕೆಲಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರದೆಗಳೂ, ಬಹುಮೂಲ್ಯವಾದ ಪೀಠಗಳೂ, ಹೇರಳವಾದ ಚಿನ್ನದ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಇದ್ದುವು. ॥ ೪೧ ॥

ಯತ್ರ ಸ್ಫಟಿಕಕುಡ್ಯೇಷು ಮಹಾಮಾರಕತೇಷು ಚ ।
ಮಣಿಪ್ರದೀಪಾ ಆಭಾಂತಿ ಲಲನಾರತ್ನಸಂಯುತಾಃ
॥ ೬೨ ॥

ಉದ್ಯಾನಾನಿ ಚ ರಮ್ಯಾಣಿ ವಿಚಿತ್ರೈರಮರದ್ರುಮೈಃ ।
ಕೂಜದ್ವಿಹಂಗಮಿಥುನೈರ್ಗಾಯನ್ಮತ್ತಮಧುವ್ರತೈಃ
॥ ೬೩ ॥

ವಾಪ್ಯೋ ವೈದೂರ್ಯಸೋಪಾನಾಃ ಪದ್ಮೋತ್ಪಲಕುಮುದ್ವತೀಃ ।
ಹಂಸಕಾರಂಡ ವಕುಲೈರ್ಜುಷ್ಟಾಶ್ಚಕ್ರಾಹ್ವಸಾರಸೈಃ
॥ ೬೪ ॥

ಉತ್ತಾನಪಾದೋ ರಾಜರ್ಷಿಃ ಪ್ರಭಾವಂ ತನಯಸ್ಯ ತಮ್ ।
ಶ್ರುತ್ವಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾದ್ಭುತತಮಂ ಪ್ರಪೇದೇ ವಿಸ್ಮಯಂ ಪರಮ್
॥ ೬೫ ॥

ವೀಕ್ಷ್ಯೋಢವಯಸಂ ತಂ ಚ ಪ್ರಕೃತೀನಾಂ ಚ ಸಮ್ಮತಮ್ ।
ಅನುರಕ್ತಪ್ರಜಂ ರಾಜಾ ಧ್ರುವಂ ಚಕ್ರೇ ಭುವಃ ಪತಿಮ್
॥ ೬೬ ॥

ಆತ್ಮಾನಂ ಚ ಪ್ರವಯಸಮಾಕಲಯ್ಯ ವಿಶಾಂಪತಿಃ ।
ವನಂ ವಿರಕ್ತಃ ಪ್ರಾತಿಷ್ಠದ್ವಿಮೃಶನ್ನಾತ್ಮನೋ ಗತಿಮ್
॥ ೬೭ ॥

ಸ್ಫಟಿಕದಿಂದಲೂ, ಮರಕತಮಣಿಗಳಿಂದಲೂ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ರತ್ನಖಚಿತ ಹೆಣ್ಣುಬೊಂಬೆಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಮಣಿದೀಪಗಳು ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದವು. ॥ ೬೨ ॥ ಅರಮನೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ನಾನಾಜಾತಿಯ ದಿವ್ಯ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸುಂದರ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಿದ್ದವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿಗಳ ಕಲರವದಿಂದ ಹಾಗೂ ದುಂಬಿಗಳ ಝೇಂಕಾರಗಳಿಂದ ಕಿವಿಗಳು ತಣಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ॥ ೬೩ ॥ ಆ ಹೂದೋಟಗಳಲ್ಲಿ ವೈದೂರ್ಯ ಮಣಿಗಳ ಸೋಪಾನಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ತಿಳಿನೀರಿನ ಕೊಳಗಳು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು, ನೀಲಿ, ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣಗಳ ಅರಳಿದ ಕಮಲಗಳಿಂದಲೂ, ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಂಸ, ಕಾರಂಡವ, ಚಕ್ರವಾಕ, ಸಾರಸಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದಲೂ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ॥ ೬೪ ॥

ರಾಜರ್ಷಿಯಾದ ಉತ್ತಾನಪಾದನು ಪುತ್ರನ ಅತ್ಯಂತ ಅದ್ಭುತವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ದೇವರ್ಷಿ ನಾರದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಕೇಳಿದ್ದನು. ಈಗ ಅದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ನೋಡಿ ಅವನಿಗೆ ತುಂಬಾ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ॥ ೬೫ ॥ ಅನಂತರ ಅವನು – ಧ್ರುವನು ವಿವಾಹದ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಿರುವುದನ್ನೂ, ಅಮಾತ್ಯವರ್ಗವು ಅವನನ್ನು ಆದರಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನೋಡುವುದನ್ನೂ, ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಕೂಡ ಆತನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಅಖಿಲ ಭೂಮಂಡಲದ ಅಧಿಪತ್ಯದ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ॥ ೬೬ ॥ ಮತ್ತೆ ತನಗೆ ಮುಪ್ಪು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರದ ಗತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ॥ ೬೭ ॥

ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೯ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ಧ್ರುವರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕವರ್ಣನಂ ನಾಮ ನವಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೯ ॥

ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಯಕ್ಷನಿಂದ ಉತ್ತಮನ ಸಾವು – ಧ್ರುವನು ಯಕ್ಷರೊಡನೆ ಮಾಡಿದ ಯುದ್ಧ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಪ್ರಜಾಪತೇರ್ದುಹಿತರಂ ಶಿಶುಮಾರಸ್ಯ ವೈ ಧ್ರುವಃ ।
ಉಪಯೇಮೇ ಭ್ರಮಿಂ ನಾಮ ತತ್ಸುತೌ ಕಲ್ಪವತ್ಸರೌ
॥ ೧ ॥

ಇಲಾಯಾಮಪಿ ಭಾರ್ಯಾಯಾಂ
ವಾಯೋಃ ಪುತ್ರ್ಯಾಂ ಮಹಾಬಲಃ ।
ಪುತ್ರಮುತ್ಕಲನಾಮಾನಂ
ಯೋಷಿದ್ರತ್ನಮಜೀಜನತ್ ॥ ೨ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಧ್ರುವನು ಶಿಶುಮಾರನೆಂಬ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಭ್ರಮಿ ಎಂಬಾಕೆಯೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹವಾಗಿ, ಅವಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ವತ್ಸರ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದನು. ॥ ೧ ॥ ಆ ಮಹಾಬಲಿಯಾದ ಧ್ರುವನು ತನ್ನ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಭಾರ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದ ವಾಯು ಪುತ್ರಿಯಾದ ಇಳಾದೇವಿಯಿಂದ ಉತ್ಕಲನೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನೂ ಒಂದು ಕನ್ಯಾರತ್ನವನ್ನೂ ಪಡೆದನು. ॥ ೨ ॥ ಉತ್ತಮ ಕುಮಾರನು ವಿವಾಹವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಒಮ್ಮೆ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ

ಉತ್ತಮಸ್ತ್ವಕೃತೋದ್ವಾಹೋ ಮೃಗಯಾಯಾಂ ಬಲೀಯಸಾ ।
ಹತಃ ಪುಣ್ಯಜನೇನಾದ್ರೌ ತನ್ಮಾತಾಸ್ಯ ಗತಿಂ ಗತಾ
॥ ೩ ॥

ಧ್ರುವೋ ಭ್ರಾತೃವಧಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕೋಪಾಮರ್ಷಶುಚಾರ್ಪಿತಃ ।
ಜೈತ್ರಂ ಸ್ಯಂದನಮಾಸ್ಥಾಯ ಗತಃ ಪುಣ್ಯಜನಾಲಯಮ್
॥ ೪ ॥

ಗತ್ವೋದೀಚೀಂ ದಿಶಂ ರಾಜಾ ರುದ್ರಾನುಚರಸೇವಿತಾಮ್ ।
ದದರ್ಶ ಹಿಮವದ್ದ್ರೋಣ್ಯಾಂ ಪುರೀಂ ಗುಹ್ಯಕಸಂಕುಲಾಮ್
॥ ೫ ॥

ದಧ್ಮೌ ಶಂಖಂ ಬೃಹದ್ಬಾಹುಃ ಖಂ ದಿಶಶ್ಚಾನುನಾದಯನ್ ।
ಯೇನೋದ್ವಿಗ್ನದೃಶಃ ಕ್ಷತ್ತರುಪದೇವ್ಯೋಽತ್ರಸನ್‌ಭೃಶಮ್
॥ ೬ ॥

ತತೋ ನಿಷ್ಕ್ರಮ್ಯ ಬಲಿನ ಉಪದೇವಮಹಾಭಟಾಃ ।
ಅಸಹಂತಸ್ತನ್ನಿನಾದಮಭಿಪೇತುರುದಾಯುಧಾಃ
॥ ೭ ॥

ಸ ತಾನಾಪತತೋ ವೀರ ಉಗ್ರಧನ್ವಾ ಮಹಾರಥಃ ।
ಏಕೈಕಂ ಯುಗಪತ್ಸರ್ವಾನಹನ್ ಬಾಣೈಸ್ತ್ರಿಭಿಸ್ತ್ರಿಭಿಃ
॥ ೮ ॥

ತೇ ವೈ ಲಲಾಟಲಗ್ನೈಸ್ತೈರಿಷುಭಿಃ ಸರ್ವ ಏವ ಹಿ ।
ಮತ್ವಾ ನಿರಸ್ತಮಾತ್ಮಾನಮಾಶಂಸನ್‌ಕರ್ಮ ತಸ್ಯ ತತ್
॥ ೯ ॥

ತೇಽಪಿ ಚಾಮುಮಮೃಷ್ಯಂತಃ ಪಾದಸ್ಪರ್ಶಮಿವೋರಗಾಃ ।
ಶರೈರವಿಧ್ಯನ್‌ಯುಗಪದ್‌ದ್ವಿಗುಣಂ ಪ್ರಚಿಕೀರ್ಷವಃ
॥ ೧೦ ॥

ತತಃ ಪರಿಘನಿಸ್ತ್ರಿಂಶೈಃ ಪ್ರಾಸಶೂಲಪರಶ್ವಧೈಃ ।
ಶಕ್ತ್ಯೃಷ್ಟಿಭಿರ್ಭುಶುಂಡೀಭಿಶ್ಚಿತ್ರವಾಜೈಃ ಶರೈರಪಿ
॥ ೧೧ ॥

ಅಭ್ಯವರ್ಷನ್ಪ್ರಕುಪಿತಾಃ ಸರಥಂ ಸಹಸಾರಥಿಮ್ ।
ಇಚ್ಛಂತಸ್ತತ್ಪ್ರತೀಕರ್ತುಮಯುತಾನಿ ತ್ರಯೋದಶ
॥ ೧೨ ॥

ಔತ್ತಾನಪಾದಿಃ ಸ ತದಾ ಶಸ್ತ್ರವರ್ಷೇಣ ಭೂರಿಣಾ ।
ನ ಉಪಾದೃಶ್ಯ ತಚ್ಛನ್ನ ಆಸಾರೇಣ ಯಥಾ ಗಿರಿಃ
॥ ೧೩ ॥

ಹಾಹಾಕಾರಸ್ತದೈವಾಸೀತ್ಸಿದ್ಧಾನಾಂ ದಿವಿ ಪಶ್ಯತಾಮ್ ।
ಹತೋಽಯಂ ಮಾನವಃ ಸೂರ್ಯೋ ಮಗ್ನಃ ಪುಣ್ಯಜನಾರ್ಣವೇ
॥ ೧೪ ॥

ಯಕ್ಷನು ಅವನನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕಿದನು. ಆತನ ತಾಯಿಯಾದ ಸುರುಚಿಯು ಆತನೊಂದಿಗೆ ಪರಲೋಕವನ್ನೈದಿದಳು. ॥ ೩ ॥

ತಮ್ಮನ ಸಾವಿನ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಧ್ರುವನು ಕ್ರೋಧ, ಶೋಕ ಮತ್ತು ಉದ್ವೇಗಗೊಂಡು ಒಂದು ವಿಜಯರಥವನ್ನು ಏರಿ ಯಕ್ಷರ ನೆಲೆಯಾದ ಅಲಕಾವತಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದನು. ॥ ೪ ॥ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನು ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷರಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದ ಕುಬೇರನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಕಂಡನು. ಅಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರ ಅನುಚರರಾದ ಅನೇಕ ಭೂತ-ಪ್ರೇತ-ಪಿಶಾಚಿಗಳು ವಾಸವಾಗಿದ್ದವು. ॥ ೫ ॥ ವಿದುರನೇ! ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಲುಪಿ ಮಹಾಬಾಹುವಾದ ಧ್ರುವನು ಹತ್ತುದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಿ ಮೊಳಗುವಂತೆ ಶಂಖಧ್ವನಿಯನ್ನು ಗೈದನು. ಆ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಯಕ್ಷಪತ್ನಿಯರು ತುಂಬಾ ಹೆದರಿ ಹೋದರು. ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಭಯದಿಂದ ಕಾತರಗೊಂಡವು. ॥ ೬ ॥

ವೀರನಾದ ವಿದುರನೇ! ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ಯಕ್ಷ ವೀರರು ಆ ಶಂಖನಾದವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಕ್ರೋಧೋದ್ದೀಪಿತರಾಗಿ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಅಸ್ತ್ರ-ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ನಗರದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಧ್ರುವನನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ॥ ೭ ॥ ಮಹಾರಥಿಯಾದ ಧ್ರುವನು ಪ್ರಚಂಡ ಧನುರ್ಧರನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಒಮ್ಮೆಗೆ ಬಾಣಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿ ಆ ಯಕ್ಷರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ ಮೂರು-ಮೂರು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದನು. ॥ ೮ ॥ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ತಲೆಗೆ ಮೂರು-ಮೂರು ಬಾಣಗಳು ನೆಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಯಕ್ಷರಿಗೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಸೋತು ಹೋಗುವೆವು ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸವುಂಟಾಯಿತು. ಧ್ರುವನ ಅದ್ಭುತ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಅವರು ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ॥ ೯ ॥ ಸರ್ಪವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕಾಲ್ತುಳಿತವನ್ನು ಸಹಿಸದೆ ಕೆರಳುವಂತೆ – ಅವರೂ ಧ್ರುವನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಕೋಪದಿಂದ ಕೆರಳಿ ಅವನ ಬಾಣಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಆತನ ಮೇಲೆ ಅವನ ಬಾಣಗಳಿಗೆ ಎರಡರಷ್ಟು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು. ॥ ೧೦ ॥ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಲಕ್ಷದ ಮೂವತ್ತುಸಾವಿರ ಮಂದಿಯೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬಾಣಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರು. ಧ್ರುವನ ಮೇಲೆ ಸೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರುದ್ಧರಾಗಿ ರಥ, ಸಾರಥಿಸಹಿತ ಅವನ ಮೇಲೆ ಪರಿಘ, ಖಡ್ಗ, ಪ್ರಾಸ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಪರಶು, ಶಕ್ತಿ, ಋಷ್ಟಿ, ಭುಶುಂಡಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರ-ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಗರಿಕಟ್ಟಿದ ಬಾಣಗಳ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಸುರಿಸಿದರು. ॥ ೧೧-೧೨ ॥ ಭಯಂಕರವಾದ ಬಾಣಗಳ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಧ್ರುವನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋದನು. ದೊಡ್ಡದಾದ ಮಳೆಯಿಂದ ಪರ್ವತವು ಕಾಣಿಸದಂತೆ ಆ ಬಾಣವರ್ಷದಿಂದ ಧ್ರುವನು ಕಾಣಿಸದಾದನು. ॥ ೧೩ ॥ ಆಗ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಆ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಿದ್ಧಗಣವು 'ಹಾ ! ಹಾ ! ಈ ಮನುವಂಶದ ಸೂರ್ಯನು ಯಕ್ಷಸೇನೆಯೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಅಸ್ತಂಗತನಾದನಲ್ಲ!' ಎಂದು ಗೋಳಾಡಿದರು. ॥ ೧೪ ॥ ಯಕ್ಷರು ತಮ್ಮ ವಿಜಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸುತ್ತಾ ಯುದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದಂತೆ ಗರ್ಜಿಸತೊಡಗಿದರು. ಆದರೆ ಈ ನಡುವೆ ಸೂರ್ಯಭಗವಂತನು ಮಂಜನ್ನು ಭೇದಿಸಿ

ನದತ್ಸು ಯಾತುಧಾನೇಷು ಜಯಕಾಶಿಷ್ವಥೋ ಮೃಧೇ ।
ಉದತಿಷ್ಠದ್ರಥಸ್ತಸ್ಯ ನೀಹಾರಾದಿವ ಭಾಸ್ಕರಃ ॥ ೧೫ ॥

ಧನುರ್ವಿಸ್ಫೂರ್ಜಯನ್‌ದಿವ್ಯಂ ದ್ವಿಷತಾಂ ಖೇದಮುದ್ವಹನ್ ।
ಅಸ್ತ್ರೌಘಂ ವ್ಯಧಮದ್ಬಾಣೈರ್ಘನಾನೀಕಮಿವಾನಿಲಃ ॥ ೧೬ ॥

ತಸ್ಯ ತೇ ಚಾಪನಿರ್ಮುಕ್ತಾ ಭಿತ್ತ್ವಾ ವರ್ಮಾಣಿ ರಕ್ಷಸಾಮ್ ।
ಕಾಯಾನಾವಿವಿಶುಸ್ತಿಗ್ಮಾ ಗಿರೀನಶನಯೋ ಯಥಾ ॥ ೧೭ ॥

ಭಲ್ಲೈಃ ಸಂಛಿದ್ಯಮಾನಾನಾಂ ಶಿರೋಭಿಶ್ಚಾರುಕುಂಡಲೈಃ ।
ಊರುಭಿರ್ಹೇಮತಾಲಾಭೈರ್ದೋರ್ಭಿರ್ವಲಯವಲ್ಗುಭಿಃ ॥ ೧೮ ॥

ಹಾರಕೇಯೂರಮುಕುಟೈರುಷ್ಣೀಷೈಶ್ಚ ಮಹಾಧನೈಃ ।
ಆಸ್ತೃತಾಸ್ತಾ ರಣಭುವೋ ರೇಜುರ್ವೀರಮನೋಹರಾಃ ॥ ೧೯ ॥

ಹತಾವಶಿಷ್ಟಾ ಇತರೇ ರಣಾಜಿರಾದ್
ರಕ್ಷೋಗಣಾಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯವರ್ಯಸಾಯಕೈಃ ।
ಪ್ರಾಯೋ ವಿವೃಕ್ಣಾವಯವಾ ವಿದುದ್ರುವು-
ರ್ಮೃಗೇಂದ್ರವಿಕ್ರೀಡಿತಯೂಥಪಾ ಇವ ॥ ೨೦ ॥

ಅಪಶ್ಯಮಾನಃ ಸ ತದಾಽಽತತಾಯಿನಂ
ಮಹಾಮೃಧೇ ಕಂಚನ ಮಾನವೋತ್ತಮಃ ।
ಪುರೀಂ ದಿದೃಕ್ಷನ್ನಪಿ ನಾವಿಶದ್ದ್ವಿಷಾಂ
ನ ಮಾಯಿನಾಂ ವೇದ ಚಿಕೀರ್ಷಿತಂ ಜನಃ ॥ ೨೧ ॥

ಇತಿ ಬ್ರುವನ್ಶ್ಚಿತ್ರರಥಃ ಸ್ವಸಾರಥಿಂ
ಯತ್ತಃ ಪರೇಷಾಂ ಪ್ರತಿಯೋಗಶಂಕಿತಃ ।
ಶುಶ್ರಾವ ಶಬ್ದಂ ಜಲಧೇರಿವೇರಿತಂ
ನಭಸ್ವತೋ ದಿಕ್ಷು ರಜೋಽನ್ವದೃಶ್ಯತ ॥ ೨೨ ॥

ಕ್ಷಣೇನಾಚ್ಛಾದಿತಂ ವ್ಯೋಮ ಘನಾನೀಕೇನ ಸರ್ವತಃ ।
ವಿಸ್ಫುರತ್ತಡಿತಾ ದಿಕ್ಷು ತ್ರಾಸಯತ್ಸ್ತನಯಿತ್ನುನಾ ॥ ೨೩ ॥

ವವೃಷೂ ರುಧಿರೌಘಾಸೃಕ್ಪೂಯವಿಣ್ಮೂತ್ರಮೇದಸಃ ।
ನಿಪೇತುರ್ಗಗನಾದಸ್ಯ ಕಬಂಧಾನ್ಯಗ್ರತೋಽನಘ ॥ ೨೪ ॥

ಕೊಂಡು ಹೊರಬರುವಂತೆ ಧ್ರುವನು ರಥದೊಂದಿಗೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಹೊರಗೆ ಪ್ರಕಟನಾದನು. ॥ ೧೫ ॥

ಧ್ರುವನು ತನ್ನ ದಿವ್ಯವಾದ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಟಂಕಾರಮಾಡಿ ಶತ್ರುಗಳ ಎದೆಯನ್ನು ನಡುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಬಾಣಗಳ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಸುರಿಸಿ – ಬಿರುಗಾಳಿಯು ಮೋಡಗಳನ್ನು ಚದುರಿಸಿ ಬಿಡುವಂತೆ ಅವರ ಅಸ್ತ್ರ-ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಛಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾಗಿಸಿದನು. ॥ ೧೬ ॥ ಆತನ ಧನುಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೊರಟ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಬಾಣಗಳು ಯಕ್ಷ-ರಾಕ್ಷಸರ ಕವಚಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ – ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ವಜ್ರವು ಪರ್ವತದೊಳಗೆ ನುಗ್ಗುವಂತೆ ಅವರ ಶರೀರದೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿದವು. ॥ ೧೭ ॥ ವಿದುರನೇ! ಧ್ರುವನ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಯಕ್ಷರ ಸುಂದರವಾದ ಕುಂಡಲಸಹಿತವಾದ ತಲೆಗಳಿಂದಲೂ, ಸುವರ್ಣವರ್ಣವಾದ ತಾಳೆಮರದಂತಿರುವ ಮೊಣಕಾಲುಗಳಿಂದಲೂ, ಬಳೆಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತವಾದ ಬಾಹುಗಳಿಂದಲೂ, ಹಾರಗಳು – ತೋಳ್ಬಂದಿಗಳು – ಕಿರೀಟಗಳು ಮತ್ತು ಬಹುಮೂಲ್ಯವಾದ ರುಮಾಲುಗಳಿಂದಲೂ ನಿಬಿಡವಾಗಿ, ವೀರರಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹ ವರ್ಧಕವಾದ ಆ ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯು ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ॥ ೧೮-೧೯ ॥ ಅಳಿದುಳಿದ ಯಕ್ಷರು ಕ್ಷತ್ರಿಯಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಧ್ರುವನ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಅಂಗಗಳೆಲ್ಲ ಛಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಸಿಂಹದೊಡನೆ ಸೆಣಸಿ ಸೋತ ಗಜರಾಜನಂತೆ ಭಯಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ರಣರಂಗದಿಂದ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ॥ ೨೦ ॥ ಆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತ್ರ-ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಶತ್ರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಿಳ್ಳೆಯು ಕಾಣದಿರಲು, ನರಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಧ್ರುವನಿಗೆ ಅಲಕಾಪುರಿಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವನು ಪುರದೊಳಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. 'ಈ ಮಾಯಾವಿಗಳು ಏನು ಮಾಡಲು ಬಯಸುತ್ತಾರೋ ಎಂಬುದು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಸಾರಥಿಗೆ ಹೇಳಿ ಆತನು ಆ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ರಥದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು, ಶತ್ರುಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ಆಕ್ರಮಣಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚರವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಅವನಿಗೆ ಸಮುದ್ರದ ಗರ್ಜನೆಯಂತೆ ಚಂಡಮಾರುತದ ಭಯಂಕರ ಶಬ್ದ ಕೇಳಿಬಂತು. ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸತೊಡಗಿ ಧೂಳು ತುಂಬಿಹೋಯಿತು. ॥ ೨೧-೨೨ ॥

ಕ್ಷಣಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇಡೀ ಆಕಾಶವು ಮೋಡಗಳ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಯಿತು. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಭಯಂಕರವಾದ ಬರಸಿಡಿಲುಗಳೊಡನೆ ಮಿಂಚುಗಳು ಥಳ-ಥಳಿಸತೊಡಗಿತು. ॥ ೨೩ ॥ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನಾದ ವಿದುರನೇ! ಮೋಡಗಳಿಂದ ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಕೀವು, ಮಲ-ಮೂತ್ರ, ಚರ್ಬಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮಳೆ ಸುರಿಯತೊಡಗಿತು. ಅನೇಕ ತಲೆಯಿಲ್ಲದ ದೇಹಗಳು ಮುಗಿಲಿನಿಂದ ಧ್ರುವನ ಮುಂದೆಯೇ ಬೀಳತೊಡಗಿದವು. ॥ ೨೪ ॥ ಮತ್ತೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪರ್ವತವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ

ತತಃ ಖೇಽದೃಶ್ಯತ ಗಿರಿರ್ನಿಪೇತುಃ ಸರ್ವತೋದಿಶಮ್ ।
ಗದಾಪರಿಘನಿಸ್ತ್ರಿಂಶಮುಸಲಾಃ ಸಾಶ್ಮವರ್ಷಿಣಃ
॥ ೨೫ ॥

ಅಹಯೋಽಶನಿನಿಃಶ್ವಾಸಾ ವಮಂತೋಽಗ್ನಿಂ ರುಷಾಕ್ಷಿಭಿಃ ।
ಅಭ್ಯಧಾವನ್ಗಜಾ ಮತ್ತಾಃ ಸಿಂಹವ್ಯಾಘ್ರಾಶ್ಚ ಯೂಥಶಃ
॥ ೨೬ ॥

ಸಮುದ್ರ ಊರ್ಮಿಭಿರ್ಭೀಮಃ ಪ್ಲಾವಯನ್ಸರ್ವತೋ ಭುವಮ್ ।
ಆಸಸಾದ ಮಹಾಹ್ರಾದಃ ಕಲ್ಪಾಂತ ಇವ ಭೀಷಣಃ
॥ ೨೭ ॥

ಏವಂ ವಿಧಾನ್ಯನೇಕಾನಿ ತ್ರಾಸನಾನ್ಯಮನಸ್ವಿನಾಮ್ ।
ಸಸೃಜುಸ್ತಿಗ್ಮಗತಯ ಆಸುರ್ಯಾ ಮಾಯಯಾಸುರಾಃ
॥ ೨೮ ॥

ಧ್ರುವೇ ಪ್ರಯುಕ್ತಾಮಸುರೈಸ್ತಾಂ ಮಾಯಾಮತಿದುಸ್ತರಾಮ್ ।
ನಿಶಾಮ್ಯ ತಸ್ಯ ಮುನಯಃ ಶಮಾಶಂಸನ್ಸಮಾಗತಾಃ
॥ ೨೯ ॥

ಮುನಯ ಊಚುಃ

ಔತ್ತಾನಪಾದೇ ಭಗವಾನ್‌ಸ್ತವ ಶಾರ್ಙ್ಗಧನ್ವಾ
ದೇವಃ ಕ್ಷಿಣೋತ್ವವನತಾರ್ತಿಹರೋ ವಿಪಕ್ಷಾನ್ ।
ಯನ್ನಾಮಧೇಯಮಭಿಧಾಯ ನಿಶಮ್ಯ ಚಾದ್ಧಾ
ಲೋಕೋಽಂಜಸಾ ತರತಿ ದುಸ್ತರಮಂಗ ಮೃತ್ಯುಮ್ ॥ ೩೦ ॥

ಕಲ್ಲುಗಳ ಮಳೆಯೇ ಸುರಿಯತೊಡಗಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಗದೆಗಳು, ಪರಿಘಗಳು, ಕತ್ತಿಗಳು, ಒನಕೆಗಳು ಬೀಳತೊಡಗಿದವು. ॥ ೨೫ ॥ ಸಾವಿರಾರು ಸರ್ಪಗಳು ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ಬುಸುಗುಟ್ಟುತ್ತಾ ರೋಷಪೂರ್ಣವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಕೆಂಡಗಳನ್ನು ಕಾರುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣಿಸಿತು. ಮದಿಸಿದ ಆನೆಗಳು, ಸಿಂಹಗಳು, ಹುಲಿಗಳು, ಹಿಂಡು-ಹಿಂಡಾಗಿ ಓಡೋಡಿ ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಗೋಚರಿಸಿತು. ॥ ೨೬ ॥ ಸಮುದ್ರಗಳು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಂತೆ ಭೀಕರವಾಗಿ ಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತಾ ಮುಗಿಲೆತ್ತರದ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಗಳಿಂದಲೂ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮುಳುಗಿಸುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಾಣಿಸಿತು. ॥ ೨೭ ॥ ಕ್ರೂರಿಗಳಾದ ಅಸುರರು ತಮ್ಮ ಆಸುರೀ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಹೇಡಿಗಳ ಹೃದಯ ನಡುಗಿಸುವಂತಹ ಅನೇಕ ಉತ್ಪಾತಗಳನ್ನು ತೋರಿದರು. ॥ ೨೮ ॥ ಧ್ರುವನ ಮೇಲೆ ಅಸುರರು ದುಸ್ತರವಾದ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಮುನಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಆತನಿಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಹಾರೈಸಿದರು. ॥ ೨೯ ॥

ಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಉತ್ತಾನಪಾದನ ಸುಪುತ್ರನೇ! ಧ್ರುವನೇ! ಶರಣಾಗತರ ಭಯವನ್ನು ಭಂಜಿಸುವ ಶಾರ್ಙ್ಗಪಾಣಿ ಭಗವಾನ್ ನಾರಾಯಣನು ನಿನ್ನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲಿ. ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ನಾಮವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಕೀರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ದುಸ್ತರವಾದ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಬೇಗನೇ ದಾಟಿಬಿಡುವನು ॥ ೩೦ ॥

ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೦ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ ದಶಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೦ ॥

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವು ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವಂತೆ ಧ್ರುವನಿಗೆ ಆದೇಶ ನೀಡಿದುದು

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ನಿಶಮ್ಯ ಗದತಾಮೇವಮೃಷೀಣಾಂ ಧನುಷಿ ಧ್ರುವಃ ।
ಸಂದಧೇಽಸ್ತ್ರಮುಪಸ್ಪೃಶ್ಯ ಯನ್ನಾರಾಯಣನಿರ್ಮಿತಮ್
॥ ೧ ॥

ಸಂಧೀಯಮಾನ ಏತಸ್ಮಿನ್ಮಾಯಾ ಗುಹ್ಯಕನಿರ್ಮಿತಾಃ ।
ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ವಿನೇಶುರ್ವಿದುರ ಕ್ಲೇಶಾ ಜ್ಞಾನೋದಯೇ ಯಥಾ
॥ ೨ ॥

ತಸ್ಯಾರ್ಷಾಸ್ತ್ರಂ ಧನುಷಿ ಪ್ರಯುಂಜತಾ
ಸುವರ್ಣಪುಂಖಾಃ ಕಲಹಂಸವಾಸಸಃ ।
ವಿನಿಃಸೃತಾ ಆವಿವಿಶುರ್ದ್ವಿಷದ್ಬಲಂ
ಯಥಾ ವನಂ ಭೀಮರವಾಃ ಶಿಖಂಡಿನಃ ॥ ೩ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಋಷಿಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಹಾರಾಜಾ ಧ್ರುವನು ಶುದ್ಧಾಚಮನಮಾಡಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ನಾರಾಯಣಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಹೂಡಿದನು. ॥ ೧ ॥ ನಾರಾಯಣಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸಂಧಾನಮಾಡುತ್ತಲೇ - ಜ್ಞಾನೋದಯ ವಾಗುತ್ತಲೇ ಅವಿದ್ಯೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಕ್ಲೇಶಗಳು ನಾಶ ಹೊಂದುವಂತೆ ಯಕ್ಷರು ರಚಿಸಿದ ನಾನಾ ಮಾಯೆಗಳೆಲ್ಲ ಕಣ್ಮರೆಯಾದುವು. ॥ ೨ ॥ ನಾರಾಯಣ ಋಷಿಯಿಂದ ಆವಿಷ್ಕೃತವಾದ ಆ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಧಾನಮಾಡಿದೊಡನೆಯೇ ಅದರಿಂದ ರಾಜಹಂಸದ ಗರಿಗಳಂತೆ ಚಿನ್ನದ ಗರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಬಾಣಗಳು ಹೊರಬಂದು ನವಿಲುಗಳು ಕೇಕೆಹಾಕುತ್ತಾ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗುವಂತೆ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಾ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕವು. ॥ ೩ ॥

ತೈಸ್ತಿಗ್ಮಧಾರೈಃ ಪ್ರಧನೇ ಶಿಲೀಮುಖೈ-
ರಿತಸ್ತತಃ ಪುಣ್ಯಜನಾ ಉಪದ್ರುತಾಃ ।
ತಮಭ್ಯಧಾವನ್ಕುಪಿತಾ ಉದಾಯುಧಾಃ
ಸುಪರ್ಣಮುನ್ನದ್ಧಫಣಾ ಇವಾಹಯಃ ॥ ೪ ॥

ಸ ತಾನ್ಪೃಷತ್ಕೈರಭಿಧಾವತೋ ಮೃಧೇ
ನಿಕೃತ್ತಬಾಹೂರುಶಿರೋಧರೋದರಾನ್ ।
ನಿನಾಯ ಲೋಕಂ ಪರಮರ್ಕಮಂಡಲಂ
ವ್ರಜಂತಿ ನಿರ್ಭಿದ್ಯ ಯಮೂರ್ಧ್ವರೇತಸಃ ॥ ೫ ॥

ತಾನ್ ಹನ್ಯಮಾನಾನಭಿವೀಕ್ಷ್ಯ ಗುಹ್ಯಕಾ-
ನನಾಗಸಶ್ಚಿತ್ರರಥೇನ ಭೂರಿಶಃ ।
ಔತ್ತಾನಪಾದಿಂ ಕೃಪಯಾ ಪಿತಾಮಹೋ
ಮನುರ್ಜಗಾದೋಪಗತಃ ಸಹರ್ಷಿಭಿಃ ॥ ೬ ॥

ಮನುರುವಾಚ

ಅಲಂ ವತ್ಸಾತಿರೋಷೇಣ ತಮೋದ್ವಾರೇಣ ಪಾಪ್ಮನಾ ।
ಯೇನ ಪುಣ್ಯಜನಾನೇತಾನವಧೀಸ್ತ್ವಮನಾಗಸಃ ॥ ೭ ॥

ನಾಸ್ಮತ್ಕುಲೋಚಿತಂ ತಾತ ಕರ್ಮೈತತ್ಸದ್ವಿಗರ್ಹಿತಮ್ ।
ವಧೋ ಯದುಪದೇವಾನಾಮಾರಬ್ಧಸ್ತೇಽಕೃತೈನಸಾಮ್ ॥ ೮ ॥

ನನ್ವೇಕಸ್ಯಾಪರಾಧೇನ ಪ್ರಸಂಗಾದ್ಬಹವೋ ಹತಾಃ ।
ಭ್ರಾತುರ್ವಧಾಭಿತಪ್ತೇನ ತ್ವಯಾಂಗ ಭ್ರಾತೃವತ್ಸಲ ॥ ೯ ॥

ನಾಯಂ ಮಾರ್ಗೋ ಹಿ ಸಾಧೂನಾಂ
ಹೃಷೀಕೇಶಾನುವರ್ತಿನಾಮ್ ।
ಯದಾತ್ಮಾನಂ ಪರಾಗ್ಗೃಹ್ಯ
ಪಶುವದ್ಭೂತವೈಶಸಮ್ ॥ ೧೦ ॥

ಸರ್ವಭೂತಾತ್ಮಭಾವೇನ ಭೂತಾವಾಸಂ ಹರಿಂ ಭವಾನ್ ।
ಆರಾಧ್ಯಾಪ ದುರಾರಾಧ್ಯಂ ವಿಷ್ಣೋಸ್ತತ್ಪರಮಂ ಪದಮ್ ॥ ೧೧ ॥

ಸ ತ್ವಂ ಹರೇರನುಧ್ಯಾತಸ್ತತ್ಪುಂಸಾಮಪಿ ಸಮ್ಮತಃ ।
ಕಥಂ ತ್ವವದ್ಯಂ ಕೃತವಾನನುಶಿಕ್ಷನ್ಸತಾಂ ವ್ರತಮ್ ॥ ೧೨ ॥

ತಿತಿಕ್ಷಯಾ ಕರುಣಯಾ ಮೈತ್ರ್ಯಾ ಚಾಖಿಲಜಂತುಷು ।
ಸಮತ್ವೇನ ಚ ಸರ್ವಾತ್ಮಾ ಭಗವಾನ್ ಸಂಪ್ರಸೀದತಿ ॥ ೧೩ ॥

ಹರಿತವಾದ ಆ ಬಾಣಗಳು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಉಪದ್ರವಗೊಳಿಸಿದವು. ಆಗ ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಯಕ್ಷರು ಕುಪಿತರಾಗಿ ಅಸ್ತ್ರ-ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಗರುಡನು ಕೆಣಕಿದಾಗ ದೊಡ್ಡ-ದೊಡ್ಡ ಸರ್ಪಗಳು ಹೆಡೆಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಆದರ ಕಡೆಗೆ ಓಡುವಂತೆ ನಾನಾಕಡೆಗಳಿಂದ ಧ್ರುವನ ಮೇಲೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ॥ ೪ ॥ ಹೀಗೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಯಕ್ಷರನ್ನು ನೋಡಿ ಧ್ರುವನು ತನ್ನ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಅವರ ಭುಜಗಳನ್ನೂ, ಮೊಣಕಾಲುಗಳನ್ನೂ, ಹೆಗಲು-ಹೊಟ್ಟೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಊರ್ಧ್ವರೇತಸ್ಕರಾದ ಮುನಿಗಳು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ – ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠಲೋಕ (ಸತ್ಯಲೋಕ)ಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ॥ ೫ ॥ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ರಥವನ್ನು ಏರಿದ್ದ ಧ್ರುವನು ನಿರಪರಾಧಿಗಳಾದ ಯಕ್ಷರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಆತನ ಪಿತಾಮಹನಾದ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿಗೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ಕನಿಕರ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅವನು ಅನೇಕ ಮಹರ್ಷಿಗಳೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಮೊಮ್ಮಗನಿಗೆ ಹೀಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ನೀಡಿದರು. ॥ ೬ ॥

ಮನುವು ಹೇಳಿದನು – ಮಗು, ಧ್ರುವನೇ! ಸಾಕು-ಸಾಕು! ಹೀಗೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ತೋರುವುದು ತರವಲ್ಲ. ಈ ಕೋಪವು ನರಕದ ಬಾಗಿಲು ಆಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವಶನಾಗಿ ನೀನು ಈ ನಿರಪರಾಧಿ ಯಕ್ಷರನ್ನು ವಧಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ॥ ೭ ॥ ವತ್ಸ! ನೀನು ಯಾವ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡದೇ ಇರುವ ಯಕ್ಷರ ಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿರುವುದು ನಮ್ಮ ವಂಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಕರ್ಮವಲ್ಲ. ಸಾಧುಗಳು ಇದನ್ನು ಮೆಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೮ ॥ ಮಗು! ನಿನಗೆ ತಮ್ಮನ ಮೇಲೆ ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರೀತಿಯಿರುವುದು ಸರಿಯೆ. ಆದರೆ ಆತನ ವಧೆಯಿಂದ ಸಂತಾಪಗೊಂಡು ಒಬ್ಬ ಯಕ್ಷನು ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ಬಹುಮಂದಿ ಯಕ್ಷರ ಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆಯಲ್ಲ! ॥ ೯ ॥ ಈ ಜಡವಾದ ದೇಹವನ್ನೇ ಆತ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿದು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪಶುಗಳಂತೆ ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆ ಮಾಡುವುದು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಸಾಧುಗಳು ಅನುಸರಿಸುವ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲ. ॥ ೧೦ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬಹಳ ಕಠಿಣವಾದ ಕೆಲಸ. ಆದರೆ ನೀನು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸರ್ವಭೂತಾತ್ಮಭಾವನೆಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸಿ ಪರಮಪದವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವೆ. ॥ ೧೧ ॥ ನಿನ್ನನ್ನಾದರೋ ಆ ಪ್ರಭುವು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಭಕ್ತನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವನು. ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಭುವಿನ ಭಕ್ತರಾದ ಸಾಧುಗಳು ಆದರಿಸುತ್ತಾರೆ ಹಾಗೂ ನೀನು ಅವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನೂ ಆಗಿರುವೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ನೀನು ಇಂತಹ ನಿಂದನೀಯ ಕರ್ಮವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದೆ? ॥ ೧೨ ॥ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು – ತನಗಿಂತ ಹಿರಿಯವರಲ್ಲಿ ಸಹನೆತೋರುವುದು, ಕಿರಿಯವರಲ್ಲಿ ದಯೆತೋರುವುದು, ಸರಿಸಮಾನರಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಹಾಗೂ ಸಮಸ್ತ ಜೀವರೊಡನೆ ಸಮತೆಯ ವರ್ತನೆಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನು. ॥ ೧೩ ॥

ಸಂಪ್ರಸನ್ನೇ ಭಗವತಿ ಪುರುಷಃ ಪ್ರಾಕೃತೈರ್ಗುಣೈಃ ।
ವಿಮುಕ್ತೋ ಜೀವನಿರ್ಮುಕ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮನಿರ್ವಾಣಮೃಚ್ಛತಿ ॥ ೧೪ ॥

ಭೂತೈಃ ಪಂಚಭಿರಾರಬ್ಧೈ-
ರ್ಯೋಷಿತ್ಪುರುಷ ಏವ ಹಿ ।
ತಯೋರ್ವ್ಯವಾಯಾತ್ ಸಂಭೂತಿ-
ರ್ಯೋಷಿತ್ಪುರುಷಯೋರಿಹ ॥ ೧೫ ॥

ಏವಂ ಪ್ರವರ್ತತೇ ಸರ್ಗಃ ಸ್ಥಿತಿಃ ಸಂಯಮ ಏವ ಚ ।
ಗುಣವ್ಯತಿಕರಾದ್ರಾಜನ್ಮಾಯಯಾ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ॥ ೧೬ ॥

ನಿಮಿತ್ತಮಾತ್ರಂ ತತ್ರಾಸೀನ್ನಿರ್ಗುಣಃ ಪುರುಷರ್ಷಭಃ ।
ವ್ಯಕ್ತಾವ್ಯಕ್ತಮಿದಂ ವಿಶ್ವಂ ಯತ್ರ ಭ್ರಮತಿ ಲೋಹವತ್ ॥ ೧೭ ॥

ಸ ಖಲ್ವಿದಂ ಭಗವಾನ್ ಕಾಲಶಕ್ತ್ಯಾ
ಗುಣಪ್ರವಾಹೇಣ ವಿಭಕ್ತವೀರ್ಯಃ ।
ಕರೋತ್ಯಕರ್ತೈವ ನಿಹಂತ್ಯಹಂತಾ
ಚೇಷ್ಟಾ ವಿಭೂಮ್ನಃ ಖಲು ದುರ್ವಿಭಾವ್ಯಾ ॥ ೧೮ ॥

ಸೋಽನಂತೋಽಂತಕರಃ ಕಾಲೋಽನಾದಿರಾದಿಕೃದವ್ಯಯಃ ।
ಜನಂ ಜನೇನ ಜನಯನ್ಮಾರಯನ್ಮೃತ್ಯುನಾಂತಕಮ್ ॥ ೧೯ ॥

ನ ವೈ ಸ್ವಪಕ್ಷೋಽಸ್ಯ ವಿಪಕ್ಷ ಏವ ವಾ
ಪರಸ್ಯ ಮೃತ್ಯೋರ್ವಿಶತಃ ಸಮಂ ಪ್ರಜಾಃ ।
ತಂ ಧಾವಮಾನಮನುಧಾವಂತ್ಯನೀಶಾ
ಯಥಾ ರಜಾಂಸ್ಯನಿಲಂ ಭೂತಸಂಘಾಃ ॥ ೨೦ ॥

ಆಯುಷೋಽಪಚಯಂ ಜಂತೋ-
ಸ್ತಥೈವೋಪಚಯಂ ವಿಭುಃ ।
ಉಭಾಭ್ಯಾಂ ರಹಿತಃ ಸ್ವಸ್ಥೋ
ದುಃಸ್ಥಸ್ಯ ವಿದಧಾತ್ಯಸೌ ॥ ೨೧ ॥

ಕೇಚಿತ್ಕರ್ಮ ವದಂತ್ಯೇನಂ ಸ್ವಭಾವಮಪರೇ ನೃಪ ।
ಏಕೇ ಕಾಲಂ ಪರೇ ದೈವಂ ಪುಂಸಃ ಕಾಮಮುತಾಪರೇ ॥ ೨೨ ॥

ಅವ್ಯಕ್ತಸ್ಯಾಪ್ರಮೇಯಸ್ಯ ನಾನಾಶಕ್ತ್ಯುದಯಸ್ಯ ಚ ।
ನ ವೈ ಚಿಕೀರ್ಷಿತಂ ತಾತ ಕೋ ವೇದಾಥ ಸ್ವಸಂಭವಮ್ ॥ ೨೩ ॥

ಪ್ರಭುವು ಪ್ರಸನ್ನನಾದ ಪುರುಷನು ಪ್ರಾಕೃತಗುಣಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಲಿಂಗಶರೀರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದಿ ಪರಮಾನಂದಸ್ವರೂಪ ನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪದವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ॥ ೧೪ ॥

ಮಗು ಧ್ರುವನೇ! ದೇಹವೇ ಮುಂತಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಿರುವ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದಲೇ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಪರಸ್ಪರ ಸೇರುವಿಕೆಯಿಂದ ಬೇರೆ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರು ಉತ್ಪನ್ನರಾಗುತ್ತಾರೆ. ॥ ೧೫ ॥ ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಸತ್ತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದಲೇ ಭೂತಗಳಿಂದ ಶರೀರಗಳ ರಚನೆಯಾಗುವಂತೆಯೇ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಲಯಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ॥ ೧೬ ॥ ಎಲೈ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ಗುಣಾತೀತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಾದರೋ ಇದರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತಮಾತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಆಶ್ರಯದಿಂದಲೇ ಈ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತು ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣವು ಚಲಿಸುವಂತೆ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವುದು. ॥ ೧೭ ॥ ಕಾಲಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸತ್ತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಭೆಯುಂಟಾದ್ದರಿಂದ ಲೀಲಾಮಯ ಭಗವಂತನ ಶಕ್ತಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಜನೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಗವಂತನು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅಕರ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಂಹಾರಕನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಅನಂತನಾದ ಆ ಪ್ರಭುವಿನ ಲೀಲೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಅಚಿಂತ್ಯವಾಗಿದೆ. ॥ ೧೮ ॥ ಧ್ರುವನೇ! ಕಾಲಸ್ವರೂಪನಾದ ಅವ್ಯಯ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ತಾನು ಅಂತರಹಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅಂತ್ಯಗೊಳಿಸುವವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅನಾದಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲರ ಆದಿಕರ್ತ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತನೇ ಒಂದು ಜೀವದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಜೀವವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮೃತ್ಯುವಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಯುವವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ॥ ೧೯ ॥ ಆ ಕಾಲಸ್ವರೂಪನಾದ ಭಗವಂತನು ಸಮಸ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾನರೂಪದಿಂದ ಒಳಹೊಕ್ಕಿರುವನು. ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಪಕ್ಷವೂ ಇಲ್ಲ, ಶತ್ರುಪಕ್ಷವೂ ಇಲ್ಲ. ಗಾಳಿಗೆ ಎದ್ದಿರುವ ಧೂಳು ಗಾಳಿಗೆ ಅಧೀನನಾಗಿ ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಹಾರಿಹೋಗುವಂತೆ, ಸಮಸ್ತ ಜೀವಿಗಳು ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ಸುಖ-ದುಃಖಾದಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತವೆ. ॥ ೨೦ ॥ ಸರ್ವಸಮರ್ಥನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕರ್ಮಬಂಧನದಿಂದ ಬಂಧಿತರಾದ ಜೀವಿಗಳ ಆಯುಸ್ಸಿನ ವೃದ್ಧಿ-ಕ್ಷಯದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಇವೆರಡರಿಂದಲೂ ರಹಿತನಾಗಿ ಸ್ವಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ॥ ೨೧ ॥ ರಾಜನೇ! ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಕರ್ಮವೆಂದೂ, ಚಾರ್ವಾಕರು ಸ್ವಭಾವವೆಂದೂ, ವೈಶೇಷಿಕರು ಕಾಲನೆಂದು, ಜೋತಿಷ್ಕರು ಅದೃಷ್ಟ (ದೈವ)ವೆಂದೂ, ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದವರು ಕಾಮವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೨ ॥ ಅವನು ಯಾವುದೇ ಇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೂ, ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೂ ವಿಷಯನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹತ್ತೇ ಮುಂತಾದ ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅವನಿಂದಲೇ

ನ ಚೈತೇ ಪುತ್ರಕ ಭ್ರಾತುರ್ಹಂತಾರೋ ಧನದಾನುಗಾಃ ।
ವಿಸರ್ಗಾದಾನಯೋಸ್ತಾತ ಪುಂಸೋ ದೈವಂ ಹಿ ಕಾರಣಮ್
॥ ೨೪ ॥

ಸ ಏವ ವಿಶ್ವಂ ಸೃಜತಿ ಸ ಏವಾವತಿ ಹಂತಿ ಚ ।
ಅಥಾಪಿ ಹ್ಯನಹಂಕಾರಾನ್ನಾಜ್ಯತೇ ಗುಣಕರ್ಮಭಿಃ
॥ ೨೫ ॥

ಏಷ ಭೂತಾನಿ ಭೂತಾತ್ಮಾ ಭೂತೇಶೋ ಭೂತಭಾವನಃ ।
ಸ್ವಶಕ್ತ್ಯಾ ಮಾಯಯಾ ಯುಕ್ತಃ ಸೃಜತ್ಯತ್ತಿ ಚ ಪಾತಿ ಚ
॥ ೨೬ ॥

ತಮೇವ ಮೃತ್ಯುಮಮೃತಂ ತಾತ ದೈವಂ
ಸರ್ವಾತ್ಮನೋಪೇಹಿ ಜಗತ್ಪರಾಯಣಮ್ ।
ಯಸ್ಮೈ ಬಲಿಂ ವಿಶ್ವಸೃಜೋ ಹರಂತಿ
ಗಾವೋ ಯಥಾ ವೈ ನಸಿ ದಾಮಯಂತ್ರಿತಾಃ ॥೨೭ ॥

ಯಃ ಪಂಚವರ್ಷೋ ಜನನೀಂ ತ್ವಂ ವಿಹಾಯ
ಮಾತುಃ ಸಪತ್ನ್ಯಾ ವಚಸಾ ಭಿನ್ನಮರ್ಮಾ ।
ವನಂ ಗತಸ್ತಪಸಾ ಪ್ರತ್ಯಗಕ್ಷ-
ಮಾರಾಧ್ಯ ಲೇಭೇ ಮೂರ್ಧ್ನಿ ಪದಂ ತ್ರಿಲೋಕ್ಯಾಃ ॥೨೮ ॥

ತಮೇನಮಂಗಾತ್ಮನಿ ಮುಕ್ತವಿಗ್ರಹೇ
ವ್ಯಪಾಶ್ರಿತಂ ನಿರ್ಗುಣಮೇಕಮಕ್ಷರಮ್ ।
ಆತ್ಮಾನಮನ್ವಿಚ್ಛ ವಿಮುಕ್ತಮಾತ್ಮದೃಗ್
ಯಸ್ಮಿನ್ನಿದಂಭೇದಮಸತ್ಪ್ರತೀಯತೇ ॥ ೨೯ ॥

ತ್ವಂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿ ತದಾ ಭಗವತ್ಯನಂತ
ಆನಂದಮಾತ್ರ ಉಪಪನ್ನ ಸಮಸ್ತಶಕ್ತೌ ।
ಭಕ್ತಿಂ ವಿಧಾಯ ಪರಮಾಂ ಶನಕೈರವಿದ್ಯಾ-
ಗ್ರಂಥಿಂ ವಿಭೇತ್ಸ್ಯಸಿ ಮಮಾಹಮಿತಿ ಪ್ರರೂಢಮ್ ॥ ೩೦ ॥

ಸಂಯಚ್ಛ ರೋಷಂ ಭದ್ರಂ ತೇ ಪ್ರತೀಪಂ ಶ್ರೇಯಸಾಂ ಪರಮ್ ।
ಶ್ರುತೇನ ಭೂಯಸಾ ರಾಜನ್ನಗದೇನ ಯಥಾಽಽಮಯಮ್
॥ ೩೧ ॥

ಯೇನೋಪಸೃಷ್ಟಾತ್ಪುರುಷಾಲ್ಲೋಕ ಉದ್ವಿಜತೇ ಭೃಶಮ್ ।
ನ ಬುಧಸ್ತದ್ವಶಂ ಗಚ್ಛೇದಿಚ್ಛನ್ನಭಯಮಾತ್ಮನಃ
॥ ೩೨ ॥

ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಅವನು ಏನು ಮಾಡಲು ಬಯಸುತ್ತಿರುವನೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಅರಿಯರು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲಕಾರಣನಾದ ಆ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಹೇಗೆ ಅರಿಯ ಬಲ್ಲರು ! ॥ ೨೩ ॥

ಮಗು ! ಕುಬೇರನ ಈ ಅನುಚರರು ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನು ವಾಸ್ತವ ವಾಗಿ ಕೊಂದವರಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಮನುಷ್ಯನ ಜನ್ಮ-ಮರಣದ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣ ಈಶ್ವರನೇ ಆಗಿರುವನು. ॥ ೨೪ ॥ ಆತ ನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ, ಪಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ, ನಾಶ ಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಅವನು ಅಹಂಕಾರರಹಿತನಾಗಿರುವುದ ರಿಂದ ಇದರ ಗುಣ-ಕರ್ಮ ಅವನಿಗೆ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨೫ ॥ ಅವನು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರಾತ್ಮನೂ, ನಿಯಾಮಕನೂ, ರಕ್ಷಕನೂ ಆಗಿರುವ ಆ ಪ್ರಭುವೇ ತನ್ನ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸಮಸ್ತ ಜೀವಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ॥ ೨೬ ॥ ಮೂಗುದಾರ ಹಾಕಿದ ಎತ್ತುಗಳು ತನ್ನ ಯಜಮಾನನ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರುವಂತೆ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳು ನಾಮ-ರೂಪವೆಂಬ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಬಂಧಿ ತರಾಗಿ ಅವನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನೇ ಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಭಕ್ತರಲ್ಲದ ವರಿಗೆ ಮೃತ್ಯುರೂಪನೂ, ಭಕ್ತರಾದವರಿಗೆ ಅಮೃತರೂಪನೂ ಆಗಿರುವನು. ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಏಕಮಾತ್ರ ಆಶ್ರಯನೂ ಅವನೇ ಆಗಿರುವನು. ಮಗೂ ! ನೀನು ಎಲ್ಲ ವಿಧದಿಂದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಶರಣುಹೊಂದು. ॥ ೨೭ ॥ ನೀನು ಐದನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಮಲತಾಯಿಯ ವಾಗ್ಬಾಣಗಳಿಂದ ಮನನೊಂದು ತಾಯಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದೆ. ಅಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸಿನ ಮೂಲಕ ಯಾವ ಹೃಷೀಕೇಶ ಭಗವಂತನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ನೀನು ತ್ರಿಲೋಕದಿಂದಲೂ ಮೇಲಿನ ಧ್ರುವಪದವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡೆಯೋ ಮತ್ತು ಯಾರು ನಿನ್ನ ವೈರಭಾವರಹಿತವಾದ ಸರಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೋ ಅಂತಹ ಗುಣಾತೀತನೂ, ಅದ್ವಿತೀಯನೂ, ಅವಿನಾಶಿಯೂ, ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನೂ ಆದ ಪರ ಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿನ್ನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಹುಡುಕುವವನಾಗು. ಅವನಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಈ ಭೇದರೂಪವಾದ ಪ್ರಪಂಚವು ತೋರಿಬರುತ್ತಿದೆ. ॥ ೨೮-೨೯॥ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಸಂಪನ್ನನೂ, ಪರಮಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನೂ, ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಆಗಿರುವ ಶ್ರೀಭಗವಂತ ನಾದ ಅನಂತನಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಅದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನೀನು ಅಹಂಕಾರ-ಮಮಕಾರರೂಪದಲ್ಲಿ ರುವ ದೃಢವಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯ ಗಂಟನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆ. ॥ ೩೦ ॥

ರಾಜನೇ ! ಔಷಧಗಳಿಂದ ರೋಗವನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನಾನು ಮಾಡಿರುವ ಉಪದೇಶದ ಕುರಿತು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ನಿನ್ನ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಿಕೋ. ಕ್ರೋಧವು ಎಲ್ಲ ಶ್ರೇಯಸ್ಸುಗಳಿಗೂ ವಿರೋಧಿಯಾದುದು. ಭಗವಂತನು ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ. ॥ ೩೧ ॥ ಕ್ರೋಧವಶನಾದ ಮನುಷ್ಯ ನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಭಯವುಂಟಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ತನ್ನಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗೂ ಭಯ ಉಂಟಾಗಬಾರದು ಮತ್ತು

ಹೇಲನಂ ಗಿರಿಶಭ್ರಾತುರ್ಧನದಸ್ಯ ತ್ವಯಾ ಕೃತಮ್ ।
ಯಜ್ಜಘ್ನಿವಾನ್ ಪುಣ್ಯಜನಾನ್ ಭ್ರಾತೃಘ್ನಾನಿತ್ಯಮರ್ಷಿತಃ
॥ ೩೩ ॥

ತಂ ಪ್ರಸಾದಯ ವತ್ಸಾಶು ಸಂನತ್ಯಾ ಪ್ರಶ್ರಯೋಕ್ತಿಭಿಃ ।
ನ ಯಾವನ್ಮಹತಾಂ ತೇಜಃ ಕುಲಂ ನೋಽಭಿಭವಿಷ್ಯತಿ
॥ ೩೪ ॥

ಏವಂ ಸ್ವಾಯಂಭುವಃ ಪೌತ್ರಮನುಶಾಸ್ಯ ಮನುರ್ಧ್ರುವಮ್ ।
ತೇನಾಭಿವಂದಿತಃ ಸಾಕಮೃಷಿಭಿಃ ಸ್ವಪುರಂ ಯಯೌ
॥ ೩೫ ॥

ತನಗೂ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯಿಂದ ಭಯ ಉಂಟಾಗಬಾರದು' ಎಂದು ಬಯಸುವ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದವನು ಎಂದಿಗೂ ಕ್ರೋಧಕ್ಕೆ ವಶನಾಗಬಾರದು. ॥ ೩೨ ॥ 'ಇವರು ನನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನು ಕೊಂದು ಹಾಕಿದವರು' ಎಂದು ತಿಳಿದು ನೀನು ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಯಕ್ಷರನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರನ ಸಖನಾದ ಕುಬೇರನಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ॥ ೩೩ ॥ ಆದುದರಿಂದ ಮಗು ! ಮಹಾಪುರುಷರ ತೇಜಸ್ಸು ನಮ್ಮ ಕುಲವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲೇ ನೀನು ವಿನಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾತು, ವರ್ತನೆಯಿಂದ ಬೇಗನೇ ಆ ಕುಬೇರನನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಿಕೋ. ॥ ೩೪ ॥

ಹೀಗೆ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವು ತನ್ನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಧ್ರುವನಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ನೀಡಿದನು. ಆಗ ಧ್ರುವನು ಆತನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಮನುವು ಮಹರ್ಷಿಗಳೊಡನೆ ತನ್ನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ॥ ೩೫ ॥

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೧ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ ಏಕಾದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೧ ॥

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಧ್ರುವನಿಗೆ ಕುಬೇರನಿಂದ ವರಪ್ರದಾನ – ಧ್ರುವನು ವಿಷ್ಣುಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿದುದು

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಧ್ರುವಂ ನಿವೃತ್ತಂ ಪ್ರತಿಬುದ್ಧ್ಯ ವೈಶಸಾತ್
ಅಪೇತಮನ್ಯುಂ ಭಗವಾನ್ಧನೇಶ್ವರಃ ।
ತತ್ರಾಗತಶ್ಚಾರಣಯಕ್ಷಕಿನ್ನರೈಃ
ಸಂಸ್ತೂಯಮಾನೋಽಭ್ಯವದತ್ಕೃತಾಂಜಲಿಮ್ ॥ ೧ ॥

ಧನದ ಉವಾಚ

ಭೋ ಭೋಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯದಾಯಾದ ಪರಿತುಷ್ಟೋಽಸ್ಮಿ ತೇಽನಘ ।
ಯಸ್ತ್ವಂ ಪಿತಾಮಹಾದೇಶಾದ್ವೈರಂ ದುಸ್ತ್ಯಜಮತ್ಯಜಃ
॥ ೨ ॥

ನ ಭವಾನವಧೀದ್ಯಕ್ಷಾನ್ನ ಯಕ್ಷಾ ಭ್ರಾತರಂ ತವ ।
ಕಾಲ ಏವ ಹಿ ಭೂತಾನಾಂ ಪ್ರಭುರಪ್ಯಯಭಾವಯೋಃ
॥ ೩ ॥

ಅಹಂ ತ್ವಮಿತ್ಯಪಾರ್ಥಾ ಧೀರಜ್ಞಾನಾತ್ಪುರುಷಸ್ಯ ಹಿ ।
ಸ್ವಾಪ್ನೀವಾಭಾತ್ಯತದ್ಧ್ಯಾನಾದ್ಯಯಾ ಬಂಧವಿಪರ್ಯಯೌ
॥ ೪ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ ! ಧ್ರುವನ ಕೋಪವು ಶಾಂತವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷವಧೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದ ಭಗವಾನ್ ಕುಬೇರನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಯಕ್ಷರು, ಚಾರಣರು, ಕಿನ್ನರರು ವೈಶ್ರವಣನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೇ ಧ್ರುವನು ಕೈಜೋಡಿಸಿ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಆಗ ಕುಬೇರನು ಇಂತೆಂದನು – ॥ ೧ ॥

ಶ್ರೀಕುಬೇರನು ಹೇಳಿದನು – ಎಲೈ ಶುದ್ಧಾತ್ಮನಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠನೇ ! ನೀನು ನಿನ್ನ ತಾತನ ಉಪದೇಶದಂತೆ ಬಿಡಲು ಕಷ್ಟಕರವಾದ ವೈರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವೆ. ಇದರಿಂದ ನಾನು ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ತುಂಬಾ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿರುವೆನು. ॥ ೨ ॥ ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ನೀನು ಯಕ್ಷರನ್ನು ಕೊಂದಿಲ್ಲ, ಯಕ್ಷರು ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನೂ ಕೊಂದಿಲ್ಲ, ಸಮಸ್ತ ಜೀವಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿನಾಶದ ಕಾರಣವಾದರೋ ಕಾಲವೊಂದೇ ಆಗಿದೆ. ॥ ೩ ॥ ಈ ನಾನು-ನೀನು ಮುಂತಾದ ಮಿಥ್ಯಾಬುದ್ಧಿಯಾದರೋ ಜೀವಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವಶದಿಂದ ಸ್ವಪ್ನದಂತೆ ಶರೀರಾದಿಗಳನ್ನೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬಂಧನ ಹಾಗೂ ಸುಖ-ದುಃಖಾದಿ ವಿಪರೀತ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಉಂಟಾಗುವುವು. ॥ ೪ ॥ ಧ್ರುವನೇ ! ನೀನಿನ್ನು ಹೋಗು. ಭಗವಂತನು ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಲಿ. ಸಂಸಾರಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದಲು ನೀನು

ತದ್ಗಚ್ಛ ಧ್ರುವ ಭದ್ರಂ ತೇ ಭಗವಂತಮಧೋಕ್ಷಜಮ್ ।
ಸರ್ವಭೂತಾತ್ಮಭಾವೇನ ಸರ್ವಭೂತಾತ್ಮ ವಿಗ್ರಹಮ್
॥ ೫ ॥

ಭಜಸ್ವ ಭಜನೀಯಾಂಘ್ರಿಮಭವಾಯ ಭವಚ್ಛಿದಮ್ ।
ಯುಕ್ತಂ ವಿರಹಿತಂ ಶಕ್ತ್ಯಾ ಗುಣಮಯ್ಯಾಽಽತ್ಮಮಾಯಯಾ
॥ ೬ ॥

ವೃಣೀಹಿ ಕಾಮಂ ನೃಪ ಯನ್ಮನೋಗತಂ
ಮತ್ತಸ್ತ್ವ ಮೌತ್ತಾನಪದೇಽವಿಶಂಕಿತಃ ।
ವರಂ ವರಾರ್ಹೋಽಂಬುಜನಾಭಪಾದಯೋ-
ರನಂತರಂ ತ್ವಾಂ ವಯಮಂಗ ಶುಶ್ರುಮ ॥ ೭ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸ ರಾಜರಾಜೇನ ವರಾಯ ಚೋದಿತೋ
ಧ್ರುವೋ ಮಹಾಭಾಗವತೋ ಮಹಾಮತಿಃ ।
ಹರೌ ಸ ವವ್ರೇಽಚಲಿತಾಂ ಸ್ಮೃತಿಂ ಯಯಾ
ತರತ್ಯಯತ್ನೇನ ದುರತ್ಯಯಂ ತಮಃ ॥ ೮ ॥

ತಸ್ಯ ಪ್ರೀತೇನ ಮನಸಾ ತಾಂ ದತ್ತ್ವೈಡವಿಡಸ್ತತಃ ।
ಪಶ್ಯತೋಽಂತರ್ದಧೇ ಸೋಽಪಿ ಸ್ವಪುರಂ ಪ್ರತ್ಯಪದ್ಯತ
॥ ೯ ॥

ಅಥಾಯಜತ ಯಜ್ಞೇಶಂ ಕ್ರತುಭಿರ್ಭೂರಿದಕ್ಷಿಣೈಃ ।
ದ್ರವ್ಯಕ್ರಿಯಾದೇವತಾನಾಂ ಕರ್ಮ ಕರ್ಮಫಲಪ್ರದಮ್
॥ ೧೦ ॥

ಸರ್ವಾತ್ಮನ್ಯಚ್ಯುತೇಽಸರ್ವೇ ತೀವ್ರೌಘಾಂ ಭಕ್ತಿಮುದ್ವಹನ್ ।
ದದರ್ಶಾತ್ಮನಿ ಭೂತೇಷು ತಮೇವಾವಸ್ಥಿತಂ ವಿಭುಮ್
॥ ೧೧ ॥

ತಮೇವಂ ಶೀಲಸಂಪನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ದೀನವತ್ಸಲಮ್ ।
ಗೋಪ್ತಾರಂ ಧರ್ಮಸೇತೂನಾಂ ಮೇನಿರೇ ಪಿತರಂ ಪ್ರಜಾಃ
॥ ೧೨ ॥

ಷಟ್‌ತ್ರಿಂಶದ್ವರ್ಷಸಾಹಸ್ರಂ ಶಶಾಸ ಕ್ಷಿತಿಮಂಡಲಮ್ ।
ಭೋಗೈಃ ಪುಣ್ಯಕ್ಷಯಂ ಕುರ್ವನ್ನ ಭೋಗೈರಶುಭಕ್ಷಯಮ್
॥ ೧೩ ॥

ಏವಂ ಬಹುಸವಂ ಕಾಲಂ ಮಹಾತ್ಮಾ ವಿಚಲೇಂದ್ರಿಯಃ ।
ತ್ರಿವರ್ಗೌಪಯಿಕಂ ನೀತ್ವಾ ಪುತ್ರಾಯಾದಾನ್ನೃಪಾಸನಮ್
॥ ೧೪ ॥

ಸರ್ವಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಸರ್ವಭೂತಾತ್ಮನಾದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಭಜಿಸು. ಅವನೇ ಭವಬಂಧನವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವವನು. ಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅದರಿಂದ ರಹಿತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಚರಣ ಕಮಲಗಳೇ ಎಲ್ಲರಿಗಾಗಿ ಭಜಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ॥ ೫-೬ ॥ ಪ್ರಿಯ ನೃಪಾಲನೇ! ನೀನು ಸದಾ ಭಗವಾನ್ ಪದ್ಮನಾಭನ ಚರಣಕಮಲದ ಬಳಿಯೇ ಇರುವವನೆಂದು ನಾನು ಕೇಳಿರುವೆನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ವರವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವೆ. ಯಾವ ಸಂಕೋಚವೂ ಇಲ್ಲದೆ, ನಿಃಶಂಕನಾಗಿ ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ವರವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊ. ॥ ೭ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ರಾಜರಾಜನಾದ ಕುಬೇರನು ವರವನ್ನು ಕೇಳುವಂತೆ ಧ್ರುವನನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದಾಗ ಮಹಾಭಾಗವತೋತ್ತಮನೂ, ಮಹಾ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯೂ ಆದ ಧ್ರುವನು 'ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ಮರಣೆಯು ನನಗೆ ಸದಾ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಲಿ' ಎಂಬ ವರವನ್ನು ಬೇಡಿದನು. ಅದರಿಂದಲೇ ಜನರು ದಾಟಲಶಕ್ಯವಾದ ಸಂಸಾರಸಾಗರವನ್ನು ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ದಾಟಿಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ॥ ೮ ॥ ಇಡವಿಡಾದೇವಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ಕುಬೇರನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ಧ್ರುವನಿಗೆ ಆತನು ಬೇಡಿದ್ದ ವರವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಅವನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅಂತರ್ಧಾನನಾದನು. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಧ್ರುವನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಮರಳಿದನು. ॥ ೯ ॥ ತನ್ನ ನಗರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾ ಧ್ರುವಸಾರ್ವಭೌಮನು ಬಹುದಕ್ಷಿಣೆಗಳುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಯಜ್ಞಗಳಿಂದ ಭಗವಾನ್ ಯಜ್ಞಪುರುಷನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದನು. ಭಗವಂತನೇ ದ್ರವ್ಯ, ಕ್ರಿಯೆ, ದೇವತಾಸಂಬಂಧೀ ಸಮಸ್ತಕರ್ಮಗಳು, ಅವುಗಳ ಫಲವೂ ಆಗಿರುವನು ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ ಅವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ॥ ೧೦ ॥ ಸರ್ವಾತ್ಮನೂ, ಸರ್ವೋಪಾಧಿರಹಿತನೂ ಆದ ಅಚ್ಯುತನಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಆ ಭಕ್ತಶ್ರೇಷ್ಠನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ವಿರಾಜಮಾನನಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡತೊಡಗಿದನು. ॥ ೧೧ ॥ ಧ್ರುವರಾಜನು ಅತ್ಯಂತ ವಿನಯಶೀಲನೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಕ್ತನೂ, ದೀನವತ್ಸಲನೂ, ಧರ್ಮಮರ್ಯಾದೆಯ ಸಂರಕ್ಷಕನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಪ್ರಜೆಗಳು ಆತನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ತಮ್ಮ ತಂದೆಯಂತೆಯೇ ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೧೨ ॥ ಹೀಗೆ ಅವನು ಬಗೆ-ಬಗೆಯಾದ ಐಶ್ವರ್ಯಭೋಗಗಳಿಂದ ಪುಣ್ಯವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಫಲತ್ಯಾಗಪೂರ್ವಕವಾದ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಪಾಪವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ಮೂವತ್ತಾರುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಆಳಿದನು. ॥ ೧೩ ॥ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನಾದ ಆ ಮಹಾಪುರುಷ ಧ್ರುವನು ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಕಾಮಗಳ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದ ಬಳಿಕ ತನ್ನ ಪುತ್ರನಾದ ಉತ್ಕಲನಿಗೆ ರಾಜಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ॥ ೧೪ ॥

ಮನ್ಯಮಾನ ಇದಂ ವಿಶ್ವಂ ಮಾಯಾರಚಿತಮಾತ್ಮನಿ ।
ಅವಿದ್ಯಾರಚಿತಸ್ವಪ್ನಗಂಧರ್ವನಗರೋಪಮಮ್ ॥ ೧೫ ॥

ಆತ್ಮಸ್ತ್ರ್ಯಪತ್ಯಸುಹೃದೋ ಬಲಮೃದ್ಧಕೋಶ-
ಮಂತಃಪುರಂ ಪರಿವಿಹಾರಭುವಶ್ಚ ರಮ್ಯಾಃ ।
ಭೂಮಂಡಲಂ ಜಲಧಿಮೇಖಲಮಾಕಲಯ್ಯ
ಕಾಲೋಪಸೃಷ್ಟಮಿತಿ ಸ ಪ್ರಯಯೌ ವಿಶಾಲಾಮ್ ॥ ೧೬ ॥

ತಸ್ಯಾಂ ವಿಶುದ್ಧಕರಣಃ ಶಿವವಾರ್ವಿಗಾಹ್ಯ
ಬದ್ಧ್ವಾಽಽಸನಂ ಜಿತಮರುನ್ಮನಸಾಹೃತಾಕ್ಷಃ ।
ಸ್ಥೂಲೇ ದಧಾರ ಭಗವತ್ಪ್ರತಿರೂಪ ಏತ-
ದ್ಧ್ಯಾಯಂಸ್ತದವ್ಯವಹಿತೋ ವ್ಯಸೃಜತ್ಸಮಾಧೌ ॥ ೧೭ ॥

ಭಕ್ತಿಂ ಹರೌ ಭಗವತಿ ಪ್ರವಹನ್ನಜಸ್ರ-
ಮಾನಂದಬಾಷ್ಪಕಲಯಾ ಮುಹುರರ್ದ್ಯಮಾನಃ ।
ವಿಕ್ಲಿದ್ಯಮಾನಹೃದಯಃ ಪುಲಕಾಚಿತಾಂಗೋ
ನಾತ್ಮಾನಮಸ್ಮರದಸಾವಿತಿ ಮುಕ್ತಲಿಂಗಃ ॥ ೧೮ ॥

ಸ ದದರ್ಶ ವಿಮಾನಾಗ್ರ್ಯಂ ನಭಸೋಽವತರದ್ಧ್ರುವಃ ।
ವಿಭ್ರಾಜಯದ್ದಶ ದಿಶೋ ರಾಕಾಪತಿಮಿವೋದಿತಮ್ ॥ ೧೯ ॥

ತತ್ರಾನು ದೇವಪ್ರವರೌ ಚತುರ್ಭುಜೌ
ಶ್ಯಾಮೌ ಕಿಶೋರಾವರುಣಾಂಬುಜೇಕ್ಷಣೌ ।
ಸ್ಥಿತಾವವಷ್ಟಭ್ಯ ಗದಾಂ ಸುವಾಸಸೌ
ಕಿರೀಟಹಾರಾಂಗದಚಾರುಕುಂಡಲೌ ॥ ೨೦ ॥

ವಿಜ್ಞಾಯ ತಾವುತ್ತಮಗಾಯಕಿಂಕರಾ-
ವಭ್ಯುತ್ಥಿತಃ ಸಾಧ್ವಸವಿಸ್ಮೃತಕ್ರಮಃ ।
ನನಾಮ ನಾಮಾನಿ ಗೃಣನ್ಮಧುದ್ವಿಷಃ
ಪಾರ್ಷತ್ಪ್ರಧಾನಾವಿತಿ ಸಂಹತಾಂಜಲಿಃ ॥ ೨೧ ॥

ಈ ಸಮಸ್ತ ದೃಶ್ಯಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನ ಮತ್ತು ಗಂಧರ್ವನಗರಿಯಂತೆ ಮಾಯೆಯಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲೇ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಹಾಗೂ ಶರೀರ, ಪತ್ನೀ, ಪುತ್ರ, ಮಿತ್ರ, ಸೇನೆ, ತುಂಬಿದ ಭಂಡಾರ, ಅಂತಃಪುರ, ರಮಣೀಯ ಕ್ರೀಡಾಪ್ರದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಪರ್ಯಂತವಾದ ಭೂಮಂಡಲದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ – ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಾಲದ ದವಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಆತನು ಎಲ್ಲವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ॥ ೧೫-೧೬ ॥

ಅಲ್ಲಿ ಅವನು ಪವಿತ್ರ ಜಲದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿಸಿಕೊಂಡನು. ಮತ್ತೆ ಸ್ಥಿರ-ಸುಖ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದ ಮೂಲಕ ವಾಯುವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅನಂತರ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಭಗವಂತನ ಸ್ಥೂಲ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದನು. ಆ ಸ್ಥೂಲರೂಪವನ್ನೇ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸಮಾಧಿಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಆಗ ಆ ಸ್ಥೂಲ ರೂಪವೂ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಯಿತು. ॥ ೧೭ ॥ ಹೀಗೆ ಆತನೊಳಗೆ ಭಗವಂತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಿರಂತರವಾದ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರವಾಹವು ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಆತನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ಆನಂದಬಾಷ್ಪಗಳು ಧಾರೆ-ಧಾರೆಯಾಗಿ ಸುರಿಯತೊಡಗಿದುವು. ಅದರಿಂದ ಅವನ ಹೃದಯ ಕರಗಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ರೋಮಾಂಚನವುಂಟಾಯಿತು. ದೇಹಾಭಿಮಾನವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕರಗಿಹೋದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ 'ನಾನು ಧ್ರುವನಾಗಿದ್ದೇನೆ' ಎನ್ನುವ ಸ್ಮೃತಿಯೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೮ ॥

ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಿಂದ ಒಂದು ಅತಿಸುಂದರವಾದ ವಿಮಾನವು ಇಳಿದುಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅವನು ನೋಡಿದನು. ಅದು ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಚಂದ್ರನು ಆಗತಾನೇ ಉದಯಿಸಿದಂತೆ ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಹತ್ತು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ॥ ೧೯ ॥ ಅದರಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಪಾರ್ಷದರಿಬ್ಬರು ಗದೆಯನ್ನು ಊರಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಭುಜಗಳಿದ್ದು, ಸುಂದರ ಶ್ಯಾಮಲ ಶರೀರವಿತ್ತು. ತರುಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂದಾವರೆಯಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವರು ಸುಂದರ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನುಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಕಿರೀಟ, ಹಾರ, ತೋಳುಬಂದಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿದ್ದರು. ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾದ ಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರು. ॥ ೨೦ ॥ ಅವರನ್ನು ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸೇವಕರೆಂದು ಅರಿತು ಧ್ರುವನು ಒಡನೆಯೇ ಎದ್ದು ನಿಂತು, ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಪೂಜೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಆ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟನು. ಅವರು ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಪಾರ್ಷದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅವರ ಮುಂದೆ ಶ್ರೀಮಧುಸೂದನನ ದಿವ್ಯನಾಮಗಳನ್ನು ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕೈಜೋಡಿಸಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದನು. ॥ ೨೧ ॥

ತಂ ಕೃಷ್ಣಪಾದಾಭಿನಿವಿಷ್ಟಚೇತಸಂ
ಬದ್ಧಾಂಜಲಿಂ ಪ್ರಶ್ರಯನಮ್ರಕಂಧರಮ್ ।
ಸುನಂದನಂದಾವುಪಸೃತ್ಯ ಸಸ್ಮಿತಂ
ಪ್ರತ್ಯೂಚತುಃ ಪುಷ್ಕರನಾಭಸಮ್ಮತೌ ॥ ೨೨ ॥

ಧ್ರುವನ ಮನಸ್ಸು ಭಗವಂತನ ಚರಣಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರಲು ಆತನು ಅವರ ಮುಂದೆ ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಿನಯದಿಂದ ತಲೆಬಾಗಿ ಸುಮ್ಮನೇ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಆಗ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಿಯಪಾರ್ಷದರಾದ ಸುನಂದ ಮತ್ತು ನಂದ ಇವರು ಆತನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಮುಗುಳ್ನಗೆ ಬೀರುತ್ತಾ ಹೀಗೆಂದರು ॥ ೨೨ ॥

ಸುನಂದನಂದಾವೂಚತುಃ

ಭೋ ಭೋ ರಾಜನ್ಸುಭದ್ರಂ ತೇ ವಾಚಂ ನೋಽವಹಿತಃ ಶೃಣು ।
ಯಃ ಪಂಚವರ್ಷಸ್ತಪಸಾ ಭವಾಂದೇವಮತೀತೃಪತ್
॥ ೨೩ ॥

ತಸ್ಯಾಖಿಲಜಗದ್ಧಾತುರಾವಾಂ ದೇವಸ್ಯ ಶಾರ್ಙ್ಗಿಣಃ ।
ಪಾರ್ಷದಾವಿಹ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೌ ನೇತುಂ ತ್ವಾಂ ಭಗವತ್ಪದಮ್
॥ ೨೪ ॥

ಸುದುರ್ಜಯಂ ವಿಷ್ಣುಪದಂ ಜಿತಂ ತ್ವಯಾ
ಯತ್ಸೂರಯೋಽಪ್ರಾಪ್ಯ ವಿಚಕ್ಷತೇ ಪರಮ್ ।
ಆತಿಷ್ಠತಚ್ಚಂದ್ರದಿವಾಕರಾದಯೋ
ಗ್ರಹರ್ಕ್ಷತಾರಾಃ ಪರಿಯಂತಿ ದಕ್ಷಿಣಮ್ ॥ ೨೫ ॥

ಅನಾಸ್ಥಿತಂ ತೇ ಪಿತೃಭಿರನ್ಯೈರಪ್ಯಂಗ ಕರ್ಹಿಚಿತ್ ।
ಆತಿಷ್ಠ ಜಗತಾಂ ವಂದ್ಯಂ ತದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರಮಂ ಪದಮ್
॥ ೨೬ ॥

ಏತದ್ವಿಮಾನಪ್ರವರಮುತ್ತಮಶ್ಲೋಕಮೌಲಿನಾ ।
ಉಪಸ್ಥಾಪಿತಮಾಯುಷ್ಮನ್ನಧಿರೋಢುಂ ತ್ವಮರ್ಹಸಿ
॥ ೨೭ ॥

ಸುನಂದ ಮತ್ತು ನಂದರು ಹೇಳತೊಡಗಿದರು – ರಾಜನೇ! ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಕೇಳು. ನೀನು ಐದು ವರ್ಷದವನಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ॥ ೨೩ ॥ ನಾವು ಅದೇ ಸರ್ವಲೋಕನಿಯಾಮಕನಾದ ಶಾರ್ಙ್ಗಪಾಣಿಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ಸೇವಕರು. ನಿನ್ನನ್ನು ಆ ಭಗವಂತನ ಧಾಮಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಲು ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ॥ ೨೪ ॥ ನೀನು ನಿನ್ನ ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಇತರರಿಗೆ ಅತಿದುರ್ಲಭವಾದ ವಿಷ್ಣುಲೋಕವನ್ನು ಗಳಿಸಿರುವೆ. ಪರಮಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ತಲುಪಲಾರದೆ, ಕೇವಲ ಕೆಳಗಡೆಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರರೂ, ಇತರ ಗ್ರಹ-ನಕ್ಷತ್ರ-ತಾರಾಗಣಗಳೂ ಅದರ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾರೆ. ನಡೆಯಿರಿ! ನೀವು ಅದೇ ವಿಷ್ಣುಧಾಮದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿರಿ. ॥ ೨೫ ॥ ಪ್ರಿಯತಮನೇ! ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಿನ್ನ ಪೂರ್ವಿಕರಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಇತರ ಯಾರೇ ಆಗಲೀ ಆ ಪದವನ್ನು ತಲುಪಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ವಂದನೀಯವಾದ ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪರಮಧಾಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೀನು ವಿರಾಜಿಸುವವನಾಗು. ॥ ೨೬ ॥ ಆಯುಷ್ಮಂತನೇ! ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಿಮಾನವನ್ನು ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಶಿಖಾಮಣಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿನಗೋಸ್ಕರವೇ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಇದನ್ನು ಹತ್ತಲು ನೀನೇ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದೀಯೇ. ॥ ೨೭ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ನಿಶಮ್ಯ ವೈಕುಂಠ ನಿಯೋಜ್ಯ ಮುಖ್ಯಯೋ-
ರ್ಮಧುಚ್ಯುತಂ ವಾಚಮುರುಕ್ರಮಪ್ರಿಯಃ ।
ಕೃತಾಭಿಷೇಕಃ ಕೃತನಿತ್ಯಮಂಗಲೋ
ಮುನೀನ್ ಪ್ರಣಮ್ಯಾಶಿಷಮಭ್ಯವಾದಯತ್ ॥ ೨೮ ॥

ಪರೀತ್ಯಾಭ್ಯರ್ಚ್ಯ ಧಿಷ್ಣ್ಯಾಗ್ರ್ಯಂ ಪಾರ್ಷದಾವಭಿವಂದ್ಯ ಚ ।
ಇಯೇಷ ತದಧಿಷ್ಠಾತುಂ ಬಿಭ್ರದ್ರೂಪಂ ಹಿರಣ್ಮಯಮ್
॥ ೨೯ ॥

ತದೋತ್ತಾನಪದಃ ಪುತ್ರೋ
ದದರ್ಶಾಂತಕಮಾಗತಮ್ ।
ಮೃತ್ಯೋರ್ಮೂರ್ಧ್ನಿ ಪದಂ ದತ್ತ್ವಾ
ಆರುರೋಹಾದ್ಭುತಂ ಗೃಹಮ್ ॥ ೩೦ ॥

ತದಾ ದುಂದುಭಯೋ ನೇದುರ್ಮೃದಂಗಪಣವಾದಯಃ ।
ಗಂಧರ್ವಮುಖ್ಯಾಃ ಪ್ರಜಗುಃ ಪೇತುಃ ಕುಸುಮವೃಷ್ಟಯಃ
॥ ೩೧ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವೈಕುಂಠಪತಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಪಾರ್ಷದರು ನುಡಿದ ಅಮೃತಮಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಪ್ರಭು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದ ಪರಮ ಭಾಗವತೋತ್ತಮ ಧ್ರುವನು ಸ್ನಾನಮಾಡಿ, ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ, ಮಂಗಳಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ನೆರವೇರಿಸಿ, ಬದರಿಕಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡನು. ॥ ೨೮ ॥ ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಮಾನವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಬಂದು, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಪಾರ್ಷದರಿಗೆ ಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡಿ, ಚಿನ್ನದಂತೆ ಥಳ-ಥಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದಿವ್ಯರೂಪವನ್ನುತಾಳಿ ಅದನ್ನು ಹತ್ತಲು ಸಿದ್ಧನಾದನು. ॥ ೨೯ ॥ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯುದೇವನು ಬಂದು ಧ್ರುವನಿಗೆ ವಂದಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಧ್ರುವನು ಮೃತ್ಯುವಿನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಲಿಟ್ಟು ಆ ಅದ್ಭುತವಾದ ವಿಮಾನವನ್ನು ಏರಿದನು. ॥ ೩೦ ॥ ಆಗ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ದುಂದುಭಿಗಳು, ಮೃದಂಗ, ಮದ್ದಲೆ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳು ಮೊಳಗಿದವು. ಗಂಧರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠರು ಗಾನಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಪುಷ್ಪಗಳ ಮಳೆ ಸುರಿಯತೊಡಗಿತು. ॥ ೩೧ ॥

ಹೀಗೆ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಭಗವಂತನ ಧಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಧ್ರುವನಿಗೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ತನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ

ಸ ಚ ಸ್ವರ್ಲೋಕಮಾರೋಕ್ಷ್ಯನ್ ಸುನೀತಿಂ ಜನನೀಂ ಧ್ರುವಃ ।
ಅನ್ವಸ್ಮರದಗಂ ಹಿತ್ವಾ ದೀನಾಂ ಯಾಸ್ಯೇ ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪಮ್
॥ ೩೨ ॥

ಇತಿ ವ್ಯವಸಿತಂ ತಸ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯ ಸುರೋತ್ತಮೌ ।
ದರ್ಶಯಾಮಾಸತುರ್ದೇವೀಂ ಪುರೋ ಯಾನೇನ ಗಚ್ಛತೀಮ್
॥ ೩೩ ॥

ತತ್ರ ತತ್ರ ಪ್ರಶಂಸದ್ಭಿಃ ಪಥಿ ವೈಮಾನಿಕೈಃ ಸುರೈಃ ।
ಅವಕೀರ್ಯಮಾಣೋ ದದೃಶೇ ಕುಸುಮೈಃ ಕ್ರಮಶೋ ಗ್ರಹಾನ್
॥ ೩೪ ॥

ತ್ರಿಲೋಕೀಂ ದೇವಯಾನೇನ ಸೋಽತಿವ್ರಜ್ಯ ಮುನೀನಪಿ ।
ಪರಸ್ತಾದ್ಯದ್ಧ್ರುವಗತಿರ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಪದಮಥಾಭ್ಯಗಾತ್
॥ ೩೫ ॥

ಯದ್ಭ್ರಾಜಮಾನಂ ಸ್ವರುಚೈವ ಸರ್ವತೋ
ಲೋಕಾಸ್ತ್ರಯೋ ಹ್ಯನು ವಿಭ್ರಾಜಂತ ಏತೇ ।
ಯನ್ನಾವ್ರಜಂಜಂತುಷು ಯೇಽನನುಗ್ರಹಾ
ವ್ರಜಂತಿ ಭದ್ರಾಣಿ ಚರಂತಿ ಯೇಽನಿಶಮ್ ॥ ೩೬ ॥

ಶಾಂತಾಃ ಸಮದೃಶಃ ಶುದ್ಧಾಃ ಸರ್ವಭೂತಾನುರಂಜನಾಃ ।
ಯಾಂತ್ಯಂಜಸಾಚ್ಯುತಪದಮಚ್ಯುತಪ್ರಿಯಬಾಂಧವಾಃ
॥ ೩೭ ॥

ಇತ್ಯುತ್ತಾನಪದಃ ಪುತ್ರೋ ಧ್ರುವಃ ಕೃಷ್ಣಪರಾಯಣಃ ।
ಅಭೂತ್ತ್ರಯಾಣಾಂ ಲೋಕಾನಾಂ ಚೂಡಾಮಣಿರಿವಾಮಲಃ
॥ ೩೮ ॥

ಗಂಭೀರವೇಗೋಽನಿಮಿಷಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಚಕ್ರಮಾಹಿತಮ್ ।
ಯಸ್ಮಿನ್ ಭ್ರಮತಿ ಕೌರವ್ಯ ಮೇಢ್ಯಾಮಿವ ಗವಾಂ ಗಣಃ
॥ ೩೯ ॥

ಮಹಿಮಾನಂ ವಿಲೋಕ್ಯಾಸ್ಯ ನಾರದೋ ಭಗವಾನೃಷಿಃ ।
ಆತೋದ್ಯಂ ವಿತುದನ್ ಶ್ಲೋಕಾನ್ಸ್ತ್ರೀಽಗಾಯತ್ಪ್ರಚೇತಸಾಮ್
॥ ೪೦ ॥

ನಾರದ ಉವಾಚ

ನೂನಂ ಸುನೀತೇಃ ಪತಿದೇವತಾಯಾ-
ಸ್ತಪಃಪ್ರಭಾವಸ್ಯ ಸುತಸ್ಯ ತಾಂ ಗತಿಮ್ ।
ದೃಷ್ಟ್ವಾಭ್ಯುಪಾಯಾನಪಿ ವೇದವಾದಿನೋ
ನೈವಾಧಿಗಂತುಂ ಪ್ರಭವಂತಿ ಕಿಂ ನೃಪಾಃ ॥ ೪೧ ॥

ಸುನೀತಿಯು ನೆನಪಾಯಿತು. 'ದೀನಳಾಗಿರುವ ನನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾನೊಬ್ಬನೇ ದುರ್ಲಭವಾದ ವಿಷ್ಣುಧಾಮಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಹೋಗಲಿ?' ಎಂದು ಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದನು. ॥ ೩೨ ॥ ಧ್ರುವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮಾತನ್ನು ಅರಿತ ನಂದ-ಸುನಂದರು ಆತನಿಗೆ – 'ಅದೋ ನೋಡು! ನಿನ್ನ ತಾಯಿ ಸುನೀತಿದೇವಿಯು ಬೇರೊಂದು ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಮುಂದೆ-ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ' ಎಂದು ತೋರಿಸಿದರು. ॥ ೩೩ ॥ ಅವನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನೇ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಹರನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳು ಅವನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ ಹೂವಿನ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೩೪ ॥ ಆ ದಿವ್ಯವಾದ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಧ್ರುವನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ದಾಟಿ, ಸಪ್ತರ್ಷಿಮಂಡಲದಿಂದಲೂ ಮೇಲಿರುವ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಧ್ರುವವಾದ ಧಾಮವನ್ನು ತಲುಪಿ, ಸ್ಥಿರವಾದ ಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆದನು. ॥ ೩೫ ॥ ಈ ದಿವ್ಯಧಾಮವು ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೇ ಬೆಳಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೇ ಮೂರೂ ಲೋಕಗಳು ಬೆಳಗುತ್ತಿವೆ. ಜೀವಿಗಳ ಮೇಲೆ ದಯಾರಹಿತರಾದ ಜನರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಲುಪಲಾರರು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಶುಭಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಂತಹ ಸುಕೃತಿಗಳೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬಲ್ಲರು. ॥ ೩೬ ॥ ಶಾಂತರಾಗಿ, ಸಮದರ್ಶಿಗಳಾಗಿ, ಶುದ್ಧರಾಗಿ, ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸುವವರಾದ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ತಮ್ಮ ಏಕಮಾತ್ರ ಬಂಧು-ಮಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಂತಹ ಮಹಾತ್ಮರು ಮಾತ್ರ ಸುಲಭವಾಗಿ ಈ ಭಗವದ್ಧಾಮವನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲರು. ॥ ೩೭ ॥

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವತೋತ್ತಮನಾದ ಉತ್ತಾನಪಾದನ ಪುತ್ರ ಧ್ರುವನು ಮೂರೂ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಲ ಶಿರೋಭೂಷಣನಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸತೊಡಗಿದನು. ॥ ೩೮ ॥ ಕುರುಕುಲನಂದನಾ! ಮೇಟಿಯ ಕಂಭವನ್ನು ಎತ್ತುಗಳು ಸುತ್ತಲೂ ಸುತ್ತುವಂತೆ ಗಂಭೀರವಾದ ವೇಗವುಳ್ಳ ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚಕ್ರವು ಆ ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಧ್ರುವಧಾಮವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಅದನ್ನು ಸದಾ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ॥ ೩೯ ॥ ಅದರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ದೇವಋಷಿ ನಾರದರು ಪ್ರಚೇತಸರ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಾ ಈ ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದರು. ॥ ೪೦ ॥

ಶ್ರೀನಾರದರು ಹೇಳಿದ್ದರು – ಪತಿಪರಾಯಣಳಾದ ಸುನೀತಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ಧ್ರುವನು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅದ್ಭುತವಾದ ಗತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ಭಾಗವತ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಿ ವೇದವಾದಿಗಳಾದ ಮುನಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪಡೆಯಲಾರರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಾಧಾರಣ ಉಳಿದ ರಾಜರ ಮಾತೇನು! ॥ ೪೧ ॥ ಆಹಾ! ಅವನು ಕೇವಲ ಐದು ವರ್ಷದ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮಲತಾಯಿಯ ವಾಗ್ಬಾಣಗಳಿಂದ ನೊಂದು ದುಃಖಿತುಂಬಿದ ಹೃದಯದಿಂದ ಕಾಡಿಗೆ ತೆರಳಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಉಪದೇಶಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೈದು – ಭಕ್ತರ ಗುಣಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ವಶನಾಗುವ 'ಅಜಿತ' (ಯಾರಿಂದಲೂ ಜಯಿಸಲ್ಪಡದವನು)ನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಜಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು.

ಯಃ ಪಂಚವರ್ಷೋ ಗುರುದಾರವಾಕ್ಶರೈ-
ರ್ಭಿನ್ನೇನ ಯಾತೋ ಹೃದಯೇನ ದೂಯತಾ ।
ವನಂ ಮದಾದೇಶಕರೋಽಜಿತಂ ಪ್ರಭುಂ
ಜಿಗಾಯ ತದ್ಭಕ್ತಗುಣೈಃ ಪರಾಜಿತಮ್ ॥ ೪೨ ॥

ಯಃ ಕ್ಷತ್ರಬಂಧುರ್ಭುವಿ ತಸ್ಯಾಧಿರೂಢ-
ಮನ್ವಾರುರುಕ್ಷೇದಪಿ ವರ್ಷಪೂಗೈಃ ।
ಷಟ್ಪಂಚವರ್ಷೋ ಯದಹೋಭಿರಲ್ಪೈಃ
ಪ್ರಸಾದ್ಯ ವೈಕುಂಠಮವಾಪ ತತ್ಪದಮ್ ॥ ೪೩ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಏತತ್ತೇಽಭಿಹಿತಂ ಸರ್ವಂ ಯತ್ಪೃಷ್ಟೋಽಹಮಿಹ ತ್ವಯಾ ।
ಧ್ರುವಸ್ಯೋದ್ದಾಮಯಶಸಶ್ಚರಿತಂ ಸಮ್ಮತಂ ಸತಾಮ್
॥ ೪೪ ॥

ಧನ್ಯಂ ಯಶಸ್ಯಮಾಯುಷ್ಯಂ ಪುಣ್ಯಂ ಸ್ವಸ್ತ್ಯಯನಂ ಮಹತ್ ।
ಸ್ವರ್ಗ್ಯಂ ಧ್ರೌವ್ಯಂ ಸೌಮನಸ್ಯಂ ಪ್ರಶಸ್ಯಮಘಮರ್ಷಣಮ್
॥ ೪೫ ॥

ಶ್ರುತ್ವೈತಚ್ಛ್ರದ್ಧಯಾಭೀಕ್ಷ್ಣಮಚ್ಯುತಪ್ರಿಯಚೇಷ್ಟಿತಮ್ ।
ಭವೇದ್ಭಕ್ತಿರ್ಭಗವತಿ ಯಯಾ ಸ್ಯಾತ್ ಕ್ಲೇಶಸಂಕ್ಷಯಃ
॥ ೪೬ ॥

ಮಹತ್ತ್ವಮಿಚ್ಛತಾಂ ತೀರ್ಥಂ
ಶ್ರೋತುಃ ಶೀಲಾದಯೋ ಗುಣಾಃ ।
ಯತ್ರ ತೇಜಸ್ತದಿಚ್ಛೂನಾಂ
ಮಾನೋ ಯತ್ರ ಮನಸ್ವಿನಾಮ್ ॥ ೪೭ ॥

ಪ್ರಯತಃ ಕೀರ್ತಯೇತ್ಪ್ರಾತಃ ಸಮವಾಯೇ ದ್ವಿಜನ್ಮನಾಮ್ ।
ಸಾಯಂ ಚ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಸ್ಯ ಧ್ರುವಸ್ಯ ಚರಿತಂ ಮಹತ್
॥ ೪೮ ॥

ಪೌರ್ಣಮಾಸ್ಯಾಂ ಸಿನೀವಾಲ್ಯಾಂ ದ್ವಾದಶ್ಯಾಂ ಶ್ರವಣೇಽಥವಾ ।
ದಿನಕ್ಷಯೇ ವ್ಯತೀಪಾತೇ ಸಂಕ್ರಮೇಽರ್ಕದಿನೇಽಪಿ ವಾ
॥ ೪೯ ॥

ಶ್ರಾವಯೇಚ್ಛ್ರದ್ದಧಾನಾನಾಂ ತೀರ್ಥಪಾದಪದಾಶ್ರಯಃ ।
ನೇಚ್ಛಂಸ್ತತ್ರಾತ್ಮನಾಽಽತ್ಮಾನಂ ಸಂತುಷ್ಟ ಇತಿ ಸಿಧ್ಯತಿ
॥ ೫೦ ॥

ಜ್ಞಾನಮಜ್ಞಾತತತ್ತ್ವಾಯ ಯೋ ದದ್ಯಾತ್ಸತ್ಪಥೇಽಮೃತಮ್ ।
ಕೃಪಾಲೋರ್ದೀನನಾಥಸ್ಯ ದೇವಾಸ್ತಸ್ಯಾನುಗೃಹ್ಣತೇ
॥ ೫೧ ॥

ಇದಂ ಮಯಾ ತೇಽಭಿಹಿತಂ ಕುರೂದ್ವಹ
ಧ್ರುವಸ್ಯ ವಿಖ್ಯಾತವಿಶುದ್ಧಕರ್ಮಣಃ ।
ಹಿತ್ವಾರ್ಭಕಃ ಕ್ರೀಡನಕಾನಿ ಮಾತು-
ರ್ಗೃಹಂ ಚ ವಿಷ್ಣುಂ ಶರಣಂ ಯೋ ಜಗಾಮ ॥ ೫೨ ॥

॥ ೪೨ ॥ ನಮ್ಮ ಈ ಧ್ರುವಸಾರ್ವಭೌಮನು ಐದಾರು ವರ್ಷದ ಬಾಲಕನಿರುವಾಗಲೇ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಶ್ರೀಭಗವಂತನನ್ನು ಒಲಿಸಿ ಪರಮಪದವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡನು. ಅಂತಹ ಪರಮ ಪದವನ್ನು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತಪಶ್ಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೂ ಬೇರಾವ ಕ್ಷತ್ರಿಯನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲನು ? ॥ ೪೩ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ ! ನೀನು ಕೇಳಿಕೊಂಡಂತೆ ನಾನು ಉದಾರ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಧ್ರುವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವೆನು. ಸಾಧು-ಸಜ್ಜನರು ಈ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ತುಂಬಾ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ॥ ೪೪ ॥ ಇದು ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ, ಯಶಸ್ಸನ್ನೂ, ಆಯುಸ್ಸನ್ನೂ, ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಪರಮ ಪವಿತ್ರ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಕಥೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಪದವೂ ದೊರೆಯಬಲ್ಲದು. ದೇವತ್ವವನ್ನೂ ನೀಡಬಲ್ಲದು. ಬಹಳ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾಗಿದ್ದು ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವಂತಹುದು. ॥ ೪೫ ॥ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಾದ ಧ್ರುವನ ಈ ಪವಿತ್ರ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಪದೇ-ಪದೇ ಕೇಳುವವನಿಗೆ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಭಕ್ತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಅವನ ಎಲ್ಲ ದುಃಖಗಳು ನಾಶವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ॥ ೪೬ ॥ ಇದನ್ನು ಶ್ರವಣಿಸುವವನಿಗೆ ಶೀಲವೇ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳು ಲಭಿಸುವುವು. ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಯಸುವವರಿಗೆ ಅತಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನವು ದೊರೆಯುವುದು. ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಬಯಸುವವರಿಗೆ ತೇಜಸ್ಸು ಮಾನವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಮನಸ್ವಿಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾನವೂ ಸಿಗುವುದು. ॥ ೪೭ ॥ ಪವಿತ್ರಕೀರ್ತಿ ಧ್ರುವನ ಈ ಮಹಾನ್ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಮತ್ತು ಸಾಯಂಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಪುರುಷರ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ॥ ೪೮ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಪವಿತ್ರವಾದ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಭಕ್ತನು ಇದನ್ನು ನಿಷ್ಕಾಮಭಾವದಿಂದ ಪೂರ್ಣಿಮೆ, ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ, ದ್ವಾದಶೀ, ಶ್ರವಣಾನಕ್ಷತ್ರ, ತಿಥಿಕ್ಷಯ, ವ್ಯತೀಪಾತ, ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಅಥವಾ ಭಾನುವಾರಗಳಂದು ಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳಾದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿಸಿ ಸ್ವತಃ ಆತ್ಮನಲ್ಲೇ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ, ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ॥ ೪೯-೫೦ ॥ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯದ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಈ ಜ್ಞಾನಾಮೃತವನ್ನು ದಾನಮಾಡುವಂತಹ ಕರುಣಾಳುವೂ, ದೀನವತ್ಸಲನೂ ಆದ ಸುಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ದೇವತೆಗಳು ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡುವರು. ॥ ೫೧ ॥

ಕುರುಕುಲಶಿಖಾಮಣಿಯಾದ ವಿದುರನೇ ! ಧ್ರುವನು ಮಾಡಿದ ಪರಮ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಕರ್ಮವು ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅತಿಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ತಾಯಿ, ಮನೆ, ಆಟಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೋಹವನ್ನು ತೊರೆದು ಭಗವಾನ್ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಶರಣುಹೊಂದಿದ್ದನು. ಅವನ ಈ ಪವಿತ್ರವಾದ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ನಾನು ನಿನಗೆ ತಿಳಿಸಿರುವೆನು. ॥ ೫೨ ॥

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೨ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ ಧ್ರುವಚರಿತಂ ನಾಮ ದ್ವಾದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೨ ॥

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಧ್ರುವನ ವಂಶದ ವರ್ಣನೆ – ಅಂಗಮಹಾರಾಜನ ಚರಿತ್ರೆ

ಸೂತ ಉವಾಚ

ನಿಶಮ್ಯ ಕೌಷಾರವಿಣೋಪವರ್ಣಿತಂ
ಧ್ರುವಸ್ಯ ವೈಕುಂಠ ಪದಾಧಿರೋಹಣಮ್ ।
ಪ್ರರೂಢಭಾವೋ ಭಗವತ್ಯಧೋಕ್ಷಜೇ
ಪ್ರಷ್ಟುಂ ಪುನಸ್ತಂ ವಿದುರಃ ಪ್ರಚಕ್ರಮೇ ॥ ೧ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಕೇ ತೇ ಪ್ರಚೇತಸೋ ನಾಮ ಕಸ್ಯಾಪತ್ಯಾನಿ ಸುವ್ರತ ।
ಕಸ್ಯಾನ್ವವಾಯೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತಾಃ ಕುತ್ರ ವಾ ಸತ್ರಮಾಸತ್ ॥ ೨ ॥

ಮನ್ಯೇ ಮಹಾಭಾಗವತಂ ನಾರದಂ ದೇವದರ್ಶನಮ್ ।
ಯೇನ ಪ್ರೋಕ್ತಃ ಕ್ರಿಯಾಯೋಗಃ ಪರಿಚರ್ಯಾವಿಧಿರ್ಹರೇಃ ॥ ೩ ॥

ಸ್ವಧರ್ಮಶೀಲೈಃ ಪುರುಷೈರ್ಭಗವಾನ್ಯಜ್ಞ ಪೂರುಷಃ ।
ಇಜ್ಯಮಾನೋ ಭಕ್ತಿಮತಾ ನಾರದೇನೇರಿತಃ ಕಿಲ ॥ ೪ ॥

ಯಾಸ್ತಾ ದೇವರ್ಷಿಣಾ ತತ್ರ ವರ್ಣಿತಾ ಭಗವತ್ಕಥಾಃ ।
ಮಹ್ಯಂ ಶುಶ್ರೂಷವೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ಕಾರ್ತ್ಸ್ನ್ಯೇನಾಚಷ್ಟುಮರ್ಹಸಿ ॥ ೫ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಧ್ರುವಸ್ಯ ಚೋತ್ಕಲಃ ಪುತ್ರಃ ಪಿತರಿ ಪ್ರಸ್ಥಿತೇ ವನಮ್ ।
ಸಾರ್ವಭೌಮಶ್ರಿಯಂ ನೈಚ್ಛದಧಿರಾಜಾಸನಂ ಪಿತುಃ ॥ ೬ ॥

ಸ ಜನ್ಮನೋಪಶಾಂತಾತ್ಮಾ ನಿಃಸಂಗಃ ಸಮದರ್ಶನಃ ।
ದದರ್ಶ ಲೋಕೇ ವಿತತಮಾತ್ಮಾನಂ ಲೋಕಮಾತ್ಮನಿ ॥ ೭ ॥

ಆತ್ಮಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮ ನಿರ್ವಾಣಂ ಪ್ರತ್ಯಸ್ತಮಿತವಿಗ್ರಹಮ್ ।
ಅವಬೋಧರಸೈಕಾತ್ಮ್ಯಮಾನಂದಮನುಸಂತತಮ್ ॥ ೮ ॥

ಅವ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನಯೋಗಾಗ್ನಿದಗ್ಧಕರ್ಮಮಲಾಶಯಃ ।
ಸ್ವರೂಪಮವರುಂಧಾನೋ ನಾತ್ಮನೋಽನ್ಯಂ ತದೈಕ್ಷತ ॥ ೯ ॥

ಜಡಾಂಧಬಧಿರೋನ್ಮತ್ತಮೂಕಾಕೃತಿರತನ್ಮತಿಃ ।
ಲಕ್ಷಿತಃ ಪಥಿ ಬಾಲಾನಾಂ ಪ್ರಶಾಂತಾರ್ಚಿರಿವಾನಲಃ ॥ ೧೦ ॥

ಸೂತಪುರಾಣಿಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಶೌನಕಾದಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ! ಪರಮಭಾಗವತೋತ್ತಮನಾದ ಧ್ರುವನು ವಿಷ್ಣುಪದವನ್ನು ಆರೂಢನಾದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿದುರನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯು ಬೇರೂರಿತು. ಆವನು ಮತ್ತೆ ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸತೊಡಗಿದನು. ॥ ೧ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – ಭಗವತ್ಪರಾಯಣರಾದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೇ! ಈ ಪ್ರಚೇತಸರೆಂಬುವರು ಯಾರು? ಯಾರ ಪುತ್ರರು? ಯಾರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು? ಅವರು ಎಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು? ॥ ೨ ॥ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಆರಾಧನೆಯ ವಿಧಿಯಾಗಿರುವ ಪಾಂಚರಾತ್ರ ಆಗಮದ ಮೂಲಕ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ದೇವರ್ಷಿ ನಾರದರು ದೇವದೇವನ ದರ್ಶನದಿಂದ ಕೃತಾರ್ಥರಾದ ಮಹಾಭಾಗವತೋತ್ತಮರು. ॥ ೩ ॥ ಪ್ರಚೇತಸರು ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾ ಭಗವಂತನಾದ ಯಜ್ಞಪುರುಷನನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತವರೇಣ್ಯರಾದ ಶ್ರೀನಾರದರು ಧ್ರುವನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಿದರಲ್ಲ! ॥ ೪ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠರೇ! ಆ ದೇವರ್ಷಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ-ಯಾವ ಭಗವತ್ಕಥೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದರು? ಎಂಬುದನ್ನು ನನಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರಿ. ಅವುಗಳನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಉತ್ಸುಕನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ॥ ೫ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳಿದರು – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಮಹಾರಾಜಾ ಧ್ರುವನು ವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದ ಬಳಿಕ ಅವನ ಪುತ್ರ ಉತ್ಕಲನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಸಾರ್ವಭೌಮಸಂಪತ್ತನ್ನೂ, ರಾಜ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ॥ ೬ ॥ ಅವನು ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಪ್ರಶಾಂತಸ್ವಭಾವದವನೂ, ಆಸಕ್ತಿಶೂನ್ಯನೂ, ಸಮದರ್ಶಿಯೂ ಆಗಿದ್ದು ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ, ತನ್ನ ಆತ್ಮವನ್ನು ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಿತವೆಂದು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೭ ॥ ಅವನ ಅಂತಃಕರಣದ ವಾಸನಾರೂಪವಾದ ಮಲವು ಅಖಂಡ ಯೋಗಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟುಹೋಗಿತ್ತು. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ತನ್ನ ಆತ್ಮವನ್ನು ವಿಶುದ್ಧ ಜ್ಞಾನರಸದೊಂದಿಗೆ ಆನಂದಮಯನೂ, ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು ಅಭಿನ್ನವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಭೇದಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾದ ಪ್ರಶಾಂತಬ್ರಹ್ಮವೇ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದನು ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಆತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೮-೯ ॥ ಅವನು ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಿ ಯಾಗಿದ್ದರೂ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮೂರ್ಖನಂತೆಯೂ, ಕುರುಡನಂತೆಯೂ, ಕಿವುಡನಂತೆಯೂ, ಹುಚ್ಚನಂತೆಯೂ, ಮೂಗನಂತೆಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೧೦ ॥

ಮತ್ವಾ ತಂ ಜಡಮುನ್ಮತ್ತಂ ಕುಲವೃದ್ಧಾಃ ಸಮಂತ್ರಿಣಃ ।
ವತ್ಸರಂ ಭೂಪತಿಂ ಚಕ್ರುರ್ಯವೀಯಾಂಸಂ ಭ್ರಮೇಃ ಸುತಮ್
॥ ೧೧ ॥

ಸ್ವರ್ವೀಥಿರ್ವತ್ಸರಸ್ಯೇಷ್ಟಾ ಭಾರ್ಯಾಸೂತ ಷಡಾತ್ಮಜಾನ್ ।
ಪುಷ್ಪಾರ್ಣಂ ತಿಗ್ಮಕೇತುಂ ಚ ಇಷಮೂರ್ಜಂ ವಸುಂ ಜಯಮ್
॥ ೧೨ ॥

ಪುಷ್ಪಾರ್ಣಸ್ಯ ಪ್ರಭಾ ಭಾರ್ಯಾ ದೋಷಾ ಚ ದ್ವೇ ಬಭೂವತುಃ ।
ಪ್ರಾತರ್ಮಧ್ಯಂದಿನಂ ಸಾಯಮಿತಿ ಹ್ಯಾಸನ್ ಪ್ರಭಾಸುತಾಃ
॥ ೧೩ ॥

ಪ್ರದೋಷೋ ನಿಶಿಥೋ ವ್ಯುಷ್ಟ ಇತಿ ದೋಷಾಸುತಾಸ್ತ್ರಯಃ ।
ವ್ಯುಷ್ಟಃ ಸುತಂ ಪುಷ್ಕರಿಣ್ಯಾಂ ಸರ್ವತೇಜಸಮಾದಧೇ
॥ ೧೪ ॥

ಸ ಚಕ್ಷುಃ ಸುತಮಾಕೂತ್ಯಾಂ ಪತ್ನ್ಯಾಂ ಮನುಮವಾಪ ಹ ।
ಮನೋರಸೂತ ಮಹಿಷೀ ವಿರಜಾನ್ನಡ್ವಲಾ ಸುತಾನ್
॥ ೧೫ ॥

ಪುರುಂ ಕುತ್ಸಂ ತ್ರಿತಂ ದ್ಯುಮ್ನಂ ಸತ್ಯವಂತಮೃತಂ ವ್ರತಮ್ ।
ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಮತೀರಾತ್ರಂ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಂ ಶಿಬಿಮುಲ್ಮುಕಮ್
॥ ೧೬ ॥

ಉಲ್ಮುಕೋಽಜನಯತ್ಪುತ್ರಾನ್ಪುಷ್ಕರಿಣ್ಯಾಂ ಷಡುತ್ತಮಾನ್ ।
ಅಂಗಂ ಸುಮನಸಂ ಖ್ಯಾತಿಂ ಕ್ರತುಮಂಗಿರಸಂ ಗಯಮ್
॥ ೧೭ ॥

ಸುನೀಥಾಂಗಸ್ಯ ಯಾ ಪತ್ನೀ ಸುಷುವೇ ವೇನಮುಲ್ಬಣಮ್ ।
ಯದ್ದೌಃಶೀಲ್ಯಾತ್ಸ ರಾಜರ್ಷಿರ್ನಿರ್ವಿಣ್ಣೋ ನಿರಗಾತ್ಪುರಾತ್
॥ ೧೮ ॥

ಯಮಂಗ ಶೇಪುಃ ಕುಪಿತಾ ವಾಗ್ವಜ್ರಾ ಮುನಯಃ ಕಿಲ ।
ಗತಾಸೋಸ್ತಸ್ಯ ಭೂಯಸ್ತೇ ಮಮಂಥುರ್ದಕ್ಷಿಣಂ ಕರಮ್
॥ ೧೯ ॥

ಅರಾಜಕೇ ತದಾ ಲೋಕೇ ದಸ್ಯುಭಿಃ ಪೀಡಿತಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ।
ಜಾತೋ ನಾರಾಯಣಾಂಶೇನ ಪೃಥುರಾದ್ಯಃ ಕ್ಷಿತೀಶ್ವರಃ
॥ ೨೦ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ತಸ್ಯ ಶೀಲನಿಧೇಃ ಸಾಧೋರ್ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ ।
ರಾಜ್ಞಃ ಕಥಮಭೂದ್ದುಷ್ಟಾ ಪ್ರಜಾ ಯದ್ವಿಮನಾ ಯಯೌ
॥ ೨೧ ॥

ಕಿಂ ವಾಂಹೋ ವೇನ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಮಯೂಯುಜನ್ ।
ದಂಡ ವ್ರತಧರೇ ರಾಜ್ಞಿ ಮುನಯೋ ಧರ್ಮಕೋವಿದಾಃ
॥ ೨೨ ॥

ನಾವಧ್ಯೇಯಃ ಪ್ರಜಾಪಾಲಃ ಪ್ರಜಾಭಿರಘವಾನಪಿ ।
ಯದಸೌ ಲೋಕಪಾಲಾನಾಂ ಬಿಭರ್ತ್ಯೋಜಃ ಸ್ವತೇಜಸಾ
॥ ೨೩ ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಜಕುಲದ ಹಿರಿಯರೂ, ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಆತನನ್ನು ಮೂರ್ಖನೆಂದೂ, ಹುಚ್ಚನೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಆತನ ತಮ್ಮನಾದ ಭ್ರಮಿಪುತ್ರ ವತ್ಸರನನ್ನು ರಾಜನನ್ನಾಗಿಸಿದರು. ॥ ೧೧ ॥

ಮಹಾರಾಜಾ ವತ್ಸರನು ಪತ್ನಿಯಾದ ಸ್ವರ್ವೀಥಿಯಿಂದ ಪುಷ್ಪಾರ್ಣ, ತಿಗ್ಮಕೇತು, ಇಷ, ಊರ್ಜ, ವಸು ಮತ್ತು ಜಯ ಎಂಬ ಆರು ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದನು. ॥ ೧೨ ॥ ಅವರಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಾರ್ಣನಿಗೆ ಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ದೋಷಾ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಭಾರ್ಯೆಯರಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾಳಿಗೆ ಪ್ರಾತಃ, ಮಧ್ಯಂದಿನ, ಸಾಯಂ ಎಂಬ ಮೂವರು ಪುತ್ರರು ಹುಟ್ಟಿದರು. ॥ ೧೩ ॥ ದೋಷಾಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದೋಷ, ನಿಶಿಥ ಮತ್ತು ವ್ಯುಷ್ಟ ಎಂಬ ಮೂರು ಪುತ್ರರಾದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ವ್ಯುಷ್ಟನು ತನ್ನ ಭಾರ್ಯೆಯಾದ ಪುಷ್ಕರಣಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವತೇಜಸನೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದನು. ॥ ೧೪ ॥ ಆತನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಆಕೂತಿಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷುವೆಂಬ ಪುತ್ರನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಅವನೇ ಚಾಕ್ಷುಷ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಮನು ಆದನು. ಚಕ್ಷುಮನುವಿನ ಪತ್ನೀ ನಡ್ವಲಾ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪುರು, ಕುತ್ಸ, ತ್ರಿತ, ದ್ಯುಮ್ನ, ಸತ್ಯವಾನ್, ಋತ, ವ್ರತ, ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ, ಅತಿರಾತ್ರ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಶಿಬಿ ಮತ್ತು ಉಲ್ಮುಕ ಎಂಬ ಹನ್ನೆರಡು ಸತ್ತ್ವಗುಣೀ ಪುತ್ರರು ಜನಿಸಿದರು. ॥ ೧೫-೧೬ ॥ ಅವರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಮುಕನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿ ಪುಷ್ಕರಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಗ, ಸುಮನಾ, ಖ್ಯಾತಿ, ಕ್ರತು, ಅಂಗಿರಾ, ಗಯ ಈ ಆರು ಉತ್ತಮ ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದನು. ॥ ೧೭ ॥ ಅಂಗನ ಪತ್ನೀ ಸುನೀಥಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ವೇನನೆಂಬ ಅತಿದುಷ್ಟನಾದ ಪುತ್ರನು ಜನಿಸಿದನು. ಅವನ ದುಷ್ಟತೆಯಿಂದ ಉದ್ವಿಗ್ನನಾಗಿ ರಾಜರ್ಷಿ ಅಂಗನು ನಗರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋಗಿದ್ದನು. ॥ ೧೮ ॥ ಪ್ರಿಯ ವಿದುರನೇ ! ಮುನಿಗಳ ಮಾತುಗಳು ವಜ್ರದಂತೆ ಅಮೋಘವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವರು ಕುಪಿತರಾಗಿ ವೇನನನ್ನು ಶಪಿಸಿದ್ದರು. ವೇನನು ಸತ್ತುಹೋದಾಗ ಅರಾಜಕವಾದ ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದರೋಡೆಕೋರರಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ತುಂಬಾ ಕಷ್ಟಗಳು ಆಗತೊಡಗಿದವು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಮುನಿಗಳು ವೇನನ ಬಲಗೈಯನ್ನು ಕಡೆದರು. ಆದರಿಂದ ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಂಶಾವತಾರವಾದ ಆದಿ ಸಾಮ್ರಾಟ ಮಹಾರಾಜಾ ಪೃಥು ಪ್ರಗಟಗೊಂಡನು. ॥ ೧೯-೨೦ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ ! ಅಂಗಮಹಾರಾಜನಾದರೋ ಶೀಲಸಂಪನ್ನನೂ, ಸಾಧು ಸ್ವಭಾವದವನೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಕ್ತನೂ, ಮಹಾತ್ಮನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಅಂತಹವನಿಗೆ ಕಾಟವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆತನು ದುಃಖದಿಂದ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ದುಷ್ಟಪುತ್ರನು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿದನು ? ॥ ೨೧ ॥ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ದಂಡಧಾರಿ ವೇನನಾದರೂ ಧರ್ಮಜ್ಞರಾದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದ ಶಾಪರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡವನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತಹ ಯಾವ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು ? ॥ ೨೨ ॥ ಪ್ರಜಾಪಾಲಕ ರಾಜನಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಪಾಪವು ಘಟಿಸಿದರೂ ಅವನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಬಾರದು ಎಂಬುದು ಪ್ರಜೆಯ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ರಾಜನು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅಷ್ಟ ದಿಕ್ಪಾಲಕರ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೇ ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ॥ ೨೩ ॥

ಏತದಾಖ್ಯಾಹಿ ಮೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಸುನೀಥಾತ್ಮಜಚೇಷ್ಟಿತಮ್ ।
ಶ್ರದ್ದಧಾನಾಯ ಭಕ್ತಾಯ ತ್ವಂ ಪರಾವರವಿತ್ತಮಃ
॥ ೨೪ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಅಂಗೋಽಶ್ವಮೇಧಂ ರಾಜರ್ಷಿರಾಜಹಾರ ಮಹಾಕ್ರತುಮ್ ।
ನಾಜಗ್ಮುರ್ದೇವತಾಸ್ತಸ್ಮಿನ್ನಾಹೂತಾ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಭಿಃ
॥ ೨೫ ॥

ತಮೂಚುರ್ವಿಸ್ಮಿತಾಸ್ತತ್ರ ಯಜಮಾನಮಥರ್ತ್ವಿಜಃ ।
ಹವೀಂಷಿ ಹೂಯಮಾನಾನಿ ನ ತೇ ಗೃಹ್ಣಂತಿ ದೇವತಾಃ
॥ ೨೬ ॥

ರಾಜನ್ ಹವೀಂಷ್ಯದುಷ್ಟಾನಿ ಶ್ರದ್ಧಯಾಽಽಸಾದಿತಾನಿ ತೇ ।
ಛಂದಾಂಸ್ಯ ಯಾತಯಾಮಾನಿ ಯೋಜಿತಾನಿ ಧೃತವ್ರತೈಃ
॥ ೨೭ ॥

ನ ವಿದಾಮೇಹ ದೇವಾನಾಂ ಹೇಲನಂ ವಯಮಣ್ವಪಿ ।
ಯನ್ನ ಗೃಹ್ಣಂತಿ ಭಾಗಾನ್ಸ್ವಾನ್ಯೇ ದೇವಾಃ ಕರ್ಮಸಾಕ್ಷಿಣಃ
॥ ೨೮ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಅಂಗೋ ದ್ವಿಜವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಯಜಮಾನಃ ಸುದುರ್ಮನಾಃ ।
ತತ್ಪ್ರಷ್ಟುಂ ವ್ಯಸೃಜದ್ವಾಚಂ ಸದಸ್ಯಾಂಸ್ತದನುಜ್ಞಯಾ
॥ ೨೯ ॥

ನಾಗಚ್ಛಂತ್ಯಾಹುತಾ ದೇವಾ ನ ಗೃಹ್ಣಂತಿ ಗ್ರಹಾನಿಹ ।
ಸದಸಸ್ಪತಯೋ ಬ್ರೂತ ಕಿಮವದ್ಯಂ ಮಯಾ ಕೃತಮ್
॥ ೩೦ ॥

ಸದಸಸ್ಪತಯ ಊಚುಃ

ನರದೇವೇಹ ಭವತೋ ನಾಘಂ ತಾವನ್ಮನಾಕ್ ಸ್ಥಿತಮ್ ।
ಅಸ್ತ್ಯೇಕಂ ಪ್ರಾಕ್ತನಮಘಂ ಯದಿಹೇದೃಕ್ತ್ವಮಪ್ರಜಃ
॥ ೩೧ ॥

ತಥಾ ಸಾಧಯ ಭದ್ರಂ ತೇ ಆತ್ಮಾನಂ ಸುಪ್ರಜಂ ನೃಪ ।
ಇಷ್ಟಸ್ತೇ ಪುತ್ರಕಾಮಸ್ಯ ಪುತ್ರಂ ದಾಸ್ಯತಿ ಯಜ್ಞಭುಕ್
॥ ೩೨ ॥

ತಥಾ ಸ್ವಭಾಗಧೇಯಾನಿ ಗ್ರಹೀಷ್ಯಂತಿ ದಿವೌಕಸಃ ।
ಯದ್ಯಜ್ಞ ಪುರುಷಃ ಸಾಕ್ಷಾದಪತ್ಯಾಯ ಹರಿರ್ವೃತಃ
॥ ೩೩ ॥

ತಾಂಸ್ತಾನ್ಕಾಮಾನ್ ಹರಿರ್ದದ್ಯಾದ್ಯಾನ್ಯಾನ್ಕಾಮಯತೇ ಜನಃ ।
ಆರಾಧಿತೋ ಯಥೈವೈಷ ತಥಾ ಪುಂಸಾಂ ಫಲೋದಯಃ
॥ ೩೪ ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರೇ! ನೀವು ಭೂತ-ಭವಿಷ್ಯದ ಮಾತು ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವಂತಹ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಿದ್ದೀರಿ. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ಸುನೀಥಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ವೇನನ ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತನೂ, ಶ್ರದ್ಧಾಳುವೂ ಆಗಿರುವೆನು. ॥ ೨೪ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ ! ಒಮ್ಮೆ ರಾಜರ್ಷಿ ಅಂಗನು ಅಶ್ವಮೇಧ ಮಹಾಯಜ್ಞದ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ವೇದವಾದಿಗಳಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರಲಿಲ್ಲ. ॥ ೨೫ ॥ ಆಗ ಋತ್ವಿಜರು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರಾಗಿ ಯಜಮಾನನಾದ ಅಂಗಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಕೇಳಿದರು – 'ರಾಜನೇ ! ನಾವು ಆಹುತಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಿರುವ ತುಪ್ಪವೇ ಮುಂತಾದ ನಿನ್ನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ॥ ೨೬ ॥ ನಿನ್ನ ಹೋಮಸಾಮಗ್ರಿಯು ದೂಷಿತವಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿದಿರುವೆವು. ನೀನು ಅದನ್ನು ಬಹು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವೆ. ವೇದಮಂತ್ರಗಳು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಬಲಹೀನವಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಋತ್ವಿಜರು ಎಲ್ಲ ವ್ರತ-ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ॥ ೨೭ ॥ ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ತಿರಸ್ಕಾರವು ಕಿಂಚಿತ್ತಾದರೂ ಆದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಏಕೆ ತಮ್ಮ ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ ?' ॥ ೨೮ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಋತ್ವಿಜರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಂಗರಾಜನ ಮನಸ್ಸು ಖಿನ್ನವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಯಾಜಕರ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮೌನವನ್ನು ಮುರಿದು ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದನು. ॥ ೨೯ ॥ 'ಎಲೈ ಸದಸ್ಯರೇ! ದೇವತೆಗಳು ಆವಾಹನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ! ತಮ್ಮ ಸೋಮಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ಏಕೆ ಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ! ನಾನು ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧವಾದರೂ ಏನಿದೆ ? ತಿಳಿಸಿರಿ.' ॥ ೩೦ ॥

ಸದಸ್ಯರು ಹೇಳಿದರು – ಎಲೈ ರಾಜನೇ! ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಾದರೋ ನಿನ್ನಿಂದ ಯಾವ ಅಪರಾಧವೂ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನಿಂದ ಒಂದು ಅಪರಾಧ ನಡೆದಿದೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ನಿನ್ನಂತಹ ಸರ್ವಗುಣಸಂಪನ್ನನಾಗಿದ್ದರೂ ಪುತ್ರಹೀನನಾಗಿರುವೆ. ॥ ೩೧ ॥ ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಬೇಡ. ಮೊದಲಿಗೆ ನೀನು ಸತ್ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಮಾಡು. ನೀನು ಪುತ್ರಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಬಯಕೆಯಿಂದ ಯಜ್ಞಮಾಡಿದರೆ ಭಗವಾನ್ ಯಜ್ಞೇಶ್ವರನು ನಿನಗೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಪುತ್ರನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವನು. ॥ ೩೨ ॥ ಸಂತಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಯಜ್ಞಪುರುಷ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆವಾಹನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಯಜ್ಞಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರಮಾಡುವರು. ॥ ೩೩ ॥ ಭಕ್ತರು ಬಯಸಿದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಯಾವ ವಿಧದಿಂದ ಅವನ ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೋ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಅದೇ ಫಲವು ಸಿಗುವುದು.' ॥ ೩೪ ॥

ಇತಿ ವ್ಯವಸಿತಾ ವಿಪ್ರಾಸ್ತಸ್ಯ ರಾಜ್ಞಃ ಪ್ರಜಾತಯೇ।
ಪುರೋಡಾಶಂ ನಿರವಪನ್ ಶಿಪಿವಿಷ್ಟಾಯ ವಿಷ್ಣವೇ
॥ ೩೫ ॥

ತಸ್ಮಾತ್ಪುರುಷ ಉತ್ತಸ್ಥೌ ಹೇಮಮಾಲ್ಯ ಮಲಾಂಬರಃ।
ಹಿರಣ್ಮಯೇನ ಪಾತ್ರೇಣ ಸಿದ್ಧಮಾದಾಯ ಪಾಯಸಮ್
॥ ೩೬ ॥

ಸ ವಿಪ್ರಾನುಮತೋ ರಾಜಾ ಗೃಹೀತ್ವಾಂಜಲಿನೌದನಮ್।
ಅವಘ್ರಾಯ ಮುದಾ ಯುಕ್ತಃ ಪ್ರಾದಾತ್ಪತ್ನ್ಯಾ ಉದಾರಧೀಃ
॥ ೩೭ ॥

ಸಾ ತತ್ಪುಂಸವನಂ ರಾಜ್ಞೀ ಪ್ರಾಶ್ಯ ವೈ ಪತ್ಯುರಾದಧೇ।
ಗರ್ಭಂ ಕಾಲ ಉಪಾವೃತ್ತೇ ಕುಮಾರಂ ಸುಷುವೇಽಪ್ರಜಾ
॥ ೩೮ ॥

ಸ ಬಾಲ ಏವ ಪುರುಷೋ ಮಾತಾಮಹಮನುವ್ರತಃ।
ಅಧರ್ಮಾಂಶೋದ್ಭವಂ ಮೃತ್ಯುಂ ತೇನಾಭವದಧಾರ್ಮಿಕಃ
॥ ೩೯ ॥

ಸ ಶರಾಸನಮುದ್ಯಮ್ಯ ಮೃಗಯುರ್ವನಗೋಚರಃ।
ಹಂತ್ಯಸಾಧುರ್ಮೃಗಾನ್ ದೀನಾನ್ವೇನೋಽಸಾವಿತ್ಯರೌಜ್ಜನಃ
॥ ೪೦ ॥

ಆಕ್ರೀಡೇ ಕ್ರೀಡತೋ ಬಾಲಾನ್ವಯಸ್ಯಾನತಿದಾರುಣಃ।
ಪ್ರಸಹ್ಯ ನಿರನುಕ್ರೋಶಃ ಪಶುಮಾರಮಮಾರಯತ್
॥ ೪೧ ॥

ತಂ ವಿಚಕ್ಷ್ಯ ಖಲಂ ಪುತ್ರಂ ಶಾಸನೈರ್ವಿವಿಧೈರ್ನೃಪಃ।
ಯದಾ ನ ಶಾಸಿತುಂ ಕಲ್ಪೋ ಭೃಶಮಾಸೀತ್ಸುದುರ್ಮನಾಃ
॥ ೪೨ ॥

ಪ್ರಾಯೇಣಾಭ್ಯರ್ಚಿತೋ ದೇವೋ
ಯೇಽಪ್ರಜಾ ಗೃಹಮೇಧಿನಃ ।
ಕದಪತ್ಯ ಭೃತಂ ದುಃಖಂ
ಯೇ ನ ವಿಂದಂತಿ ದುರ್ಭರಮ್ ॥ ೪೩ ॥

ಯತಃ ಪಾಪೀಯಸೀ ಕೀರ್ತಿರಧರ್ಮಶ್ಚ ಮಹಾನ್ನೃಣಾಮ್।
ಯತೋ ವಿರೋಧಃ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಯತ ಆಧಿರನಂತಕಃ
॥ ೪೪ ॥

ಕಸ್ತಂ ಪ್ರಜಾಪದೇಶಂ ವೈ ಮೋಹಬಂಧನಮಾತ್ಮನಃ।
ಪಂಡಿತೋ ಬಹು ಮನ್ಯೇತ ಯದರ್ಥಾಃ ಕ್ಲೇಶದಾ ಗೃಹಾಃ
॥ ೪೫ ॥

ಹೀಗೆ ಅಂಗರಾಜನಿಗೆ ಪುತ್ರನನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿ ಋತ್ವಿಜರು ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞರೂಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ ಪುರೋಡಾಶವೆಂಬ ಚರುವನ್ನು ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ॥ ೩೫ ॥

ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಲೇ ಅಗ್ನಿಕುಂಡದಿಂದ ಸುವರ್ಣದ ಹಾರಗಳಿಂದಲೂ, ಶುಭ್ರವಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ವಿಭೂಷಿತನಾದ ಓರ್ವ ದಿವ್ಯ ಪುರುಷನು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡನು. ಅವನು ಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾಯಸವನ್ನು ಸ್ವರ್ಣಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದನು. ॥ ೩೬ ॥ ಉದಾರಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಅಂಗರಾಜನು ಯಾಜಕರ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಅಂಜಲಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಪಾಯಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮೂಸಿನೋಡಿ ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ॥ ೩೭ ॥ ಪುತ್ರಹೀನಳಾಗಿದ್ದ ಮಹಾರಾಣಿಯು ಆ ಪುತ್ರ ಪ್ರದಾಯಕವಾದ ಪಾಯಸವನ್ನು ತಿಂದು, ಗರ್ಭವನ್ನು ಧರಿಸಿದಳು. ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಕೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರನು ಜನಿಸಿದನು. ॥ ೩೮ ॥ ಆ ಬಾಲಕನು ಅಧರ್ಮವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಅಜ್ಜನಾದ ಮೃತ್ಯುವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ತಾನೂ ಅಧಾರ್ಮಿಕ ನಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆದನು. (ಸುನೀಥೆಯು ಮೃತ್ಯುವಿನ ಮಗಳಾಗಿದ್ದಳು.) ॥ ೩೯ ॥

ಆ ದುಷ್ಟನು ಧನುಷ್ಯ-ಬಾಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿ ಬೇಡನಂತೆ ಬಡಪಾಯಿ ಸಾಧುಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಪುರಜನರು ವೇನ ಬಂದನು ! ವೇನ ಬಂದನು ! ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೪೦ ॥ ಅವನು ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಮವಯಸ್ಸಿನ ಹುಡುಗರನ್ನು ಪಶುಗಳಂತೆ ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಪೀಡಿಸಿ ಕೊಂದುಬಿಡುವಷ್ಟು ಕ್ರೂರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ॥ ೪೧ ॥ ತನ್ನ ಪುತ್ರನ ಈ ದುಷ್ಟ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಕಂಡು ಅಂಗಮಹಾರಾಜನು ಆತನನ್ನು ಸರಿದಾರಿಗೆ ತರಲು ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಆತನನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರಲು ಅಸಮರ್ಥನಾದಾಗ ಅವನಿಗೆ ತಡೆಯಲಾರದ ಸಂಕಟವಾಯಿತು. ॥ ೪೨ ॥ (ಅವನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಹೀಗೆ ಅಂದುಕೊಂಡನು.) ಪುತ್ರಹೀನರಾದ ಗೃಹಸ್ಥರೇ ಬಹುಶಃ ಪುಣ್ಯಶಾಲಿಗಳು. ಅವರು ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಅದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಕುಪುತ್ರನು ಮಾಡುವ ಕುಕರ್ಮಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ಅಸಹ್ಯ ಕ್ಲೇಶಗಳು ಅನುಭವಿಸುವ ಸಂದರ್ಭ ಬಂದಿಲ್ಲ. ॥ ೪೩ ॥ ಯಾರು ಮಾಡುವ ಕುಕರ್ಮಗಳಿಂದ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳ ಕೀರ್ತಿಯು ಮಣ್ಣುಪಾಲಾಗಿ, ಅವರು ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ, ಎಲ್ಲರೊಡನೆಯೂ ವಿರೋಧವುಂಟಾಗಿ ಎಂದಿಗೂ ತೊಲಗದಿರುವ ಮನೋವ್ಯಾಧಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ, ಮನೆಯೆಲ್ಲ ದುಃಖದಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗುವುದೋ, ಅಂತಹ ಹೆಸರಿಗಷ್ಟೇ ಇರುವ ಸಂತಾನಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ವಿವೇಕಿಯು ಹಂಬಲಿಸಿಯಾನು ? ಅಂತಹ ಸಂತಾನವು ಆತ್ಮನಿಗಾಗಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಮೋಹಮಯ ಬಂಧನವೇ ಆಗಿದೆ. ॥ ೪೪-೪೫ ॥ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾನು ಕುಪುತ್ರನೇ ಒಳ್ಳೆಯವ

ಕದಪತ್ಯಂ ವರಂ ಮನ್ಯೇ ಸದಪತ್ಯಾಚ್ಛುಚಾಂ ಪದಾತ್ ।
ನಿರ್ವಿದ್ಯೇತ ಗೃಹಾನ್ಮರ್ತ್ಯೋ ಯತ್ಕ್ಲೇಶನಿವಹಾ ಗೃಹಾಃ
॥ ೪೬ ॥

ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸತ್ಪುತ್ರನನ್ನು ಬಿಡಲು ತುಂಬಾ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಪುತ್ರನು ಮನೆಯನ್ನೇ ನರಕವಾಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ॥ ೪೬ ॥

ಏವಂ ಸ ನಿರ್ವಿಣ್ಣಮನಾ ನೃಪೋ ಗೃಹಾನ್
ನಿಶೀಥ ಉತ್ಥಾಯ ಮಹೋದಯೋದಯಾತ್ ।
ಅಲಬ್ಧನಿದ್ರೋಽನುಪಲಕ್ಷಿತೋ ನೃಭಿ-
ರ್ಹಿತ್ವಾ ಗತೋ ವೇನಸುವಂ ಪ್ರಸುಪ್ತಾಮ್ ॥ ೪೭ ॥

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಅಂಗಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಿದ್ದೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಗೃಹಸ್ಥ ಜೀವನದಲ್ಲೇ ಬೇಸರವುಂಟಾಯಿತು. ಅರ್ಧರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ವೇನನ ತಾಯಿಯು ನಿದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದಾಗ ಆತನು ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದೆದ್ದು ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಮೋಹ-ಪಾಶಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಯಾರಿಗೂ ಸುಳಿವು ಕೊಡದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಐಶ್ವರ್ಯಶಾಲಿಯಾದ ಅರಮನೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ॥ ೪೭ ॥ ಮಹಾರಾಜರು ವಿರಕ್ತರಾಗಿ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದರೆಂದು ತಿಳಿದು

ವಿಜ್ಞಾಯ ನಿರ್ವಿದ್ಯ ಗತಂ ಪತಿಂ ಪ್ರಜಾಃ
ಪುರೋಹಿತಾಮಾತ್ಯ ಸುಹೃದ್ಗಣಾದಯಃ ।
ವಿಚಿಕ್ಯುರುರ್ವ್ಯಾಮತಿಶೋಕಕಾತರಾ
ಯಥಾ ನಿಗೂಢಂ ಪುರುಷಂ ಕುಯೋಗಿನಃ ॥ ೪೮ ॥

ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ, ಪುರೋಹಿತರೂ, ಮಂತ್ರಿಗಳೂ, ಸ್ನೇಹಿತರೂ – ಎಲ್ಲರೂ ತುಂಬಾ ಕಳವಳಗೊಂಡು ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹುಡುಕತೊಡಗಿದರು. ಯೋಗದ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವ ಜನರು ತಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹುಡುಕುವಂತೆ ಅವರೆಲ್ಲಾ ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೪೮ ॥ ಅವರಿಗೆ ಒಡೆಯನ ಸುಳಿವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದಾಗ ಅವರು ನಿರಾಶರಾಗಿ ನಗರಕ್ಕೆ

ಅಲಕ್ಷಯಂತಃ ಪದವೀಂ ಪ್ರಜಾಪತೇ-
ರ್ಹತೋದ್ಯಮಾಃ ಪ್ರತ್ಯುಪಸೃತ್ಯ ತೇ ಪುರೀಮ್ ।
ಋಷೀನ್ಸಮೇತಾನಭಿವಂದ್ಯ ಸಾಸ್ರವೋ
ನ್ಯವೇದಯನ್ಪೌರವ ಭರ್ತೃವಿಪ್ಲವಮ್ ॥ ೪೯ ॥

ಮರಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ತುಂಬಿ ಕೊಂಡು ಮಹಾರಾಜರು ಸಿಕ್ಕದಿರುವ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. ॥ ೪೯ ॥

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೩ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ ತ್ರಯೋದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೩ ॥

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ವೇನರಾಜನ ಚರಿತ್ರೆ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಭೃಗ್ವಾದಯಸ್ತೇ ಮುನಯೋ ಲೋಕಾನಾಂ ಕ್ಷೇಮದರ್ಶಿನಃ ।
ಗೋಪ್ತರ್ಯಸತಿ ವೈ ನೄಣಾಂ ಪಶ್ಯಂತಃ ಪಶುಸಾಮ್ಯತಾಮ್
॥ ೧ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಭೃಗುವೇ ಮುಂತಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಕ್ಷೇಮವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಏನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಚಿಂತಿಸಿದರು. ಅಂಗರಾಜನು ಹೊರಟುಹೋದ ಬಳಿಕ ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನಾದ ರಾಜನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಪಶುಗಳಂತೆ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರಿಗಳಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವರು. ॥ ೧ ॥ ಆಗ ಅವರು ವೀರನಾದ ರಾಜಪುತ್ರನ

ವೀರಮಾತರಮಾಹೂಯ ಸುನೀಥಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಃ ।
ಪ್ರಕೃತ್ಯಸಮ್ಮತಂ ವೇನಮಭ್ಯಷಿಂಚನ್ ಪತಿಂ ಭುವಃ
॥ ೨ ॥

ತಾಯಿಯಾದ ಸುನೀಥಾದೇವಿಯ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಸಹಮತವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವೇನನನ್ನು ಭೂಮಂಡಲದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿದರು. ॥ ೨ ॥ ವೇನನು ತುಂಬಾ

ಶ್ರುತ್ವಾ ನೃಪಾಸನಗತಂ ವೇನಮತ್ಯುಗ್ರಶಾಸನಮ್ ।
ನಿಲಿಲ್ಯುರ್ದಸ್ಯವಃ ಸದ್ಯಃ ಸರ್ಪತ್ರಸ್ತಾ ಇವಾಖವಃ
॥ ೩ ॥

ಕಠೋರ ಶಾಸಕನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನೇ ಸಿಂಹಾಸನಾಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಕೇಳಿದ ಕಳ್ಳ-ಕಾಕರು ಹಾವಿಗೆ ಹೆದರಿದ ಇಲಿಗಳಂತೆ ಒಡನೆಯೇ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಅಡಗಿಕೊಂಡರು. ॥ ೩ ॥ ಸಿಂಹಾಸನವು

ಸ ಆರೂಢ ನೃಪಸ್ಥಾನ ಉನ್ನದ್ಧೋಽಷ್ಟ ವಿಭೂತಿಭಿಃ ।
ಅವಮೇನೇ ಮಹಾಭಾಗಾನ್ ಸ್ತಬ್ಧಃ ಸಂಭಾವಿತಃ ಸ್ವತಃ
॥ ೪ ॥

ದೊರೆತಾಗ ವೇನನು ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಕಲೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಉನ್ಮತ್ತನಾದನು. ಅವನು ದುರಭಿಮಾನದಿಂದ ತನ್ನನ್ನೇ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಮಹಾಪುರುಷರನ್ನು ಅವಮಾನಿಸತೊಡಗಿದನು. ॥ ೪ ॥

ಏವಂ ಮದಾಂಧ ಉತ್ಸಿಕ್ತೋ ನಿರಂಕುಶ ಇವ ದ್ವಿಪಃ ।
ಪರ್ಯಟನ್ರಥಮಾಸ್ಥಾಯ ಕಂಪಯನ್ನಿವ ರೋದಸೀ
॥ ೫ ॥

ನ ಯಷ್ಟವ್ಯಂ ನ ದಾತವ್ಯಂ ನ ಹೋತವ್ಯಂ ದ್ವಿಜಾಃ ಕ್ವಚಿತ್ ।
ಇತಿ ನ್ಯವಾರಯದ್ಧರ್ಮಂ ಭೇರೀಘೋಷೇಣ ಸರ್ವಶಃ
॥ ೬ ॥

ವೇನಸ್ಯಾವೇಕ್ಷ್ಯ ಮುನಯೋ ದುರ್ವೃತ್ತಸ್ಯ ವಿಚೇಷ್ಟಿತಮ್ ।
ವಿಮೃಶ್ಯ ಲೋಕವ್ಯಸನಂ ಕೃಪಯೋಚುಃ ಸ್ಮ ಸತ್ರಿಣಃ
॥ ೭ ॥

ಅಹೋ ಉಭಯತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಲೋಕಸ್ಯ ವ್ಯಸನಂ ಮಹತ್ ।
ದಾರುಣ್ಯುಭಯತೋ ದೀಪ್ತೇ ಇವ ತಸ್ಕರಪಾಲಯೋಃ
॥ ೮ ॥

ಅರಾಜಕಭಯಾದೇಷ ಕೃತೋ ರಾಜಾತದರ್ಹಣಃ ।
ತತೋಽಪ್ಯಾಸೀದ್ಭಯಂ ತ್ವದ್ಯ ಕಥಂ ಸ್ಯಾತ್ಸ್ವಸ್ತಿ ದೇಹಿನಾಮ್
॥ ೯ ॥

ಅಹೇರಿವ ಪಯಃಪೋಷಃ ಪೋಷಕಸ್ಯಾಪ್ಯನರ್ಥಭೃತ್ ।
ವೇನಃ ಪ್ರಕೃತ್ಯೈವ ಖಲಃ ಸುನೀಥಾಗರ್ಭಸಂಭವಃ
॥ ೧೦ ॥

ನಿರೂಪಿತಃ ಪ್ರಜಾಪಾಲಃ ಸ ಜಿಘಾಂಸತಿ ವೈ ಪ್ರಜಾಃ ।
ತಥಾಪಿ ಸಾಂತ್ವಯೇಮಾಮುಂ ನಾಸ್ಮಾಂಸ್ತತ್ಪಾತಕಂ ಸ್ಪೃಶೇತ್
॥ ೧೧ ॥

ತದ್ವಿದ್ವದ್ಭಿರಸದ್ ವೃತ್ತೋ ವೇನೋಽಸ್ಮಾಭಿಃ ಕೃತೋ ನೃಪಃ ।
ಸಾಂತ್ವಿತೋ ಯದಿ ನೋ ವಾಚಂ ನ ಗ್ರಹೀಷ್ಯತ್ಯಧರ್ಮಕೃತ್
॥ ೧೨ ॥

ಲೋಕಧಿಕ್ಕಾರಸಂದಗ್ಧಂ ದಹಿಷ್ಯಾಮಃ ಸ್ವತೇಜಸಾ ।
ಏವಮಧ್ಯವಸಾಯೈನಂ ಮುನಯೋ ಗೂಢಮನ್ಯವಃ ।
ಉಪವ್ರಜ್ಯಾಬ್ರುವನ್ವೇನಂ ಸಾಂತ್ವಯಿತ್ವಾ ಚ ಸಾಮಭಿಃ
॥ ೧೩ ॥

ಮುನಯ ಊಚುಃ

ನೃಪವರ್ಯ ನಿಬೋಧೈತದ್ಯತ್ತೇ ವಿಜ್ಞಾಪಯಾಮ ಭೋಃ ।
ಆಯುಃಶ್ರೀಬಲಕೀರ್ತೀನಾಂ ತವ ತಾತ ವಿವರ್ಧನಮ್
॥ ೧೪ ॥

ಧರ್ಮ ಆಚರಿತಃ ಪುಂಸಾಂ ವಾಙ್ಮನಃಕಾಯಬುದ್ಧಿಭಿಃ ।
ಲೋಕಾನ್ವಿಶೋಕಾನ್ವಿತರತ್ಯಥಾನಂತ್ಯಮಸಂಗಿನಾಮ್
॥ ೧೫ ॥

ಅವನು ಐಶ್ವರ್ಯಮದದಿಂದ ಕುರುಡನಾಗಿ ರಥವನ್ನು ಏರಿ ನಿರಂಕುಶವಾದ ಗಜರಾಜನಂತೆ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಆಕಾಶಗಳನ್ನು ನಡುಗಿಸುತ್ತಾ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಸಂಚರಿಸ ತೊಡಗಿದನು. ॥ ೫ ॥ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಯಾವ ದ್ವಿಜರು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಯಜ್ಞವನ್ನಾಗಲೀ, ದಾನವನ್ನಾಗಲೀ, ಹವನವನ್ನಾಗಲೀ ಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಡಂಗುರ ಹೊಡೆಸಿದನು. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮ-ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೬ ॥

ದುಷ್ಟ ವೇನನ ಇಂತಹ ಅತ್ಯಾಚಾರವನ್ನು ನೋಡಿ ಋಷಿ-ಮುನಿಗಳು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿ, ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮಹಾಸಂಕಟ ಬಂದೊದಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಕನಿಕರದಿಂದ ತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಮಾತನಾಡಿಕೊಂಡರು. ॥ ೭ ॥ "ಅಯ್ಯೋ! ಯಾವುದಾದರೂ ಮರವು ಎರಡೂ ಕಡೆಯಿಂದ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದರ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಇರುವೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಂಕಟಪಡುವಂತೆ ಈಗ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಯು ಒಂದೆಡೆ ರಾಜನ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ವಿಪತ್ತು, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಕಳ್ಳ-ಕಾಕರಿಂದ ಒದಗಿಬಂದ ವಿಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಮಹಾಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದೆ. ॥ ೮ ॥ ಈ ವೇನನು ಅಯೋಗ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಅರಾಜಕತೆಯು ಬರದಿರಲೆಂದು ನಾವು ಈತನನ್ನು ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆವು. ಆದರೆ ಈ ರಾಜನಿಂದಲೇ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಭಯ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಸುಖಶಾಂತಿಗಳು ದೊರಕುವುವು? ॥ ೯ ॥ ಸುನೀಥಾಳ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಈ ವೇನನು ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ದುಷ್ಟನು. ಈತನನ್ನು ನಾವು ರಕ್ಷಿಸಿದುದು ಹಾವಿಗೆ ಹಾಲೆರೆದಂತೆ ಅನರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ॥ ೧೦ ॥ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ನಾವು ಈತನನ್ನು ನೇಮಕಮಾಡಿದೆವು. ಆದರೆ ಇವನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೇ ನಾಶಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ನಾವು ಈತನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡೋಣ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ನಮಗೆ ಈತನ ಪಾಪಗಳು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೧೧ ॥ ನಾವು ತಿಳಿದು-ತಿಳಿದು ಈ ದುರಾಚಾರಿಯನ್ನು ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆವು. ಆದರೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡಿದರೂ ಈತನು ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳದೆಹೋದರೆ, ಲೋಕದ ಧಿಕ್ಕಾರದಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ಸುಟ್ಟುಹೋಗಿರುವ ಈತನನ್ನು ನಮ್ಮ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿಬಿಡೋಣ." ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ವೇನನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಕೋಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸದೆ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನನ್ನು ಸವಿನುಡಿಗಳಿಂದ ಸಂತೈಸುತ್ತಾ ಹೀಗೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದರು. ॥ ೧೨-೧೩ ॥

ಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದರು – ರಾಜನೇ! ನಾವು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳ ಕುರಿತು ಗಮನಕೊಟ್ಟು ಕೇಳು. ಇದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಆಯುಸ್ಸು, ಸಂಪತ್ತು, ಬಲ, ಕೀರ್ತಿಗಳು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುವವು. ॥ ೧೪ ॥ ಅಯ್ಯಾ! ಮನುಷ್ಯನು ಮನಸ್ಸು, ಮಾತು, ಶರೀರ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಶೋಕರಹಿತವಾದ ಲೋಕಗಳು ದೊರೆಯುವುವು. ಅದನ್ನೇ ಅವನು ನಿಷ್ಕಾಮಭಾವದಿಂದ ಆಚರಿಸಿದರೆ ಆ ಧರ್ಮವು ಅವನನ್ನು ಮೋಕ್ಷಪದಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವುದು. ॥ ೧೫ ॥

ಸ ತೇ ಮಾ ವಿನಶೇದ್ವೀರ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಕ್ಷೇಮಲಕ್ಷಣಃ ।
ಯಸ್ಮಿನ್ವಿನಷ್ಟೇ ನೃಪತಿರೈಶ್ವರ್ಯಾದವರೋಹತಿ
॥ ೧೬ ॥

ರಾಜನ್ನಸಾಧ್ವಮಾತ್ಯೇಭ್ಯಶ್ಚೋರಾದಿಭ್ಯಃ ಪ್ರಜಾ ನೃಪಃ ।
ರಕ್ಷನ್ ಯಥಾ ಬಲಿಂ ಗೃಹ್ಣನ್ನಿಹ ಪ್ರೇತ್ಯ ಚ ಮೋದತೇ
॥ ೧೭ ॥

ಯಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೇ ಪುರೇ ಚೈವ ಭಗವಾನ್ಯಜ್ಞಪೂರುಷಃ ।
ಇಜ್ಯತೇ ಸ್ವೇನ ಧರ್ಮೇಣ ಜನೈರ್ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾನ್ವಿತೈಃ
॥ ೧೮ ॥

ತಸ್ಯ ರಾಜ್ಞೋ ಮಹಾಭಾಗ ಭಗವಾನ್ ಭೂತಭಾವನಃ ।
ಪರಿತುಷ್ಯತಿ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾ ತಿಷ್ಠತೋ ನಿಜಶಾಸನೇ
॥ ೧೯ ॥

ತಸ್ಮಿಂಸ್ತುಷ್ಟೇ ಕಿಮಪ್ರಾಪ್ಯಂ ಜಗತಾಮೀಶ್ವರೇಶ್ವರೇ ।
ಲೋಕಾಃ ಸಪಾಲಾ ಹ್ಯೇತಸ್ಮೈ ಹರಂತಿ ಬಲಿಮಾದೃತಾಃ
॥ ೨೦ ॥

ತಂ ಸರ್ವಲೋಕಾಮರಯಜ್ಞಸಂಗ್ರಹಂ
ತ್ರಯೀಮಯಂ ದ್ರವ್ಯಮಯಂ ತಪೋಮಯಮ್ ।
ಯಜ್ಞೈರ್ವಿಚಿತ್ರೈರ್ಯಜತೋ ಭವಾಯ ತೇ
ರಾಜನ್ ಸ್ವದೇಶಾನನುರೋದ್ಧುಮರ್ಹಸಿ ॥ ೨೧ ॥

ಯಜ್ಞೇನ ಯುಷ್ಮದ್ವಿಷಯೇ ದ್ವಿಜಾತಿಭಿ-
ರ್ವಿತಾಯಮಾನೇನ ಸುರಾಃ ಕಲಾ ಹರೇಃ ।
ಸ್ವಿಷ್ಟಾಃ ಸುತುಷ್ಟಾಃ ಪ್ರದಿಶಂತಿ ವಾಂಛಿತಂ
ತದ್ಧೇಲನಂ ನಾರ್ಹಸಿ ವೀರ ಚೇಷ್ಟಿತುಮ್ ॥ ೨೨ ॥

ವೇನ ಉವಾಚ

ಬಾಲಿಶಾ ಬತ ಯೂಯಂ ವಾ ಅಧರ್ಮೇ ಧರ್ಮಮಾನಿನಃ ।
ಯೇ ವೃತ್ತಿದಂ ಪತಿಂ ಹಿತ್ವಾ ಜಾರಂ ಪತಿಮುಪಾಸತೇ
॥ ೨೩ ॥

ಅವಜಾನಂತ್ಯಮೀ ಮೂಢಾ ನೃಪರೂಪಿಣಮೀಶ್ವರಮ್ ।
ನಾನುವಿಂದಂತಿ ತೇ ಭದ್ರಮಿಹ ಲೋಕೇ ಪರತ್ರ ಚ
॥ ೨೪ ॥

ಆದುದರಿಂದ ಎಲೈ ವೀರವರನೇ ! ಪ್ರಜೆಗಳ ಕಲ್ಯಾಣರೂಪವಾದ ಈ ಧರ್ಮವು ನಿನ್ನ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾಶವಾಗಬಾರದು. ಧರ್ಮವು ನಷ್ಟವಾದದ್ದೇ ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ರಾಜನೂ ಐಶ್ವರ್ಯದಿಂದ ಚ್ಯುತನಾಗುವನು. ॥ ೧೬ ॥ ದುಷ್ಟರಾದ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಕಳ್ಳ-ಕಾಕರೇ ಮುಂತಾದವರಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ, ನ್ಯಾಯಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಕಂದಾಯ, ಕಪ್ಪ-ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ರಾಜನು ಇಹಲೋಕ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ॥ ೧೭ ॥

ಎಲೈ ಮಹಾಭಾಗನೇ! ಯಾವ ರಾಜನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನರು ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವರೋ, ಸ್ವಧರ್ಮಪಾಲನೆಯ ಮೂಲಕ ಭಗವಾನ್ ಯಜ್ಞಪುರುಷನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆಯೋ, ಅಂತಹ ತನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ರಾಜನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆ ಭಗವಂತನೇ ಇಡೀ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪನಾಗಿ, ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವವನು. ॥ ೧೮-೧೯॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನೇ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜಗದೀಶ್ವರರಿಗೂ ಈಶ್ವರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ದುರ್ಲಭವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇಂದ್ರನೇ ಮುಂತಾದ ಲೋಕಪಾಲಕರಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳು ಆತನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಆದರದಿಂದ ಪೂಜೆ-ಉಪಹಾರಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ॥ ೨೦ ॥ ಎಲೈ ರಾಜನೇ ! ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳಿಗೂ, ಲೋಕಪಾಲಕರಿಗೂ, ಯಜ್ಞಗಳಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವೇದತ್ರಯರೂಪನೂ, ದ್ರವ್ಯರೂಪನೂ, ತಪೋರೂಪನೂ ಆಗಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರು ನಿನ್ನ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಹಲವಾರು ಯಜ್ಞಗಳ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ನೀನು ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಯೇ ವರ್ತಿಸಬೇಕು. ॥ ೨೧ ॥ ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿದಾಗ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಅಂಶರೂಪವಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅವರ ಪೂಜೆಯಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಎಲೈ ವೀರನೇ ! ನೀನು ಯಜ್ಞವೇ ಮುಂತಾದ ಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ. ॥ ೨೨ ॥

ವೇನನು ಹೇಳಿದನು – ಮುನಿಜನರೇ! ನೀವು ತುಂಬಾ ಮೂರ್ಖರಿದ್ದೀರಿ. ಅಯ್ಯೋ! ನೀವು ಅಧರ್ಮದಲ್ಲೇ ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿಯನ್ನಿರಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಆದರಿಂದಲೇ ನಿಮಗೆ ಜೀವನವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪತಿಯಾಗಿರುವ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವನೋ ಜಾರನಾದ ಪತಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ॥ ೨೩ ॥ ರಾಜನ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಮೂರ್ಖತನದಿಂದಾಗಿ ಅನಾದರಿಸುವ ಜನರಿಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ; ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨೪ ॥

ಕೋ ಯಜ್ಞಪುರುಷೋ ನಾಮ ಯತ್ರ ವೋ ಭಕ್ತಿರೀದೃಶೀ ।
ಭರ್ತೃಸ್ನೇಹವಿದೂರಾಣಾಂ ಯಥಾ ಜಾರೇ ಕುಯೋಷಿತಾಮ್ ॥ ೨೫ ॥

ವಿಷ್ಣುರ್ವಿರಿಂಚೋ ಗಿರಿಶ ಇಂದ್ರೋ ವಾಯುರ್ಯಮೋ ರವಿಃ ।
ಪರ್ಜನ್ಯೋ ಧನದಃ ಸೋಮಃ ಕ್ಷಿತಿರಗ್ನಿರಪಾಂಪತಿಃ ॥ ೨೬ ॥

ಏತೇ ಚಾನ್ಯೇ ಚ ವಿಬುಧಾಃ ಪ್ರಭವೋ ವರಶಾಪಯೋಃ ।
ದೇಹೇ ಭವಂತಿ ನೃಪತೇಃ ಸರ್ವದೇವಮಯೋ ನೃಪಃ ॥ ೨೭ ॥

ತಸ್ಮಾನ್ಮಾಂ ಕರ್ಮಭಿರ್ವಿಪ್ರಾ ಯಜಧ್ವಂ ಗತಮತ್ಸರಾಃ ।
ಬಲಿಂ ಚ ಮಹ್ಯಂ ಹರತ ಮತ್ತೋಽನ್ಯಃ ಕೋಽಗ್ರಭುಕ್ಪುಮಾನ್ ॥ ೨೮ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತ್ಥಂ ವಿಪರ್ಯಯಮತಿಃ ಪಾಪೀಯಾನುತ್ಪಥಂ ಗತಃ ।
ಅನುನೀಯಮಾನಸ್ತದ್ಯಾಂಚಾಂ ನ ಚಕ್ರೇ ಭ್ರಷ್ಟಮಂಗಲಃ ॥ ೨೯ ॥

ಇತಿ ತೇಽಸತ್ಕೃತಾಸ್ತೇನ ದ್ವಿಜಾಃ ಪಂಡಿತಮಾನಿನಾ ।
ಭಗ್ನಾಯಾಂ ಭವ್ಯಯಾಂಚ್ಞಾಯಾಂ ತಸ್ಮೈ ವಿದುರ ಚುಕ್ರುಧುಃ ॥ ೩೦ ॥

ಹನ್ಯತಾಂ ಹನ್ಯತಾಮೇಷ ಪಾಪಃ ಪ್ರಕೃತಿದಾರುಣಃ ।
ಜೀವಂಜಗದಸಾವಾಶು ಕುರುತೇ ಭಸ್ಮಸಾದ್ಧ್ರುವಮ್ ॥ ೩೧ ॥

ನಾಯಮರ್ಹತ್ಯಸದ್‌ವೃತ್ತೋ ನರದೇವವರಾಸನಮ್ ।
ಯೋಽಧಿಯಜ್ಞಪತಿಂ ವಿಷ್ಣುಂ ವಿನಿಂದತ್ಯನಪತ್ರಪಃ ॥ ೩೨ ॥

ಕೋ ವೈನಂ ಪರಿಚಕ್ಷೀತ ವೇನಮೇಕಮೃತೇಽಶುಭಮ್ ।
ಪ್ರಾಪ್ತ ಈದೃಶಮೈಶ್ವರ್ಯಂ ಯದನುಗ್ರಹಭಾಜನಃ ॥ ೩೩ ॥

ಇತ್ಥಂ ವ್ಯವಸಿತಾ ಹಂತುಮೃಷಯೋ ರೂಢಮನ್ಯವಃ ।
ನಿಜಘ್ನುರ್ಹುಂಕೃತೈರ್ವೇನಂ ಹತಮಚ್ಯುತನಿಂದಯಾ ॥ ೩೪ ॥

ಋಷಿಭಿಃ ಸ್ವಾಶ್ರಮಪದಂ ಗತೇ ಪುತ್ರಕಲೇವರಮ್ ।
ಸುನೀಥಾ ಪಾಲಯಾಮಾಸ ವಿದ್ಯಾಯೋಗೇನ ಶೋಚತೀ ॥ ೩೫ ॥

ಏಕದಾ ಮುನಯಸ್ತೇ ತು ಸರಸ್ವತ್ಸಲಿಲಾಪ್ಲುತಾಃ ।
ಹುತ್ವಾಗ್ನೀನ್ ಸತ್ಕಥಾಶ್ಚಕ್ರುರುಪವಿಷ್ಟಾಃ ಸರಿತ್ತಟೇ ॥ ೩೬ ॥

ನೀವೆಲ್ಲ ಇಷ್ಟು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಯಾರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವಿರೋ ಆ ಯಜ್ಞಪುರುಷನು ಯಾರು ? ಕೈಹಿಡಿದ ಗಂಡನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ತೋರದೆ ಮಿಂಡನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುವ ಹೆಂಗಸರಂತೆ ಆಯಿತು ಇದು. ॥ ೨೫ ॥ ವಿಷ್ಣು ಬ್ರಹ್ಮ, ಶಿವ, ಇಂದ್ರ, ವಾಯು, ಯಮ, ಸೂರ್ಯ, ಪರ್ಜನ್ಯ, ಕುಬೇರ, ಚಂದ್ರ, ಪೃಥಿವಿ, ಅಗ್ನಿ, ವರುಣ – ಇವರಲ್ಲದೆ ವರವನ್ನೂ, ಶಾಪವನ್ನೂ ಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಇತರ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ರಾಜನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತಿರುವುದರಿಂದ ರಾಜನೇ ಸರ್ವದೇವಮಯನು. ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಆತನ ಅಂಶಗಳು ಮಾತ್ರ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ॥ ೨೬-೨೭ ॥ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಎಲೈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ! ನೀವು ಮಾತ್ಸರ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಿಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳ ಮೂಲಕ ನನ್ನನ್ನೇ ಪೂಜಿಸಿರಿ. ನನಗೇ ಕಪ್ಪ- ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿರಿ. ಅಗ್ರಪೂಜೆಯ ಅಧಿಕಾರ ನನಗಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೆ ತಾನೇ ಇದೆ ? ॥ ೨೮ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಕಡುಪಾಪಿಯಾಗಿ, ದುರ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದ ವೇನನಿಗೆ ಪುಣ್ಯವು ಕ್ಷೀಣಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಮುನಿಗಳ ವಿನಯಪೂರ್ವಕ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಗೂ ಕಿವಿಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ॥ ೨೯ ॥ ವಿದುರನೇ ! ದುರಹಂಕಾರದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ವೇನನು ಹೀಗೆ ಆ ಮುನಿಗಳ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ತಮ್ಮ ಬೇಡಿಕೆಯು ವ್ಯರ್ಥವಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವರಿಗೆ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಕೋಪ ಉಂಟಾಯಿತು. ॥ ೩೦ ॥ ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ದುಷ್ಟ ಪಾಪಿಯಾದ ಇವನನ್ನು ಸಾಯಿಸಿಬಿಡಬೇಕು. ಕೊಂದುಹಾಕಲೇಬೇಕು. ಈತನೇನಾದರೂ ಬದುಕಿದ್ದರೆ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿಬಿಡುವನು. ॥ ೩೧ ॥ ಈ ದುರಾಚಾರಿಯೂ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ರಾಜ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ನಿರ್ಲಜ್ಜನು ಯಜ್ಞಪತಿಯಾದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ನಿಂದೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ॥ ೩೨ ॥ ಯಾರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಐಶ್ವರ್ಯವು ದೊರೆತಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಅಶುಭ ಸ್ವಭಾವದ ವೇನನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರು ತಾನೇ ನಿಂದಿಸಿಯಾರು ? ॥ ೩೩ ॥

ತಾವು ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೋಪವನ್ನು ಹೀಗೆ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ ಆ ಮುನಿಗಳು ಅವನನ್ನು ಕೊಂದುಬಿಡಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಅವನಾದರೋ ಭಗವಂತನನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೊದಲೇ ಸತ್ತಿದ್ದನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಕೇವಲ ಹುಂಕಾರದಿಂದಲೇ ಆತನ ಕತೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ॥ ೩೪ ॥ ಮುನಿಗಳು ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮಗಳಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋದ ಬಳಿಕ ಇತ್ತ ವೇನನ ಶೋಕಾಕುಲ ತಾಯಿ ಸುನೀಥೆಯು ಮಾತ್ರ ಮಂತ್ರಾದಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ಹಾಗೂ ಇತರ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಪುತ್ರನ ಕಳೇಬರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದಳು. ॥ ೩೫ ॥

ಒಂದು ದಿನ ಆ ಮುನಿಗಳು ಸರಸ್ವತಿಯ ಪವಿತ್ರಜಲದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿ ನದೀತೀರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕುರಿತು ಚರ್ಚೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೩೬ ॥

ವೀಕ್ಷ್ಯೋತ್ಥಿತಾಂಸ್ತದೋತ್ಪಾತಾ-
　ನಾಹುರ್ಲೋಕಭಯಂಕರಾನ್ ।
ಅಪ್ಯಭದ್ರಮನಾಥಾಯಾ
　ದಸ್ಯುಭ್ಯೋ ನ ಭವೇದ್ಭುವಃ ॥ ೩೭ ॥

ಏವಂ ಮೃಶಂತ ಋಷಯೋ
　ಧಾವತಾಂ ಸರ್ವತೋದಿಶಮ್ ।
ಪಾಂಸುಃ ಸಮುತ್ಥಿತೋ ಭೂರಿಶ್ಚೋ-
　ರಾಣಾಮಭಿಲುಂಪತಾಮ್ ॥ ೩೮ ॥

ತದುಪದ್ರವಮಾಜ್ಞಾಯ ಲೋಕಸ್ಯ ವಸು ಲುಂಪತಾಮ್ ।
ಭರ್ತರ್ಯುಪರತೇ ತಸ್ಮಿನ್ನನ್ಯೋನ್ಯಂ ಚ ಜಿಘಾಂಸತಾಮ್
॥ ೩೯ ॥

ಚೋರಪ್ರಾಯಂಜನಪದಂ ಹೀನಸತ್ತ್ವಮರಾಜಕಮ್ ।
ಲೋಕಾನ್ನಾವಾರಯಂಛಕ್ತಾ ಅಪಿ ತದ್ದೋಷದರ್ಶಿನಃ
॥ ೪೦ ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಸಮದೃಕ್ ಶಾಂತೋ ದೀನಾನಾಂ ಸಮುಪೇಕ್ಷಕಃ ।
ಸ್ರವತೇ ಬ್ರಹ್ಮ ತಸ್ಯಾಪಿ ಭಿನ್ನಭಾಂಡಾತ್ಪಯೋ ಯಥಾ
॥ ೪೧ ॥

ನಾಂಗಸ್ಯ ವಂಶೋ ರಾಜರ್ಷೇರೇಷ ಸಂಸ್ಥಾತುಮರ್ಹತಿ ।
ಅಮೋಘವೀರ್ಯಾ ಹಿ ನೃಪಾ ವಂಶೇಽಸ್ಮಿನ್ಕೇಶವಾಶ್ರಯಾಃ
॥ ೪೨ ॥

ವಿನಿಶ್ಚಿತ್ಯೈವಮೃಷಯೋ ವಿಪನ್ನಸ್ಯ ಮಹೀಪತೇಃ ।
ಮಮಂಥುರೂರುಂ ತರಸಾ ತತ್ರಾಸೀದ್ಬಾಹುಕೋ ನರಃ
॥ ೪೩ ॥

ಕಾಕಕೃಷ್ಣೋಽತಿಹ್ರಸ್ವಾಂಗೋ ಹ್ರಸ್ವಬಾಹುರ್ಮಹಾಹನುಃ ।
ಹ್ರಸ್ವಪಾನ್ನಿಮ್ನನಾಸಾಗ್ರೋ ರಕ್ತಾಕ್ಷಸ್ತಾಮ್ರಮೂರ್ಧಜಃ
॥ ೪೪ ॥

ತಂ ತು ತೇಽವನತಂ ದೀನಂ ಕಿಂ ಕರೋಮೀತಿ ವಾದಿನಮ್ ।
ನಿಷೀದೇತ್ಯಬ್ರುವನ್‌ಸ್ತಾತ ಸ ನಿಷಾದಸ್ತತೋಽಭವತ್
॥ ೪೫ ॥

ತಸ್ಯ ವಂಶ್ಯಾಸ್ತು ನೈಷಾದಾ ಗಿರಿಕಾನನಗೋಚರಾಃ ।
ಯೇನಾಹರಜ್ಜಾಯಮಾನೋ ವೇನಕಲ್ಮಷಮುಲ್ಬಣಮ್
॥ ೪೬ ॥

ಆಗ ಲೋಕಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆತಂಕವನ್ನು ಹರಡುವ ಅನೇಕ ಉಪದ್ರವಗಳು ಆಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. 'ಇಂದು ಪೃಥ್ವಿಯ ರಕ್ಷಕರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರಿಂದ ಕಳ್ಳ-ಕಾಕರ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಡೀ ಭೂಮಿಗೆ ಕೇಡು ಉಂಟಾದರೆ ಏನು ಗತಿ ? ॥ ೩೭ ॥ ಋಷಿಗಳು ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಧಾಳಿ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕಳ್ಳರ ಮತ್ತು ದರೋಡೆಕೋರರ ಕಡೆಯಿಂದ ಧೂಳಿನ ರಾಶಿಯು ಏಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಅವರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿತು. ॥ ೩೮ ॥ ರಾಜನಾದ ವೇನನು ಮೃತನಾದುದರಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕತೆಯು ಹರಡಿದೆ. ರಾಜ್ಯವು ಶಕ್ತಿಹೀನವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಕಳ್ಳ-ಕಾಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಹಣವನ್ನು ಲೂಟಿಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ತಿಂದುಹಾಕುವ ದರೋಡೆಗಾರರಿಂದಲೇ ಈ ಹಾವಳಿಯು ಉಂಟಾಗಿದೆ' ಎಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ತಮ್ಮ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಥವಾ ತಪೋಬಲದಿಂದ ಜನರನ್ನು ಕುತ್ಸಿತವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತಡೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ತಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹಿಂಸಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅವರು ಅದನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ॥ ೩೯-೪೦ ॥ ಮತ್ತೆ ಯೋಚಿಸಿ ದರು – ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸಮದರ್ಶಿ, ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದವರಾಗಿದ್ದರೂ ದೀನರನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದರೆ – ಒಡೆದುಹೋದ ಮಡಕೆಯಿಂದ ನೀರು ಸೋರಿ ಹೋಗುವಂತೆ ಅವರ ತಪಸ್ಸು ನಾಶವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ॥ ೪೧ ॥ ಇದಲ್ಲದೆ ರಾಜರ್ಷಿಯಾದ ಅಂಗಮಹಾ ರಾಜನ ವಂಶವೂ ನಾಶವಾಗಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಅಮೋಘಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ನರೂ, ಭಗವತ್ಪರಾಯಣ ರಾಜರೂ ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ॥ ೪೨ ॥ ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಅವರು ಮೃತನಾಗಿದ್ದ ವೇನರಾಜನ ತೊಡೆಯನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಕಡೆದರು. ಆಗ ಅದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ಕುಬ್ಜ ಮನುಷ್ಯನು ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದನು. ॥ ೪೩ ॥ ಅವನು ಕಾಗೆಯಂತೆ ಕಪ್ಪಾಗಿದ್ದು, ಅವನ ಎಲ್ಲ ಅವಯವಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತೋಳುಗಳು ತುಂಬಾ ಗಿಡ್ಡವಾಗಿದ್ದವು. ಅವನ ಗಲ್ಲವು ಮಾತ್ರ ಉದ್ದವಾಗಿತ್ತು. ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ ಕಾಲುಗಳು, ಹಳ್ಳವಾದ ಮೂಗು, ಕೆಂಪು ಕಣ್ಣುಗಳು, ತಾಮ್ರದಂತೆ ಕಡುಕೆಂಪಾದ ಕೂದಲುಗಳಿದ್ದವು. ॥ ೪೪ ॥ ಅವನು ಬಹಳ ದೈನ್ಯದಿಂದಲೂ, ವಿನಯದಿಂದಲೂ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು 'ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ'? ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ, ಅವರು 'ನಿಷೀದ (ಕುಳಿತುಕೋ) ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ನಿಷಾದನೆಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತು. ॥ ೪೫ ॥ ಅವನು ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ರಾಜಾ ವೇನನ ಭಯಂಕರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಅವನ ವಂಶದವರಾದ ನಿಷಾದರೂ ಕೂಡ ಹಿಂಸೆ, ಲೂಟಿ, ದರೋಡೆಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರು. ಅವರು ಊರು- ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸದೆ ವನ-ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲೇ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ॥ ೪೬ ॥

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೪ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ಪೃಥುಚರಿತೇ ನಿಷಾದೋತ್ಪತ್ತಿರ್ನಾಮ ಚತುರ್ದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೪ ॥

ಹದಿನೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪೃಥು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆವಿರ್ಭಾವ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಅಥ ತಸ್ಯ ಪುನರ್ವಿಪ್ರೈರಪುತ್ರಸ್ಯ ಮಹೀಪತೇಃ ।
ಬಾಹುಭ್ಯಾಂ ಮಥ್ಯಮಾನಾಭ್ಯಾಂ ಮಿಥುನಂ ಸಮಪದ್ಯತ ॥ ೧ ॥

ತದ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮಿಥುನಂ ಜಾತಮೃಷಯೋ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಃ ।
ಊಚುಃ ಪರಮಸಂತುಷ್ಟಾ ವಿದಿತ್ವಾ ಭಗವತ್ಕಲಾಮ್ ॥ ೨ ॥

ಋಷಯ ಊಚುಃ

ಏಷ ವಿಷ್ಣೋರ್ಭಗವತಃ ಕಲಾ ಭುವನಪಾಲಿನೀ ।
ಇಯಂ ಚ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಃ ಸಂಭೂತಿಃ ಪುರುಷಸ್ಯಾನಪಾಯಿನೀ ॥ ೩ ॥

ಅಯಂ ತು ಪ್ರಥಮೋ ರಾಜ್ಞಾಂ ಪುಮಾನ್ ಪ್ರಥಯಿತಾ ಯಶಃ ।
ಪೃಥುರ್ನಾಮ ಮಹಾರಾಜೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಪೃಥುಶ್ರವಾಃ ॥ ೪ ॥

ಇಯಂ ಚ ಸುದತೀ ದೇವೀ ಗುಣಭೂಷಣಭೂಷಣಾ ।
ಅರ್ಚಿರ್ನಾಮ ವರಾರೋಹಾ ಪೃಥುಮೇವಾವರುಂಧತೀ ॥ ೫ ॥

ಏಷ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಧರೇರಂಶೋ ಜಾತೋ ಲೋಕರಿರಕ್ಷಯಾ ।
ಇಯಂ ಚ ತತ್ಪರಾ ಹಿ ಶ್ರೀರನುಜಜ್ಞೇಽನಪಾಯಿನೀ ॥ ೬ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಪ್ರಶಂಸಂತಿ ಸ್ಮ ತಂ ವಿಪ್ರಾ ಗಂಧರ್ವಪ್ರವರಾ ಜಗುಃ ।
ಮುಮುಚುಃ ಸುಮನೋಧಾರಾಃ ಸಿದ್ಧಾ ನೃತ್ಯಂತಿ ಸ್ವಃಸ್ತ್ರಿಯಃ ॥ ೭ ॥

ಶಂಖತೂರ್ಯಮೃದಂಗಾದ್ಯಾ ನೇದುರ್ದುಂದುಭಯೋ ದಿವಿ ।
ತತ್ರ ಸರ್ವ ಉಪಾಜಗ್ಮುರ್ದೇವರ್ಷಿಪಿತೃಣಾಂ ಗಣಾಃ ॥ ೮ ॥

ಬ್ರಹ್ಮಾ ಜಗದ್ಗುರುರ್ದೇವೈಃ ಸಹಾಸೃತ್ಯ ಸುರೇಶ್ವರೈಃ ।
ವೈನ್ಯಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣೇ ಹಸ್ತೇ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಚಿಹ್ನಂ ಗದಾಭೃತಃ ॥ ೯ ॥

ಪಾದಯೋರರವಿಂದಂ ಚ ತಂ ವೈ ಮೇನೇ ಹರೇಃ ಕಲಾಮ್ ।
ಯಸ್ಯಾಪ್ರತಿಹತಂ ಚಕ್ರಮಂಶಃ ಸ ಪರಮೇಷ್ಠಿನಃ ॥ ೧೦ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಆನಂತರ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಪುತ್ರಹೀನನಾದ ವೇನರಾಜನ ಭುಜಗಳನ್ನು ಕಡೆದಾಗ ಅವುಗಳಿಂದ ಒಂದು ಗಂಡುಮಗು, ಒಂದು ಹೆಣ್ಣುಮಗುವಿನ ಜೋಡಿಯು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ॥ ೧ ॥ ಆ ಜೋಡಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು 'ಇದು ಭಗವಂತನ ಅಂಶಾವತಾರ' ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅತ್ಯಂತ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಹೀಗೆಂದರು. ॥ ೨ ॥

ಋಷಿಗಳು ಹೇಳಿದರು – ಈ ಗಂಡುಮಗುವು ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಭುವನಪಾಲಿನಿಯಾದ ಕಲೆಯಿಂದ (ಅಂಶದಿಂದ) ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಹೆಣ್ಣುಮಗುವು ಆ ಪರಮಪುರುಷನನ್ನು ಎಂದೂ ಅಗಲದೇ ಇರುವ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಅಂಶಾವತಾರವಾಗಿದೆ. ॥ ೩ ॥ ಈ ಪುರುಷಶಿಶುವು ರಾಜರಿಗೆಲ್ಲ ಮೊದಲಿಗನಾಗಿ ತನ್ನ ಸುಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥನ (ವಿಸ್ತಾರ) ಪಡಿಸುವುದರಿಂದ 'ಪೃಥು' ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯದಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗುವನು. ॥ ೪ ॥ ಅಂತೆಯೇ ಸುಂದರವಾದ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತೆಯಾಗಿ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಈ ಹೆಣ್ಣುಮಗುವು 'ಅರ್ಚಿ' (ಪ್ರಕಾಶ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿ ಈ ಪೃಥು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನೇ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ವರಿಸುವಳು. ॥ ೫ ॥ ಪೃಥುವಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ಅಂಶವೇ ಲೋಕರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅರ್ಚಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ನಿರತಳಾಗಿ, ಆತನ ಸಹಚರಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ॥ ೬ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ ! ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಪೃಥುವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸತೊಡಗಿದರು. ಗಂಧರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠರು ಆತನ ಗುಣಗಾನ ಮಾಡಿದರು. ಸಿದ್ಧರು ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಗೈದರು. ಅಪ್ಸರೆಯರು ನಾಟ್ಯವಾಡತೊಡಗಿದರು. ॥ ೭ ॥ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಶಂಖ, ತೂರ್ಯ, ಮೃದಂಗ, ದುಂದುಭಿ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳು ಮೊಳಗಿದವು. ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ, ಋಷಿಗಳೂ, ಪಿತೃಗಳೂ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಲೋಕಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದರು. ॥ ೮ ॥ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಗುರುವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ ಇತರ ದೇವತಾ ಮುಖ್ಯರೊಂದಿಗೆ ದಯಮಾಡಿಸಿದರು. ಅವರು ಆ ವೇನಪುತ್ರ ಪೃಥುವಿನ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಹಸ್ತರೇಖೆಗಳನ್ನೂ, ಕಾಲು ಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅವನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಂಶವೆಂದೇ ತಿಳಿದರು. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇತರ ರೇಖೆಗಳ ಮಿಶ್ರಣವಿಲ್ಲದೆ ಚಕ್ರದ ಚಿಹ್ನೆಯು ಇರುತ್ತದೋ ಅವನು ಭಗವಂತನ ಅಂಶನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ॥ ೯-೧೦ ॥

ತಸ್ಯಾಭಿಷೇಕ ಆರಬ್ಧೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೈರ್ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಭಿಃ ।
ಆಭಿಷೇಚನಿಕಾನ್ಯಸ್ಮೈ ಆಜಹ್ರುಃ ಸರ್ವತೋ ಜನಾಃ
॥ ೧೧ ॥

ಸರಿತ್ಸಮುದ್ರಾ ಗಿರಯೋ ನಾಗಾ ಗಾವಃ ಖಗಾ ಮೃಗಾಃ ।
ದ್ಯೌಃ ಕ್ಷಿತಿಃ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಸಮಾಜಹ್ರುರುಪಾಯನಮ್
॥ ೧೨ ॥

ಸೋಽಭಿಷಿಕ್ತೋ ಮಹಾರಾಜಃ ಸುವಾಸಾಃ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತಃ ।
ಪತ್ನ್ಯಾರ್ಚಿಷಾಲಂಕೃತಯಾ ವಿರೇಜೇಽಗ್ನಿರಿವಾಪರಃ
॥ ೧೩ ॥

ತಸ್ಮೈ ಜಹಾರ ಧನದೋ ಹೈಮಂ ವೀರ ವರಾಸನಮ್ ।
ವರುಣಃ ಸಲಿಲಸ್ರಾವಮಾತಪತ್ರಂ ಶಶಿಪ್ರಭಮ್
॥ ೧೪ ॥

ವಾಯುಶ್ಚ ವಾಲವ್ಯಜನೇ ಧರ್ಮಃ ಕೀರ್ತಿಮಯೀಂ ಸ್ರಜಮ್ ।
ಇಂದ್ರಃ ಕಿರೀಟಮುತ್ಕೃಷ್ಟಂ ದಂಡಂ ಸಂಯಮನಂ ಯಮಃ
॥ ೧೫ ॥

ಬ್ರಹ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಮಯಂ ವರ್ಮ ಭಾರತೀ ಹಾರಮುತ್ತಮಮ್ ।
ಹರಿಃ ಸುದರ್ಶನಂ ಚಕ್ರಂ ತತ್ಪತ್ನ್ಯವ್ಯಾಹತಾಂ ಶ್ರಿಯಮ್
॥ ೧೬ ॥

ದಶಚಂದ್ರಮಸಿಂ ರುದ್ರಃ ಶತಚಂದ್ರಂ ತಥಾಂಬಿಕಾ ।
ಸೋಮೋಽಮೃತಮಯಾನಶ್ವಾಂಸ್ತ್ವಷ್ಟಾ ರೂಪಾಶ್ರಯಂ ರಥಮ್
॥ ೧೭ ॥

ಅಗ್ನಿರಾಜಗವಂ ಚಾಪಂ
ಸೂರ್ಯೋ ರಶ್ಮಿಮಯಾನಿಷೂನ್ ।
ಭೂಃ ಪಾದುಕೇ ಯೋಗಮಯ್ಯೌ
ದ್ಯೌಃ ಪುಷ್ಪಾವಲಿಮನ್ವಹಮ್ ॥ ೧೮ ॥

ನಾಟ್ಯಂ ಸುಗೀತಂ ವಾದಿತ್ರಮಂತರ್ಧಾನಂ ಚ ಖೇಚರಾಃ ।
ಋಷಯಶ್ಚಾಶಿಷಃ ಸತ್ಯಾಃ ಸಮುದ್ರಃ ಶಂಖಮಾತ್ಮಜಮ್
॥ ೧೯ ॥

ಸಿಂಧವಃ ಪರ್ವತಾ ನದ್ಯೋ ರಥವೀಥೀರ್ಮಹಾತ್ಮನಃ ।
ಸೂತೋಽಥ ಮಾಗಧೋ ವಂದೀ ತಂ ಸ್ತೋತುಮುಪತಸ್ಥಿರೇ
॥ ೨೦ ॥

ಸ್ತಾವಕಾಂಸ್ತಾನಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಪೃಥುರ್ವೈನ್ಯಃ ಪ್ರತಾಪವಾನ್ ।
ಮೇಘನಿರ್ಹ್ರಾದಯಾ ವಾಚಾ ಪ್ರಹಸನ್ನಿದಮಬ್ರವೀತ್
॥ ೨೧ ॥

ವೇದವಾದಿಗಳಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮಹಾರಾಜಾ ಪೃಥುವಿನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಿದರು. ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೧೧ ॥ ಆಗ ನದಿಗಳು, ಸಮುದ್ರಗಳು, ಪರ್ವತಗಳು, ಸರ್ಪಗಳು, ಗೋವುಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಮೃಗಗಳು, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ, ಭೂಲೋಕಗಳು, ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಆ ರಾಜನಿಗೆ ನಾನಾಬಗೆಯ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದರು. ॥ ೧೨ ॥ ಸುಂದರವಾದ ಉಡಿಗೆ-ತೊಡಿಗೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತನಾಗಿದ್ದ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ನಡೆಯಿತು. ಆಗ ದಿವ್ಯ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತೆಯಾದ ಮಹಾರಾಣಿ ಅರ್ಚಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಪೃಥುವು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಅಗ್ನಿದೇವನಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೧೩ ॥

ವೀರವರ ವಿದುರನೇ! ಆಗ ಕುಬೇರನು ಆತನಿಗೆ ಅತಿ ಸುಂದರವಾದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು. ವರುಣನು ನೀರಿನ ಹನಿಗಳು ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಯ ಶ್ವೇತ ಛತ್ರವನ್ನು ಅರ್ಪಣೆಮಾಡಿದನು. ॥ ೧೪ ॥ ವಾಯುವು ಎರಡು ದಿವ್ಯವಾದ ಚಾಮರಗಳನ್ನು, ಧರ್ಮದೇವತೆಯು ಕೀರ್ತಿಮಯವಾದ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಮನೋಹರ ಕಿರೀಟವನ್ನೂ, ಯಮನು ದುಷ್ಟರನ್ನು ದಮನಗೊಳಿಸುವ ದಂಡವನ್ನೂ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ವೇದಮಯ ಕವಚವನ್ನು, ಸರಸ್ವತಿಯು ಸುಂದರವಾದ ಹಾರವನ್ನು, ಭಗವಾನ್ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಸುದರ್ಶನಚಕ್ರವನ್ನು ಆತನ ಮಡದಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಶಾಶ್ವತವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು, ರುದ್ರದೇವರು ಹತ್ತು ಚಂದ್ರಾಕಾರದ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದ ಒರೆಸಹಿತ ಖಡ್ಗವನ್ನು, ಅಂಬಿಕಾದೇವಿಯು ನೂರು ಚಂದ್ರಾಕಾರ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಗುರಾಣಿಯನ್ನು, ಚಂದ್ರನು ಅಮೃತಮಯವಾದ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು, ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು ಸುಂದರವಾದ ರಥವನ್ನು, ಅಗ್ನಿಯು ಆಜಗವ ಎಂಬ ದೃಢವಾದ ಧನುಸ್ಸನ್ನು, ಸೂರ್ಯನು ತೇಜೋಮಯವಾದ ಬಾಣಗಳನ್ನು, ಭೂದೇವಿಯು ಇಷ್ಟಬಂದ ಕಡೆಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಯೋಗಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನು, ಸ್ವರ್ಗಾಭಿಮಾನಿ ದ್ಯುದೇವತೆಯು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಬಾಡದಿರುವ ಪುಷ್ಪಮಾಲೆಯನ್ನು ಆಕಾಶವಿಹಾರಿಗಳಾದ ಸಿದ್ಧ-ಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳು ನೃತ್ಯ-ಗಾನ-ವಾದ್ಯವಾದನ ಮಾಡುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಇಷ್ಟ ಬಂದಾಗ ಅಂತರ್ಧಾನಹೊಂದುವ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಋಷಿಗಳು ಅಮೋಘವಾದ ಆಶೀರ್ವಾದಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಸಮುದ್ರರಾಜನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ದಿವ್ಯ ಶಂಖವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು. ಸಪ್ತಸಾಗರಗಳೂ, ಪರ್ವತಗಳೂ, ನದಿಗಳೂ ಆತನ ರಥಕ್ಕೆ ಅಡೆ-ತಡೆಯಿಲ್ಲದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟವು. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಸೂತರು, ವಂದಿಗಳು, ಮಾಗಧರೆಂಬ ಹೊಗಳುಭಟ್ಟರು ಆತನಿಗೆ ಸ್ತೋತ್ರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ॥ ೧೫-೨೦ ॥ ಆಗ ಆ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯಾದ ಪೃಥುಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಅವರ ಆಶಯವನ್ನು ಅರಿತು, ನಗುತ್ತಾ ಮೇಘದಂತೆ ಗಂಭೀರವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಹೀಗೆಂದನು.॥ ೨೧ ॥

ಪೃಥುರುವಾಚ

ಭೋಃ ಸೂತ ಹೇ ಮಾಗಧ ಸೌಮ್ಯ ವಂದಿ-
ಲ್ಲೋಕೇಽಧುನಾಸ್ಪಷ್ಟಗುಣಸ್ಯ ಮೇ ಸ್ಯಾತ್ ।
ಕಿಮಾಶ್ರಯೋ ಮೇ ಸ್ತವ ಏಷ ಯೋಜ್ಯತಾಂ
ಮಾ ಮಯ್ಯಭೂವನ್ವಿತಥಾ ಗಿರೋ ವಃ ॥ ೨೨ ॥

ಪೃಥುವು ಹೇಳಿದನು – ಸೌಮ್ಯರಾದ ಸೂತ-ಮಾಗಧ-ವಂದಿಗಳೇ! ನನ್ನ ಯಾವ ಗುಣವೂ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನನ್ನ ಯಾವಗುಣಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವಿರಿ? ನಿಮ್ಮ ಮಾತುಗಳು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬಾರದು. ನನ್ನ ಬಗೆಗೆ ಸುಳ್ಳುಹೊಗಳಿಕೆಯಾಗಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಸ್ತುತಿಮಾಡಿರಿ. ॥ ೨೨ ॥ ಎಲೈ ಮೃದುಭಾಷಿಗಳೇ! ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಗುಣಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಾಯಿತುಂಬಾ ಸವಿಮಾತುಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವಿರಂತೆ. ಪವಿತ್ರಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಬಹುದಾಗಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶಿಷ್ಟರಾದವರು ತುಚ್ಛವಾದ ನರಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨೩ ॥ ಮಹಾನ್ ಗುಣಗಳನ್ನು ಧಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದ್ದರೂ, ಯಾವುದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ಊಹಾಮಾತ್ರದಿಂದ ಸ್ತುತಿಮಾಡುವವರ ಮೂಲಕ ಯಾವ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನು? ಏಕೆಂದರೆ ಗುಣಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲೇ ಸ್ತುತಿಸುವುದು ವಂಚನೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಜನರು ಈ ರೀತಿ ತನ್ನನ್ನು ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಆ ತಿಳಿಗೇಡಿಯು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨೪ ॥ ಲಜ್ಜೆಯುಳ್ಳ ಉದಾರ ಪುರುಷನು ತನ್ನ ಯಾವುದೋ ನಿಂದಿತ ಪರಾಕ್ರಮದ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದರೆ ಅದರ ಕುರಿತು ಜುಗುಪ್ಸೆಪಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತ ಸಮರ್ಥ ಮನುಷ್ಯರು ತನ್ನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನೂ ನಿಂದೆಯೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೫ ॥ ಎಲೈ ಸೂತರೇ! ಇನ್ನೂ ನಾವು ನಮ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬಾಲಕರಂತೆ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಹೇಗೆ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ? ॥ ೨೬ ॥

ತಸ್ಮಾತ್ಕೃತರ್ಲೋಕ್ಯೇಽಸ್ಮ ದುಪಶ್ರುತಾನ್ಯಲಂ-
ಕರಿಷ್ಯಥ ಸ್ತೋತ್ರಮಪೀಚ್ಯವಾಚಃ ।
ಸತ್ಯುತ್ತಮಶ್ಲೋಕಗುಣಾನುವಾದೇ
ಜುಗುಪ್ಸಿತಂ ನ ಸ್ತವಯಂತಿ ಸಭ್ಯಾಃ ॥ ೨೩ ॥

ಮಹದ್ಗುಣಾನಾತ್ಮನಿ ಕರ್ತುಮೀಶಃ
ಕಃ ಸ್ತಾವಕೈಃ ಸ್ತಾವಯತೇಽಸತೋಽಪಿ ।
ತೇಽಸ್ಯಾಭವಿಷ್ಯನ್ನಿತಿ ವಿಪ್ರಲಬ್ಧೋ
ಜನಾವಹಾಸಂ ಕುಮತಿರ್ನ ವೇದ ॥ ೨೪ ॥

ಪ್ರಭವೋ ಹ್ಯಾತ್ಮನಃ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಜುಗುಪ್ಸಂತ್ಯಪಿ ವಿಶ್ರುತಾಃ ।
ಹ್ರೀಮಂತಃ ಪರಮೋದಾರಾಃ ಪೌರುಷಂ ವಾ ವಿಗರ್ಹಿತಮ್
॥ ೨೫ ॥

ವಯಂ ತ್ವವಿದಿತಾ ಲೋಕೇ ಸೂತಾದ್ಯಾಪಿ ವರೀಮಭಿಃ ।
ಕರ್ಮಭಿಃ ಕಥಮಾತ್ಮಾನಂ ಗಾಪಯಿಷ್ಯಾಮ ಬಾಲವತ್
॥ ೨೬ ॥

ಹದಿನೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೫ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ಪೃಥುಚರಿತೇ ಪಂಚದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೫ ॥

ಹದಿನಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ವಂದಿ ಮಾಗಧರಿಂದ ಪೃಥುಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸ್ತುತಿ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತಿ ಬ್ರುವಾಣಂ ನೃಪತಿಂ ಗಾಯಕಾ ಮುನಿಚೋದಿತಾಃ ।
ತುಷ್ಟುವುಸ್ತುಷ್ಟಮನಸಸ್ತದ್ವಾಗಮೃತಸೇವಯಾ
॥ ೧ ॥

ನಾಲಂ ವಯಂ ತೇ ಮಹಿಮಾನುವರ್ಣನೇ
ಯೋ ದೇವವರ್ಯೋಽವತತಾರ ಮಾಯಯಾ ।

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಹೀಗೆ ಪೃಥು ಮಹಾರಾಜನು 'ತನ್ನನ್ನು ಈಗ ಸ್ತುತಿಸಬಾರದು' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅವನ ವಚನಾಮೃತವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸಿದ ಸೂತರೇ ಮುಂತಾದ ಗಾಯಕರ ಮನಸ್ಸು ಆನಂದದಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಮುನಿಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಅವರು ಪೃಥುಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೧ ॥ "ಮಹಾಪ್ರಭುವೇ ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನೇ ಆಗಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಮಾಯೆ

ವೇನಾಂಗ ಜಾತಸ್ಯ ಚ ಪೌರುಷಾಣಿ ತೇ
ವಾಚಸ್ಪತೀನಾಮಪಿ ಬಭ್ರಮುರ್ಧಿಯಃ ॥ ೨ ॥

ಅಥಾಪ್ಯುದಾರಶ್ರವಸಃ ಪೃಥೋರ್ಹರೇಃ
ಕಲಾವತಾರಸ್ಯ ಕಥಾಮೃತಾದೃತಾಃ ।
ಯಥೋಪದೇಶಂ ಮುನಿಭಿಃ ಪ್ರಚೋದಿತಾಃ
ಶ್ಲಾಘ್ಯಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ವಯಂ ವಿತನ್ಮಹಿ ॥ ೩ ॥

ಏಷ ಧರ್ಮಭೃತಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ
ಲೋಕಂ ಧರ್ಮೇಽನುವರ್ತಯನ್ ।
ಗೋಪ್ತಾ ಚ ಧರ್ಮಸೇತೂನಾಂ
ಶಾಸ್ತಾ ತತ್ಪರಿಪಂಥಿನಾಮ್ ॥ ೪ ॥

ಏಷ ವೈ ಲೋಕಪಾಲಾನಾಂ
ಬಿಭರ್ತ್ಯೇಕಸ್ತನೌ ತನೂಃ ।
ಕಾಲೇ ಕಾಲೇ ಯಥಾಭಾಗಂ
ಲೋಕಯೋರುಭಯೋರ್ಹಿತಮ್ ॥ ೫ ॥

ವಸು ಕಾಲ ಉಪಾದತ್ತೇ ಕಾಲೇ ಚಾಯಂ ವಿಮುಂಚತಿ ।
ಸಮಃ ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ಪ್ರತಪನ್ಸೂರ್ಯವದ್ವಿಭುಃ
॥ ೬ ॥

ತಿತಿಕ್ಷತ್ಯಕ್ರಮಂ ವೈನ್ಯ ಉಪರ್ಯಾಕ್ರಮತಾಮಪಿ ।
ಭೂತಾನಾಂ ಕರುಣಃ ಶಶ್ವದಾರ್ತಾನಾಂ ಕ್ಷಿತಿವೃತ್ತಿಮಾನ್
॥ ೭ ॥

ದೇವೇಽವರ್ಷತ್ಯಸೌ ದೇವೋ ನರದೇವವಪುರ್ಹರಿಃ ।
ಕೃಚ್ಛ್ರಪ್ರಾಣಾಃ ಪ್ರಜಾ ಹ್ಯೇಷ ರಕ್ಷಿಷ್ಯತ್ಯಂಜಸೇಂದ್ರವತ್
॥ ೮ ॥

ಆಪ್ಯಾಯಯತ್ಯಸೌ ಲೋಕಂ ವದನಾಮೃತಮೂರ್ತಿನಾ ।
ಸಾನುರಾಗಾವಲೋಕೇನ ವಿಶದಸ್ಮಿತಚಾರುಣಾ
॥ ೯ ॥

ಅವ್ಯಕ್ತವರ್ತ್ಮೈಷ ನಿಗೂಢಕಾರ್ಯೋ
ಗಂಭೀರವೇಧಾ ಉಪಗುಪ್ತವಿತ್ತಃ ।
ಅನಂತಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಗುಣೈಕಧಾಮಾ
ಪೃಥುಃ ಪ್ರಚೇತಾ ಇವ ಸಂವೃತಾತ್ಮಾ ॥ ೧೦ ॥

ಯಿಂದ ಅವತರಿಸಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ನಮಗೇನೂ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ರಾಜಾ ವೇನನ ಮೃತಶರೀರದಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ್ದರೂ ನೀನು ಅಪ್ರಾಕೃತನಾದ ಭಗವಂತನೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯವಾದ ಪೌರುಷಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಮಸಳಿ ಹೋಗುವುದು. ॥ ೨ ॥ ಆದರೂ ನಿನ್ನ ಕಥಾಮೃತವನ್ನು ಸವಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಆದರ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, ನಾವು ಮುನಿಗಳ ಉಪದೇಶಕ್ಕನುಸಾರ, ಅವರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ನಿನ್ನ ಪರಮ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವರಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತೇವೆ. ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕಲಾವತಾರನಾಗಿದ್ದು, ಉದಾರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳವನು. ॥ ೩ ॥

ಈ ಪೃಥುಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಧರ್ಮವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಪೋಷಿಸುವವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಲೋಕವನ್ನು ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವವನು. ಧರ್ಮಸೇತುವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವವನು. ಧರ್ಮವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ದಂಡಿಸುವವನು. ॥ ೪ ॥ ಇವನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನೇ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಪಾಲಕರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಆಯಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭೂಲೋಕ, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ಈ ಎರಡಕ್ಕೂ ಹಿತ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುವನು. ಯಜ್ಞಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಮಳೆ-ಬೆಳೆಗಳನ್ನೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿರ್ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಾ ಎರಡೂ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪೊರೆಯುವನು. ॥ ೫ ॥ ಈತನು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ಮಹಾಪ್ರತಾಪಿಯೂ, ಸಮದರ್ಶಿಯೂ, ವ್ಯಾಪಕನೂ ಆಗಿರುವನು. ಆದಿತ್ಯನು ಎಂಟು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಬಿಸಿಲನ್ನೆರೆದು ಜಲವನ್ನೂ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ವರ್ಷಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಮಳೆಗರೆದು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ಈತನು ಸುಭಿಕ್ಷಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರಿಂದ ಕಂದಾಯದ ಮೂಲಕ ಧನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರಜೆಯ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಯಮಾಡುವನು. ॥ ೬ ॥ ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ಕ್ಷಮಾಗುಣದಲ್ಲಿ ಭೂದೇವಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುವನು. ಯಾರಾದರೂ ದೀನ ಜನರು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣಮಾಡಿದರೂ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಅವರ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಸೈರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ॥ ೭ ॥ ಎಂದಾದರೂ ಮಳೆಬರದೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸಂಕಟಕ್ಕೊಳಗಾದರೆ ಈ ರಾಜರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇಂದ್ರನಂತೆ ಮಳೆಗರೆದು ಸಹಜವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಪೊರೆಯುವನು. ॥ ೮ ॥ ಇವನು ತನ್ನ ಅಮೃತಮಯ ಮುಖ ಚಂದ್ರದ ಮನೋಹರ ಮುಗುಳ್ನಗೆಯಿಂದ, ಪ್ರೀತಿಯನ್ನೊಸರಿಸುವ ಸವಿನೋಟದಿಂದ ಸಮಸ್ತಲೋಕಕ್ಕೆ ಆನಂದವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವನು. ॥ ೯ ॥ ಇವನ ಗತಿಯನ್ನು ಇತರರು ಅರಿಯಲಾರರು. ಇವನ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಗುಪ್ತವಾಗಿರುವವು. ಅವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿಸುವ ಕ್ರಮವೂ ತುಂಬಾ ಗಂಭೀರವಾಗಿರುವುದು. ಇವನ ಧನವು ಸದಾಕಾಲ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವುದು. ಅನಂತ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ ಮತ್ತು ಗುಣ ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಏಕಮಾತ್ರ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಈ ಪೃಥುವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವರುಣನಿಗೆ ಸಮಾನನಾಗುವನು. ॥ ೧೦ ॥

ದುರಾಸದೋ ದುರ್ವಿಷಹ ಆಸನ್ನೋಽಪಿ ವಿದೂರವತ್ ।
ನೈವಾಭಿಭವಿತುಂ ಶಕ್ಯೋ ವೇನಾರಣ್ಯುತ್ಥಿತೋಽನಲಃ
॥ ೧೧ ॥

ಅಂತರ್ಬಹಿಶ್ಚ ಭೂತಾನಾಂ ಪಶ್ಯನ್ಕರ್ಮಾಣಿ ಚಾರಣೈಃ ।
ಉದಾಸೀನ ಇವಾಧ್ಯಕ್ಷೋ ವಾಯುರಾತ್ಮೇವ ದೇಹಿನಾಮ್
॥ ೧೨ ॥

ನಾದಂಡ್ಯಂ ದಂಡಯತ್ಯೇಷ ಸುತಮಾತ್ಮದ್ವಿಷಾಮಪಿ ।
ದಂಡಯತ್ಯಾತ್ಮಜಮಪಿ ದಂಡ್ಯಂ ಧರ್ಮಪಥೇ ಸ್ಥಿತಃ
॥ ೧೩ ॥

ಅಸ್ಯಾಪ್ರತಿಹತಂ ಚಕ್ರಂ ಪೃಥೋರಾಮಾನಸಾಚಲಾತ್ ।
ವರ್ತತೇ ಭಗವಾನರ್ಕೋ ಯಾವತ್ತಪತಿ ಗೋಗಣೈಃ
॥ ೧೪ ॥

ರಂಜಯಿಷ್ಯತಿ ಯಲ್ಲೋಕಮಯಮಾತ್ಮವಿಚೇಷ್ಟಿತೈಃ ।
ಅಥಾಮುಮಾಹೂ ರಾಜಾನಂ ಮನೋರಂಜನಕೈಃ ಪ್ರಜಾಃ
॥ ೧೫ ॥

ದೃಢವ್ರತಃ ಸತ್ಯಸಂಧೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೋ ವೃದ್ಧಸೇವಕಃ ।
ಶರಣ್ಯಃ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಮಾನದೋ ದೀನವತ್ಸಲಃ
॥ ೧೬ ॥

ಮಾತೃಭಕ್ತಿಃ ಪರಸ್ತ್ರೀಷು ಪತ್ನ್ಯಾಮರ್ಧ ಇವಾತ್ಮನಃ ।
ಪ್ರಜಾಸು ಪಿತೃವತ್ಸ್ನಿಗ್ಧಃ ಕಿಂಕರೋ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಾಮ್
॥ ೧೭ ॥

ದೇಹಿನಾಮಾತ್ಮವತ್ಪ್ರೇಷ್ಠಃ ಸುಹೃದಾಂ ನಂದಿವರ್ಧನಃ ।
ಮುಕ್ತಸಂಗಪ್ರಸಂಗೋಽಯಂ ದಂಡಪಾಣಿರಸಾಧುಷು
॥ ೧೮ ॥

ಅಯಂ ತು ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭಗವಾನ್‌ಸ್ತ್ರ್ಯಧೀಶಃ
ಕೂಟಸ್ಥ ಆತ್ಮಾ ಕಲಯಾವತೀರ್ಣಃ ।
ಯಸ್ಮಿನ್ನವಿದ್ಯಾರಚಿತಂ ನಿರರ್ಥಕಂ
ಪಶ್ಯಂತಿ ನಾನಾತ್ವಮಪಿ ಪ್ರತೀತಮ್ ॥ ೧೯ ॥

ಅಯಂ ಭುವೋ ಮಂಡಲಮೋದಯಾದ್ರೇ-
ರ್ಗೋಪ್ತೈಕವೀರೋ ನರದೇವನಾಥಃ ।
ಆಸ್ಥಾಯ ಜೈತ್ರಂ ರಥಮಾತ್ತಚಾಪಃ
ಪರ್ಯಸ್ಯತೇ ದಕ್ಷಿಣತೋ ಯಥಾರ್ಕಃ ॥ ೨೦ ॥

ಅಸ್ಮೈ ನೃಪಾಲಾಃ ಕಿಲ ತತ್ರ ತತ್ರ
ಬಲಿಂ ಹರಿಷ್ಯಂತಿ ಸಲೋಕಪಾಲಾಃ ।
ಮಂಸ್ಯಂತ ಏಷಾಂ ಸ್ತ್ರಿಯ ಆದಿರಾಜಂ
ಚಕ್ರಾಯುಧಂ ತದ್ಯಶ ಉದ್ಧರಂತ್ಯಃ ॥ ೨೧ ॥

ಮಹಾರಾಜಾ ಪೃಥುವು ವೇನರೂಪೀ ಅರಣಿಯ ಮಂಥನ ದಿಂದ ಪ್ರಕಟನಾದವನು ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಮಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ದುರ್ಧರ್ಷನೂ, ದುಃಸಹನೂ ಆಗುವನು. ಅವರಿಗೆ ಇವನು ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೂ ಸೇನಾದಿಗಳಿಂದ ಸುರಕ್ಷಿತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಹುದೂರವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವನು. ಶತ್ರುಗಳು ಎಂದೂ ಇವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಲಾರರು. ॥ ೧೧ ॥ ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಳಗೆ ಇರುವ ಪ್ರಾಣರೂಪೀ ಸೂತ್ರಾತ್ಮನು ಶರೀರದ ಒಳಗಿನ-ಹೊರಗಿನ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ ಉದಾಸೀನನಾಗಿರುವಂತೆ ಇವನು ಗುಪ್ತಚರರ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಗುಪ್ತ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ತನ್ನ ನಿಂದಾ-ಸ್ತುತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಕುರಿತು ಉದಾಸೀನನಂತೆ ಇರುವನು. ॥ ೧೨॥ ಇವನು ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರನಾಗಿ ನೆಲೆನಿಂತು ತನ್ನ ಶತ್ರುವಿನ ಪುತ್ರನನ್ನೂ ಕೂಡ ದಂಡನೀಯನಾಗದಿದ್ದರೆ ಯಾವುದೇ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡಲಾರನು. ಆದರೆ ದಂಡನೀಯನಾಗಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಪುತ್ರನನ್ನು ಬಿಡಲಾರನು. ॥ ೧೩ ॥ ಭಗವಾನ್ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣನು ಮಾನಸೋತ್ತರ ಪರ್ವತದವರೆಗೆ ತನ್ನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಆ ಸಮಸ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವನ ನಿಷ್ಕಂಟಕವಾದ ರಾಜ್ಯವು ಇರುವುದು. ॥ ೧೪॥ ಇವನು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೂ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾ, ಅವರಿಗೆ ರಂಜನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನು. ಇದರಿಂದ ಆ ಮನೋರಂಜನಾತ್ಮಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಜೆಯು ಇವನನ್ನು 'ರಾಜಾ' ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ॥ ೧೫ ॥ ಇವನು ದೃಢಸಂಕಲ್ಪನೂ, ಸತ್ಯಪ್ರತಿಜ್ಞನೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಕ್ತನೂ, ವೃದ್ಧರ ಸೇವೆ ಮಾಡುವವನೂ, ಶರಣಾಗತವತ್ಸಲನೂ, ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸುವವನೂ, ದೀನರ ಮೇಲೆ ದಯೆತೋರುವವನೂ ಆಗುವನು. ॥ ೧೬ ॥ ಇವನು ಪರಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ತಾಯಿಯಂತೆ ಭಕ್ತಿಯನ್ನಿರಿಸುವನು. ಪತ್ನಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಶರೀರದ ಅರ್ಧಭಾಗದಂತೆಯೂ, ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ತಂದೆಯು ಪುತ್ರರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೀತಿಸುವನು. ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವಕರಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ॥ ೧೭ ॥ ಇವನು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳ ದೇಹದಂತೆಯೂ, ಆತ್ಮದಂತೆಯೂ ಅತ್ಯಂತಪ್ರಿಯನಾಗುವನು. ಮಿತ್ರರಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನು. ವೈರಾಗ್ಯವುಳ್ಳ ಸತ್ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೇಮವಿರಿಸುವನು. ದುಷ್ಟರಾದವರಿಗೆ ದಂಡಪಾಣಿ ಯಮನಂತೆ ದಂಡಿಸಲು ತತ್ಪರನಾಗುವನು. ॥ ೧೮ ॥

ಪಂಡಿತರು ಅವಿದ್ಯಾವಶದಿಂದ ಕಂಡುಬರುವ ನಾನಾತ್ವವನ್ನು ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಅಂತಹ ತ್ರಿಗುಣಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃವೂ, ನಿರ್ವಿಕಾರನೂ ಆದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ ತನ್ನ ಅಂಶದಿಂದ ಇವನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿರುವನು. ॥ ೧೯ ॥ ಇವನು ಅದ್ವಿತೀಯ ವೀರನೂ, ಏಕಚ್ಛತ್ರ ಸಾಮ್ರಾಟನಾಗಿ ಒಬ್ಬನೇ ಉದಯಾಚಲದವರೆಗಿನ ಸಮಸ್ತ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು., ತನ್ನ ಜಯಶೀಲವಾದ ರಥವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಧನುಷ್ಯವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡುವನು. ॥ ೨೦ ॥

ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಪಾಲಕರೂ, ಭೂಪಾಲಕರೂ ಈತನಿಗೆ ಕಪ್ಪ-ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುವರು ಹಾಗೂ ಆ

ಅಯಂ ಮಹೀಂ ಗಾಂ ದುದುಹೇಽಧಿರಾಜಃ
ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ವೃತ್ತಿಕರಃ ಪ್ರಜಾನಾಮ್ ।
ಯೋ ಲೀಲಯಾದ್ರೀನ್ಸ್ವಶರಾಸಕೋಟ್ಯಾ
ಭಿಂದನ್ ಸಮಾಂ ಗಾಮಕರೋದ್ಯಥೇಂದ್ರಃ ॥ ೨೨ ॥

ವಿಸ್ಫೂರ್ಜಯನ್ನಾಜಗವಂ ಧನುಃ ಸ್ವಯಂ
ಯದಾಚರತ್ಕ್ಷ್ಮಾಮವಿಷಹ್ಯಮಾಜೌ ।
ತದಾ ನಿಲಿಲ್ಯುರ್ದಿಶಿ ದಿಶ್ಯಸಂತೋ
ಲಾಂಗೂಲಮುದ್ಯಮ್ಯ ಯಥಾ ಮೃಗೇಂದ್ರಃ ॥ ೨೩ ॥

ಏಷೋಽಶ್ವಮೇಧಾನ್ ಶತಮಾಜಹಾರ
ಸರಸ್ವತೀ ಪ್ರಾದುರಭಾವಿ ಯತ್ರ ।
ಅಹಾರಷೀದ್ಯಸ್ಯ ಹಯಂ ಪುರಂದರಃ
ಶತಕ್ರತುಶ್ಚರಮೇ ವರ್ತಮಾನೇ ॥ ೨೪ ॥

ಏಷ ಸ್ವಸದ್ಮೋಪವನೇ ಸಮೇತ್ಯ
ಸನತ್ಕುಮಾರಂ ಭಗವಂತಮೇಕಮ್ ।
ಆರಾಧ್ಯ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಲಭತಾಮಲಂ ತಜ್
ಜ್ಞಾನಂ ಯತೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಂ ವಿದಂತಿ ॥ ೨೫ ॥

ತತ್ರ ತತ್ರ ಗಿರಸ್ತಾಸ್ತಾ ಇತಿ ವಿಶ್ರುತವಿಕ್ರಮಃ ।
ಶ್ರೋಷ್ಯತ್ಯಾತ್ಮಾಶ್ರಿತಾ ಗಾಥಾಃ ಪೃಥುಃ ಪೃಥುಪರಾಕ್ರಮಃ
॥ ೨೬ ॥

ದಿಶೋ ವಿಜಿತ್ಯಾಪ್ರತಿರುದ್ಧಚಕ್ರಃ
ಸ್ವತೇಜಸೋತ್ಪಾಟಿತಲೋಕಶಲ್ಯಃ ।
ಸುರಾಸುರೇಂದ್ರೈರುಪಗೀಯಮಾನ-
ಮಹಾನುಭಾವೋ ಭವಿತಾ ಪತಿರ್ಭುವಃ ॥ ೨೭ ॥

ಭೂಪಾಲಕರ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಇವನನ್ನು ಗುಣಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಈ ಆದಿರಾಜನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಹರಿಯೆಂದೇ ತಿಳಿಯುವರು. ॥ ೨೧ ॥ ಇವನು ಪ್ರಜಾಪಾಲಕ ರಾಜಾಧಿರಾಜನಾಗಿ ಪ್ರಜೆಗಾಗಿ ಜೀವನ ನಿರ್ವಾಹಕ್ಕಾಗಿ ಗೋರೂಪೀ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಕರೆಯುವನು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನಂತೆ ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಧನುಸ್ಸಿನ ತುದಿಯಿಂದ ಒಡೆದುಹಾಕಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಮಮಟ್ಟಾಗಿಸುವನು. ॥ ೨೨ ॥ ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯಾರೂ ಕೂಡ ಈ ವೀರಾಧಿವೀರನ ವೇಗವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರರು. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಾಲವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಸಂಚರಿಸುವ ಸಿಂಹದಂತೆ ತನ್ನ 'ಅಜಗವ'ವೆಂಬ ಧನುಷ್ಯವನ್ನು ಟಂಕಾರಮಾಡುತ್ತಾ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸತೊಡಗಿದಾಗ ದುಷ್ಟ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಕಾಣದಾಗುವರು. ॥ ೨೩ ॥ ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಸರಸ್ವತೀನದಿ ಉಗಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೂರು ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಆಚರಿಸುವಾಗ ಇಂದ್ರನು ಈತನ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು. ॥ ೨೪ ॥ ಈ ಮಹಾತ್ಮನಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ತನ್ನ ಅರಮನೆಯ ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಸನತ್ಕುಮಾರರ ಭೇಟಿಯಾಗುವುದು. ಆಗ ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸಿ, ಅವರಿಂದ ಶುದ್ಧವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ಅದರಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ॥ ೨೫ ॥ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇವನ ಪರಾಕ್ರಮಗಳು ಜನರ ಮುಂದೆ ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ ತನ್ನ ಚರಿತ್ರೆಯೇ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಈ ಪರಮ ಪರಾಕ್ರಮಿ ಮಹಾರಾಜನ ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುವವು. ॥ ೨೬ ॥ ಇವನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಾರರು. ಇವನು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು, ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಕಷ್ಟ-ಕಾರ್ಪಣ್ಯವೆಂಬ ಮುಳ್ಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಸಮಸ್ತ ಭೂಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಶಾಸಕನಾಗುವನು. ಆಗ ದೇವತೆಗಳು, ಅಸುರರೂ ಕೂಡ ಇವನ ವಿಪುಲವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವರು." ॥ ೨೭ ॥

ಹದಿನಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೬ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ಪೃಥುಚರಿತೇ ಷೋಡಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೬ ॥

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪೃಥು ಮಹಾರಾಜನು ಭೂದೇವಿಯ ಮೇಲೆ ಕೋಪಗೊಂಡುದು ; ಭೂದೇವಿಯು ಆತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದುದು

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಏವಂ ಸ ಭಗವಾನ್ವೈನ್ಯಃ ಖ್ಯಾಪಿತೋ ಗುಣಕರ್ಮಭಿಃ ।
ಛಂದಯಾಮಾಸ ತಾನ್ಕಾಮೈಃ ಪ್ರತಿಪೂಜ್ಯಾಭಿನಂದ್ಯ ಚ
॥ ೧ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಹೀಗೆ ವಂದಿ-ಮಾಗಧರು ತನ್ನ ಗುಣ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದಾಗ ಆ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನೂ ಅವರನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿ, ಇಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದನು. ॥ ೧ ॥ ಹಾಗೆಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಮುಂತಾದ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣದವರನ್ನೂ, ಸೇವಕ

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪ್ರಮುಖಾನ್ ವರ್ಣಾನ್ ಭೃತ್ಯಾಮಾತ್ಯ ಪುರೋಧಸಃ ।
ಪೌರಾಂಜಾನಪದಾನ್ ಶ್ರೇಣೀಃ ಪ್ರಕೃತೀಃ ಸಮಪೂಜಯತ್ ॥ ೨ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಕಸ್ಮಾದ್ದಧಾರ ಗೋರೂಪಂ ಧರಿತ್ರೀ ಬಹುರೂಪಿಣೀ ।
ಯಾಂ ದುದೋಹ ಪೃಥುಸ್ತತ್ರ ಕೋ ವತ್ಸೋ ದೋಹನಂ ಚ ಕಿಮ್ ॥ ೩ ॥

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ವಿಷಮಾ ದೇವೀ ಕೃತಾ ತೇನ ಸಮಾ ಕಥಮ್ ।
ತಸ್ಯ ಮೇಧ್ಯಂ ಹಯಂ ದೇವಃ ಕಸ್ಯ ಹೇತೋರಪಾಹರತ್ ॥ ೪ ॥

ಸನತ್ಕುಮಾರಾದ್ಭಗವತೋ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಬ್ರಹ್ಮವಿದುತ್ತಮಾತ್ ।
ಲಬ್ಧ್ವಾ ಜ್ಞಾನಂ ಸವಿಜ್ಞಾನಂ ರಾಜರ್ಷಿಃ ಕಾಂ ಗತಿಂ ಗತಃ ॥ ೫ ॥

ಯಚ್ಚಾನ್ಯದಪಿ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಭವಾನ್ ಭಗವತಃ ಪ್ರಭೋಃ ।
ಶ್ರವಃ ಸುಶ್ರವಸಃ ಪುಣ್ಯಂ ಪೂರ್ವದೇಹಕಥಾಶ್ರಯಮ್ ॥ ೬ ॥

ಭಕ್ತಾಯ ಮೇಽನುರಕ್ತಾಯ ತವ ಚಾಧೋಕ್ಷಜಸ್ಯ ಚ ।
ವಕ್ತುಮರ್ಹಸಿ ಯೋಽದುಹ್ಯದ್ವೈನ್ಯರೂಪೇಣ ಗಾಮಿಮಾಮ್ ॥ ೭ ॥

ಸೂತ ಉವಾಚ

ಚೋದಿತೋ ವಿದುರೇಣೈವಂ ವಾಸುದೇವಕಥಾಂ ಪ್ರತಿ ।
ಪ್ರಶಸ್ಯ ತಂ ಪ್ರೀತಮನಾ ಮೈತ್ರೇಯಃ ಪ್ರತ್ಯಭಾಷತ ॥ ೮ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಯದಾಭಿಷಿಕ್ತಃ ಪೃಥುರಂಗ ವಿಪ್ರೈ-
ರಾಮನ್ತ್ರಿತೋ ಜನತಾಯಾಶ್ಚ ಪಾಲಃ ।
ಪ್ರಜಾ ನಿರನ್ನೇ ಕ್ಷಿತಿಪೃಷ್ಠ ಏತ್ಯ
ಕ್ಷುತ್ ಕ್ಷಾಮದೇಹಾಃ ಪತಿಮಭ್ಯವೋಚನ್ ॥ ೯ ॥

ವಯಂ ರಾಜಂಜಾಠರೇಣಾಭಿತಪ್ತಾ
ಯಥಾಗ್ನಿನಾ ಕೋಟರಸ್ಥೇನ ವೃಕ್ಷಾಃ ।
ತ್ವಾಮದ್ಯ ಯಾತಾಃ ಶರಣಂ ಶರಣ್ಯಂ
ಯಃ ಸಾಧಿತೋ ವೃತ್ತಿಕರಃ ಪತಿರ್ನಃ ॥ ೧೦ ॥

ತನ್ನೋ ಭವಾನೀಹತು ರಾತವೇಽನ್ನಂ
ಕ್ಷುಧಾರ್ದಿತಾನಾಂ ನರದೇವದೇವ ।
ಯಾವನ್ನ ನಂಕ್ಷ್ಯಾಮಹ ಉಜ್ಝಿತೋರ್ಜಾ
ವಾರ್ತಾಪತಿಸ್ತ್ವಂ ಕಿಲ ಲೋಕಪಾಲಃ ॥ ೧೧ ॥

ರನ್ನೂ, ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನೂ, ಪುರೋಹಿತರನ್ನೂ, ಪುರಜನರನ್ನೂ, ದೇಶವಾಸಿಗಳನ್ನೂ, ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ವ್ಯವಸಾಯದವರನ್ನೂ, ಇತರ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ಸತ್ಕರಿಸಿದನು. ॥ ೨ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – ಪೂಜ್ಯರೇ! ಪೃಥ್ವಿಯಾದರೋ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಬಲ್ಲವಳು. ಆಕೆಯು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಗೋವಿನ ರೂಪವನ್ನೇ ಧರಿಸಿದುದು? ಪೃಥು ಮಹಾರಾಜನು ಆಕೆಯನ್ನು ಕರೆದಾಗ ಕರು ಯಾರು ಆದರು? ಹಾಲು ಕರೆಯುವ ಪಾತ್ರೆ ಯಾವುದಿತ್ತು? ॥ ೩ ॥ ಪೃಥ್ವಿಯಾದರೋ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೇ ಸ್ವಭಾವತಃ ಎತ್ತರ-ತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಅವನು ಸಮತಲವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದನು? ಇಂದ್ರನು ಅವನ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಏಕೆ ಅಪಹರಿಸಿದನು? ॥ ೪ ॥ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರರಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಆ ರಾಜರ್ಷಿಯು ಯಾವ ಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದನು? ॥ ೫ ॥ ಪೃಥುರಾಜನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಶ್ವರ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಅವತರಿಸಿದ್ದನು; ಆದ್ದರಿಂದ ಪುಣ್ಯಕೀರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವತರಿಸಿದ ಆ ಪೃಥುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಇನ್ನೂ ಪವಿತ್ರ ಚರಿತ್ರೆಗಳಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನೂ ನನಗೆ ಹೇಳಿರಿ. ನಾನು ತಮ್ಮ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಚಂದ್ರನ ಅತ್ಯಂತ ಅನುರಾಗವುಳ್ಳ ಭಕ್ತನಾಗಿರುವೆನು. ದಯಮಾಡಿ ಆ ವೃತ್ತಾಂತವೆಲ್ಲವನ್ನು ಹೇಳುವವರಾಗಿರಿ. ॥ ೬-೭ ॥

ಶ್ರೀಸೂತಪುರಾಣಿಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಋಷಿಗಳಿರಾ! ವಿದುರನು ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದಾಗ ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ಅವನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ ಹೇಳತೊಡಗಿದರು. ॥ ೮ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳಿದರು – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮಹಾರಾಜಾ ಪೃಥುವಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನನ್ನಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದರು. ಆಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನವೇ ಇಲ್ಲದಿರಲು ಪ್ರಜೆಗಳು ಹಸಿವಿನಿಂದ ಕೃಶಕಾಯರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಪೃಥುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಹೇಳಿದರು. ॥ ೯ ॥ ಮಹಾರಾಜರೇ! ಪೊಟರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಮರಗಳು ಕರಕಾಗಿ ಸುಟ್ಟುಹೋಗುವಂತೆ, ನಾವು ಭಯಂಕರವಾದ ಜಠರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಬೆಂದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ನೀನು ಶರಣಾಗತವತ್ಸಲನು ಮತ್ತು ನಮಗೆ ಅನ್ನದಾತನಾಗಿ, ಪ್ರಭುವಾಗಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ನಿನಗೆ ಶರಣಾಗಿದ್ದೇವೆ. ॥ ೧೦ ॥ ನೀನು ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನಾಗಿರುವೆ. ನೀನೇ ನಮ್ಮ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾಗಿರುವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಜೇಶ್ವರನೇ! ಹಸಿವಿನಿಂದ ಬಳಲಿದ ನಮಗೆ ನೀನು ಬೇಗನೆ ಅನ್ನ ಕೊಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡು. ಅನ್ನ ಸಿಗುವ ಮೊದಲೇ ನಾಶವಾಗದಂತೆ ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನಾದ ನೀನು ಪ್ರಜೆಗಳಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡು. ॥ ೧೧ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಪೃಥುಃ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಕರುಣಂ ನಿಶಮ್ಯ ಪರಿದೇವಿತಮ್ ।
ದೀರ್ಘಂ ದಧ್ಯೌ ಕುರುಶ್ರೇಷ್ಠ ನಿಮಿತ್ತಂ ಸೋಽನ್ವಪದ್ಯತ
॥ ೧೨ ॥

ಇತಿ ವ್ಯವಸಿತೋ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಪ್ರಗೃಹೀತಶರಾಸನಃ ।
ಸಂದಧೇ ವಿಶಿಖಂ ಭೂಮೇಃ ಕ್ರುದ್ಧಸ್ತ್ರಿಪುರಹಾ ಯಥಾ
॥ ೧೩ ॥

ಪ್ರವೇಪಮಾನಾ ಧರಣೀ ನಿಶಾಮ್ಯೋದಾಯುಧಂ ಚ ತಮ್ ।
ಗೌಃ ಸತ್ಯಪಾದ್ರವದ್ಭೀತಾ ಮೃಗೀವ ಮೃಗಯುದ್ರುತಾ
॥ ೧೪ ॥

ತಾಮನ್ವಧಾವತ್ತದ್ವೈನ್ಯಃ ಕುಪಿತೋಽತ್ಯರುಣೇಕ್ಷಣಃ ।
ಶರಂ ಧನುಷಿ ಸಂಧಾಯ ಯತ್ರ ಯತ್ರ ಪಲಾಯತೇ
॥ ೧೫ ॥

ಸಾ ದಿಶೋ ವಿದಿಶೋ ದೇವೀ ರೋದಸೀ ಚಾಂತರಂ ತಯೋಃ ।
ಧಾವಂತೀ ತತ್ರ ತತ್ರೈನಂ ದದರ್ಶಾನೂದ್ಯತಾಯುಧಮ್
॥ ೧೬ ॥

ಲೋಕೇ ನಾವಿಂದತ ತ್ರಾಣಂ ವೈನ್ಯಾನ್ಮೃತ್ಯೋರಿವ ಪ್ರಜಾಃ ।
ತ್ರಸ್ತಾ ತದಾ ನಿವವೃತೇ ಹೃದಯೇನ ವಿದೂಯತಾ
॥ ೧೭ ॥

ಉವಾಚ ಚ ಮಹಾಭಾಗಂ ದರ್ಮಜ್ಞಾಪನ್ನವತ್ಸಲ ।
ತ್ರಾಹಿ ಮಾಮಪಿ ಭೂತಾನಾಂ ಪಾಲನೇಽವಸ್ಥಿತೋ ಭವಾನ್
॥ ೧೮ ॥

ಸ ತ್ವಂ ಜಿಘಾಂಸಸೇ ಕಸ್ಮಾದ್ದೀನಾಮಕೃತಕಿಲ್ಬಿಷಾಮ್ ।
ಅಹನಿಷ್ಯತ್ಕಥಂ ಯೋಷಾಂ ಧರ್ಮಜ್ಞ ಇತಿ ಯೋ ಮತಃ
॥ ೧೯ ॥

ಪ್ರಹರಂತಿ ನ ವೈ ಸ್ತ್ರೀಷು ಕೃತಾಗಃಸ್ವಪಿ ಜಂತವಃ ।
ಕಿಮುತ ತ್ವದ್ವಿಧಾ ರಾಜನ್ ಕರುಣಾ ದೀನವತ್ಸಲಾಃ
॥ ೨೦ ॥

ಮಾಂ ವಿಪಾಟ್ಯಾಜರಾಂ ನಾವಂ ಯತ್ರ ವಿಶ್ವಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮ್ ।
ಆತ್ಮಾನಂ ಚ ಪ್ರಜಾಶ್ಚೇಮಾಃ ಕಥಮಂಭಸಿ ಧಾಸ್ಯಸಿ
॥ ೨೧ ॥

ಪೃಥುರುವಾಚ

ವಸುಧೇ ತ್ವಾಂ ವಧಿಷ್ಯಾಮಿ ಮಚ್ಛಾಸನಪರಾಙ್ಮುಖೀಮ್ ।
ಭಾಗಂ ಬರ್ಹಿಷಿ ಯಾ ವೃಂಕ್ತೇ ನ ತನೋತಿ ಚ ನೋ ವಸು
॥ ೨೨ ॥

ಯವಸಂ ಜಗ್ಧ್ಯನುದಿನಂ ನೈವ ದೋಗ್ಧ್ಯೌಧಸಂ ಪಯಃ ।
ತಸ್ಯಾಮೇವಂ ಹಿ ದುಷ್ಟಾಯಾಂ ದಂಡೋ ನಾತ್ರ ನ ಶಸ್ಯತೇ
॥ ೨೩ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಕುರುಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ಪ್ರಜೆಗಳ ಕರುಣಕ್ರಂದನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಚಿಂತಿಸಿ, ಕೊನೆಗೆ ಆ ಅನ್ನಕ್ಷಾಮದ ಕಾರಣವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡನು. ॥ ೧೨ ॥ ಭೂಮಿಯು ಅನ್ನ-ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೇ ಅಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಮೊಳೆಯಲು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಅವನು ತ್ರಿಪುರಸಂಹಾರಿಯಾದ ರುದ್ರದೇವರಂತೆ ಕಡುಕೋಪದಿಂದ ಬಿಲ್ಲನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಸಿ ಬಾಣವೊಂದನ್ನು ಹೂಡಿದನು. ॥ ೧೩ ॥ ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಭೂದೇವಿಯು ಭಯಗೊಂಡು ಗಡ-ಗಡನೆ ನಡುಗುತ್ತಾ ಹಸುವಿನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ, ಬೇಡನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿದ ಜಿಂಕೆಯಂತೆ ಓಡತೊಡಗಿದಳು. ॥ ೧೪ ॥

ಇದನ್ನು ನೋಡಿದ ಮಹಾರಾಜಾ ಪೃಥುವಿನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಕೆಂಪೇರಿದವು. ಆತನು ಬಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬಾಣವನ್ನು ಹೂಡಿ ಭೂದೇವಿಯು ಓಡಿದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದನು. ॥ ೧೫ ॥ ದಿಕ್ಕು-ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಭೂ ದೇವಿಯು ಓಡಿದಲ್ಲೆಲ್ಲಕಡೆ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಆಕೆಯ ಹಿಂದೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೧೬ ॥ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಮೃತ್ಯುವಿನ ದವಡೆಯಿಂದ ಯಾರೂ ರಕ್ಷಿಸಲಾರದಂತೆ ಆಕೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಭಯಭೀತಳಾಗಿ ಅತಿದುಃಖಿಗೊಂಡ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದಳು. ॥ ೧೭ ॥ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾಗನಾದ ಪೃಥುವಿನಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟಳು – 'ಧರ್ಮಜ್ಞನೂ – ಶರಣಾಗತವತ್ಸಲನೂ ಆದ ಎಲೈ ರಾಜೇಂದ್ರನೇ! ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತತ್ಪರನಾದ ನೀನು ನನ್ನನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸು. ॥ ೧೮ ॥ ಹಾಗಿರುವಾಗ ಅತ್ಯಂತ ದೀನಳೂ, ನಿರಪರಾಧಿಯೂ ಆದ ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ಏಕೆ ಕೊಲ್ಲಲು ಬಯಸುತ್ತಿರುವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ನೀನು ಧರ್ಮಜ್ಞನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಾಗ ಸ್ತ್ರೀಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೊಲ್ಲಬಲ್ಲೆ? ॥ ೧೯ ॥ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನೂ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಕೈ ಎತ್ತುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ಕರುಣಾಳುವೂ, ದೀನವತ್ಸಲನೂ ಆದ ನಿನ್ನಂತಹವನು ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬಲ್ಲನು ? ॥ ೨೦ ॥ ನಾನಾದರೋ ಒಂದು ದೃಢವಾದ ಹಡಗಿನಂತಿದ್ದು, ಇಡೀ ಜಗತ್ತು ನನ್ನ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದೆ. ಇಂತಹ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂದು ನೀನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ನೀರಿನಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವೆ ? ॥ ೨೧ ॥

ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಹೇಳಿದನು – ಎಲೈ ಭೂಮಿಯೇ! ನೀನು ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನಾದ ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿರುವೆ. ನೀನು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹವಿರ್ಭಾಗವನ್ನು ದೇವತಾರೂಪದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರೂ ಅನ್ನ-ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದು ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊಂದು ಹಾಕುವೆನು. ॥ ೨೨ ॥ ಹಸಿರು ಹುಲ್ಲನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನವು ತೃಪ್ತಿಯಾಗಿ ಮೇಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ನೀನು ಹಾಲನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡದೆ ವಂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಗೋವು. ಇಂತಹ ದುಷ್ಟತನವನ್ನು ಮಾಡುವ ನಿನ್ನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅನುಚಿತವಾಗಲಾರದು. ॥ ೨೩ ॥

[1730]

ತ್ವಂ ಖಿಲ್ವೋಷಧಿಬೀಜಾನಿ ಪ್ರಾಕ್ಸೃಷ್ಟಾನಿ ಸ್ವಯಂಭುವಾ ।
ನ ಮುಂಚಸ್ಯಾತ್ಮರುದ್ಧಾನಿ ಮಾಮವಜ್ಞಾಯ ಮಂದಧೀಃ
॥ ೨೪ ॥

ಅಮೂಷಾಂ ಕ್ಷುತ್ಪರೀತಾನಾಮಾರ್ತಾನಾಂ ಪರಿದೇವಿತಮ್ ।
ಶಮಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಮದ್ಬಾಣೈರ್ಭಿನ್ನಾಯಾಸ್ತವ ಮೇದಸಾ
॥ ೨೫ ॥

ಪುಮಾನ್ಯೋಷಿದುತ ಕ್ಲೀಬ ಆತ್ಮಸಂಭಾವನೋಽಧಮಃ ।
ಭೂತೇಷು ನಿರನುಕ್ರೋಶೋ ನೃಪಾಣಾಂ ತದ್ವಧೋಽವಧಃ
॥ ೨೬ ॥

ತ್ವಾಂ ಸ್ತಬ್ಧಾಂ ದುರ್ಮದಾಂ ನೀತ್ವಾ ಮಾಯಾಗಾಂ ತಿಲಶಃ ಶರೈಃ ।
ಆತ್ಮಯೋಗಬಲೇನೇಮಾ ಧಾರಯಿಷ್ಯಾಮ್ಯಹಂ ಪ್ರಜಾಃ
॥ ೨೭ ॥

ಏವಂ ಮನ್ಯುಮಯೀಂ ಮೂರ್ತಿಂ ಕೃತಾಂತಮಿವ ಬಿಭ್ರತಮ್ ।
ಪ್ರಣತಾ ಪ್ರಾಂಜಲಿಃ ಪ್ರಾಹ ಮಹೀ ಸಂಜಾತವೇಪಥುಃ
॥ ೨೮ ॥

ಧರೋವಾಚ

ನಮಃ ಪರಸ್ಮೈ ಪುರುಷಾಯ ಮಾಯಯಾ
ವಿನ್ಯಸ್ತನಾನಾತನವೇ ಗುಣಾತ್ಮನೇ ।
ನಮಃ ಸ್ವರೂಪಾನುಭವೇನ ನಿರ್ಧುತ-
ದ್ರವ್ಯಕ್ರಿಯಾಕಾರಕವಿಭ್ರಮೋರ್ಮಯೇ ॥ ೨೯ ॥

ಯೇನಾಹಮಾತ್ಮಾಯತನಂ ವಿನಿರ್ಮಿತಾ
ಧಾತ್ರಾ ಯತೋಽಯಂ ಗುಣಸರ್ಗಸಂಗ್ರಹಃ ।
ಸ ಏವ ಮಾಂ ಹಂತು ಮುದಾಯುಧಃ ಸ್ವರಾ-
ಡುಪಸ್ಥಿತೋಽನ್ಯಂ ಶರಣಂ ಕಮಾಶ್ರಯೇ ॥ ೩೦ ॥

ಯ ಏತದಾದಾವಸೃಜಚ್ಚರಾಚರಂ
ಸ್ವಮಾಯಯಾಽಽತ್ಮಾಶ್ರಯಯಾವಿತರ್ಕ್ಯಯಾ ।
ತಯೈವ ಸೋಽಯಂ ಕಿಲ ಗೋಪ್ತುಮುದ್ಯತಃ
ಕಥಂ ನು ಮಾಂ ಧರ್ಮಪರೋ ಜಿಘಾಂಸತಿ ॥ ೩೧ ॥

ನೂನಂ ಬತೇಶಸ್ಯ ಸಮೀಹಿತಂ ಜನೈ-
ಸ್ತನ್ಮಾಯಯಾ ದುರ್ಜಯಯಾಕೃತಾತ್ಮಭಿಃ ।
ನ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ ಯಸ್ತ್ವಕರೋದಕಾರಯದ್
ಯೋಽನೇಕ ಏಕಃ ಪರತಶ್ಚ ಈಶ್ವರಃ ॥ ೩೨ ॥

ಹಿಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಲೋಕರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆಮಾಡಿದ ಅನ್ನಾದಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ನೀನು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಲೀನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿರುವೆ. ಈಗ ನನ್ನನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಮೊಳೆಯಿಸದೆ ನೀನು ಅಪರಾಧಿನಿಯೂ, ಮೂರ್ಖಳೂ ಆಗಿರುವೆ. ॥ ೨೪ ॥ ನಿನ್ನನ್ನು ನನ್ನ ಬಾಣಗಳಿಂದ ತುಂಡರಿಸಿ ಹಸಿವಿನಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟಿರುವ ನನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ನಿನ್ನ ಕೊಬ್ಬಿನಿಂದಲೇ ಅನ್ನ ಆಹಾರಗಳ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವೆನು. ॥ ೨೫ ॥ ಅಧಮನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದಯೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ಕೇವಲ ತನ್ನ ಪೋಷಣೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವನು ಪುರುಷನಾಗಲೀ, ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಲಿ, ನಪುಂಸಕನಾಗಲಿ ಅಂತಹವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ರಾಜರಿಗಾಗಿ ಕೊಂದಂತೆಯೇ ಅಲ್ಲ. ॥ ೨೬ ॥ ನೀನು ಅತಿಗರ್ವಿಷ್ಠೆಯಾಗಿ, ಮದದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿದವಳಾಗಿ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಗೋರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿರುವ ನಿನ್ನನ್ನು ನನ್ನ ಬಾಣಗಳಿಂದ ತುಂಡು-ತುಂಡಾಗಿಸಿ ಈ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಯೋಗಬಲದಿಂದಲೇ ಧರಿಸಿ ಕಾಪಾಡುವೆನು. ॥ ೨೭ ॥

ಹೀಗೆ ಮೃತ್ಯುವಿನಂತೆ, ಕ್ರೋಧಮಯ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಆ ಭೂಪತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಭೂದೇವಿಯು ಆತನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಡುಗುತ್ತಾ ಅತ್ಯಂತ ವಿನಮ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೀಗೆಂದಳು. ॥ ೨೮ ॥

ಪೃಥಿವಿಯು ಹೇಳಿದಳು – ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮ ಪುರುಷನು. ಮಾಯೆಯಿಂದ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ದೇಹಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಗುಣಮಯನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ತ್ರಿಗುಣಾತೀತನೂ, ಆತ್ಮಾನುಭಾವದಿಂದ ಅಧಿಭೂತ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧಿದೈವ ಸಂಬಂಧವಾದ ಅಭಿಮಾನ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ರಾಗ-ದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಂದ ಸರ್ವಥಾ ರಹಿತನಾಗಿರುವೆ. ಅಂತಹ ನಿನಗೆ ನಾನು ಪದೇ-ಪದೇ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ॥ ೨೯ ॥ ನೀನು ಇಡೀ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದವನು. ಈ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ, ನನ್ನನ್ನು ಸಮಸ್ತ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದವನೂ ನೀನೆ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ, ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾಗಿ, ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವ ನೀನೇ ಆಯುಧಧಾರಿಯಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಬರುವಾಗ ನಾನು ಬೇರೆ ಯಾರನ್ನು ಶರಣು ಹೋಗಲಿ ? ॥ ೩೦ ॥ ಕಲ್ಪದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನೀನೇ ನಿನಗೆ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಮಾಯೆಯಿಂದಲೇ ಈ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದೆ. ಆ ಮಾಯೆಯ ಮೂಲಕವೇ ನೀನು ಇದನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವೆ. ನೀನು ಧರ್ಮಪರಾಯಣನಾಗಿರುವೆ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ಗೋರೂಪಧಾರಿಣಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಏಕೆ ಕೊಲ್ಲಲು ಬಯಸುವೆ ? ॥ ೩೧ ॥ ನೀನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಮಾಯಾವಶದಿಂದ ಅನೇಕರೂಪಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೇ. ನೀನೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವರಿಂದ ವಿಶ್ವದ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾಗಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಲ್ಲದವರು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ತಿಳಿಯ ಬಲ್ಲರು ? ಅವರ ಬುದ್ಧಿಯಾದರೋ ದಾಟಲಶಕ್ಯವಾದ ಮಾಯೆಯಿಂದ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿದೆ. ॥ ೩೨ ॥

ಸರ್ಗಾದಿ ಯೋಽಸ್ಯಾನುರುಣದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಭಿ-
ರ್ದ್ರವ್ಯಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಚೇತನಾತ್ಮಭಿಃ ।
ತಸ್ಮೈ ಸಮುನ್ನದ್ಧ ನಿರುದ್ಧ ಶಕ್ತಯೇ
ನಮಃ ಪರಸ್ಮೈ ಪುರುಷಾಯ ವೇಧಸೇ ॥ ೩೩ ॥

ಸ ವೈ ಭವಾನಾತ್ಮವಿನಿರ್ಮಿತಂ ಜಗದ್
ಭೂತೇಂದ್ರಿಯಾಂತಃಕರಣಾತ್ಮಕಂ ವಿಭೋ ।
ಸಂಸ್ಥಾಪಯಿಷ್ಯನ್ನಜ ಮಾಂ ರಸಾತಲಾ-
ದಭ್ಯುಜ್ಜಹಾರಾಮ್ಭಸ ಆದಿಸೂಕರಃ ॥ ೩೪ ॥

ಅಪಾಮುಪಸ್ಥೇ ಮಯಿ ನಾವ್ಯವಸ್ಥಿತಾಃ
ಪ್ರಜಾ ಭವಾನದ್ಯ ರಿರಕ್ಷಿಷುಃ ಕಿಲ ।
ಸ ವೀರಮೂರ್ತಿಃ ಸಮಭೂದ್ಧರಾಧರೋ
ಯೋ ಮಾಂ ಪಯಸ್ಯುಗ್ರಶರೋ ಜಿಘಾಂಸಸಿ ॥ ೩೫ ॥

ನೂನಂ ಜನೈರೀಹಿತಮೀಶ್ವರಾಣಾ-
ಮಸ್ಮದ್ವಿಧೈಸ್ತದ್ಗುಣಸರ್ಗಮಾಯಯಾ ।
ನ ಜ್ಞಾಯತೇ ಮೋಹಿತಚಿತ್ತ ವರ್ತ್ಮಭಿ-
ಸ್ತೇಭ್ಯೋ ನಮೋ ವೀರಯಶಸ್ಕರೇಭ್ಯಃ ॥ ೩೬ ॥

ಪಂಚಭೂತಗಳು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಅವುಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃ ದೇವತೆಗಳು, ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಅಹಂಕಾರರೂಪವಾದ ಸ್ವಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪರಮೇಶ್ವರನು ನೀನೇ. ನಿನ್ನ ಈ ಶಕ್ತಿಗಳು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ, ಮರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮಪುರುಷನಾಗಿದ್ದು ಜಗದ್ವಿಧಾತನಾದ ನಿನಗೆ ನಾನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ॥ ೩೩ ॥ ಓ ಜನ್ಮರಹಿತನಾದ ಪ್ರಭುವೇ! ನೀನು ರಚಿಸಿದ ಭೂತಗಳು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಅಂತಃಕರಣರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ಥಿತಿಗಾಗಿ ಆದಿವರಾಹರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ರಸಾತಲದ ನೀರಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ತಂದು ಕಾಪಾಡಿದವನು. ॥ ೩೪ ॥ ಹೀಗೆ ಒಂದು ಬಾರಿ ನನ್ನನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡಿ 'ಧರಾಧರ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ನೀನೇ ವೀರಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಜಲದ ಮೇಲೆ ಹಡಗಿನಂತೆ ನಿಂತಿರುವ ನನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅತಿತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹೂಡಿ, ಹಾಲುಕೊಡಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಬಯಸುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ. ॥ ೩೫ ॥ ಈ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ನಿನ್ನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ನನ್ನಂತಹ ಸಾಧಾರಣ ಜನರ ಚಿತ್ತವು ಮೋಹಿತವಾಗಿದೆ. ನನ್ನಂತಹವರಾದರೋ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರ ಲೀಲೆಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾರರು. ಹಾಗಿರುವಾಗ ನಿನ್ನ ಯಾವುದೇ ಕ್ರಿಯೆಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಿದೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯ ಸಂಯಮಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ವೀರೋಚಿತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನೂ ಕೂಡ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ॥ ೩೬ ॥

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೭ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ಪೃಥುವಿಜಯೇ ಧರಿತ್ರೀನಿಗ್ರಹೋ ನಾಮ ಸಪ್ತದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೭ ॥

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಗೋರೂಪವಾದ ಭೂದೇವಿಯಿಂದ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆದುದು

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತ್ಥಂ ಪೃಥುಮಭಿಷ್ಟೂಯ ರುಷಾ ಪ್ರಸ್ಫುರಿತಾಧರಮ್ ।
ಪುನರಾಹಾವನಿರ್ಭೀತಾ ಸಂಸ್ತಭ್ಯಾತ್ಮಾನಮಾತ್ಮನಾ ॥ ೧ ॥

ಸಂನಿಯಚ್ಛಾಭಿಭೋ ಮನ್ಯುಂ ನಿಬೋಧ ಶ್ರಾವಿತಂ ಚ ಮೇ ।
ಸರ್ವತಃ ಸಾರಮಾದತ್ತೇ ಯಥಾ ಮಧುಕರೋ ಬುಧಃ ॥ ೨ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಕೋಪದಿಂದ ತುಟಿಗಳು ಅದುರುತ್ತಿದ್ದ ಪೃಥುರಾಜನನ್ನು ಭೂದೇವಿಯು ಹೀಗೆ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದರೂ ಭಯವು ಹೋಗದಿರಲು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪುನಃ ಅವನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದಳು– ॥ ೧ ॥ ರಾಜೇಂದ್ರನೇ! ಕೋಪವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡು. ನನ್ನ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ಲಾಲಿಸು. ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದವರು ದುಂಬಿಯಂತೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಾರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರು. ॥ ೨ ॥ ತತ್ತ್ವದರ್ಶಿಗಳಾದ ಮುನಿಗಳು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕದಲ್ಲೂ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಕೃಷಿ,

ಅಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇಽಥವಾಮುಷ್ಮಿನ್ಮುನಿಭಿಸ್ತತ್ತ್ವದರ್ಶಿಭಿಃ ।
ದೃಷ್ಟಾ ಯೋಗಾಃ ಪ್ರಯುಕ್ತಾಶ್ಚ ಪುಂಸಾಂ ಶ್ರೇಯಃಪ್ರಸಿದ್ಧಯೇ ॥ ೩ ॥

ತಾನಾತಿಷ್ಠತಿ ಯಃ ಸಮ್ಯಗುಪಾಯಾನ್ಪೂರ್ವದರ್ಶಿತಾನ್ ।
ಅವರಃ ಶ್ರದ್ಧಯೋಪೇತ ಉಪೇಯಾನ್ವಿಂದತೇಂಜಸಾ ॥ ೪ ॥

ತಾನನಾದೃತ್ಯ ಯೋಽವಿದ್ವಾನರ್ಥಾನಾರಭತೇ ಸ್ವಯಮ್ ।
ತಸ್ಯ ವ್ಯಭಿಚರಂತ್ಯರ್ಥಾ ಆರಬ್ಧಾಶ್ಚ ಪುನಃ ಪುನಃ ॥ ೫ ॥

ಪುರಾ ಸೃಷ್ಟಾ ಹ್ಯೋಷಧಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಯಾ ವಿಶಾಂಪತೇ ।
ಭುಜ್ಯಮಾನಾ ಮಯಾ ದೃಷ್ಟಾ ಅಸದ್ಭಿರಧೃತವ್ರತೈಃ ॥ ೬ ॥

ಅಪಾಲಿತಾನಾದೃತಾ ಚ ಭವದ್ಭಿರ್ಲೋಕಪಾಲಕೈಃ ।
ಚೋರೀಭೂತೇಽಥ ಲೋಕೇಽಹಂ ಯಜ್ಞಾರ್ಥೇಽಗ್ರಸಮೋಷಧೀಃ ॥ ೭ ॥

ನೂನಂ ತಾ ವೀರುಧಃ ಕ್ಷೀಣಾ ಮಯಿ ಕಾಲೇನ ಭೂಯಸಾ ।
ತತ್ರ ಯೋಗೇನ ದೃಷ್ಟೇನ ಭವಾನಾದಾತುಮರ್ಹತಿ ॥ ೮ ॥

ವತ್ಸಂ ಕಲ್ಪಯ ಮೇ ವೀರ ಯೇನಾಹಂ ವತ್ಸಲಾ ತವ ।
ಧೋಕ್ಷ್ಯೇ ಕ್ಷೀರಮಯಾನ್ ಕಾಮಾನನುರೂಪಂ ಚ ದೋಹನಮ್ ॥ ೯ ॥

ದೋಗ್ಧಾರಂ ಚ ಮಹಾಬಾಹೋ ಭೂತಾನಾಂ ಭೂತಭಾವನ ।
ಅನ್ನಮೀಪ್ಸಿತಮೂರ್ಜಸ್ವದ್ಭಗವಾನ್ ವಾಂಛತೇ ಯದಿ ॥ ೧೦ ॥

ಸಮಾಂ ಚ ಕುರು ಮಾಂ ರಾಜನ್‌ದೇವವೃಷ್ಟಂ ಯಥಾ ಪಯಃ ।
ಅಪರ್ತಾವಪಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಉಪಾವರ್ತೇತ ಮೇ ವಿಭೋ ॥ ೧೧ ॥

ಇತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಹಿತಂ ವಾಕ್ಯಂ ಭುವ ಆದಾಯ ಭೂಪತಿಃ ।
ವತ್ಸಂ ಕೃತ್ವಾ ಮನುಂ ಪಾಣಾವದುಹತ್ಸಕಲೌಷಧೀಃ ॥ ೧೨ ॥

ತಥಾ ಪರೇ ಚ ಸರ್ವತ್ರ ಸಾರಮಾದದತೇ ಬುಧಾಃ ।
ತತೋಽನ್ಯೇ ಚ ಯಥಾಕಾಮಂ ದುದುಹುಃ ಪೃಥುಭಾವಿತಾಮ್ ॥ ೧೩ ॥

ಋಷಯೋ ದುದುಹುರ್ದೇವೀಮಿಂದ್ರಿಯೇಷ್ವಥ ಸತ್ತಮ ।
ವತ್ಸಂ ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ ಕೃತ್ವಾ ಪಯಶ್ಛಂದೋಮಯಂ ಶುಚಿ ॥ ೧೪ ॥

ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿರುವರು. ಅವು ಉಪಯೋಗಿಯಾಗಿವೆ. ॥ ೩ ॥ ಆ ಪ್ರಾಚೀನ ಋಷಿಗಳು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಚರಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವರು. ॥ ೪ ॥ ಆದರೆ ಅಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು ಅವನ್ನು ಆದರಿಸದೆಯೇ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋಚಿದ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಅವನ ಎಲ್ಲ ಉಪಾಯಗಳು, ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಪದೇ-ಪದೇ ನಿಷ್ಫಲವಾಗುತ್ತಾ ಇರುತ್ತವೆ. ॥ ೫ ॥ ಎಲೈ ರಾಜನೇ! ಹಿಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಯಮ-ನಿಯಮಾದಿ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸದ ದುರಾಚಾರಿಗಳು ತಿನ್ನುತ್ತಾ ಇರುವುದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ॥ ೬ ॥ ಲೋಕಪಾಲನೆಯ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ನಿಮ್ಮಂತಹ ರಾಜರು ನನ್ನನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದನ್ನು, ಆದರಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ಆದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜನರು ಕಳ್ಳರಂತೆ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರಿಂದಲೇ ನಾನು ಮುಂದೆ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಬರಲೆಂದು ಉಳಿದ ಔಷಧಿ-ಬೀಜಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿಬಿಟ್ಟಿರುವೆನು. ॥ ೭ ॥ ಈಗ ಬಹಳ ಕಾಲವು ಕಳೆದುಹೋದುದರಿಂದ ಆ ಧಾನ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲೇ ಜೀರ್ಣವಾಗಿಹೋಗಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ನೀನೀಗ ಹಿಂದಿನ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ॥ ೮ ॥ ಎಲೈ ಲೋಕಪಾಲನಾದ ವೀರನೇ! ಈಗ ನಿನಗೆ ಸಕಲಲೋಕಗಳಿಗೂ ಇಷ್ಟವಾಗಿ ಹಿತಕರವಾಗಿರುವ ಅನ್ನವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ಬಯಕೆಯಿದ್ದರೆ – ನನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕರುವನ್ನು, ಹಾಲುಕರೆಯುವ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು, ಹಾಲುಕರೆಯುವವರನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸು. ಆ ಕರುವಿನ ಮೇಲಿನ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದಾಗಿ ನಾನು ಹಾಲಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ನಿನ್ನ ಎಲ್ಲ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಡುವೆನು. ॥ ೯-೧೦ ॥ ರಾಜನೇ! ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತಿದೆ. ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಹಳ್ಳ-ತಿಟ್ಟುಗಳಿಲ್ಲದೆ ಸಮತಲವಾಗಿಸಬೇಕು. ಆದರಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಸುರಿಸಿದ ಮಳೆಯ ನೀರು ವರ್ಷಾಕಾಲವು ಕಳೆದಹೋದ ಬಳಿಕವು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವುದು. ನನ್ನೊಳಗಿನ ತೇವವು ಒಣಗಿಹೋಗದು. ನೀನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ನಿನಗೆ ತುಂಬಾ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಬಹುದು. ॥ ೧೧ ॥

ಭೂದೇವಿಯು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಿಯವೂ, ಹಿತಕರವೂ ಆದ ಮಾತನ್ನು ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವನ್ನೇ ಕರುವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಗೋರೂಪಿಣಿಯಾಗಿದ್ದ ಭೂದೇವಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಕೈಗಳಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡನು. ॥ ೧೨ ॥ ಹಾಗೆಯೇ ಪೃಥುವಿನಂತೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಸಾರವನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಅವರು ಪೃಥುರಾಜನ ಮೂಲಕ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಭೂಮಿಯಿಂದ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡರು. ॥ ೧೩ ॥ ಋಷಿಗಳು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು ಕರುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಂದ್ರಿಯ (ವಾಣಿ, ಮನಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ) ರೂಪವಾದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವೇದರೂಪವಾದ, ಪವಿತ್ರವಾದ ಕ್ಷೀರವನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡರು. ॥ ೧೪ ॥ ದೇವತೆಗಳು

ಕೃತ್ವಾ ವತ್ಸಂ ಸುರಗಣಾ ಇಂದ್ರಂ ಸೋಮಮದೂದುಹನ್ ।
ಹಿರಣ್ಮಯೇನ ಪಾತ್ರೇಣ ವೀರ್ಯಮೋಜೋ ಬಲಂ ಪಯಃ ॥ ೧೫ ॥

ದೈತೇಯಾ ದಾನವಾ ವತ್ಸಂ ಪ್ರಹ್ಲಾದಮಸುರರ್ಷಭಮ್ ।
ವಿಧಾಯಾದೂದುಹನ್ ಕ್ಷೀರಮಯಃಪಾತ್ರೇ ಸುರಾಸವಮ್ ॥ ೧೬ ॥

ಗಂಧರ್ವಾಪ್ಸರಸೋಽಧುಕ್ಷನ್ಪಾತ್ರೇ ಪದ್ಮಮಯೇ ಪಯಃ ।
ವತ್ಸಂ ವಿಶ್ವಾವಸುಂ ಕೃತ್ವಾ ಗಾಂಧರ್ವಂ ಮಧು ಸೌಭಗಮ್ ॥ ೧೭ ॥

ವತ್ಸೇನ ಪಿತರೋಽರ್ಯಮ್ಣಾ ಕವ್ಯಂ ಕ್ಷೀರಮಧುಕ್ಷತ ।
ಆಮಪಾತ್ರೇ ಮಹಾಭಾಗಾಃ ಶ್ರದ್ಧಯಾ ಶ್ರಾದ್ಧದೇವತಾಃ ॥ ೧೮ ॥

ಪ್ರಕಲ್ಪ್ಯ ವತ್ಸಂ ಕಪಿಲಂ ಸಿದ್ಧಾಃ ಸಂಕಲ್ಪನಾಮಯೀಮ್ ।
ಸಿದ್ಧಿಂ ನಭಸಿ ವಿದ್ಯಾಂ ಚ ಯೇ ಚ ವಿದ್ಯಾಧರಾದಯಃ ॥ ೧೯ ॥

ಅನ್ಯೇ ಚ ಮಾಯಿನೋ ಮಾಯಾ-
ಮಂತರ್ಧಾನಾದ್ಭುತಾತ್ಮನಾಮ್ ।
ಮಯಂ ಪ್ರಕಲ್ಪ್ಯ ವತ್ಸಂ ತೇ
ದುದುಹುರ್ಧಾರಣಾಮಯೀಮ್ ॥ ೨೦ ॥

ಯಕ್ಷರಕ್ಷಾಂಸಿ ಭೂತಾನಿ ಪಿಶಾಚಾಃ ಪಿಶಿತಾಶನಾಃ ।
ಭೂತೇಶವತ್ಸಾ ದುದುಹುಃ ಕಪಾಲೇ ಕ್ಷತಜಾಸವಮ್ ॥ ೨೧ ॥

ತಥಾಹಯೋ ದಂದಶೂಕಾಃ ಸರ್ಪಾ ನಾಗಾಶ್ಚ ತಕ್ಷಕಮ್ ।
ವಿಧಾಯ ವತ್ಸಂ ದುದುಹುರ್ಬಿಲಪಾತ್ರೇ ವಿಷಂ ಪಯಃ ॥ ೨೨ ॥

ಪಶವೋ ಯವಸಂ ಕ್ಷೀರಂ ವತ್ಸಂ ಕೃತ್ವಾ ಚ ಗೋವೃಷಮ್ ।
ಅರಣ್ಯಪಾತ್ರೇ ಚಾಧುಕ್ಷನ್ ಮೃಗೇಂದ್ರೇಣ ಚ ದಂಷ್ಟ್ರಿಣಃ ॥ ೨೩ ॥

ಕ್ರವ್ಯಾದಾಃ ಪ್ರಾಣಿನಃ ಕ್ರವ್ಯಂ ದುದುಹುಃ ಸ್ವೇ ಕಲೇವರೇ ।
ಸುಪರ್ಣವತ್ಸಾ ವಿಹಗಾಶ್ಚರಂ ಚಾಚರಮೇವ ಚ ॥ ೨೪ ॥

ವಟವತ್ಸಾ ವನಸ್ಪತಯಃ ಪೃಥಗ್ರಸಮಯಂ ಪಯಃ ।
ಗಿರಯೋ ಹಿಮವದ್ವತ್ಸಾ ನಾನಾಧಾತೂನ್ಸ್ವಸಾನುಷು ॥ ೨೫ ॥

ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕರುವನ್ನಾಗಿಸಿ ಸುವರ್ಣಮಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೋಮರಸ (ಅಮೃತ), ವೀರ್ಯ (ಮನೋಬಲ), ಓಜ (ಇಂದ್ರಿಯಬಲ) ಮತ್ತು ಶಾರೀರಿಕ ಬಲರೂಪವಾದ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡರು. ॥ ೧೫ ॥ ದೈತ್ಯರು ಮತ್ತು ದಾನವರು ಅಸುರಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ಕರುವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮದಿರಾ ಮತ್ತು ಆಸವ (ಸುರೆ) ಮುಂತಾದ ಮದ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಲನ್ನಾಗಿ ಕರೆದುಕೊಂಡರು. ॥ ೧೬ ॥ ಗಂಧರ್ವರು ಮತ್ತು ಅಪ್ಸರೆಯರು ವಿಶ್ವಾವಸುವನ್ನು ಕರುವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕಮಲರೂಪವಾದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಮಾಧುರ್ಯ ಹಾಗೂ ಸೌಂದರ್ಯರೂಪವಾದ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡರು. ॥ ೧೭ ॥ ಶ್ರಾದ್ಧದ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃದೇವತೆಗಳಾದ ಪಿತೃದೇವತೆಗಳು ಆರ್ಯಮನನ್ನು ಕರುವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಕವ್ಯರೂಪವಾದ ಹಾಲನ್ನು ಹಿಂಡಿಕೊಂಡರು. ॥ ೧೮ ॥ ಅನಂತರ ಸಿದ್ಧರು ಕಪಿಲಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕರುವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆಕಾಶವೆಂಬ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಣಿಮಾದಿ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನೂ ಹಾಗೆಯೇ ವಿದ್ಯಾಧರರು ಆಕಾಶಗಮನವೇ ಮುಂತಾದ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಹಾಲನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ॥ ೧೯ ॥ ಕಿಂಪುರುಷರೇ ಮುಂತಾದ ಇತರ ಮಾಯಾವಿಗಳು ಮಯ ದಾನವನನ್ನು ಕರುವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅಂತರ್ಧಾನ ಹೊಂದುವಿಕೆ, ವಿಚಿತ್ರರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಧಾರಣಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಲನ್ನಾಗಿ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ॥ ೨೦ ॥ ಹೀಗೆಯೇ ಯಕ್ಷ-ರಾಕ್ಷಸ ಹಾಗೂ ಭೂತ-ಪಿಶಾಚಾದಿ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳು ಭೂತನಾಥನಾದ ರುದ್ರನನ್ನು ಕರುವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕಪಾಲ (ತಲೆಬುರುಡೆ)ವೆಂಬ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ರುಧಿರಾಸವರೂಪವಾದ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡರು. ॥ ೨೧ ॥ ಹೆಡೆಯಿಲ್ಲದ ಹಾವುಗಳು, ಹೆಡೆಯುಳ್ಳ ಸರ್ಪಗಳು, ನಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಚೇಳುಗಳು ಮುಂತಾದ ವಿಷಧರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಕ್ಷಕನನ್ನು ಕರುವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಬಾಯಿಯೆಂಬ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷರೂಪವಾದ ಹಾಲನ್ನು ಹಿಂಡಿಕೊಂಡವು. ॥ ೨೨ ॥ ಪಶುಗಳು ಭಗವಾನ್ ರುದ್ರದೇವರ ವಾಹನವಾದ ವೃಷಭನನ್ನು ಕರುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರಣ್ಯವೆಂಬ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲಿನ ರೂಪವಾದ ಹಾಲನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ದೊಡ್ಡ-ದೊಡ್ಡ ಕೋರೆದಾಡೆಗಳುಳ್ಳ ಮಾಂಸಭಕ್ಷಕ ಮೃಗಗಳು ಸಿಂಹವೆಂಬ ಕರುವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಶರೀರವೆಂಬ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಸಿಯ ಮಾಂಸವೆಂಬ ಹಾಲನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಹಾಗೆಯೇ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಗರುಡನನ್ನು ಕರುವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹುಳು-ಹುಪ್ಪಟೆ ಮುಂತಾದ ಚರಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಹಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಿರಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹಾಲಿನರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿಕೊಂಡವು. ॥ ೨೩-೨೪ ॥ ವೃಕ್ಷಗಳು ಆಲದಮರವನ್ನು ಕರುವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ನಾನಾರಸರೂಪವಾದ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡವು. ಪರ್ವತಗಳು ಹಿಮಾಲಯವನ್ನು ಕರುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಶಿಖರಗಳೆಂಬ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡವು. ॥ ೨೫ ॥

ಸರ್ವೇ ಸ್ವಮುಖ್ಯವತ್ಸೇನ
ಸ್ವೇ ಸ್ವೇ ಪಾತ್ರೇ ಪೃಥಕ್ಪಯಃ ।
ಸರ್ವಕಾಮದುಘಾಂ ಪೃಥ್ವೀಂ
ದುದುಹುಃ ಪೃಥುಭಾವಿತಾಮ್ ॥ ೨೬ ॥

ಪೃಥ್ವಿಯಾದರೋ ಬಯಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹ ವಳು. ಈಗ ಅವಳು ಪೃಥುರಾಜನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ವರ್ಗದ ಮುಖ್ಯನಾಯಕನನ್ನು ಕರುವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹಾಲಿನರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿಕೊಂಡರು. ॥ ೨೬ ॥

ಏವಂ ಪೃಥ್ವಾದಯಃ ಪೃಥ್ವೀಮನ್ನಾದಾಃ ಸ್ವನ್ನಮಾತ್ಮನಃ ।
ದೋಹವತ್ಸಾದಿಭೇದೇನ ಕ್ಷೀರಭೇದಂ ಕುರೂದ್ವಹ
॥ ೨೭ ॥

ಕುರುಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದುರನೇ! ಹೀಗೆ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನೇ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳು ನಾನಾಪ್ರಕಾರದ ಕರು ಮತ್ತು ಪಾತ್ರೆ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಅನ್ನರೂಪವಾದ ಹಾಲನ್ನು ಭೂದೇವಿಯಿಂದ ಹಿಂಡಿಕೊಂಡರು. ॥ ೨೭ ॥ ಅದರಿಂದ ಮಹಾರಾಜಾ ಪೃಥುವಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಸರ್ವಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಕರೆಯುವ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಪುತ್ರಿಯಂತೆ ಪ್ರೀತಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ಪುತ್ರಿಯಾಗಿಯೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ॥ ೨೮ ॥ ಮತ್ತೆ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪೃಥುವು ತನ್ನ ಧನುಷ್ಯದ ತುದಿಯಿಂದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ಈ ಇಡೀ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮತಲವಾಗಿಸಿದನು. ॥ ೨೯ ॥ ಆ ವೇನಪುತ್ರನಾದ ಭಗವಾನ್ ಪೃಥುವು ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ತಂದೆಯಂತೆ ಇದ್ದು ಅವರ ಪಾಲನೆ-ಪೋಷಣೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಸಮತಲವಾದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಯಥೋಚಿತವಾದ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನು. ॥ ೩೦ ॥ ಅವರಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳು, ಪುರಗಳು, ಪಟ್ಟಣಗಳು, ದುರ್ಗಗಳು, ಗೊಲ್ಲರ ಊರು-ಕೇರಿಗಳು, ಗೋಶಾಲೆಗಳು, ಶಿಬಿರಗಳು, ಗಣಿಗಳು, ರೈತರ ಹಳ್ಳಿಗಳು, ಪರ್ವತ ತಪ್ಪಲುಗಳ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದನು. ॥ ೩೧ ॥ ಮಹಾರಾಜಾ ಪೃಥುವಿನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಮೊದಲು ಈ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಪುರ-ಗ್ರಾಮಾದಿಗಳ ವಿಭಾಗವಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲತೆಗನುಸಾರ ಅಡೆ-ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. (ಈಗ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸಂತೋಷವಾಗಿ ವಾಸಿಸತೊಡಗಿದರು.) ॥ ೩೨ ॥

ತತೋ ಮಹೀಪತಿಃ ಪ್ರೀತಃ ಸರ್ವಕಾಮದುಘಾಂ ಪೃಥುಃ ।
ದುಹಿತೃತ್ವೇ ಚಕಾರೇಮಾಂ ಪ್ರೇಮ್ಣಾ ದುಹಿತೃವತ್ಸಲಃ
॥ ೨೮ ॥

ಚೂರ್ಣಯನ್ ಸ್ವಧನುಷ್ಕೋಟ್ಯಾ ಗಿರಿಕೂಟಾನಿ ರಾಜರಾಟ್ ।
ಭೂಮಂಡಲಮಿದಂ ವೈನ್ಯಃ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಕ್ರೇ ಸಮಂ ವಿಭುಃ
॥ ೨೯ ॥

ಅಥಾಸ್ಮಿನ್ಭಗವಾನ್ ವೈನ್ಯಃ ಪ್ರಜಾನಾಂ ವೃತ್ತಿದಃ ಪಿತಾ ।
ನಿವಾಸಾನ್ ಕಲ್ಪಯಾಂಚಕ್ರೇ ತತ್ರ ತತ್ರ ಯಥಾರ್ಹತಃ
॥ ೩೦ ॥

ಗ್ರಾಮಾನ್ ಪುರಃ ಪತ್ತನಾನಿ ದುರ್ಗಾಣಿ ವಿವಿಧಾನಿ ಚ ।
ಘೋಷಾನ್ವ್ರಜಾನ್ಸಶಿಬಿರಾನಾಕರಾನ್ಖೇಟಖರ್ವಟಾನ್
॥ ೩೧ ॥

ಪ್ರಾಕ್ಪೃಥೋರಿಹ ನೈವೈಷಾ ಪುರಗ್ರಾಮಾದಿಕಲ್ಪನಾ ।
ಯಥಾಸುಖಂ ವಸಂತಿ ಸ್ಮ ತತ್ರ ತತ್ರಾಕುತೋಭಯಾಃ
॥ ೩೨ ॥

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೮ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ಪೃಥುವಿಜಯೇಽಷ್ಟಾದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೮ ॥

ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನಿಂದ ನೂರು ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಜ್ಞಗಳ ಆಚರಣೆ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಅಥಾದೀಕ್ಷತ ರಾಜಾ ತು ಹಯಮೇಧಶತೇನ ಸಃ ।
ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತೇ ಮನೋಃ ಕ್ಷೇತ್ರೇ ಯತ್ರ ಪ್ರಾಚೀ ಸರಸ್ವತೀ
॥ ೧ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಮನು ಸಾರ್ವಭೌಮನಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸರಸ್ವತೀ ನದಿಯು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುವ, ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತವೆಂಬ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆ ಪೃಥುಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ನೂರು ಅಶ್ವಮೇಧಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡನು. ॥ ೧ ॥

ತದಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಭಗವಾನ್ ಕರ್ಮಾತಿಶಯಮಾತ್ಮನಃ ।
ಶತಕ್ರತುರ್ನ ಮಮೃಷೇ ಪೃಥೋರ್ಯಜ್ಞ ಮಹೋತ್ಸವಮ್
॥ ೨ ॥

ಯತ್ರ ಯಜ್ಞಪತಿಃ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭಗವಾನ್ ಹರಿರೀಶ್ವರಃ ।
ಅನ್ವಭೂಯತ ಸರ್ವಾತ್ಮಾ ಸರ್ವಲೋಕಗುರುಃ ಪ್ರಭುಃ
॥ ೩ ॥

ಅನ್ವಿತೋ ಬ್ರಹ್ಮಶರ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಲೋಕಪಾಲೈಃ ಸಹಾನುಗೈಃ ।
ಉಪಗೀಯಮಾನೋ ಗಂಧರ್ವೈರ್ಮುನಿಭಿಶ್ಚಾಪ್ಸರೋಗಣೈಃ
॥ ೪ ॥

ಸಿದ್ಧಾ ವಿದ್ಯಾಧರಾ ದೈತ್ಯಾ ದಾನವಾ ಗುಹ್ಯಕಾದಯಃ ।
ಸುನಂದನಂದಪ್ರಮುಖಾಃ ಪಾರ್ಷದಪ್ರವರಾ ಹರೇಃ
॥ ೫ ॥

ಕಪಿಲೋ ನಾರದೋ ದತ್ತೋ ಯೋಗೇಶಾಃ ಸನಕಾದಯಃ ।
ತಮನ್ವೀಯುರ್ಭಾಗವತಾ ಯೇ ಚ ತತ್ಸೇವನೋತ್ಸುಕಾಃ
॥ ೬ ॥

ಯತ್ರ ಧರ್ಮದುಘಾ ಭೂಮಿಃ ಸರ್ವಕಾಮದುಘಾ ಸತೀ ।
ದೋಗ್ಧಿ ಸ್ಮಾಭೀಪ್ಸಿತಾನರ್ಥಾನ್ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಭಾರತ
॥ ೭ ॥

ಊಹುಃ ಸರ್ವರಸಾನ್ನದ್ಯಃ ಕ್ಷೀರದಧ್ಯನ್ನಗೋರಸಾನ್ ।
ತರವೋ ಭೂರಿವರ್ಷ್ಮಾಣಃ ಪ್ರಾಸೂಯಂತ ಮಧುಚ್ಯುತಃ
॥ ೮ ॥

ಸಿಂಧವೋ ರತ್ನನಿಕರಾನ್ ಗಿರಯೋಽನ್ನಂ ಚತುರ್ವಿಧಮ್ ।
ಉಪಾಯನಮುಪಾಜಹ್ರುಃ ಸರ್ವೇ ಲೋಕಾಃ ಸಪಾಲಕಾಃ
॥ ೯ ॥

ಇತಿ ಚಾಧೋಕ್ಷಜೇಶಸ್ಯ ಪೃಥೋಸ್ತು ಪರಮೋದಯಮ್ ।
ಅಸೂಯನ್ ಭಗವಾನಿಂದ್ರಃ ಪ್ರತಿಘಾತಮಚೀಕರತ್
॥ ೧೦ ॥

ಚರಮೇಣಾಶ್ವಮೇಧೇನ ಯಜಮಾನೇ ಯಜುಷ್ಪತಿಮ್ ।
ವೈನ್ಯೇ ಯಜ್ಞಪಶುಂ ಸ್ಪರ್ಧನ್ನಪೋವಾಹ ತಿರೋಹಿತಃ
॥ ೧೧ ॥

ತಮತ್ರಿರ್ಭಗವಾನೈಕ್ಷತ್ತ್ವರಮಾಣಂ ವಿಹಾಯಸಾ ।
ಆಮುಕ್ತಮಿವ ಪಾಖಂಡಂ ಯೋಽಧರ್ಮೇಧರ್ಮವಿಭ್ರಮಃ
॥ ೧೨ ॥

ಅತ್ರಿಣಾ ಚೋದಿತೋ ಹಂತುಂ ಪೃಥುಪುತ್ರೋ ಮಹಾರಥಃ ।
ಅನ್ವಧಾವತ ಸಂಕ್ರುದ್ಧಸ್ತಿಷ್ಠ ತಿಷ್ಠೇತಿ ಚಾಬ್ರವೀತ್
॥ ೧೩ ॥

ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಭಗವಾನ್ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಈ ಪೃಥುವಿನ ಕರ್ಮವು ನನ್ನ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು ಎಂದು ಅನಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ರಾಜನ ಯಜ್ಞೋತ್ಸವವನ್ನು ಸಹಿಸ ದಾದನು. ॥ ೨ ॥ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಅಂತ ರಾತ್ಮನೂ, ಸರ್ವಲೋಕಪೂಜ್ಯನೂ, ಜಗದೀಶ್ವರನೂ ಆದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಯಜ್ಞೇಶ್ವರನ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ॥ ೩ ॥ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ರುದ್ರದೇವರು ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಅನುಚರರ ಸಹಿತ ಲೋಕ ಪಾಲಕರೂ ಕೂಡ ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು. ಆಗ ಗಂಧರ್ವರು, ಮುನಿ ಗಳು, ಅಪ್ಸರೆಯರು ಪ್ರಭುವಿನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೪ ॥ ಸಿದ್ಧರು, ವಿದ್ಯಾಧರರು, ದೈತ್ಯರು, ದಾನವರು, ಯಕ್ಷರು, ಸುನಂದ-ನಂದ ಮೊದಲಾದ ಭಗವಂತನ ಪಾರ್ಷದರು ಮತ್ತು ಸದಾ ಭಗವಂತನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ಸುಕರಾದ ಕಪಿಲರು, ನಾರದರು, ದತ್ತಾತ್ರೇಯರು, ಸನಕಾದಿ ಯೋಗೀಶ್ವರರು ಪ್ರಭುವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿಬಂದಿದ್ದರು. ॥ ೫-೬ ॥

ಎಲೈ ಭರತಕುಲಮಣಿಯೇ! ಆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಸಾಮಗ್ರಿ ಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಂತ ಭೂಮಿಯು ಕಾಮಧೇನುರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ಯಜಮಾನನ ಎಲ್ಲ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿತ್ತು. ॥ ೭ ॥ ನದಿಗಳು ಹಾಲು-ಮೊಸರು-ತುಪ್ಪಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಗೋರಸ ಗಳನ್ನು, ಇಕ್ಷು-ದ್ರಾಕ್ಷಾದಿ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ರಸಗಳನ್ನು ಹರಿಯಿಸು ತ್ತಿದ್ದುವು. ಮಹಾವೃಕ್ಷಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಜೇನು ತುಪ್ಪವನ್ನು, ಜೇನಿನಂತಹ ಸವಿಯುಳ್ಳ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸು ತ್ತಿದ್ದವು. ॥ ೮ ॥ ಸಮುದ್ರಗಳು ರತ್ನರಾಶಿಗಳನ್ನೂ, ಪರ್ವತಗಳು ಭಕ್ಷ್ಯ, ಭೋಜ್ಯ-ಚೋಷ್ಯ-ಲೇಹ್ಯಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಧದ ಅನ್ನ ಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಲೋಕಪಾಲರಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳು ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೃಥುವಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.॥೯॥

ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನಾದರೋ ಏಕಮಾತ್ರ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ತನ್ನ ಪ್ರಭುವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಆ ಯಜ್ಞಾನು ಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಅವನ ಬಹಳ ಉತ್ಕರ್ಷವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದು ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಹನೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನವ ನ್ನೊಡ್ಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ॥ ೧೦ ॥ ಮಹಾರಾಜಾ ಪೃಥುವು ಕೊನೆಯ ಯಜ್ಞದ ಮೂಲಕ ಭಗವಾನ್ ಯಜ್ಞಪತಿಯ ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಇಂದ್ರನು ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಆತನ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದನು. ॥ ೧೧ ॥ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆ ಗಾಗಿ ಪಾಷಂಡವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದನು. ಅದು ಅಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂತಹುದು. ಅದನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದರೆ ಪಾಪೀ ಮನುಷ್ಯನೂ ಕೂಡ ಧರ್ಮಾತ್ಮನಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾನೆ. ಈ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಅತ್ರಿಮಹರ್ಷಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದನು. ಅವರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಮಹಾರಾಜಾ ಪೃಥುವಿನ ಮಹಾರಥಿ ಪುತ್ರನು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಅವನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಕೋಪದಿಂದ 'ಎಲವೋ! ನಿಲ್ಲು, ನಿಲ್ಲು!' ಎಂದು ಕೂಗಿದನು. ॥ ೧೨-೧೩ ॥

ತಂ ತಾದೃಶಾಕೃತಿಂ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಮೇನೇ ಧರ್ಮಂ ಶರೀರಿಣಮ್ ।
ಜಟಿಲಂ ಭಸ್ಮನಾಚ್ಛನ್ನಂ ತಸ್ಮೈ ಬಾಣಂ ನ ಮುಂಚತಿ
॥ ೧೪ ॥

ವಧಾನ್ನಿವೃತ್ತಂ ತಂ ಭೂಯೋ ಹಂತವೇಽತ್ರಿರಚೋದಯತ್ ।
ಜಹಿ ಯಜ್ಞಹನಂ ತಾತ ಮಹೇಂದ್ರಂ ವಿಬುಧಾಧಮಮ್
॥ ೧೫ ॥

ಏವಂ ವೈನ್ಯಸುತಃ ಪ್ರೋಕ್ತಸ್ತ್ವರಮಾಣಂ ವಿಹಾಯಸಾ ।
ಅನ್ವದ್ರವದಭಿಕ್ರುದ್ಧೋ ರಾವಣಂ ಗೃಧ್ರರಾಡಿವ
॥ ೧೬ ॥

ಸೋಽಶ್ವಂ ರೂಪಂ ಚ ತದ್ಧಿತ್ವಾ ತಸ್ಮಾ ಅಂತರ್ಹಿತಃ ಸ್ವರಾಟ್ ।
ವೀರಃ ಸ್ವಪಶುಮಾದಾಯ ಪಿತುರ್ಯಜ್ಞಮುಪೇಯಿವಾನ್
॥ ೧೭ ॥

ತತ್ತಸ್ಯ ಚಾದ್ಭುತಂ ಕರ್ಮ ವಿಚಕ್ಷ್ಯ ಪರಮರ್ಷಯಃ ।
ನಾಮಧೇಯಂ ದದುಸ್ತಸ್ಮೈ ವಿಜಿತಾಶ್ವ ಇತಿ ಪ್ರಭೋ
॥ ೧೮ ॥

ಉಪಸೃಜ್ಯ ತಮಸ್ತೀವ್ರಂ ಜಹಾರಾಶ್ವಂ ಪುನರ್ಹರಿಃ ।
ಚಷಾಲಯೂಪತಶ್ಛನ್ನೋ ಹಿರಣ್ಮರಶನಂ ವಿಭುಃ
॥ ೧೯ ॥

ಅತ್ರಿಃ ಸಂದರ್ಶಯಾಮಾಸ ತ್ವರಮಾಣಂ ವಿಹಾಯಸಾ ।
ಕಪಾಲಖಟ್ವಾಂಗಧರಂ ವೀರೋ ನೈನಮಬಾಧತ
॥ ೨೦ ॥

ಅತ್ರಿಣಾ ಚೋದಿತಸ್ತಸ್ಮೈ ಸಂದಧೇ ವಿಶಿಖಂ ರುಷಾ ।
ಸೋಽಶ್ವಂ ರೂಪಂ ಚ ತದ್ಧಿತ್ವಾ ತಸ್ಥಾವಂತರ್ಹಿತಃ ಸ್ವರಾಟ್
॥ ೨೧ ॥

ವೀರಶ್ಚಾಶ್ವಮುಪಾದಾಯ ಪಿತೃಯಜ್ಞಮಥಾವ್ರಜತ್ ।
ತದವದ್ಯಂ ಹರೇ ರೂಪಂ ಜಗೃಹುರ್ಜ್ಞಾನದುರ್ಬಲಾಃ
॥ ೨೨ ॥

ಯಾನಿ ರೂಪಾಣಿ ಜಗೃಹೇ ಇಂದ್ರೋ ಹಯಜಿಹೀರ್ಷಯಾ ।
ತಾನಿ ಪಾಪಸ್ಯ ಖಂಡಾನಿ ಲಿಂಗಂ ಖಂಡಮಿಹೋಚ್ಯತೇ
॥ ೨೩ ॥

ಏವಮಿಂದ್ರೇ ಹರತ್ಯಶ್ವಂ ವೈನ್ಯಯಜ್ಞಜಿಘಾಂಸಯಾ ।
ತದ್ಗೃಹೀತವಿಸೃಷ್ಟೇಷು ಪಾಖಂಡೇಷು ಮತಿರ್ನೃಣಾಮ್
॥ ೨೪ ॥

ಆಗ ಇಂದ್ರನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಟಾಜೂಟವಿತ್ತು. ಮೈಗೆ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಬಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಪೃಥು ಪುತ್ರನು ಆತನನ್ನು ಧರ್ಮಮೂರ್ತಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವನ ಮೇಲೆ ಬಾಣವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೪ ॥ ಅವನು ಇಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡದೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಅತ್ರಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು 'ವತ್ಸ! ಈತನು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕೆಡಿಸಲು ಬಂದ ದೇವತಾಧಮನಾದ ಇಂದ್ರನು. ಇವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸು' ಎಂದು ಆಣತಿ ನೀಡಿದರು. ॥ ೧೫ ॥ ಅತ್ರಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೀಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದಾಗ ಪೃಥುಕುಮಾರನಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಧವು ಉಕ್ಕೇರಿ ಬಂತು. ಅವನು ರಾವಣನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿಹೋದ ಜಟಾಯುವಿನಂತೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿದನು. ॥ ೧೬ ॥ ಇದನ್ನು ನೋಡಿದ ಇಂದ್ರನು ಹೆದರಿ ತನ್ನ ಆ ಪಾಷಂಡವೇಷವನ್ನೂ, ಯಜ್ಞದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಕಣ್ಮರೆಯಾದನು. ವೀರನಾದ ಪೃಥುಪುತ್ರನು ತನ್ನ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಂದೆಯ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಗೆ ಮರಳಿದನು. ॥ ೧೭ ॥ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ವಿದುರನೇ ! ಅವನ ಆ ಅದ್ಭುತ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕಂಡು ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಆತನಿಗೆ 'ವಿಜಿತಾಶ್ವ' ಎಂಬ ಬಿರುದಾಂಕಿತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ॥ ೧೮ ॥

ಯಜ್ಞದ ಅಶ್ವವನ್ನು ಚಷಾಲ ಮತ್ತು ಯೂಪಸ್ತಂಭಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು. ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ಇಂದ್ರನು ಅಲ್ಲಿ ಘೋರವಾದ ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಆ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಅದರ ಚಿನ್ನದ ಸರಪಣಿಯೊಡನೆ ಕದ್ದುಕೊಂಡು ಹೋದನು. ॥ ೧೯ ॥ ಅತ್ರಿಮುನಿಗಳು ಪುನಃ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಇಂದ್ರನನ್ನು ರಾಜಕುಮಾರನಿಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಇಂದ್ರನು ಕಪಾಲವನ್ನು, ಖಟ್ವಾಂಗವನ್ನು ಧರಿಸಿ ತಪಸ್ವಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಪೃಥುಪುತ್ರನು ಅವನ ದಾರಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ॥ ೨೦ ॥ ಆಗ ಅತ್ರಿಮಹರ್ಷಿಯು ಮತ್ತೆ ಅವನಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹತುಂಬಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲು ಪೃಥುಪುತ್ರನು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಇಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಬಾಣವನ್ನು ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ದೇವರಾಜನು ತನ್ನ ಛದ್ಮವೇಷವನ್ನೂ, ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಅಂತರ್ಧಾನನಾದನು. ॥ ೨೧ ॥ ವೀರನಾದ ವಿಜಿತಾಶ್ವನು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತಂದೆಯ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಇಂದ್ರನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದ ಆ ನಿಂದನೀಯವಾದ ವೇಷವನ್ನು ಮಂದಮತಿಗಳಾದ ಜನರು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ॥ ೨೨ ॥ ಇಂದ್ರನು ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಧರಿಸಿದ ರೂಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪಾಪದ ಖಂಡಗಳಾದುದರಿಂದ 'ಪಾಖಂಡ' ಎನಿಸಿದುವು. ಇಲ್ಲಿ 'ಖಂಡ 'ವೆಂದರೆ ಚಿಹ್ನೆಯ ವಾಚಕವಾಗಿದೆ. ॥ ೨೩ ॥ ಹೀಗೆ ಪೃಥುವಿನ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ, ಯಜ್ಞಪಶುವನ್ನು ಕದಿಯುವಾಗ ಇಂದ್ರನು ಹಲವು ಬಾರಿ ಧರಿಸಿ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದ ದಿಗಂಬರತ್ವ, ಕೆಂಪುವಸ್ತ್ರಗಳ ಧಾರಣೆ, ಕಾಪಾಲಿಕ ಮುಂತಾದ ಪಾಖಂಡಪೂರ್ಣ ಆಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರ ಬುದ್ಧಿಯು ಮೋಹಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ನಾಸ್ತಿಕಮತಗಳು ನೋಡಲು ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದು, ದೊಡ್ಡ-ದೊಡ್ಡ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಪಕ್ಷವನ್ನು

ಧರ್ಮ ಇತ್ಯುಪಧರ್ಮೇಷು ನಗ್ನರಕ್ತಪಟಾದಿಷು ।
ಪ್ರಾಯೇಣ ಸಜ್ಜತೇ ಭ್ರಾಂತ್ಯಾ ಪೇಶಲೇಷು ಚ ವಾಗ್ಮಿಷು
॥ ೨೫ ॥

ತದಭಿಜ್ಞಾಯ ಭಗವಾನ್ ಪೃಥುಃ ಪೃಥುಪರಾಕ್ರಮಃ ।
ಇಂದ್ರಾಯ ಕುಪಿತೋ ಬಾಣಮಾದತ್ತೋದ್ಯತಕಾರ್ಮುಕಃ
॥ ೨೬ ॥

ತಮೃತ್ವಿಜಃ ಶಕ್ರವಧಾಭಿಸಂಧಿತಂ
ವಿಚಕ್ಷ್ಯ ದುಷ್ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯಮಸಹ್ಯರಂಹಸಮ್ ।
ನಿವಾರಯಾಮಾಸುರಹೋ ಮಹಾಮತೇ
ನ ಯುಜ್ಯತೇಽತ್ರಾನ್ಯವಧಃ ಪ್ರಚೋದಿತಾತ್ ॥ ೨೭ ॥

ವಯಂ ಮರುತ್ವಂತಮಿಹಾರ್ಥನಾಶನಂ
ಹ್ವಯಾಮಹೇ ತ್ವಚ್ಛ್ರವಸಾ ಹತತ್ವಿಷಮ್ ।
ಅಯಾತಯಾಮೋಪಹವೈರನಂತರಂ
ಪ್ರಸಹ್ಯ ರಾಜನ್ ಜುಹವಾಮ ತೇಽಹಿತಮ್ ॥ ೨೮ ॥

ಇತ್ಯಾಮಂತ್ರ್ಯ ಕ್ರತುಪತಿಂ ವಿದುರಾಸ್ಯರ್ತ್ವಿಜೋ ರುಷಾ ।
ಸ್ರುಗ್ಘಸ್ತಾಂಜುಹ್ವತೋಽಭ್ಯೇತ್ಯ ಸ್ವಯಂಭೂಃ ಪ್ರತ್ಯಷೇಧತ
॥ ೨೯ ॥

ನ ವಧ್ಯೋ ಭವತಾಮಿಂದ್ರೋ ಯದ್ಯಜ್ಞೋ ಭಗವತ್ತನುಃ ।
ಯಂ ಜಿಘಾಂಸಥ ಯಜ್ಞೇನ ಯಸ್ಯೇಷ್ಟಾಸ್ತನವಃ ಸುರಾಃ
॥ ೩೦ ॥

ತದಿದಂ ಪಶ್ಯತ ಮಹದ್ಧರ್ಮವ್ಯತಿಕರಂ ದ್ವಿಜಾಃ ।
ಇಂದ್ರೇಣಾನುಷ್ಠಿತಂ ರಾಜ್ಞಃ ಕರ್ಮೈತದ್ವಿಜಿಘಾಂಸತಾ
॥ ೩೧ ॥

ಪೃಥುಕೀರ್ತೇಃ ಪೃಥೋರ್ಭೂಯಾತ್ತರ್ಹ್ಯೇಕೋನಶತಕ್ರತುಃ ।
ಅಲಂ ತೇ ಕ್ರತುಭಿಃ ಸ್ವಿಷ್ಟೈರ್ಯದ್ಭವಾನ್ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮವಿತ್
॥ ೩೨ ॥

ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇವು ಧರ್ಮಗಳೇ ಅಲ್ಲ. ಧರ್ಮವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಪಾಮರ ಜನರು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೪-೨೫ ॥

ಇಂದ್ರನ ಆ ಕುಕೃತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಪರಮ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಆತನ ಮೇಲೆ ತುಂಬಾ ಕ್ರೋಧವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಆತನು ತನ್ನ ಬಿಲ್ಲನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಾಣವನ್ನು ಹೂಡಿದನು. ॥ ೨೬ ॥ ಆಗ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಕೆರಳಿದ್ದ ಆತನನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಸಹಿಸಲಸದಳವಾದ ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳ ಪೃಥುವು ಇಂದ್ರನನ್ನು ವಧಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಋತ್ವಿಜರು ಆತನನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಾ ಮಹಾರಾಜಾ! ನೀನು ಮಹಾಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯು. ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಹಿತವಾದ ಯಜ್ಞಪಶುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರನ್ನೂ ವಧಿಸಬಾರದು. ॥ ೨೭ ॥ ಈ ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಇಂದ್ರನು ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಅಸೂಯೆಗೊಂಡು ಈಗಾಗಲೇ ತೇಜೋಹೀನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಾವು ಅಮೋಘವಾದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಆತನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಆವಾಹನೆ ಮಾಡಿ ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿಬಿಡುವೆವು ಎಂದು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದರು. ॥ ೨೮ ॥

ವಿದುರನೇ! ಯಜಮಾನನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಅವನ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಯಾಜಕರು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರು. ಅವರು ಸ್ರುವೆಯಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಇನ್ನೇನು ಹಾಕಬೇಕು ಎನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅವರನ್ನು ತಡೆದರು. ॥ ೨೯ ॥ ಅವರು ಹೇಳಿದರು ಎಲೈ ಯಾಜಕರೇ! ನೀವು ಇಂದ್ರನನ್ನು ವಧಿಸುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ. ಇವನು ಯಜ್ಞಸಂಜ್ಞಕ ಇಂದ್ರನಾದರೋ ಭಗವಂತನ ಮೂರ್ತಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನೀವು ಆರಾಧಿಸುವ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಶರೀರದಂತೆ ಇದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹವನನ್ನು ನೀವು ಯಜ್ಞದಮೂಲಕವೇ ಕೊಲ್ಲಲು ಬಯಸುತ್ತೀರಲ್ಲ! ॥ ೩೦ ॥ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನ ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲು ಇಂದ್ರನು ಹರಡಿರುವ ಪಾಖಂಡವು ಧರ್ಮದ ನಾಶ ಮಾಡುವಂತಹುದು. ಈ ಮಾತಿನ ಕಡೆಗೆ ಗಮನಕೊಡಿರಿ. ಈಗ ಅವನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿರೋಧಮಾಡಬೇಡಿ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಇನ್ನೂ ಪಾಖಂಡಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡುವನು. ॥ ೩೧ ॥ ಈ ಪೃಥುವಿಗೂ – ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪೈಪೋಟಿಯೇ ಬೇಡ. ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನ ಕೀರ್ತಿಯು ಈಗಾಗಲೇ ತುಂಬಾ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿದೆ. ಈತನಿಗೆ ನೂರನೆಯ ಯಜ್ಞದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪೃಥುರಾಜನ ತೊಂಭತ್ತೊಂಭತ್ತು ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲೇ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿ. ಅನಂತರ ರಾಜರ್ಷಿ ಪೃಥುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು – ರಾಜೇಂದ್ರನೇ! ನೀನಾದರೋ ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಈ ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ॥ ೩೨ ॥

ನೈವಾತ್ಮನೇ ಮಹೇಂದ್ರಾಯ ರೋಷಮಾಹರ್ತುಮರ್ಹಸಿ ।
ಉಭಾವಪಿ ಹಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಉತ್ತಮಶ್ಲೋಕವಿಗ್ರಹೌ
॥ ೩೩ ॥

ಮಾಸ್ಮಿನ್ಮಹಾರಾಜ ಕೃಥಾಃ ಸ್ಮ ಚಿಂತಾಂ
ನಿಶಾಮಯಾಸ್ಮದ್ವಚ ಆದೃತಾತ್ಮಾ ।
ಯದ್ಧ್ಯಾಯತೋ ದೈವಹತಂ ನು ಕರ್ತುಂ
ಮನೋಽತಿರುಷ್ಟಂ ವಿಶತೇ ತಮೋಽಂಧಮ್ ॥ ೩೪ ॥

ಕ್ರತುರ್ವಿರಮತಾಮೇಷ ದೇವೇಷು ದುರವಗ್ರಹಃ ।
ಧರ್ಮವ್ಯತಿಕರೋ ಯತ್ರ ಪಾಖಂಡೈರಿಂದ್ರನಿರ್ಮಿತೈಃ
॥ ೩೫ ॥

ಏಭಿರಿಂದ್ರೋಪಸಂಸೃಷ್ಟೈಃ ಪಾಖಂಡೈರ್ಹಾರಿಭಿರ್ಜನಮ್ ।
ಹ್ರಿಯಮಾಣಂ ವಿಚಕ್ಷ್ವೈನಂ ಯಸ್ತೇ ಯಜ್ಞಧ್ರುಗಶ್ವಮುಟ್
॥ ೩೬ ॥

ಭವಾನ್ಪರಿತ್ರಾತುಮಿಹಾವತೀರ್ಣೋ
ಧರ್ಮಂ ಜನಾನಾಂ ಸಮಯಾನುರೂಪಮ್ ।
ವೇನಾಪಚಾರಾದವಲುಪ್ತಮದ್ಯ
ತದ್ದೇಹತೋ ವಿಷ್ಣು ಕಲಾಸಿ ವೈನ್ಯ ॥ ೩೭ ॥

ಸ ತ್ವಂ ವಿಮೃಶ್ಯಾಸ್ಯ ಭವಂ ಪ್ರಜಾಪತೇ
ಸಂಕಲ್ಪನಂ ವಿಶ್ವಸೃಜಾಂ ಪಿಪೀಪೃಹಿ ।
ಐಂದ್ರೀಂ ಚ ಮಾಯಾಮುಪಧರ್ಮಮಾತರಂ
ಪ್ರಚಂಡ ಪಾಖಂಡ ಪಥಂ ಪ್ರಭೋ ಜಹಿ ॥ ೩೮ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತ್ಥಂ ಸ ಲೋಕಗುರುಣಾ ಸಮಾದಿಷ್ಟೋ ವಿಶಾಂಪತಿಃ ।
ತಥಾ ಚ ಕೃತ್ವಾ ವಾತ್ಸಲ್ಯಂ ಮಘೋನಾಪಿ ಚ ಸಂದಧೇ
॥ ೩೯ ॥

ಕೃತಾವಭೃಥಸ್ನಾನಾಯ ಪೃಥವೇ ಭೂರಿಕರ್ಮಣೇ ।
ವರಾಂದದುಸ್ತೇ ವರದಾ ಯೇ ತದ್ಬರ್ಹಿಷಿ ತರ್ಪಿತಾಃ
॥ ೪೦ ॥

ವಿಪ್ರಾಃ ಸತ್ಯಾಶಿಷಸ್ತುಷ್ಟಾಃ ಶ್ರದ್ಧಯಾ ಲಬ್ಧ ದಕ್ಷಿಣಾಃ ।
ಆಶಿಷೋ ಯುಯುಜುಃ ಕ್ಷತ್ತರಾದಿರಾಜಾಯ ಸತ್ಕೃತಾಃ
॥ ೪೧ ॥

ತ್ವಯಾಽಽಹೂತಾ ಮಹಾಬಾಹೋ ಸರ್ವ ಏವ ಸಮಾಗತಾಃ ।
ಪೂಜಿತಾ ದಾನಮಾನಾಭ್ಯಾಂ ಪಿತೃ ದೇವರ್ಷಿಮಾನವಾಃ
॥ ೪೨ ॥

ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ನೀನು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನು ಇಬ್ಬರೂ ಪವಿತ್ರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಶರೀರವಾಗಿದ್ದೀರಿ,. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನದೇ ಸ್ವರೂಪಭೂತನಾದ ಇಂದ್ರನ ಕುರಿತು ನೀನು ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ॥ ೩೩ ॥ ನಿನ್ನ ಈ ಯಜ್ಞವು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಸಮಾಪ್ತವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನೀನು ಚಿಂತಿಸಬೇಡ. ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸು. ದೈವವು ತಪ್ಪಿಸಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಚಾರಮಾಡುವವನ ಮನಸ್ಸು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೋಧಗೊಂಡು ಭಯಂಕರ ಮೋಹದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಳ್ಳುವನು. ॥ ೩೪ ॥ ರಾಜನೇ! ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸು. ಇದರ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಂದ್ರನು ನಡೆಸಿದ ಪಾಖಂಡಗಳಿಂದ ಧರ್ಮದ ನಾಶವಾಗುತ್ತಾ ಇದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ದುರಾಗ್ರಹವಿರುತ್ತದೆ. ॥ ೩೫ ॥ ಇಂದ್ರನು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ನಿನ್ನ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮನೋಹರ ಪಾಖಂಡಗಳ ಕಡೆಗೆ ಜನರ ಮನಸ್ಸು ಸೆಳೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ ನೋಡು. ॥ ೩೬ ॥ ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಂಶನೇ ಆಗಿರುವೆ. ವೇನನ ದುರಾಚರಣೆಯಿಂದ ಧರ್ಮವು ಲೋಪವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಸಮಯೋಚಿತವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನೀನು ಆವನ ಶರೀರದಿಂದ ಅವತರಿಸಿರುವೆ. ॥ ೩೭ ॥ ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನಾದ ಪೃಥುವೇ! ಈ ನಿನ್ನ ಅವತಾರದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಭೃಗುವೇ ಮುಂತಾದ ವಿಶ್ವರಚಿತವಾದ ಮುನೀಶ್ವರರ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸು. ಈ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಪಾಷಂಡಮಾರ್ಗವೆಂಬ ಇಂದ್ರನ ಮಾಯೆಯು ಅಧರ್ಮದ ಜನನಿಯಾಗಿದೆ. ನೀನು ಆದನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿಬಿಡು. ॥ ೩೮ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಲೋಕಗುರುವಾದ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೀಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡಿದ ಬಳಿಕ ಪ್ರಬಲ ಪರಾಕ್ರಮಿ ಮಹಾರಾಜ ಪೃಥುವು ಯಜ್ಞದ ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನೊಂದಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಂಧಿಮಾಡಿ ಕೊಂಡನು. ॥ ೩೯ ॥ ಇದಾದನಂತರ ರಾಜನು ಯಜ್ಞಾಂತ ಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ನಿವೃತ್ತನಾದಾಗ ಆವನ ಯಜ್ಞದಿಂದ ತೃಪ್ತರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅವನಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವಾದ ವರಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು. ॥ ೪೦ ॥ ಆದಿರಾಜನಾದ ಪೃಥುವು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಆತನ ಸತ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ಅಮೋಘವಾದ ಆಶೀರ್ವಾದಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ॥ ೪೧ ॥ ಹಾಗೂ ಹೇಳಿದರು – "ಓ ಮಹಾಬಾಹುವೇ! ನಿನ್ನ ಆಹ್ವಾನದಂತೆ ಆಗಮಿಸಿದ್ದ ಪಿತೃಗಳು, ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲರೂ ದಾನ-ಮಾನಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸತ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು" ಎಂದು ಆತನನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿದರು. ॥ ೪೨ ॥

ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೯ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ ಪೃಥುವಿಜಯೇ ಏಕೋನವಿಂಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೯ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪೃಥು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಆವಿರ್ಭವಿಸಿ ಆತನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದುದು

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಭಗವಾನಪಿ ವೈಕುಂಠಃ ಸಾಕಂ ಮಘವತಾ ವಿಭುಃ ।
ಯಜ್ಞೈರ್ಯಜ್ಞಪತಿಸ್ತುಷ್ಟೋ ಯಜ್ಞಭುಕ್ತಮಭಾಷತ ॥ ೧ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಾನುವಾಚ

ಏಷ ತೇಽಕಾರಷೀದ್ಭಂಗಂ ಹಯಮೇಧಶತಸ್ಯ ಹ ।
ಕ್ಷಮಾಪಯತ ಆತ್ಮಾನಮಮುಷ್ಯ ಕ್ಷಂತುಮರ್ಹಸಿ ॥ ೨ ॥

ಸುಧಿಯಃ ಸಾಧವೋ ಲೋಕೇ ನರದೇವ ನರೋತ್ತಮಾಃ ।
ನಾಭಿದ್ರುಹ್ಯಂತಿ ಭೂತೇಭ್ಯೋ ಯರ್ಹಿ ನಾತ್ಮಾ ಕಲೇವರಮ್ ॥ ೩ ॥

ಪುರುಷಾ ಯದಿ ಮುಹ್ಯಂತಿ ತ್ವಾದೃಶಾ ದೇವಮಾಯಯಾ ।
ಶ್ರಮ ಏವ ಪರಂ ಜಾತೋ ದೀರ್ಘಯಾ ವೃದ್ಧಸೇವಯಾ ॥ ೪ ॥

ಅತಃ ಕಾಯಮಿಮಂ ವಿದ್ವಾನವಿದ್ಯಾಕಾಮಕರ್ಮಭಿಃ ।
ಆರಬ್ಧ ಇತಿ ನೈವಾಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಬುದ್ಧೋಽನುಷಜ್ಜತೇ ॥ ೫ ॥

ಅಸಂಸಕ್ತಃ ಶರೀರೇಽಸ್ಮಿನ್ನಮುನೋತ್ಪಾದಿತೇ ಗೃಹೇ ।
ಅಪತ್ಯೇ ದ್ರವಿಣೇ ವಾಪಿ ಕಃ ಕುರ್ಯಾನ್ಮಮತಾಂ ಬುಧಃ ॥ ೬ ॥

ಏಕಃ ಶುದ್ಧಃ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿರ್ನಿರ್ಗುಣೋಽಸೌ ಗುಣಾಶ್ರಯಃ ।
ಸರ್ವಗೋಽನಾವೃತಃ ಸಾಕ್ಷೀ ನಿರಾತ್ಮಾಽಽತ್ಮಾಽಽತ್ಮನಃ ಪರಃ ॥ ೭ ॥

ಯ ಏವಂ ಸಂತಮಾತ್ಮಾನಮಾತ್ಮಸ್ಥಂ ವೇದ ಪೂರುಷಃ ।
ನಾಜ್ಯತೇ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥೋಽಪಿ ತದ್ಗುಣೈಃ ಸ ಮಯಿ ಸ್ಥಿತಃ ॥ ೮ ॥

ಯಃ ಸ್ವಧರ್ಮೇಣ ಮಾಂ ನಿತ್ಯಂ ನಿರಾಶೀಃ ಶ್ರದ್ಧಯಾನ್ವಿತಃ ।
ಭಜತೇ ಶನಕೈಸ್ತಸ್ಯ ಮನೋ ರಾಜನ್ಪ್ರಸೀದತಿ ॥ ೯ ॥

ಪರಿತ್ಯಕ್ತಗುಣಃ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನೋ ವಿಶದಾಶಯಃ ।
ಶಾಂತಿಂ ಮೇ ಸಮವಸ್ಥಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಕೈವಲ್ಯಮಶ್ನುತೇ ॥ ೧೦ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಯಜ್ಞಪತಿಯೂ, ಯಜ್ಞಭೋಕ್ತೃವೂ ಆದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನ ಯಜ್ಞಗಳಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ದಯಮಾಡಿಸಿ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದನು. ॥ ೧ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದನು – ಎಲೈ ರಾಜೇಂದ್ರನೇ! ನೂರು ಅಶ್ವಮೇಧಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಈ ಇಂದ್ರನು ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಕ್ಷಮೆಯಾಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ನೀನು ಈತನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು. ॥ ೨ ॥ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ, ಸಾಧುಗಳೂ ಆದ ನರಶ್ರೇಷ್ಠರು ಯಾವ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ದ್ರೋಹವನ್ನೆಸಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಈ ಶರೀರವು ಆತ್ಮನಲ್ಲ' ಎಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ॥ ೩ ॥ ನಿನ್ನಂತಹ ನರಶ್ರೇಷ್ಠರು ನನ್ನ ಮಾಯೆಗೆ ಮರುಳಾಗಬಾರದು. ಹಾಗೆ ಮರುಳಾದರೆ ಬಹುದಿನಗಳವರೆಗೂ ಮಾಡಿದ ಜ್ಞಾನೀಜನರ ಸೇವೆಯು ಕೇವಲ ಶ್ರಮವೆಂದೇ ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೪ ॥ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡವನು ಈ ಶರೀರವನ್ನು – ಅವಿದ್ಯೆ, ವಾಸನೆ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಬೊಂಬೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತನು ಇದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೫ ॥ ಹೀಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಅನಾಸಕ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ವಿವೇಕಿಯು ಈ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಮನೆ, ಮಡದಿ, ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಹಣ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಮಮತೆಯಿಂದ ಇರಬಲ್ಲನು? ॥ ೬ ॥

ಈ ಆತ್ಮನು ಶರೀರದಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದವನು. ಏಕೆಂದರೆ, ಈತನು ಕೇವಲನೂ, ಶುದ್ಧನೂ, ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನೂ, ತ್ರಿಗುಣರಹಿತನಾಗಿ ತ್ರಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನನೂ, ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಕನೂ, ಆವರಣಶೂನ್ಯನೂ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷಿಯೂ ಹಾಗೂ ಬೇರೊಂದು ಆತ್ಮವಿಲ್ಲದವನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ॥ ೭ ॥ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನು ಹೀಗೆ ಶರೀರವಲ್ಲ; ಶರೀರದಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದವನು – ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುವ ಜ್ಞಾನೀ ಮನುಷ್ಯನು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೂ ಅದರ ಗುಣಗಳಿಂದ ಲಿಪ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ, ಅವನ ಸ್ಥಿತಿ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ನನ್ನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ॥ ೮ ॥ ಎಲೈ ರಾಜೇಂದ್ರನೇ! ಯಾವ ರೀತಿಯ ಕಾಮನೆಯನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ತನ್ನ ವರ್ಣಾಶ್ರಮದ ಧರ್ಮಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವವನ ಚಿತ್ತವು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಶುದ್ಧವಾಗಿಬಿಡುವುದು. ॥ ೯ ॥ ಚಿತ್ತವು ಶುದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ವಿಷಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅವನಿಗೆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಅವನು ನನ್ನ ಸಮತಾರೂಪವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಇದೇ ಪರಮಶಾಂತಿಯು, ಬ್ರಹ್ಮವು ಅಥವಾ ಕೈವಲ್ಯವೆನಿಸುವುದು. ॥ ೧೦ ॥

ಉದಾಸೀನಮಿವಾಧ್ಯಕ್ಷಂ ದ್ರವ್ಯಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾತ್ಮನಾಮ್ ।
ಕೂಟಸ್ಥಮಿಮಮಾತ್ಮಾನಂ ಯೋ ವೇದಾಪ್ನೋತಿ ಶೋಭನಮ್ ॥ ೧೧ ॥

ಭಿನ್ನಸ್ಯ ಲಿಂಗಸ್ಯ ಗುಣಪ್ರವಾಹೋ
ದ್ರವ್ಯಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಚೇತನಾತ್ಮನಃ ।
ದೃಷ್ಟಾಸು ಸಂಪತ್ಸು ವಿಪತ್ಸು ಸೂರಯೋ
ನ ವಿಕ್ರಿಯಂತೇ ಮಯಿ ಬದ್ಧಸೌಹೃದಾಃ ॥ ೧೨ ॥

ಸಮಃ ಸಮಾನೋತ್ತಮಮಧ್ಯಮಾಧಮಃ
ಸುಖೇ ಚ ದುಃಖೇ ಚ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಾಶಯಃ ।
ಮಯೋಪಕ್ಲೃಪ್ತಾಖಿಲಲೋಕಸಂಯುತೋ
ವಿಧತ್ಸ್ವ ವೀರಾಖಿಲಲೋಕರಕ್ಷಣಮ್ ॥ ೧೩ ॥

ಶ್ರೇಯಃ ಪ್ರಜಾಪಾಲನಮೇವ ರಾಜ್ಞೋ
ಯತ್ಸಾಂಪರಾಯೇ ಸುಕೃತಾತ್ ಷಷ್ಠಮಂಶಮ್ ।
ಹರ್ತಾನ್ಯಥಾ ಹೃತಪುಣ್ಯಃ ಪ್ರಜಾನಾ-
ಮರಕ್ಷಿತಾ ಕರಹಾರೋಽಘಮತ್ತಿ ॥ ೧೪ ॥

ಏವಂ ದ್ವಿಜಾಗ್ರ್ಯಾನುಮತಾನುವೃತ್ತ-
ಧರ್ಮಪ್ರಧಾನೋಽನ್ಯತಮೋಽವಿತಾಸ್ಯಾಃ ।
ಹ್ರಸ್ವೇನ ಕಾಲೇನ ಗೃಹೋಪಯಾತಾನ್
ದ್ರಷ್ಟಾಸಿ ಸಿದ್ಧಾನನುರಕ್ತಲೋಕಃ ॥ ೧೫ ॥

ವರಂ ಚ ಮತ್ ಕಂಚನ ಮಾನವೇಂದ್ರ
ವೃಣೀಷ್ವ ತೇಽಹಂ ಗುಣಶೀಲಯಂತ್ರಿತಃ ।
ನಾಹಂ ಮಖೈರ್ವೈ ಸುಲಭಸ್ತಪೋಭಿ-
ರ್ಯೋಗೇನ ವಾ ಯತ್ಸಮಚಿತ್ತವರ್ತೀ ॥ ೧೬ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸ ಇತ್ಥಂ ಲೋಕಗುರುಣಾ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನೇನ ವಿಶ್ವಜಿತ್ ।
ಅನುಶಾಸಿತ ಆದೇಶಂ ಶಿರಸಾ ಜಗೃಹೇ ಹರೇಃ ॥ ೧೭ ॥

ಸ್ಪೃಶಂತಂ ಪಾದಯೋಃ ಪ್ರೇಮ್ಣಾ ವ್ರೀಡಿತಂ ಸ್ವೇನ ಕರ್ಮಣಾ ।
ಶತಕ್ರತುಂ ಪರಿಷ್ವಜ್ಯ ವಿದ್ವೇಷಂ ವಿಸಸರ್ಜ ಹ ॥ ೧೮ ॥

ಈ ಶರೀರ, ಜ್ಞಾನ, ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಕೂಟಸ್ಥ ಆತ್ಮನು ಇವುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಮನುಷ್ಯನು ಪರಮ ಮಂಗಳಮಯ ಮೋಕ್ಷ ಪದವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ॥ ೧೧ ॥

ರಾಜನೇ ! ಗುಣಪ್ರವಾಹರೂಪವಾದ ಆವಾಗಮನವಾದರೋ ಪಂಚಭೂತಗಳು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಚಿದಾಭಾಸ – ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಸಮಷ್ಟಿರೂಪವಾದ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಲಿಂಗಶರೀರಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಲ್ಲದೆ, ಇದರ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನಲ್ಲೇ ದೃಢವಾದ ಅನುರಾಗವುಳ್ಳ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಸಂಪತ್ತು-ವಿಪತ್ತುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೂ ಎಂದಿಗೂ ಹರ್ಷ-ಶೋಕ ಮುಂತಾದ ವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೧೨ ॥ ಆದುದರಿಂದ ಎಲೈ ವೀರವರನೇ ! ನೀನು ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ, ಅಧಮರೆಂಬ ಎಲ್ಲ ಪುರುಷರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನಭಾವವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮನಸ್ಸು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು, ನಾನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮಂತ್ರಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಪರಿವಾರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರು. ॥ ೧೩ ॥ ಪ್ರಜೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲೇ ರಾಜನಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವುಂಟಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಆತನಿಗೆ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸದೆ ಅವರಿಂದ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ರಾಜನ ಇಡೀ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳುವರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಪ್ರಜೆಗಳ ಪಾಪಕ್ಕೂ ಭಾಗಿಯಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೧೪ ॥ ಇದನ್ನರಿತು ನೀನು ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಮ್ಮತಿಪಡೆದು, ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಅನಾಸಕ್ತನಾಗಿ ಈ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸನಕಾದಿ ಸಿದ್ಧರು ನಿನ್ನ ಮನೆಗೇ ಬಂದು ದರ್ಶನ ಕೊಡುವರು. ॥ ೧೫ ॥ ರಾಜೇಂದ್ರನೇ ! ನಾನು ನಿನ್ನ ಗುಣ-ಶೀಲಗಳಿಗೆ ವಶನಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ವರವನ್ನು ಬೇಡಿಕೋ. ನಾನು ಯಜ್ಞಗಳಿಂದಾಗಲೀ, ತಪಸ್ಸಿನಿಂದಾಗಲೀ, ಯೋಗದಿಂದಾಗಲೀ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುವವನಲ್ಲ. ಯಾರಲ್ಲಿ ಸಮಭಾವವಿರುವುದೋ ಅಂತಹವರ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವವನು. ॥ ೧೬ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ ! ಸರ್ವಲೋಕಗುರುವಾದ ವಿಶ್ವಕ್ಸೇನನು ಹೀಗೆ ಆದೇಶನೀಡಲು ಸರ್ವಲೋಕ ವಿಜಯಿಯಾದ ಆ ರಾಜೇಂದ್ರನು ಅದನ್ನು ಶಿರಸಾ ವಹಿಸಿದನು. ॥ ೧೭ ॥ ಆಗ ದೇವರಾಜ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ದುಷ್ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತಾನೇ ನಾಚಿಕೆಪಟ್ಟು ಪೃಥುವಿನ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಬೀಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಜನು ಆತನನ್ನು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮನೋಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ದೂರಮಾಡಿದನು. ॥ ೧೮ ॥

ಭಗವಾನಥ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾ ಪೃಥುನೋಪಹೃತಾರ್ಹಣಃ ।
ಸಮುಜ್ಜಿಹಾನಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಗೃಹೀತಚರಣಾಂಬುಜಃ
॥ ೧೯ ॥

ಪ್ರಸ್ಥಾನಾಭಿಮುಖೋಽಪ್ಯೇನಮನುಗ್ರಹವಿಲಂಬಿತಃ ।
ಪಶ್ಯನ್ಪದ್ಮಪಲಾಶಾಕ್ಷೋ ನ ಪ್ರತಸ್ಥೇ ಸುಹೃತ್ಸತಾಮ್
॥ ೨೦ ॥

ಸ ಆದಿರಾಜೋ ರಚಿತಾಂಜಲಿರ್ಹರಿಂ
ವಿಲೋಕಿತುಂ ನಾಶಕದಶ್ರುಲೋಚನಃ ।
ನ ಕಿಂಚನೋವಾಚ ಸ ಬಾಷ್ಪವಿಕ್ಲವೋ
ಹೃದೋಪಗುಹ್ಯಾಮುಮಧಾದವಸ್ಥಿತಃ ॥ ೨೧ ॥

ಅಥಾವಮೃಜ್ಯಾಶ್ರುಕಲಾ ವಿಲೋಕಯನ್
ಅತೃಪ್ತದೃಗ್ಗೋಚರಮಾಹ ಪೂರುಷಮ್ ।
ಪದಾ ಸ್ಪೃಶಂತಂ ಕ್ಷಿತಿಮಂಸ ಉನ್ನತೇ
ವಿನ್ಯಸ್ತಹಸ್ತಾಗ್ರಮುರಂಗವಿದ್ವಿಷಃ ॥ ೨೨ ॥

ಪೃಥುರುವಾಚ

ವರಾನ್ ವಿಭೋ ತ್ವದ್ವರದೇಶ್ವರಾದ್ ಬುಧಃ
ಕಥಂ ವೃಣೀತೇ ಗುಣವಿಕ್ರಿಯಾತ್ಮನಾಮ್ ।
ಯೇ ನಾರಕಾಣಾಮಪಿ ಸಂತಿ ದೇಹಿನಾಂ
ತಾನೀಶ ಕೈವಲ್ಯಪತೇ ವೃಣೇ ನ ಚ ॥ ೨೩ ॥

ನ ಕಾಮಯೇ ನಾಥ ತದಪ್ಯಹಂ ಕ್ವಚಿನ್
ನ ಯತ್ರ ಯುಷ್ಮಚ್ಚರಣಾಂಬುಜಾಸವಃ ।
ಮಹತ್ತಮಾಂತರ್ಹೃದಯಾನ್ಮುಖಚ್ಯುತೋ
ವಿಧತ್ಸ್ವ ಕರ್ಣಾಯುತಮೇಷ ಮೇ ವರಃ ॥ ೨೪ ॥

ಸ ಉತ್ತಮಶ್ಲೋಕ ಮಹನ್ಮುಖಚ್ಯುತೋ
ಭವತ್ಪದಾಂಭೋಜಸುಧಾಕಣಾನಿಲಃ ।
ಸ್ಮೃತಿಂ ಪುನರ್ವಿಸ್ಮೃತತತ್ತ್ವವರ್ತ್ಮನಾಂ
ಕುಯೋಗಿನಾಂ ನೋ ವಿತರತ್ಯಲಂ ವರೈಃ ॥ ೨೫ ॥

ಯಶಃ ಶಿವಂ ಸುಶ್ರವ ಆರ್ಯಸಂಗಮೇ
ಯದೃಚ್ಛಯಾ ಚೋಪಶೃಣೋತಿ ತೇ ಸಕೃತ್ ।
ಕಥಂ ಗುಣಜ್ಞೋ ವಿರಮೇದ್ವಿನಾ ಪಶುಂ
ಶ್ರೀರ್ಯತ್ಪ್ರವವ್ರೇ ಗುಣಸಂಗ್ರಹೇಚ್ಛಯಾ ॥ ೨೬ ॥

ಮತ್ತೆ ಪೃಥು ಮಹಾರಾಜನು ವಿಶ್ವಾತ್ಮನಾದ ಭಕ್ತವತ್ಸಲ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಅಡಿಗಡಿಗೆ ಉಕ್ಕಿಬರುತ್ತಿದ್ದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆತನ ಅಡಿದಾವರೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. ॥ ೧೯ ॥ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪೃಥುವಿನ ಕುರಿತು ಇದ್ದ ವಾತ್ಸಲ್ಯಭಾವವು ಅವನನ್ನು ತಡೆಯಿತು. ಅವನು ತನ್ನ ಕಮಲದಂತಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ರಾಜನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ॥ ೨೦ ॥ ಆದಿರಾಜನಾದ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನೂ ಕೂಡ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಬನಿಯು ತುಂಬಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಭಗವಂತನನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ ಸಮರ್ಥನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗಂಟಲು ಗದ್ಗದವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಏನನ್ನೂ ಆಡುವುದಕ್ಕೂ ಸಮರ್ಥನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆತನನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಗೆಯೇ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೨೧ ॥ ಪ್ರಭುವು ತನ್ನ ಚರಣಕಮಲಗಳಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುತ್ತಾ ನಿಂತಿದ್ದು, ಅವನ ಕೈತುದಿಯನ್ನು ಉನ್ನತವಾದ ಗರುಡನ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಮಹಾರಾಜಾ ಪೃಥುವು ಕಂಬನಿಯನ್ನು ಒರೆಸಿಕೊಂಡು ಅತೃಪ್ತನಯನಗಳಿಂದ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಾ ಹೀಗೆ ವಿನಂತಿಸಿಕೊಂಡನು. ॥ ೨೨ ॥

ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಹೇಳಿದನು – ಓ ಕೈವಲ್ಯಪತಿಯಾದ ಪ್ರಭುವೇ ! ವರವನ್ನು ಕೊಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ವರವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನು ನೀನು. ದೇಹಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಭೋಗಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವೇಕಿಗಳು ನಿನ್ನಿಂದ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಬೇಡಿಯಾರು ? ಅವುಗಳಾದರೋ ನರಕಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೂ ದೊರೆಯುವುವು. ಆದರೆ ನಾನು ಅವುಗಳನ್ನು ಬೇಡುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨೩ ॥ ಮಹಾಪುರುಷರ ಹೃದಯದಿಂದ ಅವರ ಬಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ಹರಿದುಬರುವ ನಿನ್ನ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳ ಮಕರಂದವು ಇಲ್ಲದಿರುವ, ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ ಸುಖವು ಸಿಗದಿರುವ ಆ ಮೋಕ್ಷಪದವನ್ನು ನಾನು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನೀನು ನನಗೆ ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಕೊಡು. ಅದರಿಂದ ನಾನು ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯಲೀಲಾಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲೇ ಇರುವೆನು. ಇಷ್ಟೇ ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಾಗಿದೆ. ॥ ೨೪ ॥ ಪುಣ್ಯಕೀರ್ತಿಯಾದ ಪ್ರಭುವೇ ! ನಿಮ್ಮ ಅಡಿದಾವರೆಗಳ ರಸಾಮೃತದ ಕಣಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುತರುತ್ತಾ ಮಹಾತ್ಮರ ಮುಖಾರವಿಂದಗಳಿಂದ ಯಾವ ಗಾಳಿಯು ಹೊರಹೊಮ್ಮುವುದೋ ಆದಕ್ಕೆ – ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮರೆತಿರುವ ನಮ್ಮಂತಹ ಕುಯೋಗಿಗಳಿಗೂ ಪುನಃ ತತ್ತ್ವದ ಅರಿವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಅದ್ಭುತವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಕಥಾಮೃತ ಶ್ರವಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಾವ ವರವೂ ಬೇಡ. ॥ ೨೫ ॥ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ! ಸತ್ಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಮಂಗಳಮಯವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ತೃಪ್ತಿಯಾಯಿತು ಎನ್ನುವವನು ಪಶುವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನು ? ಗುಣಗ್ರಾಹಿಗಳಾದ ಧನ್ಯಜೀವಿಗಳು ಅದನ್ನು ಸದಾ ಕೇಳುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಜಗನ್ಮಾತೆಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೂ ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯಕಥೆಗಳನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಶ್ರವಣಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತಿರುವಳು. ॥ ೨೬ ॥

ಅಥಾಭಜೇ ತ್ವಾಖಿಲಪೂರುಷೋತ್ತಮಂ
ಗುಣಾಲಯಂ ಪದ್ಮಕರೇವ ಲಾಲಸಃ ।
ಅಪ್ಯಾವಯೋರೇಕಪತಿಸ್ಪೃಧೋಃ ಕಲಿ-
ರ್ನ ಸ್ಯಾತ್ಕೃತತ್ವಚ್ಚರಣೈಕತಾನಯೋಃ ॥ ೨೭ ॥

ಜಗಜ್ಜನನ್ಯಾಂ ಜಗದೀಶ ವೈಶಸಂ
ಸ್ಯಾದೇವ ಯತ್ಕರ್ಮಣಿ ನಃ ಸಮೀಹಿತಮ್ ।
ಕರೋಷಿ ಫಲ್ಗ್ವಪ್ಯುರು ದೀನವತ್ಸಲಃ
ಸ್ವ ಏವ ಧಿಷ್ಣ್ಯೇಽಭಿರತಸ್ಯ ಕಿಂ ತಯಾ ॥ ೨೮ ॥

ಭಜಂತ್ಯಥತ್ವಾಮತ ಏವ ಸಾಧವೋ
ವ್ಯುದಸ್ತಮಾಯಾಗುಣವಿಭ್ರಮೋದಯಮ್ ।
ಭವತ್ಪದಾನುಸ್ಮರಣಾದೃತೇ ಸತಾಂ
ನಿಮಿತ್ತಮನ್ಯದ್ಭಗವನ್ನ ವಿದ್ಮಹೇ ॥ ೨೯ ॥

ಮನ್ಯೇ ಗಿರಂ ತೇ ಜಗತಾಂ ವಿಮೋಹಿನೀಂ
ವರಂ ವೃಣೀಷ್ವೇತಿ ಭಜಂತಮಾತ್ಥ ಯತ್ ।
ವಾಚಾ ನು ತಂತ್ಯಾ ಯದಿ ತೇ ಜನೋಽಸಿತಃ
ಕಥಂ ಪುನಃ ಕರ್ಮ ಕರೋತಿ ಮೋಹಿತಃ ॥ ೩೦ ॥

ತ್ವನ್ಮಾಯಯಾದ್ಧಾ ಜನ ಈಶ ಖಂಡಿತೋ
ಯದನ್ಯದಾಶಾಸ್ತ ಋತಾತ್ಮನೋಽಬುಧಃ ।
ಯಥಾ ಚರೇದ್ಬಾಲಹಿತಂ ಪಿತಾ ಸ್ವಯಂ
ತಥಾ ತ್ವಮೇವಾರ್ಹಸಿ ನಃ ಸಮೀಹಿತುಮ್ ॥ ೩೧ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತ್ಯಾದಿರಾಜೇನ ನುತಃ ಸ ವಿಶ್ವದೃಕ್
ತಮಾಹ ರಾಜನ್ಮಯಿ ಭಕ್ತಿರಸ್ತು ತೇ ।
ದಿಷ್ಟ್ಯೇದೃಶೀ ಧೀರ್ಮಯಿ ತೇ ಕೃತಾ ಯಯಾ
ಮಾಯಾಂ ಮದೀಯಾಂ ತರತಿ ಸ್ಮ ದುಸ್ತ್ಯಜಾಮ್ ॥ ೩೨ ॥

ತತ್ತ್ವಂ ಕುರು ಮಯಾದಿಷ್ಟಮಪ್ರಮತ್ತಃ ಪ್ರಜಾಪತೇ ।
ಮದಾದೇಶಕರೋ ಲೋಕಃ ಸರ್ವತ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಶೋಭನಮ್
॥ ೩೩ ॥

ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಂತೆ ನಾನೂ ಕೂಡ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೂ, ಕಲ್ಯಾಣಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನೂ ಆಗಿರುವ ನಿನ್ನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ನಿನ್ನ ಅಡಿದಾವರೆಗಳಲ್ಲೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಏಕಾಗ್ರಗೊಳಿಸಿ ನಿನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಸೇವೆಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಜಗನ್ಮಾತೆ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಗೂ ನನಗೂ ಈ ನಿನ್ನ ಸೇವೆಯೆಂಬ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಹವುಂಟಾಗಬಾರದು ಅಷ್ಟೇ.॥ ೨೭ ॥ ಓ ಜಗತ್ಪತಿಯೇ! ಆದರೆ ಆ ಜಗನ್ಮಾತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕುರಿತು ವಿರೋಧವು ಉಂಟಾಗುವ ಸಂಭವವು ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ಸೇವಾ ಕೈಂಕರ್ಯಕ್ಕೆ ಆಸೆಪಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ನೀನು ದೀನವತ್ಸಲನು. ದೀನರಾದ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸೇವೆಯನ್ನು ಬಲುದೊಡ್ಡದೆಂದು ಭಾವಿಸುವವನು. ಆದುದರಿಂದ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ನೀನು ನನ್ನ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ವಹಿಸುವೆಯೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸ್ವಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿನಗೆ ಆಕೆಯಿಂದಾದರೂ ಆಗಬೇಕಾದುದೇನು ? ॥ ೨೮ ॥ ಹೀಗೆ ನೀನು ದೀನವತ್ಸಲನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಮಾಯಾಗುಣವಿಲಾಸವನ್ನು ಮೀರಿದ, ಮಾಯಾತೀತನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸಾಧುಗಳು ನಿರಂತರವೂ ಧ್ಯಾನಿಸುವರು. ಸತ್ಪುರುಷರಿಗೆ ನಿನ್ನ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳ ಸೇವೆಯ ಹೊರತು ಬೇರಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ನಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ. ॥ ೨೯ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನೇ! ಹೀಗೆ ನಿನ್ನ ಭಜನೆಯೇ ಅನನ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು ತಿಳಿದ ಭಕ್ತನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ನೀನು 'ಯಾವುದಾದರೂ ವರವನ್ನು ಕೇಳಿಕೋ' ಎಂದು ಮೋಹಕವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡಿದೆಯಲ್ಲ! ಇದು ಲೋಕವನ್ನು ಮರಳುಮಾಡುವ ಮಾತಲ್ಲವೇ ? ನಿನ್ನ ವಾಣಿಯೇ ಆದ ವೈದಿಕಕರ್ಮಕಾಂಡವೂ ಕೂಡ ಇಂತಹ ಪಾಶಗಳಿಂದ ಜನರನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿದೆ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜನರು ಮೋಹವಶರಾಗಿ ಸಕಾಮಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಏಕೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ?॥ ೩೦ ॥ ಪ್ರಭೋ! ನಿನ್ನಮಾಯೆಯಿಂದಲೇ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸ್ವರೂಪನಾದ ನಿನ್ನಿಂದ ವಿಮುಖನಾಗಿ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಶನಾಗಿ ಬೇರೆ ಪತ್ನೀ, ಪುತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ತನ್ನ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸದೇ ಇದ್ದರೂ ತಂದೆಯು ತಾನೇ ಅವರ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ, ನೀನೂ ಸಹ ನಾವು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸದೇ ಇದ್ದರೂ ನಮಗೆ ಯಾವುದು ಹಿತಕರವೋ ಅದನ್ನೇ ಮಾಡು ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ॥ ೩೧ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಆದಿರಾಜನಾದ ಪೃಥುವು ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸಿದಾಗ ಸರ್ವಸಾಕ್ಷಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದನು – ರಾಜನೇ! ನಿನಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಉಂಟಾಗಲಿ. ನಿನ್ನ ಚಿತ್ತವು ಹೀಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿರುವುದು ಅದೃಷ್ಟವಿಶೇಷವೇ. ಹೀಗಾದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಸಹಜವಾಗಿ ತೊರೆಯಲು ಅತಿಕಷ್ಟವಾದ ನನ್ನ ಆ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದುವನು. ಈಗ ನೀನು ಜಾಗರೂಕನಾಗಿ ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಇರು. ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನೇ! ನನ್ನ ಆಣತಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಮಂಗಳವೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೩೨–೩೩ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತಿ ವೈನ್ಯಸ್ಯ ರಾಜರ್ಷೇಃ ಪ್ರತಿನಂದ್ಯಾರ್ಥವದ್ವಚಃ ।
ಪೂಜಿತೋಽನುಗೃಹಿತ್ವೈನಂ ಗಂತುಂ ಚಕ್ರೇಽಚ್ಯುತೋ ಮತಿಮ್ ॥ ೩೪ ॥

ದೇವರ್ಷಿಪಿತೃಗಂಧರ್ವಸಿದ್ಧಚಾರಣಪನ್ನಗಾಃ ।
ಕಿನ್ನರಾಪ್ಸರಸೋ ಮರ್ತ್ಯಾಃ ಖಗಾ ಭೂತಾನ್ಯನೇಕಶಃ ॥ ೩೫ ॥

ಯಜ್ಞೇಶ್ವರಧಿಯಾ ರಾಜ್ಞಾ ವಾಗ್ವಿತ್ತಾಂಜಲಿಭಕ್ತಿತಃ ।
ಸಭಾಜಿತಾ ಯಯುಃ ಸರ್ವೇ ವೈಕುಂಠಾನುಗತಾಸ್ತತಃ ॥ ೩೬ ॥

ಭಗವಾನಪಿ ರಾಜರ್ಷೇಃ ಸೋಪಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಚಾಚ್ಯುತಃ ।
ಹರನ್ನಿವ ಮನೋಽಮುಷ್ಯ ಸ್ವಧಾಮ ಪ್ರತ್ಯಪದ್ಯತ ॥ ೩೭ ॥

ಅದೃಷ್ಟಾಯ ನಮಸ್ಕೃತ್ಯ ನೃಪಃ ಸಂದರ್ಶಿತಾತ್ಮನೇ ।
ಅವ್ಯಕ್ತಾಯ ಚ ದೇವಾನಾಂ ದೇವಾಯ ಸ್ವಪುರಂ ಯಯೌ ॥ ೩೮ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ ! ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನು ಪೃಥುವಿನ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ವಚನಗಳನ್ನು ಆದರಿಸಿದನು. ಮತ್ತೆ ಪೃಥುವು ಅವನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದನು. ಪ್ರಭುವು ಆತನನ್ನು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡ ಲನುವಾದನು. ॥ ೩೪ ॥ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳು, ಋಷಿಗಳು, ಪಿತೃಗಳು, ಗಂಧರ್ವರು, ಸಿದ್ಧರು, ಚಾರಣರು, ನಾಗರು, ಕಿನ್ನರರು, ಅಪ್ಸರೆಯರು, ಮನುಷ್ಯರು ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಹಾಗೂ ಭಗವಂತನ ಪಾರ್ಷದರಿಗೂ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಭಗವದ್ಬುದ್ಧಿ ಯಿಂದ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾತು, ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಧನದ ಮೂಲಕ ಕೈಜೋಡಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿದನು. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ॥ ೩೫-೩೬ ॥ ಭಗವಂತನಾದ ಅಚ್ಯುತನೂ ಪೃಥುರಾಜನ ಮತ್ತು ಪುರೋಹಿತರ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಧಾಮಕ್ಕೆ ಬಿಜಯಂಗೈದನು. ॥ ೩೭ ॥ ಅನಂತರ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೋರಿ ಅಂತರ್ಧಾನವಾದ ಅವ್ಯಕ್ತಸ್ವರೂಪೀ ದೇವಾಧಿದೇವ ಭಗವಂತನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ ಪೃಥುರಾಜನೂ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ತೆರಳಿದನು. ॥ ೩೮ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೨೦ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ಪೃಥುಚರಿತೇ ವಿಂಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೨೦ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಮೌಕ್ತಿಕೈಃ ಕುಸುಮಸ್ರಗ್ಭಿರ್ದುಕೂಲೈಃ ಸ್ವರ್ಣತೋರಣೈಃ ।
ಮಹಾಸುರಭಿಭಿರ್ಧೂಪೈರ್ಮಂಡಿತಂ ತತ್ರ ತತ್ರ ವೈ ॥ ೧ ॥

ಚಂದನಾಗುರುತೋಯಾರ್ದ್ರರಥ್ಯಾಚತ್ವರಮಾರ್ಗವತ್ ।
ಪುಷ್ಪಾಕ್ಷತಫಲೈಸ್ತೋಕ್ಮೈರ್ಲಾಜೈರರ್ಚಿರ್ಭಿರರ್ಚಿತಮ್ ॥ ೨ ॥

ಸವೃಂದೈಃ ಕದಲೀಸ್ತಂಭೈಃ ಪೂಗಪೋತೈಃ ಪರಿಷ್ಕೃತಮ್ ।
ತರುಪಲ್ಲವಮಾಲಾಭಿಃ ಸರ್ವತಃ ಸಮಲಂಕೃತಮ್ ॥ ೩ ॥

ಪ್ರಜಾಸ್ತಂ ದೀಪಬಲಿಭಿಃ ಸಂಭೃತಾಶೇಷಮಂಗಲೈಃ ।
ಅಭೀಯುರ್ಮೃಷ್ಟಕನ್ಯಾಶ್ಚ ಮೃಷ್ಟಕುಂಡಲಮಂಡಿತಾಃ ॥ ೪ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಆ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನ ರಾಜಧಾನಿಯು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮುತ್ತಿನ ಸರಗಳಿಂದಲೂ, ಹೂಮಾಲೆಗಳಿಂದಲೂ, ರೇಶ್ಮೆಬಟ್ಟೆ ಗಳಿಂದಲೂ, ಚಿನ್ನದ ತೋರಣಗಳಿಂದಲೂ, ಸುವಾಸಿತ ಘಮ-ಘಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಧೂಪಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ॥ ೧ ॥ ರಾಜ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಚೌಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಬೀದಿ-ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಂದನ-ಅಗರುಮಿಶ್ರಿತ ನೀರನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಿ ಹೂವು, ಅಕ್ಷತೆ, ಹಣ್ಣು, ಎಳೆಗರಿಕೆ, ಅರಳು, ದೀಪಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಮಂಗಳ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಿಂಗರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ॥ ೨ ॥ ಆ ರಾಜನಗರಿ ಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದ ಹಣ್ಣು-ಹೂವುಗಳ ಗೊಂಚಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಾಳೆಯ ಕಂಬಗಳಿಂದಲೂ, ಅಡಿಕೆಯ ಮರಗಳಿಂದಲೂ ಅತಿ ಮನೋಹರವಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಾವಿನಮರದ ಚಿಗುರೆ ಲೆಗಳ ತೋರಣಗಳಿಂದ ವಿಭೂಷಿತವಾಗಿತ್ತು. ॥ ೩ ॥ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಆ ನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ದೀಪಗಳನ್ನೂ, ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನೂ, ಅನೇಕ ಮಂಗಳ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಮತ್ತು ಮನೋಹರವಾದ ಕುಂಡಲಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಚೆಲುವೆಯರಾದ ಕನ್ಯೆಯರೂ ಆತನನ್ನು ಇದಿರ್ಗೊಂಡು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ॥ ೪ ॥

ಶಂಖದುಂದುಭಿಘೋಷೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಘೋಷೇಣ ಚರ್ತ್ವಿಜಾಮ್ ।
ವಿವೇಶ ಭವನಂ ವೀರಃ ಸ್ತೂಯಮಾನೋ ಗತಸ್ಮಯಃ
॥ ೫ ॥

ಪೂಜಿತಃ ಪೂಜಯಾಮಾಸ ತತ್ರ ತತ್ರ ಮಹಾಯಶಾಃ ।
ಪೌರಾಂಜಾನಪದಾಂಸ್ತಾನ್‌ಸ್ತಾನ್ ಪ್ರೀತಃ ಪ್ರಿಯವರಪ್ರದಃ
॥ ೬ ॥

ಸ ಏವಮಾದೀನ್ಯನವದ್ಯಚೇಷ್ಟಿತಃ
ಕರ್ಮಾಣಿ ಭೂಯಾಂಸಿ ಮಹಾನ್ಮಹತ್ತಮಃ ।
ಕುರ್ವನ್ ಶಶಾಸಾವನಿಮಂಡಲಂ ಯಶಃ
ಸ್ಫೀತಂ ನಿಧಾಯಾರುರುಹೇ ಪರಂ ಪದಮ್ ॥ ೭ ॥

ಸೂತ ಉವಾಚ

ತದಾದಿರಾಜಸ್ಯ ಯಶೋ ವಿಜೃಂಭಿತಂ
ಗುಣೈರಶೇಷೈರ್ಗುಣವತ್ಸಭಾಜಿತಮ್ ।
ಕ್ಷತ್ತಾ ಮಹಾಭಾಗವತಃ ಸದಸ್ಪತೇ
ಕೌಷಾರವಿಂ ಪ್ರಾಹ ಗೃಣಂತಮರ್ಚಯನ್ ॥ ೮ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಸೋಽಭಿಷಿಕ್ತಃ ಪೃಥುರ್ವಿಪ್ರೈ-
ರ್ಲಬ್ಧಾ ಶೇಷಸುರಾರ್ಹಣಃ ।
ಬಿಭ್ರತ್ಸ ವೈಷ್ಣವಂ ತೇಜೋ
ಬಾಹ್ವೋರ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ದುದೋಹ ಗಾಮ್ ॥ ೯ ॥

ಕೋ ನ್ವಸ್ಯ ಕೀರ್ತಿಂ ನ ಶೃಣೋತ್ಯಭಿಜ್ಞೋ
ಯದ್ವಿಕ್ರಮೋಚ್ಛಿಷ್ಟಮಶೇಷಭೂಪಾಃ ।
ಲೋಕಾಃ ಸಪಾಲಾ ಉಪಜೀವಂತಿ ಕಾಮ-
ಮದ್ಯಾಪಿ ತನ್ಮೇ ವದ ಕರ್ಮ ಶುದ್ಧಮ್ ॥ ೧೦ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಗಂಗಾಯಮುನಯೋರ್ನದ್ಯೋರಂತರಾಕ್ಷೇತ್ರಮಾವಸನ್ ।
ಆರಬ್ಧಾನೇವ ಬುಭುಜೇ ಭೋಗಾನ್ ಪುಣ್ಯಜಿಹಾಸಯಾ
॥ ೧೧ ॥

ಸರ್ವತ್ರಾಸ್ಖಲಿತಾದೇಶಃ ಸಪ್ತದ್ವೀಪೈಕದಂಡಧೃಕ್ ।
ಅನ್ಯತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕುಲಾದನ್ಯತ್ರಾಚ್ಯುತಗೋತ್ರತಃ
॥ ೧೨ ॥

ಏಕದಾಽಽಸೀನ್ಮಹಾಸತ್ರದೀಕ್ಷಾ ತತ್ರ ದಿವೌಕಸಾಮ್ ।
ಸಮಾಜೋ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷೀಣಾಂ ಚ ರಾಜರ್ಷೀಣಾಂ ಚ ಸತ್ತಮ
॥ ೧೩ ॥

ಆಗ ಶಂಖ, ದುಂದುಭಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳು ಮೊಳಗ ತೊಡಗಿದವು. ಋತ್ವಿಜರು ವೇದಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸತೊಡಗಿದರು. ವಂದಿ-ಮಾಗಧರು ಸ್ತೋತ್ರಗಾನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇವೆಲ್ಲ ವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಹಂಕಾರ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ॥ ೫ ॥ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪುರವಾಸಿಗಳೂ, ದೇಶವಾಸಿಗಳೂ, ಆತನನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿದರು. ಮಹಾಯಶಸ್ವಿ ಯಾದ ಮಹಾರಾಜನೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಅವರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ವರಗಳನ್ನಿತ್ತು, ಅವರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತಾ ತನ್ನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ॥ ೬ ॥ ಆ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಶ್ರೇಷ್ಠತಮನಾದ ಮಹಾಪುರುಷನಾಗಿ ಸರ್ವರಿಗೂ ಪೂಜನೀಯ ನಾಗಿದ್ದನು. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಉದಾರವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಳಿದನು. ತನ್ನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹರಡಿದವನಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಪರಮಪದವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡನು. ॥ ೭ ॥

ಸೂತಪುರಾಣಿಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಮುನಿವರ ಶೌನಕರೇ! ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರ ಬಾಯಿಂದ ನಾನಾ ಗುಣಸಂಪನ್ನನಾಗಿ, ಗುಣಶಾಲಿಗಳಿಂದ ಹೊಗಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡ ಆದಿರಾಜ ಪೃಥುವಿನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕೇಳಿ ಪರಮಭಾಗವತೋತ್ತಮ ನಾದ ವಿದುರನು ಅವರನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತಾ ಕೇಳಿದನು. ॥ ೮ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರೇ! ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಿದ್ದು, ಸಮಸ್ತದೇವತೆಗಳೂ ಆತನಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದುದು, ತನ್ನ ಭುಜಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣ ವತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಗೋರೂಪೀ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಕರೆದುದು ಹೀಗೆ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ನೀವು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿದಿರಿ. ॥ ೯ ॥ ಆತನು ಅನುಭವಿಸಿ ಮಿಕ್ಕಿರುವ ಈ ಪರಾಕ್ರಮದ ವಿಷಯಭೋಗಗಳಿಂದಲೇ ಇಂದಿಗೂ ಸಮಸ್ತರಾಜರೂ ಹಾಗೂ ಲೋಕಪಾಲಕರಿಂದೊಡ ಗೂಡಿದ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆತನ ಪವಿತ್ರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಳಲು ವಿವೇಕಿ ಗಳಾದವರು ಸದಾ ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾವು ಕೃಪೆಯಿಟ್ಟು ಆ ಮಹಾತ್ಮನ ಇನ್ನೂ ಪವಿತ್ರವಾದ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಿರಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ॥ ೧೦ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಪೃಥು ಮಹಾರಾಜನು ಗಂಗಾ-ಯಮುನೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವರ್ತದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾ, ತನ್ನ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಕ್ಷಯಿಸು ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರಬ್ಧವಶದಿಂದ ಬಂದ ಸುಖೋಪಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೧೧ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕುಲಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಭಗ ವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಪ್ತದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಜನರ ಮೇಲೂ ಅಖಂಡವೂ, ನಿಷ್ಕಂಟಕವೂ ಆದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಡೆಸಿದನು. ॥ ೧೨ ॥ ಒಮ್ಮೆ ಅವನು ಒಂದು ಮಹಾಸತ್ರದ ದೀಕ್ಷೆ ಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡನು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ, ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳ, ರಾಜರ್ಷಿಗಳ ದೊಡ್ಡ ಸಭೆಯೇ ನೆರೆದಿತ್ತು. ॥ ೧೩ ॥

ತಸ್ಮಿನ್ನರ್ಹತ್ಸು ಸರ್ವೇಷು ಸ್ವರ್ಚಿತೇಷು ಯಥಾರ್ಹತಃ ।
ಉತ್ಥಿತಃ ಸದಸೋ ಮಧ್ಯೇ ತಾರಾಣಾಮುಡುರಾಡಿವ ॥ ೧೪ ॥

ಪ್ರಾಂಶುಃ ಪೀನಾಯತಭುಜೋ ಗೌರಃ ಕಂಜಾರುಣೇಕ್ಷಣಃ ।
ಸುನಾಸಃ ಸುಮುಖಃ ಸೌಮ್ಯಃ ಪೀನಾಂಸಃ ಸುದ್ವಿಜಸ್ಮಿತಃ ॥ ೧೫ ॥

ವ್ಯೂಢವಕ್ಷಾ ಬೃಹಚ್ಛ್ರೋಣಿರ್ವಲಿವಲ್ಗುದಲೋದರಃ ।
ಆವರ್ತನಾಭಿರೋಜಸ್ವೀ ಕಾಂಚನೋರುರುದಗ್ರಪಾತ್ ॥ ೧೬ ॥

ಸೂಕ್ಷ್ಮವಕ್ರಾಸಿತಸ್ನಿಗ್ಧಮೂರ್ಧಜಃ ಕಂಬುಕಂಧರಃ ।
ಮಹಾಧನೇ ದುಕೂಲಾಗ್ರ್ಯೇ ಪರಿಧಾಯೋಪವೀಯ ಚ ॥ ೧೭ ॥

ವ್ಯಂಜಿತಾಶೇಷಗಾತ್ರಶ್ರೀರ್ನಿಯಮೇ ನ್ಯಸ್ತಭೂಷಣಃ ।
ಕೃಷ್ಣಾಜಿನಧರಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಕುಶಪಾಣಿಃ ಕೃತೋಚಿತಃ ॥ ೧೮ ॥

ಶಿಶಿರಸ್ನಿಗ್ಧತಾರಾಕ್ಷಃ ಸಮೈಕ್ಷತ ಸಮಂತತಃ ।
ಊಚಿವಾನಿದಮುರ್ವೀಶಃ ಸದಃ ಸಂಹರ್ಷಯನ್ನಿವ ॥ ೧೯ ॥

ಚಾರು ಚಿತ್ರಪದಂ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ಮೃಷ್ಟಂ ಗೂಢಮವಿಕ್ಲವಮ್ ।
ಸರ್ವೇಷಾಮುಪಕಾರಾರ್ಥಂ ತದಾ ಅನುವದನ್ನಿವ ॥ ೨೦ ॥

ರಾಜೋವಾಚ

ಸಭ್ಯಾಃ ಶೃಣುತ ಭದ್ರಂ ವಃ ಸಾಧವೋ ಯ ಇಹಾಗತಾಃ ।
ಸತ್ಸು ಜಿಜ್ಞಾಸುಭಿರ್ಧರ್ಮಮಾವೇದ್ಯಂ ಸ್ವಮನೀಷಿತಮ್ ॥ ೨೧ ॥

ಅಹಂ ದಂಡಧರೋ ರಾಜಾ ಪ್ರಜಾನಾಮಿಹ ಯೋಜಿತಃ ।
ರಕ್ಷಿತಾ ವೃತ್ತಿದಃ ಸ್ವೇಷು ಸೇತುಷು ಸ್ಥಾಪಿತಾ ಪೃಥಕ್ ॥ ೨೨ ॥

ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಪೂಜನೀಯರಾದ ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಸತ್ಕಾರಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಮಂಡಲದ ನಡುವೆ ಶೋಭಿಸುವ ಚಂದ್ರನಂತೆ ನಿಂತಿದ್ದನು. ॥ ೧೪ ॥ ಹಾಗೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಅವನ ಸೌಂದರ್ಯ, ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ವರ್ಣಿಸೋಣ! ಉನ್ನತವಾದ ದೇಹ, ತುಂಬಿಕೊಂಡ ವಿಶಾಲವಾದ ಭುಜಗಳು, ಗೌರವರ್ಣದ ಅಂಗಕಾಂತಿ, ಕೆಂದಾವರೆಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಸುಂದರವಾದ ಮೂಗು-ಮುಖ, ಸೌಮ್ಯವಾದ ಆಕೃತಿ, ಎತ್ತರವಾದ ಹೆಗಲು, ಕಿರುನಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸುಂದರ ದಂತಪಂಕ್ತಿ, ವಿಶಾಲವಾದ ಎದೆ, ಸ್ಥೂಲವಾದ ನಡುವಿನ ಹಿಂಭಾಗ, ಅರಳಿಯ ಎಲೆಯಂತೆ ರಮಣೀಯವಾದ ತ್ರಿವಳಿರೇಖೆಗಳಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದ ಹೊಟ್ಟೆ, ಸುಳಿಯಂತೆ ಆಳವಾಗಿದ್ದ ಹೊಕ್ಕುಳು, ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ದೇಹ, ಚಿನ್ನದಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ತೊಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದ ಪಾದಗಳು, ಗುಂಗುರು-ಗುಂಗುರಾಗಿ ನುಣುಪಾಗಿದ್ದ ತಲೆಗೂದಲು, ಶಂಖದಂತೆ ಸುಳಿಗೊಂಡಿದ್ದ ಕಂಠ ಇವುಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಕಮನೀಯವಾಗಿದ್ದ ದೇಹದಿಂದ ಆ ಮಹಾಪುರುಷನು ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ ಸೊಬಗಿನಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನು ಬಹುಮೂಲ್ಯ ಧೋತ್ರವನ್ನುಟ್ಟು, ಅಂತಹುದೇ ಉತ್ತರೀಯವನ್ನು ಹೊದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ॥ ೧೫-೧೭ ॥ ದೀಕ್ಷೆಯ ನಿಯಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಕಳಚಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಶರೀರದ ಅಂಗ-ಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕಾಂತಿ-ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದವು. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ದರ್ಭೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದನು. ಇವುಗಳಿಂದ ಆತನ ದೇಹದ ಕಾಂತಿಯು ಮತ್ತೂ ಮಿಗಿಲೇರಿತ್ತು. ಅವನು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಮುಗಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ॥ ೧೮ ॥ ಆ ಪೃಥು ಮಹಾರಾಜನು ಇಡೀಸಭೆಯನ್ನು ಆನಂದದಿಂದ ನೆನೆಸುತ್ತಾ ಸ್ನೇಹಪೂರ್ಣವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹರಿಸಿ ಸಭೆಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಒಂದು ಭಾಷಣವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ॥ ೧೯ ॥ ಆ ಭಾಷಣವು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿ, ವಿಚಿತ್ರಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸ್ಪಷ್ಟವೂ, ಮಧುರವೂ, ಗಂಭೀರವೂ, ಶಂಕಾರಹಿತವೂ ಆದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನೇ ವ್ಯಕ್ತ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನೋ ಎಂಬಂತಿತ್ತು. ॥ ೨೦ ॥

ರಾಜಾಪೃಥುವು ಹೇಳಿದನು – ಎಲೈ ಸಜ್ಜನರೇ! ನಿಮಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ ಮಹಾನುಭಾವರೆಲ್ಲರೂ ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿರಿ. ಜಿಜ್ಞಾಸುವಾದ ಪುರುಷನು ಸಂತ-ಸಜ್ಜನರ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ॥ ೨೧ ॥ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆ, ಅವರ ರಕ್ಷಣೆ, ಅವರಿಗೆ ವೃತ್ತಿ-ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವುದು, ಅವರನ್ನು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಮರ್ಯಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ॥ ೨೨ ॥

ತಸ್ಯ ಮೇ ತದನುಷ್ಠಾನಾದ್ಯಾನಾಹುರ್ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಃ ।
ಲೋಕಾಃ ಸ್ಯುಃ ಕಾಮಸಂದೋಹಾ ಯಸ್ಯ ತುಷ್ಯತಿ ದಿಷ್ಟದೃಕ್
॥ ೨೩ ॥

ಯ ಉದ್ಧರೇತ್ಕರಂ ರಾಜಾ ಪ್ರಜಾ ಧರ್ಮೇಷ್ವಶಿಕ್ಷಯನ್ ।
ಪ್ರಜಾನಾಂ ಶಮಲಂ ಭುಂಕ್ತೇ ಭಗಂ ಚ ಸ್ವಂ ಜಹಾತಿ ಸಃ
॥ ೨೪ ॥

ತತ್ಪ್ರಜಾ ಭರ್ತೃಪಿಂಡಾರ್ಥಂ ಸ್ವಾರ್ಥಮೇವಾನಸೂಯವಃ ।
ಕುರುತಾಧೋಕ್ಷಜಧಿಯಸ್ತರ್ಹಿ ಮೇಽನುಗ್ರಹಃ ಕೃತಃ
॥ ೨೫ ॥

ಯೂಯಂ ತದನುಮೋದಧ್ವಂ ಪಿತೃದೇವರ್ಷಯೋಽಮಲಾಃ ।
ಕರ್ತುಃ ಶಾಸ್ತುರನುಜ್ಞಾತುಸ್ತುಲ್ಯಂ ಯತ್ಪ್ರೇತ್ಯ ತತ್ಫಲಮ್
॥ ೨೬ ॥

ಅಸ್ತಿ ಯಜ್ಞಪತಿರ್ನಾಮ ಕೇಷಾಂಚಿದರ್ಹಸತ್ತಮಾಃ ।
ಇಹಾಮುತ್ರ ಚ ಲಕ್ಷ್ಯಂತೇ ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾವತ್ಯಃ ಕ್ವಚಿದ್ಭುವಃ
॥ ೨೭ ॥

ಮನೋರುತ್ತಾನಪಾದಸ್ಯ ಧ್ರುವಸ್ಯಾಪಿ ಮಹೀಪತೇಃ ।
ಪ್ರಿಯವ್ರತಸ್ಯ ರಾಜರ್ಷೇರಂಗಸ್ಯಾಸ್ಮತ್ಪಿತುಃ ಪಿತುಃ
॥ ೨೮ ॥

ಈದೃಶಾನಾಮಥಾನ್ಯೇಷಾಮಜಸ್ಯ ಚ ಭವಸ್ಯ ಚ ।
ಪ್ರಹ್ರಾದಸ್ಯ ಬಲೇಶ್ಚಾಪಿ ಕೃತ್ಯಮಸ್ತಿ ಗದಾಭೃತಾ
॥ ೨೯ ॥

ದೌಹಿತ್ರಾದೀನೃತೇ ಮೃತ್ಯೋಃ
ಶೋಚ್ಯಾಂಧರ್ಮವಿಮೋಹಿತಾನ್ ।
ವರ್ಗಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗಾಣಾಂ
ಪ್ರಾಯೇಣೈಕಾತ್ಮ್ಯಹೇತುನಾ ॥ ೩೦ ॥

ಯತ್ಪಾದಸೇವಾಭಿರುಚಿಸ್ತಪಸ್ವಿನಾ-
ಮಶೇಷಜನ್ಮೋಪಚಿತಂ ಮಲಂ ಧಿಯಃ ।
ಸದ್ಯಃ ಕ್ಷಿಣೋತ್ಯನ್ವಹಮೇಧತೀ ಸತೀ
ಯಥಾ ಪದಾಂಗುಷ್ಠವಿನಿಃಸೃತಾ ಸರಿತ್ ॥ ೩೧ ॥

ವಿನಿರ್ಧುತಾಶೇಷಮನೋಮಲಃ ಪುಮಾನ್
ಅಸಂಗವಿಜ್ಞಾನವಿಶೇಷವೀರ್ಯವಾನ್ ।
ಯದಂಘ್ರಿಮೂಲೇ ಕೃತಕೇತನಃ ಪುನಃ
ನ ಸಂಸೃತಿಂ ಕ್ಲೇಶವಹಾಂ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ ॥ ೩೨ ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದರಿಂದ ನನಗೆ ವೇದಜ್ಞರಾದ ಮುನಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತದಂತೆ ಸರ್ವಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಸನ್ನನಾದಾಗ ದೊರೆಯುವ ಲೋಕಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ॥ ೨೩ ॥ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮ ಮಾರ್ಗದ ಶಿಕ್ಷಣನೀಡದೆ ಕೇವಲ ಅವರಿಂದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದರಲ್ಲೇ ತತ್ಪರನಾದ ರಾಜನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಯಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕಳಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೨೪ ॥ ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಿಯ ಪ್ರಜೆಗಳೇ! ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಈ ರಾಜನಿಗೆ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡು ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ದೋಷದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಭಗವಂತನನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಾ ನಿಮ್ಮ-ನಿಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು ಮತ್ತು ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೂ ದೊಡ್ಡ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿದಂತಾದೀತು. ॥ ೨೫ ॥ ಪರಿಶುದ್ಧರಾದ ಪಿತೃದೇವತೆಗಳೇ! ದೇವತೆಗಳೇ! ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ! ನೀವೆಲ್ಲರೂ ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಯನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿರಿ. ಏಕೆಂದರೆ, ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವು ಮರಣಾ ನಂತರ ಅವುಗಳ ಕರ್ತೃವಿಗೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದವನಿಗೆ ಮತ್ತು ಅನುಮೋದಿಸಿದವನಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿಯೇ ದೊರೆಯು ತ್ತದೆ. ॥ ೨೬ ॥ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಸಜ್ಜನರೇ! 'ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಯಜ್ಞಪತಿಯಾದ ಭಗವಂತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂಬುದು ಮಹಾನುಭಾವರ ಮತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇಹ ಲೋಕ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕವೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲ-ಕೆಲವು ಭಾರೀ ತೇಜೋಮಯ ಶರೀರಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ॥ ೨೭ ॥ ಮನು, ಉತ್ತಾನಪಾದ, ಧ್ರುವ, ರಾಜರ್ಷಿಯಾದ ಪ್ರಿಯವ್ರತ, ನಮ್ಮ ಅಜ್ಜ ಅಂಗಮಹಾರಾಜರು ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಾ, ರುದ್ರ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಬಲಿ ಹಾಗೂ ಇದೇ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇತರ ಮಹಾನುಭಾವರ ಮತ ದಲ್ಲಾದರೋ ಧರ್ಮ-ಅರ್ಥ-ಕಾಮ-ಮೋಕ್ಷರೂಪವಾದ ಚತು ರ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗ-ಮೋಕ್ಷಗಳಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾದ, ಕರ್ಮ ಫಲಪ್ರದನಾದ ಭಗವಾನ್ ಗದಾಧರನ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಾದರೋ ಕೇವಲ ಮೃತ್ಯುವಿನ ದೌಹಿತ್ರನಾದ ವೇನನೇ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವುಮಂದಿ ಶೋಚನೀಯರಾದ ಧರ್ಮವಿಮೂಢ ಜನರಲ್ಲೇ ಮತಭೇದವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವ ವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ॥ ೨೮-೩೦ ॥

'ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಚರಣಕಮಲಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಬೇಕು' ಎಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆಯೂ – ಆತನ ಪಾದನಖದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಗಂಗೆ ಯಂತೆ ಸಂಸಾರತಾಪಗಳಿಂದ ಸಂತಪ್ತರಾದ ಜೀವರ ಜನ್ಮ-ಜನ್ಮಾಂ ತರಗಳ ಕೊಳೆಗಳನ್ನು ಒಡನೆಯೇ ತೊಳೆದು ಹಾಕುವುದು. ಆತನ ಚರಣತಲವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯನು ಎಲ್ಲ ಮನೋ ದೋಷಗಳನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನೂ, ತತ್ತ್ವಸಾಕ್ಷಾ ತ್ಕಾರ ಬಲವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಈ ದುಃಖಮಯವಾದ ಸಂಸಾರಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆತನ ಅಡಿದಾವರೆ ಎಲ್ಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಈಡೇರಿಸುವುವು. ಇಂತಹ ಪ್ರಭುವನ್ನು

ತಮೇವ ಯೂಯಂ ಭಜತಾತ್ಮವೃತ್ತಿಭಿ-
ರ್ಮನೋವಚಃಕಾಯಗುಣೈಃ ಸ್ವಕರ್ಮಭಿಃ ।
ಅಮಾಯಿನಃ ಕಾಮದುಘಾಂಘ್ರಿಪಂಕಜಂ
ಯಥಾಧಿಕಾರಾವಸಿತಾರ್ಥಸಿದ್ಧಯಃ ॥ ೩೩ ॥

ಅಸಾವಿಹಾನೇಕಗುಣೋಽಗುಣೋಽಧ್ವರಃ
ಪೃಥಗ್ವಿಧದ್ರವ್ಯಗುಣಕ್ರಿಯೋಕ್ತಿಭಿಃ ।
ಸಂಪದ್ಯತೇಽರ್ಥಾಶಯಲಿಂಗನಾಮಭಿ-
ರ್ವಿಶುದ್ಧವಿಜ್ಞಾನಘನಃ ಸ್ವರೂಪತಃ ॥ ೩೪ ॥

ಪ್ರಧಾನಕಾಲಾಶಯಧರ್ಮಸಂಗ್ರಹೇ
ಶರೀರ ಏಷ ಪ್ರತಿಪದ್ಯ ಚೇತನಾಮ್ ।
ಕ್ರಿಯಾಫಲತ್ವೇನ ವಿಭುರ್ವಿಭಾವ್ಯತೇ
ಯಥಾನಲೋ ದಾರುಷು ತದ್ಗುಣಾತ್ಮಕಃ ॥ ೩೫ ॥

ಅಹೋ ಮಮಾಮೀ ವಿತರಂತ್ಯನುಗ್ರಹಂ
ಹರಿಂ ಗುರುಂ ಯಜ್ಞಭುಜಾಮಧೀಶ್ವರಮ್ ।
ಸ್ವಧರ್ಮಯೋಗೇನ ಯಜಂತಿ ಮಾಮಕಾ
ನಿರಂತರಂ ಕ್ಷೋಣಿತಲೇ ದೃಢವ್ರತಾಃ ॥ ೩೬ ॥

ಮಾ ಜಾತು ತೇಜಃ ಪ್ರಭವೇನ್ಮಹರ್ಧಿಭಿಃ
ತಿತಿಕ್ಷಯಾ ತಪಸಾ ವಿದ್ಯಯಾ ಚ ।
ದೇದೀಪ್ಯಮಾನೇಽಜಿತದೇವತಾನಾಂ
ಕುಲೇ ಸ್ವಯಂ ರಾಜಕುಲಾದ್ದ್ವಿಜಾನಾಮ್ ॥ ೩೭ ॥

ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯದೇವಃ ಪುರುಷಃ ಪುರಾತನೋ
ನಿತ್ಯಂ ಹರಿರ್ಯಚ್ಚರಣಾಭಿವಂದನಾತ್ ।
ಅವಾಪ ಲಕ್ಷ್ಮೀಮನಪಾಯಿನೀಂ ಯಶೋ
ಜಗತ್‌ಪವಿತ್ರಂ ಚ ಮಹತ್ತಮಾಗ್ರಣೀಃ ॥ ೩೮ ॥

ಯತ್ಸೇವಯಾಶೇಷಗುಹಾಶಯಃ ಸ್ವರಾಡ್
ವಿಪ್ರಪ್ರಿಯಸ್ತುಷ್ಯತಿ ಕಾಮಮೀಶ್ವರಃ ।
ತದೇವ ತದ್ಧರ್ಮಪರೈರ್ವಿನೀತೈಃ
ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಬ್ರಹ್ಮಕುಲಂ ನಿಷೇವ್ಯತಾಮ್ ॥ ೩೯ ॥

ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಜೀವನವೃತ್ತಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತವಾದ ಅಧ್ಯಯನ, ಅಧ್ಯಾಪನಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ, ಧ್ಯಾನ-ಸ್ತೋತ್ರ-ಪೂಜೆ ಮುಂತಾದ ಮನ, ವಚನ, ದೇಹಗಳ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಆರಾಧಿಸಿರಿ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಪಟವನ್ನೂ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿರಿ. ನಮಗೆ ನಮ್ಮ-ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಫಲವು ದೊರೆತೇ ದೊರೆಯುವುದು ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಿ. ॥ ೩೧-೩೩ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಸ್ವರೂಪತಃ ವಿಶುದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನಘನ ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಅಕ್ಕಿಯೇ ಮುಂತಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳು, ಶುಕ್ಲಾದಿ ಗುಣಗಳು, ಕುಟ್ಟುವುದು ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಮಂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಅರ್ಥ, ಆಶಯ, ಸಂಕಲ್ಪ, ಪದಾರ್ಥಶಕ್ತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನವಾಗುವ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಯಜ್ಞಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ॥ ೩೪ ॥ ಒಂದೇ ಅಗ್ನಿಯು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಆಕಾರದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕ ಪ್ರಭುವು ಪರಮಾನಂದೈಕ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಕೃತಿ, ಕಾಲ, ವಾಸನೆ ಮತ್ತು ಅದೃಷ್ಟಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಾಕಾರವನ್ನು ತಳೆದಿರುವ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದು ಆ ಯಜ್ಞ-ಯಾಗಾದಿ ಕ್ರಿಯಗಳ ಫಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರನಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾನೆ. ॥ ೩೫ ॥ ಈ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ನನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳು – ಯಜ್ಞವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅಧೀಶ್ವರನಾದ ಸರ್ವಗುರುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ದೃಢವಾದ ವ್ರತನಿಷ್ಠೆಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಗಳ ಮೂಲಕ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಅವರು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಕೃಪೆಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದು. ॥ ೩೬ ॥ ಸಹನಶೀಲತೆ, ತಪಸ್ಸು ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಗಳೆಂಬ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಇವರ ವಂಶಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವರ ಮೇಲೆ ರಾಜಕುಲಗಳು ತಮ್ಮ ತೇಜಸ್ಸು ಧನ-ಸಂಪತ್ತುಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಬಾರದು. ॥ ೩೭ ॥ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಕ್ತನೂ ಆದ ಪುರಾಣಪುರುಷ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಕೂಡ ನಿರಂತರ ಅವರ ಚರಣಗಳನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಸ್ಥಿರವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುವಂತಹ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ॥ ೩೮ ॥ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಭಗವಂತನ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹ ರೂಪವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವರಾಗಿದ್ದೀರಿ. ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪ್ರಿಯ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಂಶವನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಪರಮ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲ ವಿಧದಿಂದ ವಿನಯಪೂರ್ವಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕುಲದ ಸೇವೆ ಮಾಡಬೇಕು. ॥ ೩೯ ॥ ಅವರನ್ನು ನಿತ್ಯ ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೇ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಸ್ವಯಂ (ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ

ಪುಮಾಲ್ಲಭೇತಾನತಿವೇಲಮಾತ್ಮನಃ
ಪ್ರಸೀದತೋಽತ್ಯಂತಶಮಂ ಸ್ವತಃ ಸ್ವಯಮ್ ।
ಯನ್ನಿತ್ಯಸಂಬಂಧನಿಷೇವಯಾ ತತಃ
ಪರಂ ಕಿಮತ್ರಾಸ್ತಿ ಮುಖಂ ಹವಿರ್ಭುಜಾಮ್ ॥ ೪೦ ॥

ಅಶ್ನಾತ್ಯನಂತಃ ಖಲು ತತ್ತ್ವಕೋವಿದೈಃ
ಶ್ರದ್ಧಾಹುತಂ ಯನ್ಮುಖ ಇಜ್ಯನಾಮಭಿಃ ।
ನ ವೈ ತಥಾ ಚೇತನಯಾ ಬಹಿಷ್ಕೃತೇ
ಹುತಾಶನೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಪರ್ಯಗುಃ ॥ ೪೧ ॥

ಯದ್‌ಬ್ರಹ್ಮ ನಿತ್ಯಂ ವಿರಜಂ ಸನಾತನಂ
ಶ್ರದ್ಧಾತಪೋಮಂಗಲಮೌನಸಂಯಮೈಃ ।
ಸಮಾಧಿನಾ ಬಿಭ್ರತಿ ಹಾರ್ಥದೃಷ್ಟಯೇ
ಯತ್ರೇದಮಾದರ್ಶ ಇವಾವಭಾಸತೇ ॥ ೪೨ ॥

ತೇಷಾಮಹಂ ಪಾದಸರೋಜರೇಣುಂ
ಆರ್ಯಾ ವಹೇಯಾಧಿಕಿರೀಟಮಾಽಽಯುಃ ।
ಯಂ ನಿತ್ಯದಾ ಬಿಭ್ರತ ಆಶು ಪಾಪಂ
ನಶ್ಯತ್ಯಮುಂ ಸರ್ವಗುಣಾ ಭಜಂತಿ ॥ ೪೩ ॥

ಗುಣಾಯನಂ ಶೀಲಧನಂ ಕೃತಜ್ಞಂ
ವೃದ್ಧಾಶ್ರಯಂ ಸಂವೃಣತೇಽನು ಸಂಪದಃ ।
ಪ್ರಸೀದತಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಕುಲಂ ಗವಾಂ ಚ
ಜನಾರ್ದನಃ ಸಾನುಚರಶ್ಚ ಮಹ್ಯಮ್ ॥ ೪೪ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತಿ ಬ್ರುವಾಣಂ ನೃಪತಿಂ ಪಿತೃದೇವದ್ವಿಜಾತಯಃ ।
ತುಷ್ಟುವುರ್ಹೃಷ್ಟಮನಸಃ ಸಾಧುವಾದೇನ ಸಾಧವಃ
॥ ೪೫ ॥

ಪುತ್ರೇಣ ಜಯತೇ ಲೋಕಾನಿತಿ ಸತ್ಯವತೀ ಶ್ರುತಿಃ ।
ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಹತಃ ಪಾಪೋ ಯದ್ವೇನೋಽತ್ಯತರತ್ತಮಃ
॥ ೪೬ ॥

ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುಶ್ಚಾಪಿ ಭಗವನ್ನಿಂದಯಾ ತಮಃ ।
ವಿವಿಕ್ಷುರತ್ಯಗಾತ್ಸೂನೋಃ ಪ್ರಹ್ಲಾದಸ್ಯಾನುಭಾವತಃ
॥ ೪೭ ॥

ದೆಯೇ) ಪರಮ ಶಾಂತಿರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುವನು. ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯು ಇಂತಹ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗಲ್ಲದೆ ಬೇರಾರಿಗುಂಟು ? ॥ ೪೦ ॥ ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಗ್ನಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಗೂ ಮುಖವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪರಮಹಂಸರಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವವನೂ, ಜ್ಞಾನಪರವಾದ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಡುವವನೂ ಆದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಅನಂತನು ಇಂದ್ರಾದಿಯಜ್ಞದ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಹೋಮ ಮಾಡುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಆಸ್ವಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡುವ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಅಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ ॥ ೪೧ ॥ ಓ ಸಭ್ಯಮಹಾಶಯರೇ! ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ತೋರುವಂತೆ ಇಡೀ ವಿಶ್ವದ ಅರಿವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿಕೊಡುವಂತಹ ನಿತ್ಯವೂ, ಶುದ್ಧವೂ, ಸನಾತನವೂ ಆದ ವೇದವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪರಮಾರ್ಥತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ತಪಸ್ಸು, ಮಂಗಳಕರವಾದ ಆಚರಣೆ, ಮೌನ, ಸಂಯಮ ಸಮಾಧಿಗಳಿಂದ ಯಾರೂ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಯೋ ಅಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಚರಣ ಕಮಲಗಳ ಧೂಳಿಯನ್ನು ನಾನು ಆಯುಸ್ಸು ಇರುವ ತನಕ ನನ್ನ ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವೆನು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅದನ್ನು ಸದಾ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಗಳು ಆಗಲೇ ನಾಶಹೊಂದುವುವು ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತ ಸದ್ಗುಣಗಳೂ ಆತನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುವು. ॥ ೪೨-೪೩. ॥ ಅಂತಹ ಗುಣಶಾಲಿಯೂ, ಶೀಲಸಂಪನ್ನನೂ, ಕೃತಜ್ಞನೂ, ಗುರು-ಹಿರಿಯರ ಸೇವೆಮಾಡುವವನೂ ಆದವನ ಬಳಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ಸಂಪತ್ತುಗಳು ತಾವಾಗಿಯೇ ಬಂದು ಸೇರುವುವು. ಆದುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕುಲಗಳೂ, ಗೋವಂಶವೂ ಮತ್ತು ಭಕ್ತರಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಶ್ರೀಭಗವಂತನೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸದಾ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿರಲಿ ಎಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ. ॥ ೪೪ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನ ಈ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕೇಳಿ ದೇವತೆಗಳೂ, ಪಿತೃಗಳೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತ ಸಜ್ಜನರು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ ಭಲೇ! ಭಲೇ! ಎಂದು ಆತನನ್ನು ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ॥ ೪೫ ॥ ಎಲೈ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನೇ! ಪುತ್ರರ ಮೂಲಕ ತಂದೆಯು ಪುಣ್ಯಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಪಿಯಾದ ವೇನನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಶಾಪದಿಂದ ದಗ್ಧನಾಗಿದ್ದರೂ ಸತ್ಪುತ್ರನಾದ ಈ ಪೃಥುವಿನ ಪುಣ್ಯಬಲದಿಂದ ನರಕವನ್ನು ದಾಟಿಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೪೬ ॥ ಹೀಗೆಯೇ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವೂ ಭಗವನ್ನಿಂದೆಯಿಂದ ನರಕದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವವನಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಸುಪುತ್ರನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಉದ್ಧಾರವಾಗಿ ಹೋದನು. ॥ ೪೭ ॥ ಎಲೈ ವೀರವರನಾದ ಪೃಥುಸಾರ್ವಭೌಮನೇ! ನೀನು ಪೃಥಿವಿಗೆಲ್ಲ ತಂದೆಯಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕ

ವೀರವರ್ಯ ಪಿತಃ ಪೃಥ್ವ್ಯಾಃ ಸಮಾಃ ಸಂಜೀವ ಶಾಶ್ವತೀಃ ।
ಯಸ್ಯೇದೃಶ್ಯಚ್ಯುತೇ ಭಕ್ತಿಃ ಸರ್ವಲೋಕೈಕಭರ್ತರಿ ॥ ೪೮ ॥

ಅಹೋ ವಯಂ ಹ್ಯದ್ಯ ಪವಿತ್ರಕೀರ್ತೇ
ತ್ವಯೈವ ನಾಥೇನ ಮುಕುಂದನಾಥಾಃ ।
ಯ ಉತ್ತಮಶ್ಲೋಕತಮಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋ-
ರ್ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯದೇವಸ್ಯ ಕಥಾಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ ॥ ೪೯ ॥

ನಾತ್ಯದ್ಭುತಮಿದಂ ನಾಥ ತವಾಜೀವ್ಯಾನುಶಾಸನಮ್ ।
ಪ್ರಜಾನುರಾಗೋ ಮಹತಾಂ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಕರುಣಾತ್ಮನಾಮ್ ॥ ೫೦ ॥

ಅದ್ಯ ನಸ್ತಮಸಃ ಪಾರಸ್ತ್ವಯೋಪಾಸಾದಿತಃ ಪ್ರಭೋ ।
ಭ್ರಾಮ್ಯತಾಂ ನಷ್ಟದೃಷ್ಟೀನಾಂ ಕರ್ಮಭಿರ್ದೈವಸಂಜ್ಞಿತೈಃ ॥ ೫೧ ॥

ನಮೋ ವಿವೃದ್ಧಸತ್ತ್ವಾಯ ಪುರುಷಾಯ ಮಹೀಯಸೇ ।
ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕ್ಷತ್ರಮಾವಿಶ್ಯ ಬಿಭರ್ತೀದಂ ಸ್ವತೇಜಸಾ ॥ ೫೨ ॥

ಗಳಿಗೂ ಏಕೈಕಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಪನ್ನನೂ ಆಗಿರುವೆ. ಅಂತಹ ನೀನು ಅನಂತವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳು. ॥ ೪೮ ॥ ನಿನ್ನ ಸತ್ಕೀರ್ತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರವಾದುದು. ನೀನು ಉದಾರಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯದೇವನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವೆ. ಇದು ನಮ್ಮ ಸೌಭಾಗ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಇಂತಹ ನಿನ್ನನ್ನು ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದ ನಾವುಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಭಗವಂತನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವರನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ॥ ೪೯ ॥ ಪ್ರಭುವೇ! ನೀನು ಆಶ್ರಿತಜನರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಉಪದೇಶ ನೀಡುತ್ತಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಕರುಣಾಳುಗಳಾದ ಮಹಾತ್ಮರ ಸ್ವಭಾವವೇ ಆಗಿದೆ. ॥ ೫೦ ॥ ದುರದೃಷ್ಟವಶದಿಂದ ವಿವೇಕಹೀನರಾಗಿ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನಮ್ಮನ್ನು ನೀನು ಇಂದು ಅಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರದಿಂದ ದಾಟಿಸಿಬಿಟ್ಟಿರುವೆ. ॥ ೫೧ ॥ ನೀನು ಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಮಯ ಪರಮಪುರುಷನಾಗಿರುವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿ ಮತ್ತು ಕ್ಷತ್ರಿಯಜಾತಿಗಳೆರಡನ್ನೂ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮತ್ತು ಈ ಎರಡೂ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿ ಇಡೀ ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮಪುರುಷನಾದ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ॥ ೫೨ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೨೧ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ ಏಕವಿಂಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೨೧ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪೃಥು ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಸನಕಾದಿಗಳ ಉಪದೇಶ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಜನೇಷು ಪ್ರಗೃಣತ್ಸ್ವೇವಂ ಪೃಥುಂ ಪೃಥುಲವಿಕ್ರಮಮ್ ।
ತತ್ರೋಪಜಗ್ಮುರ್ಮುನಯಶ್ಚತ್ವಾರಃ ಸೂರ್ಯವರ್ಚಸಃ ॥ ೧ ॥

ತಾಂಸ್ತು ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾನ್ ರಾಜಾ ವ್ಯೋಮ್ನೋಽವತರತೋಽರ್ಚಿಷಾ ।
ಲೋಕಾನಪಾಪಾನ್ಕುರ್ವತ್ಯಾ ಸಾನುಗೋಽಚಷ್ಟ ಲಕ್ಷಿತಾನ್ ॥ ೨ ॥

ತದ್ದರ್ಶನೋದ್ಗತಾನ್ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಪ್ರತ್ಯಾದಿತ್ಸುರಿವೋತ್ಥಿತಃ ।
ಸಸದಸ್ಯಾನುಗೋ ವೈನ್ಯ ಇಂದ್ರಿಯೇಶೋ ಗುಣಾನಿವ ॥ ೩ ॥

ಗೌರವಾದ್ಯಂತ್ರಿತಃ ಸಭ್ಯಃ ಪ್ರಶ್ರಯಾನತಕಂಧರಃ ।
ವಿಧಿವತ್ಪೂಜಯಾಂಚಕ್ರೇ ಗೃಹೀತಾಧ್ಯರ್ಹಣಾಸನಾನ್ ॥ ೪ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿಪುಲ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಪೃಥುಸಾರ್ವಭೌಮನನ್ನು ಜನರು ಹೀಗೆ ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಸೂರ್ಯನಂತೇ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನರಾಗಿದ್ದ ಸನಕರೇ ಮುಂತಾದ ನಾಲ್ವರು ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ದಯಮಾಡಿಸಿದರು. ॥ ೧ ॥ ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯವಾದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಲೋಕಗಳ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಾ ಆಕಾಶದಿಂದ ಇಳಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರರನ್ನು ಪೃಥುವೂ, ಅವನ ಅನುಚರರೂ ಗುರುತಿಸಿದರು. ॥ ೨ ॥ ಅವರನ್ನು ದರ್ಶಿಸುತ್ತಲೇ ರಾಜನ ಪ್ರಾಣಗಳು – ವಿಷಯಾಸಕ್ತ ಜೀವರು ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಓಡುವಂತೆ – ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸಿದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಅವನು ತನ್ನ ಸದಸ್ಯರು ಮತ್ತು ಅನುಯಾಯಿಗಳೊಂದಿಗೆ ತಟ್ಟನೆ ಎದ್ದುನಿಂತನು. ॥ ೩. ॥ ಆ ಮುನೀಶ್ವರರು ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಆಸೀನರಾದಾಗ ಶಿಷ್ಟಾಗ್ರೇಸರನಾದ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಅವರ ಗೌರವದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿ ವಿನಯದಿಂದ ತಲೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ ಅವರನ್ನು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಿದನು. ॥ ೪ ॥

ತತ್ಪಾದಶೌಚಸಲಿಲೈರ್ಮಾರ್ಜಿತಾಲಕಬಂಧನಃ ।
ತತ್ರ ಶೀಲವತಾಂ ವೃತ್ತಮಾಚರನ್ಮಾನಯನ್ನಿವ ॥ ೫ ॥

ಹಾಟಕಾಸನ ಆಸೀನಾನ್ ಸ್ವಧಿಷ್ಣ್ಯೇಷ್ವಿವ ಪಾವಕಾನ್ ।
ಶ್ರದ್ಧಾ ಸಂಯಮಸಂಯುಕ್ತಃ ಪ್ರೀತಃ ಪ್ರಾಹ ಭವಾಗ್ರಜಾನ್ ॥ ೬ ॥

ಪೃಥುರುವಾಚ

ಅಹೋ ಆಚರಿತಂ ಕಿಂ ಮೇ ಮಂಗಲಂ ಮಂಗಲಾಯನಾಃ ।
ಯಸ್ಯ ವೋ ದರ್ಶನಂ ಹ್ಯಾಸೀದ್ದುರ್ದರ್ಶಾನಾಂ ಚ ಯೋಗಿಭಿಃ ॥ ೭ ॥

ಕಿಂ ತಸ್ಯ ದುರ್ಲಭತರಮಿಹ ಲೋಕೇ ಪರತ್ರ ಚ ।
ಯಸ್ಯ ವಿಪ್ರಾಃ ಪ್ರಸೀದಂತಿ ಶಿವೋ ವಿಷ್ಣುಶ್ಚ ಸಾನುಗಃ ॥ ೮ ॥

ನೈವ ಲಕ್ಷಯತೇ ಲೋಕೋ ಲೋಕಾನ್ ಪರ್ಯಟತೋಽಪಿ ಯಾನ್ ।
ಯಥಾ ಸರ್ವದೃಶಂ ಸರ್ವ ಆತ್ಮಾನಂ ಯೇಽಸ್ಯ ಹೇತವಃ ॥ ೯ ॥

ಅಧನಾ ಅಪಿ ತೇ ಧನ್ಯಾಃ ಸಾಧವೋ ಗೃಹಮೇಧಿನಃ ।
ಯದ್ಗೃಹಾ ಹ್ಯರ್ಹವರ್ಯಾಂಬುತೃಣಭೂಮೀಶ್ವರಾವರಾಃ ॥ ೧೦ ॥

ವ್ಯಾಲಾಲಯದ್ರುಮಾವೈ ತೇಽಪ್ಯರಿಕ್ತಾಖಿಲಸಂಪದಃ ।
ಯದ್ಗೃಹಾಸ್ತೀರ್ಥಪಾದೀಯಪಾದತೀರ್ಥವಿವರ್ಜಿತಾಃ ॥ ೧೧ ॥

ಸ್ವಾಗತಂ ವೋ ದ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠಾ ಯದ್ವ್ರತಾನಿ ಮುಮುಕ್ಷವಃ ।
ಚರಂತಿ ಶ್ರದ್ಧಯಾ ಧೀರಾ ಬಾಲಾ ಏವ ಬೃಹಂತಿ ಚ ॥ ೧೨ ॥

ಕಚ್ಚಿನ್ನಃ ಕುಶಲಂ ನಾಥಾ ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಾರ್ಥವೇದಿನಾಮ್ ।
ವ್ಯಸನಾವಾಪ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಪತಿತಾನಾಂ ಸ್ವಕರ್ಮಭಿಃ ॥ ೧೩ ॥

ಭವತ್ಸು ಕುಶಲಪ್ರಶ್ನ ಆತ್ಮಾರಾಮೇಷು ನೇಷ್ಯತೇ ।
ಕುಶಲಾಕುಶಲಾ ಯತ್ರ ನ ಸಂತಿ ಮತಿವೃತ್ತಯಃ ॥ ೧೪ ॥

ತದಹಂ ಕೃತವಿಶ್ರಂಭಃ ಸುಹೃದೋ ವಸ್ತಪಸ್ವಿನಾಮ್ ।
ಸಂಪೃಚ್ಛೇ ಭವ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಕ್ಷೇಮಃ ಕೇನಾಂಜಸಾ ಭವೇತ್ ॥ ೧೫ ॥

ಅನಂತರ ಅವರ ಚರಣೋದಕವನ್ನು ತನ್ನ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಶೀಲವಂತರಾದ ಶಿಷ್ಟಜನರ ಆಚರಣೆಯು ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆದರ್ಶನಾದನು. ॥ ೫ ॥ ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರನಿಗೂ ಅಣ್ಣಂದಿರಾಗಿದ್ದ ಆ ಮುನೀಶ್ವರರು ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಅಗ್ನಿಗಳಂತೆ ಸ್ವರ್ಣಸಿಂಹಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸಿದರು. ಪೃಥು ಮಹಾರಾಜನು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧಾ-ಸಂಯಮಗಳೊಡನೆ ಪ್ರೇಮಪೂರ್ವಕ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡನು. ॥ ೬ ॥

ಪೃಥು ಮಹಾರಾಜನು ಕೇಳಿದನು – ಮಂಗಳಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ಮುನೀಶ್ವರರೇ! ಯೋಗಿಗಳಿಗೂ ದುರ್ಲಭವಾದ ನಿಮ್ಮ ದರ್ಶನವು ನನಗೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಒದಗಿ ಬಂದಿತಲ್ಲ! ನಾನು ಎಂತಹ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಆಚರಿಸಿರಬೇಕು! ಆಹಾ! ಎಂತಹ ಭಾಗ್ಯವು ನನ್ನದು! ॥ ೭ ॥ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಲೀ, ಅನುಚರಸಹಿತನಾದ ಶಿವನಾಗಲೀ, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಾಗಲೀ ಯಾರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗುವರೋ ಅವರಿಗೆ ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಾಗಲೀ – ಪರಲೋಕದಲ್ಲಾಗಲೀ ದುರ್ಲಭವಾದ ವಸ್ತು ಯಾವುದಿದೆ? ॥ ೮ ॥ ದೃಶ್ಯಪ್ರಪಂಚದ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಮಹತತ್ತ್ವವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳು – ಆತ್ಮನು ಸರ್ವಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಸರ್ವಗತವಾಗಿದ್ದರೂ ಆತನನ್ನು ನೋಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನೀವು ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸದಾ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಾಧಾರಣ ಮನುಷ್ಯರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಲಾರರು. ॥ ೯ ॥ ನಿಮ್ಮಂತಹ ಪೂಜ್ಯತಮರಾದ ಮಹಾಪುರುಷರು ಯಾವನಾದರೂ ಗೃಹಸ್ಥನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು, ನೆಲ, ಹುಲ್ಲು, ಮನೆಯ ಯಜಮಾನನ ಅಥವಾ ಸೇವಕರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಅವನು ಧನಹೀನನಾಗಿದ್ದರೂ ಧನ್ಯತಮನೇ ಆಗುವನು. ॥ ೧೦ ॥ ಹಾಗೆಯೇ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಪರಮ ಪವಿತ್ರವಾದ ಪಾದೋದಕದ ಬಿಂದುಗಳು ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲವೋ, ಆ ಮನೆಗಳು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಸಿರಿ-ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದರೂ ಹಾವುಗಳು ವಾಸಿಸುವ ವೃಕ್ಷಗಳಂತೆ ಆಗಿವೆ. ॥ ೧೧ ॥ ಮುನೀಶ್ವರರೇ! ನಿಮಗೆ ಸ್ವಾಗತವು. ನೀವುಗಳಾದರೋ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಏಕಾಗ್ರವಾದ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ಮಹಾನ್ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಅತಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವಿರಿ. ॥ ೧೨ ॥ ಸ್ವಾಮಿಗಳೇ! ನಾವುಗಳು ಕರ್ಮವಶರಾಗಿ ವಿಪತ್ತುಗಳಿಗೆ ಕ್ಷೇತ್ರರೂಪವಾದ ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡು ಕೇವಲ ಇಂದ್ರಿಯಸಂಬಂಧವಾದ ಭೋಗಗಳನ್ನೇ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಇಂತಹ ನಮಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನ ದಾರಿ ನೀವೇ ತೋರಬೇಕು. ॥ ೧೩ ॥ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕುಶಲದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ನೀವು ನಿರಂತರ ಆತ್ಮನಲ್ಲೇ ರಮಿಸುತ್ತಿರುವವರು. ಕುಶಲಾಕುಶಲಗಳೆಂಬ ವೃತ್ತಿಗಳೇ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೧೪ ॥ ನೀವು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನೊಂದು-ಬೆಂದ ಜೀವಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಪರಮಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅತಿಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸುಲಭವಾಗಿ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು

ವ್ಯಕ್ತಮಾತ್ಮವತಾಮಾತ್ಮಾ ಭಗವಾನಾತ್ಮಭಾವನಃ ।
ಸ್ವಾನಾಮನುಗ್ರಹಾಯೇಮಾಂ ಸಿದ್ಧರೂಪೀ ಚರತ್ಯಜಃ
॥ ೧೬ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಪೃಥೋಸ್ತತ್ಸೂಕ್ತಮಾಕರ್ಣ್ಯ ಸಾರಂ ಸುಷ್ಠು ಮಿತಂ ಮಧು ।
ಸ್ಮಯಮಾನ ಇವ ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಕುಮಾರಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಹ
॥ ೧೭ ॥

ಸನತ್ಕುಮಾರ ಉವಾಚ

ಸಾಧು ಪೃಷ್ಟಂ ಮಹಾರಾಜ ಸರ್ವಭೂತಹಿತಾತ್ಮನಾ ।
ಭವತಾ ವಿದುಷಾ ಚಾಪಿ ಸಾಧೂನಾಂ ಮತಿರೀದೃಶೀ
॥ ೧೮ ॥

ಸಂಗಮಃ ಖಲು ಸಾಧೂನಾಮುಭಯೇಷಾಂ ಚ ಸಮ್ಮತಃ ।
ಯತ್ಸಂಭಾಷಣಸಂಪ್ರಶ್ನಃ ಸರ್ವೇಷಾಂ ವಿತನೋತಿ ಶಮ್
॥ ೧೯ ॥

ಅಸ್ತ್ಯೇವ ರಾಜನ್ ಭವತೋ ಮಧುದ್ವಿಷಃ
ಪಾದಾರವಿಂದಸ್ಯ ಗುಣಾನುವಾದನೇ ।
ರತಿರ್ದುರಾಪಾ ವಿಧುನೋತಿ ನೈಷ್ಠಿಕೀ
ಕಾಮಂ ಕಷಾಯಂ ಮಲಮಂತರಾತ್ಮನಃ ॥ ೨೦ ॥

ಶಾಸ್ತ್ರೇಷ್ವಿಯಾನೇವ ಸುನಿಶ್ಚಿತೋ ನೃಣಾಂ
ಕ್ಷೇಮಸ್ಯ ಸಧ್ರ್ಯಗ್ವಿಮೃಶೇಷು ಹೇತುಃ ।
ಅಸಂಗ ಆತ್ಮವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಆತ್ಮನಿ
ದೃಢಾ ರತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ನಿರ್ಗುಣೇ ಚ ಯಾ ॥ ೨೧ ॥

ಸಾ ಶ್ರದ್ಧಯಾ ಭಗವದ್ಧರ್ಮಚರ್ಯಯಾ
ಜಿಜ್ಞಾಸಯಾಽಽಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಯೋಗನಿಷ್ಠಯಾ ।
ಯೋಗೇಶ್ವರೋಪಾಸನಯಾ ಚ ನಿತ್ಯಂ
ಪುಣ್ಯಶ್ರವಃ ಕಥಯಾ ಪುಣ್ಯಯಾ ಚ ॥ ೨೨ ॥

ಅರ್ಥೇಂದ್ರಿಯಾರಾಮಸಗೋಷ್ಠ್ಯತೃಷ್ಣಯಾ
ತತ್ಸಮ್ಮತಾನಾಮಪರಿಗ್ರಹೇಣ ಚ ।
ವಿವಿಕ್ತರುಚ್ಯಾ ಪರಿತೋಷ ಆತ್ಮನ್
ವಿನಾ ಹರೇರ್ಗುಣಪೀಯೂಷಪಾನಾತ್ ॥ ೨೩ ॥

ಯಾವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗಬಲ್ಲದು? ಎಂದು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೇಳಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ॥ ೧೫ ॥ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಧೀರರಿಗೆಲ್ಲ 'ಆತ್ಮ' ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾ, ಉಪಾಸಕರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವಂತಹ ಜನ್ಮರಹಿತನಾದ ಭಗವಾನ್ ನಾರಾಯ ಣನೇ ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ನಿಮ್ಮಂತಹ ಸಿದ್ಧರ ರೂಪ ದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ॥ ೧೬ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಪೃಥು ಮಹಾರಾಜನ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವೂ, ಗಂಭೀರವೂ, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವೂ ಆದ ಮಧುರವಚನ ಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸನತ್ಕುಮಾರರಿಗೆ ಅತೀವ ಸಂತೋಷವಾಗಿ ನಗು ನಗುತ್ತಾ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಇಂತೆಂದರು. ॥ ೧೭ ॥

ಶ್ರೀಸನತ್ಕುಮಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ಮಹಾರಾಜಾ! ನೀನು ಸ್ವತಃ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿ ಗಳಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಂತಹ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನೇ ಕೇಳಿರುವೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಸಾಧು-ಸತ್ಪುರುಷರ ಬುದ್ಧಿಯು ಹೀಗೆಯೇ ಇರುವುದಲ್ಲ! ॥ ೧೮ ॥ ಸತ್ಪುರುಷರ ಸಮಾಗಮವು ಕೇಳುವವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಹೇಳುವವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮ್ಮತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವರ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಗಳು ಎಲ್ಲರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನೇ ಮಾಡುವುವು. ॥ ೧೯॥ ರಾಜನೇ! ನಿನಗೆ ಭಗವಾನ್ ಮಧು ಸೂದನನ ಅಡಿದಾವರೆಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದರಲ್ಲೇ ಸ್ಥಿರವಾದ ಪ್ರೀತಿಯಿದೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಈ ಪ್ರೀತಿಯು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆದು ಭಾಗ್ಯವಶದಿಂದ ದೊರಕಿದ್ದೇ ಆದರೆ – ಬೇರಾವ ಉಪಾಯದಿಂದಲೂ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗದಿರುವ ಹೃದಯಸ್ಥ ವಾಸನಾರೂಪವಾದ ಮಲವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ॥ ೨೦ ॥ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಜೀವಿಗಳ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿ ಗಾಗಿಯೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ, ಆತ್ಮನಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ದೇಹಾದಿಗಳ ಕುರಿತು ವೈರಾಗ್ಯ ಉಂಟಾಗುವುದೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನ ಸಾಧನೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತಗೊಳಿಸಿವೆ. ॥ ೨೧ ॥ ಗುರುಗಳ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿರಿಸುವುದರಿಂದ, ಭಾಗವತ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದರಿಂದ, ತತ್ತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಿಂದ, ಜ್ಞಾನಯೋಗದ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ, ಯೋಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ, ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಪುಣ್ಯಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಪಾವನ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣಿಸುವುದರಿಂದ, ಧನ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಭೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಮನುಷ್ಯರ ಗೋಷ್ಠಿ ಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸದೆ ಇರುವುದರಿಂದ, ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸದೇ ಇರುವುದರಿಂದ, ಭಗವದ್ಗುಣಾಮೃತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವ ಕಾಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲೇ ಸಂತೋಷಿಸುತ್ತಾ ಏಕಾಂತಸೇವನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನಿಡುವುದರಿಂದ, ಯಾವುದೇ ಜೀವಿಗೆ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡದಿರುವುದರಿಂದ, ನಿವೃತ್ತಿನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ, ಆತ್ಮಹಿತವನ್ನೇ ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡುವುದರಿಂದ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪವಿತ್ರಚರಿತ್ರರೂಪವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅಮೃತವನ್ನು ಸವಿಯುವುದ

ಅಹಿಂಸಯಾ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯ ಚರ್ಯಯಾ
ಸ್ಮೃತ್ಯಾ ಮುಕುಂದಾ ಚರಿತಾಗ್ರ್ಯಸೀಧುನಾ ।
ಯಮೈರಕಾಮೈರ್ನಿಯಮೈಶ್ಚಾಪ್ಯ ನಿಂದಯಾ
ನಿರೀಹಯಾ ದ್ವಂದ್ವ ತಿತಿಕ್ಷಯಾ ಚ ॥ ೨೪ ॥

ಹರೇರ್ಮುಹುಸ್ತತ್ಪರಕರ್ಣಪೂರ-
ಗುಣಾಭಿಧಾನೇನ ವಿಜೃಂಭಮಾಣಯಾ ।
ಭಕ್ತ್ಯಾ ಹ್ಯಸಂಗಃ ಸದಸತ್ಯನಾತ್ಮನಿ
ಸ್ಯಾನ್ನಿರ್ಗುಣೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಚಾಂಜಸಾ ರತಿಃ ॥ ೨೫ ॥

ಯದಾ ರತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ನೈಷ್ಠಿಕೀ ಪುಮಾ-
ನಾಚಾರ್ಯವಾನ್ ಜ್ಞಾನವಿರಾಗರಂಹಸಾ ।
ದಹತ್ಯವೀರ್ಯಂ ಹೃದಯಂ ಜೀವಕೋಶಂ
ಪಂಚಾತ್ಮಕಂ ಯೋನಿಮಿವೋತ್ಥಿತೋಽಗ್ನಿಃ ॥ ೨೬ ॥

ದಗ್ಧಾಶಯೋ ಮುಕ್ತ ಸಮಸ್ತ ತದ್ಗುಣೋ
ನೈವಾತ್ಮನೋ ಬಹಿರಂತರ್ವಿಚಷ್ಟೇ ।
ಪರಾತ್ಮನೋರ್ಯದ್ವ್ಯವಧಾನಂ ಪುರಸ್ತಾತ್
ಸ್ವಪ್ನೇ ಯಥಾ ಪುರುಷಸ್ತದ್ವಿನಾಶೇ ॥ ೨೭ ॥

ಆತ್ಮಾನಮಿಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಂ ಚ ಪರಂ ಯದುಭಯೋರಪಿ ।
ಸತ್ಯಾಶಯ ಉಪಾಧೌ ವೈ ಪುಮಾನ್ ಪಶ್ಯತಿ ನಾನ್ಯದಾ
॥ ೨೮ ॥

ನಿಮಿತ್ತೇ ಸತಿ ಸರ್ವತ್ರ ಜಲಾದಾವಪಿ ಪೂರುಷಃ ।
ಆತ್ಮನಶ್ಚ ಪರಸ್ಯಾಪಿ ಭಿದಾಂ ಪಶ್ಯತಿ ನಾನ್ಯದಾ
॥ ೨೯ ॥

ಇಂದ್ರಿಯೈರ್ವಿಷಯಾಕೃಷ್ಟೈರಾಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಧ್ಯಾಯತಾಂ ಮನಃ ।
ಚೇತನಾಂ ಹರತೇ ಬುದ್ಧೇಃ ಸ್ತಂಬಸ್ತೋಯಮಿವ ಹ್ರದಾತ್
॥ ೩೦ ॥

ಭ್ರಶ್ಯತ್ಯನು ಸ್ಮೃತಿಶ್ಚಿತ್ತಂ ಜ್ಞಾನಭ್ರಂಶಃ ಸ್ಮೃತಿಕ್ಷಯೇ ।
ತದ್ರೋಧಂ ಕವಯಃ ಪ್ರಾಹುರಾತ್ಮಾಪಹ್ನವಮಾತ್ಮನಃ
॥ ೩೧ ॥

ರಿಂದ, ನಿಷ್ಕಾಮಭಾವದಿಂದ ಯಮ-ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದರಿಂದ, ಎಂದೂ ಯಾರನ್ನೂ ನಿಂದಿಸದೆ ಇರುವುದರಿಂದ, ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸದೇ ಇರುವುದರಿಂದ, ಶೀತೋಷ್ಣಗಳೇ ಮುಂತಾದ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುವುದರಿಂದ, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕರ್ಣಾನಂದಕರವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪದೇ-ಪದೇ ವರ್ಣಿಸುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣರೂಪವಾದ ಇಡೀ ಜಡ-ಜಗತ್ತಿನ ಕುರಿತು ವೈರಾಗ್ಯ ಉಂಟಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪೀ ನಿರ್ಗುಣ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ॥ ೨೨-೨೫ ॥ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾದಾಗ ಮನುಷ್ಯನು ಸದ್ಗುರುವಿಗೆ ಶರಣು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೆ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೈರಾಗ್ಯದ ಪ್ರಬಲವಾದ ವೇಗದಿಂದ ವಾಸನಾಶೂನ್ಯನಾಗಿ, ಅವಿದ್ಯೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಐದು ಕ್ಲೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಹಂಕಾರಾತ್ಮಕವಾದ ತನ್ನ ಲಿಂಗಶರೀರವನ್ನು – ಅಗ್ನಿಯು ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೇ ಸುಟ್ಟುಹಾಕುವಂತೆ – ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ॥ ೨೬ ॥ ಹೀಗೆ ಲಿಂಗಶರೀರವು ನಾಶವಾದ ಬಳಿಕ ಅವನು ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೆ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನಾನಾಪದಾರ್ಥಗಳು ಎಚ್ಚರವಾದಾಗ ಯಾವುದೂ ಕಂಡುಬಾರದಿರುವಂತೆಯೇ ಅವನಿಗೆ ಶರೀರದ ಹೊರಗೆ ಕಂಡುಬರುವ ಘಟ-ಪಟಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಒಳಗೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವ ಸುಖ-ದುಃಖಾದಿಗಳೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಮೊದಲು ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಜೀವಾತ್ಮಾ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮರ ನಡುವೆ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಭೇದವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ॥ ೨೭ ॥

ಅಂತಃಕರಣರೂಪವಾದ ಉಪಾಧಿಯು ಇರುವ ತನಕ ಪುರುಷನಿಗೆ ಜೀವಾತ್ಮಾ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯಗಳು ಮತ್ತು ಇವೆರಡರ ಸಂಬಂಧವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಅಹಂಕಾರದ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ನಂತರ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨೮॥ ಬಾಹ್ಯಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ನೀರು, ಕನ್ನಡಿ ಮುಂತಾದ ನಿಮಿತ್ತಗಳು ಇರುವಾಗಲೇ ಬಿಂಬ-ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳ ಭೇದವು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳು ಇಲ್ಲವಾದಾಗ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨೯ ॥ ವಿಷಯ ಚಿಂತನದಲ್ಲೇ ತೊಡಗಿರುವ ಮನುಷ್ಯರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುವುವು ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಅವುಗಳತ್ತ ಸೆಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಆ ವಿಷಯಾಸಕ್ತ ಮನಸ್ಸು-ಬೇರುಗಳು ಜಲಾಶಯದ ನೀರನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಬುದ್ಧಿಯ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ॥ ೩೦ ॥ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯು ನಾಶವಾದಮೇಲೆ ಹಿಂದು-ಮುಂದಿನ ಸ್ಮೃತಿಯು ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಮೃತಿಯ ನಾಶವಾದ ಬಳಿಕ ಜ್ಞಾನವು ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಜ್ಞಾನದ ನಾಶವನ್ನೇ ಪಂಡಿತರು – 'ತಾನೇ ತನ್ನನ್ನು ಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ॥ ೩೧ ॥ ಯಾವುದರ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ 'ಇದು ಪ್ರಿಯ' ಎಂಬ

ನಾತಃ ಪರತರೋ ಲೋಕೇ ಪುಂಸಃ ಸ್ವಾರ್ಥವ್ಯತಿಕ್ರಮಃ ।
ಯದಧ್ಯನ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರೇಯಸ್ತ್ವಮಾತ್ಮನಃ ಸ್ವವ್ಯತಿಕ್ರಮಾತ್ ॥ ೩೨ ॥

ಅರ್ಥೇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಾಭಿಧ್ಯಾನಂ
ಸರ್ವಾರ್ಥಾಪಹ್ನವೋ ನೃಣಾಮ್ ।
ಭ್ರಂಶಿತೋ ಜ್ಞಾನವಿಜ್ಞಾನಾ-
ದ್ಯೇನಾವಿಶತಿ ಮುಖ್ಯತಾಮ್ ॥ ೩೩ ॥

ನ ಕುರ್ಯಾತ್ಕರ್ಹಿಚಿತ್ಸಂಗಂ ತಮಸ್ತೀವ್ರಂ ತಿತೀರಿಷುಃ ।
ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಮೋಕ್ಷಾಣಾಂ ಯದತ್ಯಂತವಿಘಾತಕಮ್ ॥ ೩೪ ॥

ತತ್ರಾಪಿ ಮೋಕ್ಷ ಏವಾರ್ಥ ಆತ್ಯಂತಿಕತಯೇಷ್ಯತೇ ।
ತ್ರೈವರ್ಗ್ಯೋಽರ್ಥೋ ಯತೋ ನಿತ್ಯಂ ಕೃತಾಂತ ಭಯಸಂಯುತಃ ॥ ೩೫ ॥

ಪರೇಽವರೇ ಚ ಯೇ ಭಾವಾ ಗುಣವ್ಯತಿಕರಾದನು ।
ನ ತೇಷಾಂ ವಿದ್ಯತೇ ಕ್ಷೇಮಮೀಶವಿಧ್ವಂಸಿತಾಶಿಷಾಮ್ ॥ ೩೬ ॥

ತತ್ತ್ವಂ ನರೇಂದ್ರಜಗತಾಮಥ ತಸ್ಥುಷಾಂ ಚ
ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾಸುಧಿಷಣಾತ್ಮಭಿರಾವೃತಾನಾಮ್ ।
ಯಃ ಕ್ಷೇತ್ರವಿತ್ತಪತಯಾ ಹೃದಿ ವಿಷ್ವಗಾವಿಃ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಚಕಾಸ್ತಿ ಭಗವಾಂಸ್ತಮವೇಹಿ ಸೋಽಸ್ಮಿ ॥ ೩೭ ॥

ಯಸ್ಮಿನ್ನಿದಂ ಸದಸದಾತ್ಮತಯಾ ವಿಭಾತಿ
ಮಾಯಾವಿವೇಕವಿಧುತಿ ಸ್ರಜಿ ವಾಹಿಬುದ್ಧಿಃ ।
ತಂ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಪರಿಶುದ್ಧವಿಬುದ್ಧತತ್ತ್ವಂ
ಪ್ರತ್ಯೂಢಕರ್ಮಕಲಿಲಪ್ರಕೃತಿಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ॥ ೩೮ ॥

ಯತ್ಪಾದಪಂಕಜಪಲಾಶವಿಲಾಸಭಕ್ತ್ಯಾ
ಕರ್ಮಾಶಯಂ ಗ್ರಥಿತಮುದ್ಗ್ರಥಯಂತಿ ಸಂತಃ ।
ತದ್ವನ್ನ ರಿಕ್ತಮತಯೋ ಯತಯೋಽಪಿ ರುದ್ಧ-
ಸ್ರೋತೋಗಣಾಸ್ತಮರಣಂ ಭಜ ವಾಸುದೇವಮ್ ॥ ೩೯ ॥

ಭಾವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೋ ಆ ಆತ್ಮನು ತನ್ನ ಮೂಲಕವೇ ನಾಶವಾಗುವುದರಿಂದ ಸ್ವಾರ್ಥ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ಬೇರೆ ಯಾವ ಹಾನಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ॥ ೩೨ ॥

ಧನ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಎಲ್ಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ನಾಶಹೊಂದುವುವು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇವುಗಳ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಅವನು ಜ್ಞಾನ-ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಮರ-ಬಳ್ಳಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಾವರ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ॥ ೩೩ ॥ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರದಿಂದ ದಾಟಿಹೋಗುವ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಆಸಕ್ತನಾಗಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇದು ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷ ಇವುಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಬಾಧಕವಾಗಿದೆ. ॥ ೩೪ ॥ ಈ ನಾಲ್ಕು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಮೋಕ್ಷವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಳಿದ ಮೂರು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲದ ಭಯ ಅಂಟಿಕೊಂಡೇ ಇರುವುದು. ॥ ೩೫ ॥ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳ ಕ್ಷೋಭೆಯುಂಟಾದ ನಂತರ ಪ್ರಕಟವಾದ ಎಲ್ಲ ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ಅಧಮ ಭಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾ ಕ್ಷೇಮವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಭಗವಂತನಾದ ಕಾಲನು ಆ ಎಲ್ಲ ಕುಶಲಗಳನ್ನು ತುಳಿದು ಹಾಕುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾನೆ. ॥ ೩೬ ॥

ಆದುದರಿಂದ ಎಲೈ ರಾಜನೇ! ದೇಹ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಪ್ರಾಣ, ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಅಹಂಕಾರ ಇವುಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಡುವ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಾವರ-ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಜೀವಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಆತ್ಮರೂಪದಿಂದ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು 'ಸೋಹಮಸ್ಮಿ' 'ನಾನೇ ಆಗಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ನೀನು ತಿಳಿ. ॥ ೩೭ ॥ ಅಜ್ಞಾನವಶದಿಂದ ಹೂಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಪವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯುಂಟಾದರೂ ಅದು ಹೂಮಾಲೆಯೆಂಬ ಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾದಾಗ ತೊಲಗಿಹೋಗುವಂತೆ – ವಿವೇಕವುಂಟಾದಾಗ ತೊಲಗಿ ಹೋಗುವಂತಹ ಈ ಮಾಯಾಮಯವಾದ ಪ್ರಪಂಚವು ಯಾವನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆಯೋ, ಯಾರು ಕರ್ಮಫಲಗಳಿಂದ ಕಲುಷಿತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಹೊರಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಆ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನೂ, ನಿರ್ಮಲನೂ, ಜ್ಞಾನರೂಪನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೀನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವೆ. ॥ ೩೮ ॥ ಸಂತರಾದ ಮಹಾತ್ಮರು ಅವನ ಚರಣಕಮಲಗಳ ಬೆರಳುಗಳ ದಳಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಅಹಂಕಾರವೆಂಬ ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಛಿನ್ನ-ಭಿನ್ನಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ವಿಷಯ ಶೂನ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೂ ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಲು ಅತಿಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವ ಆ ಹೃದಯದ ಗಂಟನ್ನು ಅದರಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕುವರು. ಆದುದರಿಂದ ನೀನು ಸರ್ವಾಶ್ರಯನಾದ ಭಗವಾನ್ ವಾಸುದೇವನನ್ನು ಭಜಿಸು. ॥ ೩೯ ॥

ಕೃಚ್ಛ್ರೋ ಮಹಾನಿಹ ಭವಾರ್ಣವಮಪ್ಲವೇಶಾಂ
ಷಡ್ವರ್ಗನಕ್ರಮಸುಖೇನ ತಿತೀರಷಂತಿ ।
ತತ್ತ್ವಂ ಹರೇರ್ಭಗವತೋ ಭಜನೀಯಮಂಘ್ರಿಂ
ಕೃತ್ವೋಡುಪಂ ವ್ಯಸನಮುತ್ತರ ದುಸ್ತರಾರ್ಣಮ್ ॥ ೪೦ ॥

ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ಮೊಸಳೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಈ ಸಂಸಾರಸಾಗರವನ್ನು ಯೋಗವೇ ಮುಂತಾದ ದುಷ್ಕರವಾದ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ದಾಟಲು ಕೆಲವರು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಅದನ್ನು ದಾಟುವುದು ಕಠಿಣವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯೆಂಬ ಅಂಬಿಗನ ಆಶ್ರಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಎಲೈ ರಾಜನೇ! ನೀನು ಆರಾಧಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭಗವಂತನ ಚರಣಕಮಲಗಳನ್ನು ಹಡಗನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಈ ದುಸ್ತರವಾದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿಬಿಡು. ॥ ೪೦ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸ ಏವಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರೇಣ ಕುಮಾರೇಣಾತ್ಮಮೇಧಸಾ ।
ದರ್ಶಿತಾತ್ಮಗತಿಃ ಸಮ್ಯಕ್ಪ್ರಶಸ್ಯೋವಾಚ ತಂ ನೃಪಃ ॥ ೪೧ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪುತ್ರರಾದ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿ ಸನತ್ಕುಮಾರರಿಂದ ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಪಡೆದ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಅವರನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ ಇಂತೆಂದನು. ॥ ೪೧ ॥

ರಾಜೋವಾಚ

ಕೃತೋ ಮೇಽನುಗ್ರಹಃ ಪೂರ್ವಂ ಹರಿಣಾಽಽರ್ತಾನುಕಂಪಿನಾ ।
ತಮಾಪಾದಯಿತುಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಭಗವನ್ಯೂಯಮಾಗತಾಃ ॥ ೪೨ ॥

ನಿಷ್ಪಾದಿತಶ್ಚ ಕಾರ್ತ್ಸ್ನ್ಯೇನ ಭಗವದ್ಭಿರ್ಘೃಣಾಲುಭಿಃ ।
ಸಾಧೂಚ್ಛಿಷ್ಟಂ ಹಿ ಮೇ ಸರ್ವಮಾತ್ಮನಾ ಸಹ ಕಿಂ ದದೇ ॥ ೪೩ ॥

ಪ್ರಾಣಾ ದಾರಾಃ ಸುತಾ ಬ್ರಹ್ಮನ್ಗೃಹಾಶ್ಚ ಸಪರಿಚ್ಛದಾಃ ।
ರಾಜ್ಯಂ ಬಲಂ ಮಹೀ ಕೋಶ ಇತಿ ಸರ್ವಂ ನಿವೇದಿತಮ್ ॥ ೪೪ ॥

ಸೈನಾಪತ್ಯಂ ಚ ರಾಜ್ಯಂ ಚ ದಂಡನೇತೃತ್ವಮೇವ ಚ ।
ಸರ್ವಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯಂ ಚ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರವಿದರ್ಹತಿ ॥ ೪೫ ॥

ಸ್ವಮೇವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಭುಂಕ್ತೇ ಸ್ವಂ ವಸ್ತೇ ಸ್ವಂ ದದಾತಿ ಚ ।
ತಸ್ಯೈವಾನುಗ್ರಹೇಣಾನ್ನಂ ಭುಂಜತೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾದಯಃ ॥ ೪೬ ॥

ಯೈರೀದೃಶೀ ಭಗವತೋ ಗತಿರಾತ್ಮವಾದೇ
ಏಕಾಂತತೋ ನಿಗಮಿಭಿಃ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಾ ನಃ ।
ತುಷ್ಯಂತ್ವದಭ್ರ ಕರುಣಾಃ ಸ್ವಕೃತೇನ ನಿತ್ಯಂ
ಕೋ ನಾಮ ತತ್ಪ್ರತಿಕರೋತಿ ವಿನೋದಪಾತ್ರಮ್ ॥ ೪೭ ॥

ಪೃಥುರಾಜನು ಹೇಳಿದನು – ಪೂಜ್ಯರೇ! ದೀನದಯಾಳುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮೊದಲೇ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೃಪೆದೋರಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲೆಂದೇ ತಾವು ದಯಮಾಡಿಸಿರುವಿರಿ. ॥ ೪೨ ॥ ನೀವು ಅತ್ಯಂತ ಕರುಣಾಳುಗಳು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ನೀವು ಬಂದಿರುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಂಪನ್ನವಾಗಿಸಿರುವಿರಿ. ಇದರ ಬದಲಿಗೆ ಈಗ ನಾನು ನಿಮಗೆ ಏನನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಲಿ? ನನ್ನ ಬಳಿ ನನ್ನ ದೇಹ ಮತ್ತು ಅದರೊಡನೆ ಇರುವುದೆಲ್ಲವೂ ಮಹಾಪುರುಷರ ಪ್ರಸಾದವೇ ಆಗಿದೆ. ॥ ೪೩ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರೇ! ನನ್ನ ಬಳಿ ಇರುವ – ಪ್ರಾಣ, ಪತ್ನೀ, ಪುತ್ರರು, ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಅರಮನೆ, ರಾಜ್ಯ, ಸೇನೆ, ಪೃಥಿವಿ, ಭಂಡಾರ ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಿಮ್ಮದೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಅಡಿದಾವರೆಗಳಲ್ಲೇ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ॥ ೪೪ ॥ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಯಾದರೋ ಸೇನಾಪತಿತ್ವ, ರಾಜ್ಯದ ಪಟ್ಟ, ದಂಡವನ್ನು ವಿಧಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ, ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ, ವೇದ-ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನರಿತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೇ ಇದೆ. ॥ ೪೫ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ತನ್ನದಾದುದನ್ನೇ ಉಣ್ಣುವನು, ತನ್ನದನ್ನೇ ಉಡುವನು, ತನ್ನದನ್ನೇ ದಾನಮಾಡುವನು. ಬೇರೆಕ್ಷತ್ರಿಯರೇ ಮುಂತಾದವರಾದರೋ ಅವರ ಕೃಪೆಯಿಂದಲೇ ತಿನ್ನಲು ಅನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ॥ ೪೬ ॥ ವೇದಪಾರಂಗತರಾದ ನೀವು ಅಧ್ಯಾತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾ 'ಶ್ರೀಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಏಕಾಂತಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಇರಿಸುವುದೇ ಆತನನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಧನೆ' ಎಂಬುದನ್ನು ನಮಗೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವಿರಿ. ನೀವು ಪರಮಕೃಪಾಳುಗಳು. ಈ ದೀನೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೇ ನೀವು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿರುವಿರಿ. ಈ ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಯಾರಾದರೂ ಏನನ್ನಾದರೂ ಕೊಡಬಲ್ಲರೇ? ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದೂ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದವೇ ಆಗಿದೆ. ॥ ೪೭ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ತ ಆತ್ಮಯೋಗಪತಯ ಆದಿರಾಜೇನ ಪೂಜಿತಾಃ ।
ಶೀಲಂ ತದೀಯಂ ಶಂಸಂತಃ ಖೇಽಭೂವನ್ಮಿಷತಾಂ ನೃಣಾಮ್ ॥ ೪೮ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಮತ್ತೆ ಆದಿರಾಜನಾದ ಪೃಥುವು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಸನಕಾದಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದನು. ಅವರು ರಾಜನ ಶೀಲವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾ ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ॥ ೪೮ ॥

ವೈನ್ಯಸ್ತು ಧುರ್ಯೋ ಮಹತಾಂ ಸಂಸ್ಥಿತ್ಯಾಧ್ಯಾತ್ಮಶಿಕ್ಷಯಾ ।
ಆಪ್ತಕಾಮಮಿವಾತ್ಮಾನಂ ಮೇನ ಆತ್ಮನ್ಯವಸ್ಥಿತಃ
॥ ೪೯ ॥

ಕರ್ಮಾಣಿ ಚ ಯಥಾಕಾಲಂ ಯಥಾದೇಶಂ ಯಥಾಬಲಮ್ ।
ಯಥೋಚಿತಂ ಯಥಾವಿತ್ತಮಕರೋದ್ಬ್ರಹ್ಮಸಾತ್ಕೃತಮ್
॥ ೫೦ ॥

ಫಲಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ವಿನ್ಯಸ್ಯ ನಿರ್ವಿಷಂಗಃ ಸಮಾಹಿತಃ ।
ಕರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷಂ ಚ ಮನ್ವಾನ ಆತ್ಮಾನಂ ಪ್ರಕೃತೇಃ ಪರಮ್
॥ ೫೧ ॥

ಗೃಹೇಷು ವರ್ತಮಾನೋಽಪಿ ಸ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶ್ರಿಯಾನ್ವಿತಃ ।
ನಾಸಜ್ಜತೇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥೇಷು ನಿರಹಂಮತಿರರ್ಕವತ್
॥ ೫೨ ॥

ಏವಮಧ್ಯಾತ್ಮಯೋಗೇನ ಕರ್ಮಾಣ್ಯನುಸಮಾಚರನ್ ।
ಪುತ್ರಾನುತ್ಪಾದಯಾಮಾಸ ಪಂಚಾರ್ಚಿಷ್ಯಾತ್ಮಸಮ್ಮತಾನ್
॥ ೫೩ ॥

ವಿಜಿತಾಶ್ವಂ ಧೂಮ್ರಕೇಶಂ ಹರ್ಯಕ್ಷಂ ದ್ರವಿಣಂ ವೃಕಮ್ ।
ಸರ್ವೇಷಾಂ ಲೋಕಪಾಲಾನಾಂ ದಧಾರೈಕಃ ಪೃಥುರ್ಗುಣಾನ್
॥ ೫೪ ॥

ಗೋಪೀಥಾಯ ಜಗತ್ ಸೃಷ್ಟೇಃ
ಕಾಲೇ ಸ್ವೇ ಸ್ವೇಽಚ್ಯುತಾತ್ಮಕಃ ।
ಮನೋವಾಗ್‌ವೃತ್ತಿಭಿಃ ಸೌಮ್ಯೈ-
ರ್ಗುಣೈಃ ಸಂರಂಜಯನ್ ಪ್ರಜಾಃ ॥ ೫೫ ॥

ರಾಜೇತ್ಯಧಾನ್ನಾಮಧೇಯಂ ಸೋಮರಾಜ ಇವಾಪರಃ ।
ಸೂರ್ಯವದ್ವಿಸೃಜನ್ಗೃಹ್ಣನ್ ಪ್ರತಪಂಶ್ಚ ಭುವೋ ವಸು
॥ ೫೬ ॥

ದುರ್ಧರ್ಷಸ್ತೇಜಸೇವಾಗ್ನಿರ್ಮಹೇಂದ್ರ ಇವ ದುರ್ಜಯಃ ।
ತಿತಿಕ್ಷಯಾ ಧರಿತ್ರೀವ ದ್ಯೌರಿವಾಭೀಷ್ಟದೋ ನೃಣಾಮ್
॥ ೫೭ ॥

ವರ್ಷತಿ ಸ್ಮ ಯಥಾಕಾಮಂ ಪರ್ಜನ್ಯ ಇವ ತರ್ಪಯನ್ ।
ಸಮುದ್ರ ಇವ ದುರ್ಬೋಧಃ ಸತ್ತ್ವೇನಾಚಲರಾಡಿವ
॥ ೫೮ ॥

ಮಹಾತ್ಮರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದ ಪೃಥುವು ಅವರಿಂದ ಆತ್ಮೋಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದು ಚಿತ್ತದ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಆತ್ಮನಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸಿದ ಕಾರಣ ತನ್ನನ್ನು ಕೃತಕೃತ್ಯನೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿದನು. ॥ ೪೯॥ ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮಾರ್ಪಣ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಸಮಯ, ಸ್ಥಾನ, ಶಕ್ತಿ, ನ್ಯಾಯ, ಧನ ಇವುಗಳನುಸಾರ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೫೦ ॥ ಹೀಗೆ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಆತ್ಮವನ್ನು ಕರ್ಮಗಳ ಸಾಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ ಅತೀತವೆಂದು ನೋಡುವುದರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ॥ ೫೧ ॥ ಭಗವಾನ್ ಸೂರ್ಯನು ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದರೂ ವಸ್ತುಗಳ ಗುಣ-ದೋಷಗಳಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವಂತೆ, ಪೃಥುಸಾರ್ವಭೌಮನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೂ ಅಹಂಕಾರಶೂನ್ಯನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಲಿಲ್ಲ. ॥ ೫೨ ॥

ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಹೀಗೆ ಆತ್ಮನಿಷ್ಠನಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕರ್ತವ್ಯ-ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ತನ್ನ ಮಡದಿಯಾದ ಅರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಅನುರೂಪರಾದ ಐದು ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದನು. ॥ ೫೩. ॥ ವಿಜಿತಾಶ್ವ, ಧೂಮ್ರಕೇಶ, ಹರ್ಯಕ್ಷ, ದ್ರವಿಣ, ವೃಕ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅವರದಾಗಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಜನಾದ ಪೃಥುವು ಭಗವಂತನ ಅಂಶನೇ ಆಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಕಾಲ-ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಪಾಲಕರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಉದಾರವಾದ ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರಿಯವೂ-ಹಿತಕರವೂ ಆದ ಸವಿಮಾತು, ಮನೋಹರವಾದ ಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ಸೌಮ್ಯವಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಜಾರಂಜನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಚಂದ್ರನಂತೆ 'ರಾಜಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಅನ್ವರ್ಥಗೊಳಿಸಿದ್ದನು. ಸೂರ್ಯನು ಬೇಸಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವಿಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಮಳೆಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೆ ಸುರಿಸುವನು ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಬಿಸಿಲನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪೃಥುಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಕಪ್ಪ-ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ದುರ್ಭಿಕ್ಷವೇ ಮುಂತಾದ ಕಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡುಗೈಯಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರ ಮೇಲೆಯೂ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೫೪-೫೬ ॥ ಅವನು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ದುರ್ಧರ್ಷನೂ, ಇಂದ್ರನಂತೆ ಅಜೇಯನೂ, ಪೃಥಿವಿಯಂತೆ ಕ್ಷಮಾಶೀಲನೂ, ಸ್ವರ್ಗದಂತೆ ಸಮಸ್ತ ಮನುಷ್ಯರ ಎಲ್ಲ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೫೭ ॥ ಕಾಲ-ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು, ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಮೇಘದಂತೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಅವರೆಲ್ಲರ ಅಭೀಷ್ಟಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತಹಸ್ತದಿಂದ ಸೂರೆಗೊಳಿಸುತಿದ್ದನು. ಅವನು ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಗಂಭೀರನೂ, ಪರ್ವತರಾಜ ಸುಮೇರುವಿನಂತೆ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ॥ ೫೮ ॥

ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ದುಷ್ಟರನ್ನು ದಮನಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಯಮಧರ್ಮನಂತೆಯೂ, ಆಶ್ಚರ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ವಸ್ತುಗಳ

ಧರ್ಮರಾಡಿವ ಶಿಕ್ಷಾಯಾಮಾಶ್ಚರ್ಯೇ ಹಿಮವಾನಿವ ।
ಕುಬೇರ ಇವ ಕೋಶಾಢ್ಯೋ ಗುಪ್ತಾರ್ಥೋ ವರುಣೋ ಯಥಾ
॥ ೫೯ ॥

ಮಾತರಿಶ್ವೇವ ಸರ್ವಾತ್ಮಾ ಬಲೇನ ಸಹಸೌಜಸಾ ।
ಅವಿಷಹ್ಯತಯಾ ದೇವೋ ಭಗವಾನ್ ಭೂತರಾಡಿವ
॥ ೬೦ ॥

ಕಂದರ್ಪ ಇವ ಸೌಂದರ್ಯೇ ಮನಸ್ವೀ ಮೃಗರಾಡಿವ ।
ವಾತ್ಸಲ್ಯೇ ಮನುವನ್ನೃಣಾಂ ಪ್ರಭುತ್ವೇ ಭಗವಾನಜಃ
॥ ೬೧ ॥

ಬೃಹಸ್ಪತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮವಾದೇ ಆತ್ಮವತ್ತ್ವೇ ಸ್ವಯಂ ಹರಿಃ ।
ಭಕ್ತ್ಯಾ ಗೋಗುರುವಿಪ್ರೇಷು ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನಾನುವರ್ತಿಷು ।
ಹ್ರಿಯಾ ಪ್ರಶ್ರಯಶೀಲಾಭ್ಯಾಮಾತ್ಮತುಲ್ಯಃ ಪರೋದ್ಯಮೇ
॥ ೬೨ ॥

ಕೀರ್ತ್ಯೋರ್ಧ್ವಗೀತಯಾ ಪುಂಭಿಸ್ತ್ರೈಲೋಕ್ಯೇ ತತ್ರ ತತ್ರ ಹ ।
ಪ್ರವಿಷ್ಟಃ ಕರ್ಣರಂಧ್ರೇಷು ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ರಾಮಃ ಸತಾಮಿವ
॥ ೬೩ ॥

ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದಂತೆಯೂ, ಭಂಡಾರದ ಸಮೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಕುಬೇರನಂತೆಯೂ, ಧನವನ್ನು ಗುಪ್ತವಾಗಿಡುವುದರಲ್ಲಿ ವರುಣನಂತೆಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ॥ ೫೯ ॥ ಶಾರೀರಿಕ ಬಲದಲ್ಲಿ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪಾಟವದಲ್ಲಿ, ಪರಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲೆಡೆ ಸಂಚರಿಸುವ ವಾಯುವಿನಂತೆಯೂ, ಸಹಿಸಲಸದಳವಾದ ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರನಂತೆಯೇ ಆಗಿದ್ದನು. ॥ ೬೦॥ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನಂತೆಯೂ, ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದಂತೆಯೂ, ವಾತ್ಸಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನುವಿನಂತೆಯೂ, ಮನುಷ್ಯರ ಆಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಮರ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಸಮಾನನಾಗಿದ್ದನು. ॥ ೬೧ ॥ ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯಂತೆಯೂ, ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದನು. ಗೋವುಗಳು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಗುರುಹಿರಿಯರು ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಲಜ್ಜೆ, ವಿನಯಶೀಲತೆ, ಪರೋಪಕಾರಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಗುಣಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತನಗೆ-ತಾನೇ ಸಮಾನನಾಗಿದ್ದನು ; ಅನುಪಮನಾಗಿದ್ದನು. ॥ ೬೨ ॥ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆವನ ಕೀರ್ತಿಯು ಉಚ್ಚಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಹಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಅವನು ಸತ್ಪುರುಷರ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರೆಲ್ಲರ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಪಡೆದು ಕೊಂಡಿದ್ದನು. (ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಅವನ ಕೀರ್ತಿ ಕರ್ಣಾಕರ್ಣಿಯಾಗಿತ್ತು.) ॥ ೬೩ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೨೨ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ಪೃಥುಚರಿತೇ ದ್ವಾವಿಂಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೨೨ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನ ತಪಸ್ಸು ಮತ್ತು ಪರಮಪದದ ಪ್ರಾಪ್ತಿ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ದೃಷ್ಟ್ವಾಽಽತ್ಮಾನಂ ಪ್ರವಯಸಮೇಕದಾ ವೈನ ಆತ್ಮವಾನ್ ।
ಆತ್ಮನಾ ವರ್ಧಿತಾಶೇಷಸ್ವಾನುಸರ್ಗಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ
॥ ೧ ॥

ಜಗತಸ್ತಸ್ಥುಷಶ್ಚಾಪಿ ವೃತ್ತಿದೋ ಧರ್ಮಭೃತ್ಸತಾಮ್ ।
ನಿಷ್ಪಾದಿತೇಶ್ವರಾದೇಶೋ ಯದರ್ಥಮಿಹ ಜಜ್ಞಿವಾನ್
॥ ೨ ॥

ಆತ್ಮಜೇಷ್ವಾತ್ಮಜಾಂ ನ್ಯಸ್ಯ ವಿರಹಾದ್ರುದತೀಮಿವ ।
ಪ್ರಜಾಸು ವಿಮನಸ್ಸ್ವೇಕಃ ಸದಾರೋಽಗಾತ್ತಪೋವನಮ್
॥ ೩ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನಾದ ಪೃಥುವು ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗಾಗಿ ನಗರ ಗ್ರಾಮಾದಿ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ತಾನೇ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ಸ್ಥಾವರ-ಜಂಗಮರೂಪವಾದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಜೀವನವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಸತ್ಪುರುಷರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದನು. ತಾನು ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಜನಿಸಿದ್ದೇನೋ ಆ ಭಗವದಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದಂತಾಯಿತು ಎಂದು ಮನಗಂಡನು. ತನಗೆ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವು ಬಂದಿದೆ ; ಇನ್ನು ನನಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಕರ್ತವ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಅರಿತು ಅವನು ತನ್ನ ವಿರಹದಲ್ಲಿ ಅಳುತ್ತಿರುವ ಪುತ್ರಿಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಪುತ್ರರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ, ಪ್ರಜಾಜನರು ದುಃಖದಿಂದ ಮರುಗುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪತ್ನೀಸಹಿತನಾಗಿ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ತಪೋವನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ॥ ೧-೩ ॥

ತತ್ರಾಪ್ಯದಾಭ್ಯನಿಯಮೋ ವೈಖಾನಸಸುಸಮ್ಮತೇ ।
ಆರಬ್ಧ ಉಗ್ರತಪಸಿ ಯಥಾ ಸ್ವವಿಜಯೇ ಪುರಾ
॥ ೪ ॥

ಕಂದಮೂಲಫಲಾಹಾರಃ ಶುಷ್ಕಪರ್ಣಾಶನಃ ಕ್ವಚಿತ್ ।
ಅಬ್ಭಕ್ಷಃ ಕತಿಚಿತ್ಪಕ್ಷಾನ್ವಾಯುಭಕ್ಷಸ್ತತಃ ಪರಮ್
॥ ೫ ॥

ಗ್ರೀಷ್ಮೇ ಪಂಚತಪಾ ವೀರೋ ವರ್ಷಾಸ್ವಾಸಾರಷಾಣ್ಮುನಿಃ ।
ಆಕಂಠಮಗ್ನಃ ಶಿಶಿರೇ ಉದಕೇ ಸ್ಥಂಡಿಲೇಶಯಃ
॥ ೬ ॥

ತಿತಿಕ್ಷುರ್ಯತವಾಗ್ದಾಂತ ಊರ್ಧ್ವರೇತಾ ಜಿತಾನಿಲಃ ।
ಆರಿರಾಧಯಿಷುಃ ಕೃಷ್ಣಮಚರತ್ತಪ ಉತ್ತಮಮ್
॥ ೭ ॥

ತೇನ ಕ್ರಮಾನುಸಿದ್ಧೇನ ಧ್ವಸ್ತಕರ್ಮಾಮಲಾಶಯಃ ।
ಪ್ರಾಣಾಯಾಮೈಃ ಸಂನಿರುದ್ಧಷಡ್ವರ್ಗಶ್ಛಿನ್ನಬಂಧನಃ
॥ ೮ ॥

ಸನತ್ಕುಮಾರೋ ಭಗವಾನ್ಯದಾಹಾಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಂ ಪರಮ್ ।
ಯೋಗಂ ತೇನೈವ ಪುರುಷಮಭಜತ್ಪುರುಷರ್ಷಭಃ
॥ ೯ ॥

ಭಗವದ್ಧರ್ಮಿಣಃ ಸಾಧೋಃ ಶ್ರದ್ಧಯಾ ಯತತಃ ಸದಾ ।
ಭಕ್ತಿರ್ಭಗವತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನನ್ಯವಿಷಯಾಭವತ್
॥ ೧೦ ॥

ತಸ್ಯಾನಯಾ ಭಗವತಃ ಪರಿಕರ್ಮಶುದ್ಧ-
ಸತ್ತ್ವಾತ್ಮನಸ್ತದನು ಸಂಸ್ಮರಣಾನುಪೂರ್ತ್ಯಾ ।
ಜ್ಞಾನಂ ವಿರಕ್ತಿಮದಭೂನ್ನಿಶಿತೇನ ಯೇನ
ಚಿಚ್ಛೇದ ಸಂಶಯಪದಂ ನಿಜಜೀವಕೋಶಮ್ ॥ ೧೧ ॥

ಛಿನ್ನಾನ್ಯಧೀರಧಿಗತಾತ್ಮಗತಿರ್ನಿರೀಹ-
ಸ್ತತ್ತತ್ಯಜೇಽಚ್ಛಿನದಿದಂ ವಯುನೇನ ಯೇನ ।
ತಾವನ್ನ ಯೋಗಗತಿಭಿರ್ಯತಿರಪ್ರಮತ್ತೋ
ಯಾವದ್ಗದಾಗ್ರಜಕಥಾಸು ರತಿಂ ನ ಕುರ್ಯಾತ್ ॥ ೧೨ ॥

ಹಿಂದೆ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ವ್ರತನಿಷ್ಠನಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಜಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈಗಲೂ ವಾನಪ್ರಸ್ಥಾಶ್ರಮದ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಕಠೋರ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದನು. ॥ ೪ ॥ ಆ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಗೆಡ್ಡೆ-ಗೆಣಸು, ಹಣ್ಣು-ಹಂಪಲುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದನು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳು ಒಣಗಿದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವುದಿನ ಕೇವಲ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತಲೂ, ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಕೇವಲ ಗಾಳಿಯನ್ನೇ ಸೇವಿಸಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೫ ॥ ಮುನಿವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವೀರವರನು ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಸುಡುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯ ಹೀಗೆ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿದ್ದು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಳೆಯ ನೀರನ್ನು ಸಹಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿನವರೆಗೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಮಣ್ಣಿನ ವೇದಿಕೆಯಲ್ಲೇ ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೬ ॥ ಅವನು ಚಳಿ-ಸೆಕೆಗಳೇ ಮುಂತಾದ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುತ್ತಾ ಮಾತು-ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸಂಯಮಿಸಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ, ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಉತ್ತಮವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ॥ ೭ ॥ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಅವನ ತಪಸ್ಸು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತಿರಲಾಗಿ, ಆತನ ಚಿತ್ತವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶುದ್ಧಿಹೊಂದಿತು. ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಗಳ ಮೂಲಕ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ನಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕರ್ಮವಾಸನೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕಟ್ಟುಗಳು ಬಿಟ್ಟುಹೋದುವು. ॥ ೮ ॥ ಆಗ ಭಗವಾನ್ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಯೋಗದ ಶಿಕ್ಷಣದಂತೆಯೇ ಪೃಥುವು ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸತೊಡಗಿದನು. ॥ ೯ ॥ ಹೀಗೆ ಭಗವತ್ಪರಾಯಣನಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಸದಾಚಾರವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಧನೆಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯಭಕ್ತಿಯು ಬೇರೂರಿತು. ॥ ೧೦ ॥

ಈ ವಿಧವಾದ ಭಗವದುಪಾಸನೆಯಿಂದ ಅವನ ಅಂತಃಕರಣವು ಶುದ್ಧ ಸತ್ತ್ವಮಯವಾಯಿತು. ನಿರಂತರ ಭಗವಚ್ಚಿಂತನದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಆ ಅನನ್ಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವನಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯಸಹಿತ ಜ್ಞಾನವು ಸಿದ್ಧಿಸಿತು. ಮತ್ತೆ ತೀವ್ರವಾದ ಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ ಸಂಶಯ-ವಿಪರ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಆಸರೆಯಾದ ಜೀವನ ಉಪಾಧಿಭೂತ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿದನು. ॥ ೧೧ ॥ ಅನಂತರ ದೇಹಾತ್ಮಬುದ್ಧಿಯು ತೊಲಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ಅನುಭೂತಿ ಉಂಟಾದಾಗ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಿದ್ಧಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉದಾಸೀನತೆ ಉಂಟಾದ ಕಾರಣ ತನ್ನ ಜೀವಕ್ಕೆ ಆವರಣವಾಗಿದ್ದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವಂತಹ ಜ್ಞಾನದ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಅವನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಾಧಕನಿಗೆ ಯೋಗಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಕಥಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗ ಉಂಟಾಗುವವರೆಗೆ ಕೇವಲ ಯೋಗ ಸಾಧನದಿಂದ ಮೋಹಜನಿತ ಪ್ರಮಾದವು ದೂರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಭ್ರಮೆಯು ಅಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೧೨ ॥

ಏವಂ ಸ ವೀರಪ್ರವರಃ ಸಂಯೋಜ್ಯಾತ್ಮಾನಮಾತ್ಮನಿ ।
ಬ್ರಹ್ಮಭೂತೋ ದೃಢಂ ಕಾಲೇ ತತ್ಯಾಜ ಸ್ವಂ ಕಲೇವರಮ್
॥ ೧೩ ॥

ಸಂಪೀಡ್ಯ ಪಾಯುಂ ಪಾರ್ಷ್ಣಿಭ್ಯಾಂ
ವಾಯುಮುತ್ಸಾರಯನ್ಛನೈಃ ।
ನಾಭ್ಯಾಂ ಕೋಷ್ಠೇಷ್ವವಸ್ಥಾಪ್ಯ
ಹೃದುರಃಕಂಠಶೀರ್ಷಣಿ ॥ ೧೪ ॥

ಉತ್ಸರ್ಪಯಂಸ್ತು ತಂ ಮೂರ್ಧ್ನಿ
ಕ್ರಮೇಣಾವೇಶ್ಯ ನಿಃಸ್ಪೃಹಃ ।
ವಾಯುಂ ವಾಯೌ ಕ್ಷಿತೌ ಕಾಯಂ
ತೇಜಸ್ತೇಜಸ್ಯಯೂಯುಜತ್ ॥ ೧೫ ॥

ಖಾನ್ಯಾಕಾಶೇ ದ್ರವಂ ತೋಯೇ ಯಥಾಸ್ಥಾನಂ ವಿಭಾಗಶಃ ।
ಕ್ಷಿತಿಮಂಭಸಿ ತತ್ತೇಜಸ್ಯದೋ ವಾಯೌ ನಭಸ್ಯಮುಮ್
॥ ೧೬ ॥

ಇಂದ್ರಿಯೇಷು ಮನಸ್ತಾನಿ ತನ್ಮಾತ್ರೇಷು ಯಥೋದ್ಭವಮ್ ।
ಭೂತಾದಿನಾಮೂನ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಯ ಮಹತ್ಯಾತ್ಮನಿ ಸಂದಧೇ
॥ ೧೭ ॥

ತಂ ಸರ್ವಗುಣವಿನ್ಯಾಸಂ ಜೀವೇ ಮಾಯಾಮಯೇ ನ್ಯಧಾತ್ ।
ತಂ ಚಾನುಶಯಮಾತ್ಮಸ್ಥಮಸಾವನುಶಯೀ ಪುಮಾನ್ ।
ಜ್ಞಾನವೈರಾಗ್ಯವೀರ್ಯೇಣ ಸ್ವರೂಪಸ್ಥೋಽಜಹಾತ್ಪ್ರಭುಃ
॥ ೧೮ ॥

ಅರ್ಚಿರ್ನಾಮ ಮಹಾರಾಜ್ಞೀ ತತ್ಪತ್ನ್ಯನುಗತಾ ವನಮ್ ।
ಸುಕುಮಾರ್ಯತದರ್ಹಾ ಚ ಯತ್ಪದ್ಭ್ಯಾಂ ಸ್ಪರ್ಶನಂ ಭುವಃ
॥ ೧೯ ॥

ಅತೀವ ಭರ್ತುರ್ವ್ರತಧರ್ಮನಿಷ್ಠಯಾ
ಶುಶ್ರೂಷಯಾ ಚಾರ್ಷದೇಹಯಾತ್ರಯಾ ।
ನಾವಿಂದತಾರ್ತಿಂ ಪರಿಕರ್ಶಿತಾಪಿ ಸಾ
ಪ್ರೇಯಸ್ಕರಸ್ಪರ್ಶನಮಾನನಿರ್ವೃತಿಃ ॥ ೨೦ ॥

ದೇಹಂ ವಿಪನ್ನಾಖಿಲಚೇತನಾದಿಕಂ
ಪತ್ಯುಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ದಯಿತಸ್ಯ ಚಾತ್ಮನಃ ।
ಆಲಕ್ಷ್ಯ ಕಿಂಚಿಚ್ಚ ವಿಲಪ್ಯ ಸಾ ಸತೀ
ಚಿತಾಮಥಾರೋಪಯದದ್ರಿಸಾನುನಿ ॥ ೨೧ ॥

ಮತ್ತೆ ಅಂತ್ಯಕಾಲವು ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ವೀರವರನಾದ ಪೃಥುವು ತನ್ನ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಭೂತನಾಗಿ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ತೊರೆದುಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೧೩ ॥ ಅವನು ಹಿಮ್ಮಡಿಯಿಂದ ಗುದದ್ವಾರವನ್ನು ತಡೆದು, ಮೂಲಾಧಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರಿಸುತ್ತಾ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾಭಿ, ಹೃದಯ, ಕಂಠ ಮತ್ತು ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ॥ ೧೪ ॥ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅದನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಸೆಳೆದು ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಈಗ ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಭೋಗಗಳ ಆಸೆಯೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಆ ವಾಯುವನ್ನು ಸಮಷ್ಟಿ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪಾರ್ಥಿವ ಶರೀರವನ್ನು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಶರೀರದ ತೇಜವನ್ನು ಸಮಷ್ಟಿತೇಜದಲ್ಲಿಯೂ ಲೀನಗೊಳಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೧೫ ॥ ಹೃದಯಾಕಾಶಾದಿ ದೇಹಾವಚ್ಛಿನ್ನ ಆಕಾಶವನ್ನು ಮಹಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ, ರುಧಿರಾದಿ ನೀರಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಸಮಷ್ಟಿ ಜಲದಲ್ಲಿ ಲೀನಗೊಳಿಸಿದನು. ಹೀಗೆಯೇ ಮತ್ತೆ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಜಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಜಲವನ್ನು ತೇಜದಲ್ಲಿಯೂ, ತೇಜವನ್ನು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೂ, ವಾಯುವನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಲೀನಗೊಳಿಸಿದನು. ॥ ೧೬ ॥ ಅನಂತರ ಮನಸ್ಸನ್ನು (ಸವಿಕಲ್ಪ ಜ್ಞಾನವನ್ನು) ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಹಂಕಾರದ ಮೂಲಕ ಆಕಾಶ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮತ್ತು ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಅದೇ ಅಹಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಲಯಗೊಳಿಸಿ, ಅಹಂಕಾರವನ್ನೂ, ಮಹತ್ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಲೀನಗೊಳಿಸಿದನು. ॥ ೧೭ ॥ ಮತ್ತೆ ಸಮಸ್ತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಆ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮಾಯೋಪಾಧಿಕ ಜೀವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಆ ಮಯಾರೂಪವಾದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಅವನು ಜ್ಞಾನ-ವೈರಾಗ್ಯದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತನ್ನ ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿ ಆನಂದಸ್ವರೂಪನಾದನು. ॥ ೧೮ ॥

ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಅರ್ಚಿಯೂ ಕೂಡ ಆತನೊಡನೆ ತಪೋವನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಳಷ್ಟೇ ! ಆಕೆಯು ಪಾದಗಳನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಸೋಕಿದರೂ ತೊಂದರೆಪಡುವಷ್ಟು ಸುಕುಮಾರಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ॥ ೧೯ ॥ ಹೀಗಿರುವಾಗಲೂ ಆಕೆಯು ತನ್ನ ಪತಿಯು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದ ವ್ರತ-ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಅವನ ತುಂಬು ಸೇವೆ ಮಾಡಿದಳು. ಮುನಿವೃತ್ತಿಗನುಸಾರ ಕಂದ-ಮೂಲಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಜೀವನ ನಿರ್ವಾಹಮಾಡಿದಳು. ಇದರಿಂದ ಅವಳು ಬಹಳ ದುರ್ಬಲಳಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಿಯತಮನ ಕರಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಸಮ್ಮಾನಿತಳಾಗಿ ಅದರಲ್ಲೇ ಆನಂದವನ್ನು ತಿಳಿದ ಕಾರಣ ಅವಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಕಷ್ಟಗಳಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ॥ ೨೦ ॥ ಪೃಥಿವಿಗೆ ಪತಿಯಾಗಿ, ತನಗೂ ಪ್ರಿಯತಮನಾದ ಮಹಾರಾಜನ ದೇಹವು ಚೇತನಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಾಧ್ವಿಯು ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ವಿಲಾಪಿಸಿದಳು. ಮತ್ತೆ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಚಿತೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪತಿಯ ಪವಿತ್ರವಾದ ದೇಹವನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿದಳು. ॥ ೨೧ ॥

ವಿಧಾಯ ಕೃತ್ಯಂ ಹ್ರದಿನೀಜಲಾಪ್ಲುತಾ
ದತ್ತ್ವೋದಕಂ ಭರ್ತುರುದಾರಕರ್ಮಣಃ ।
ನತ್ವಾ ದಿವಿಸ್ಥಾಂಸ್ತ್ರಿದಶಾಂಸ್ತ್ರಿಃ ಪರೀತ್ಯ
ವಿವೇಶ ವಹ್ನಿಂ ಧ್ಯಾಯತೀ ಭರ್ತೃಪಾದೌ ॥ ೨೨ ॥

ವಿಲೋಕ್ಯಾನುಗತಾಂ ಸಾಧ್ವೀಂ ಪೃಥುಂ ವೀರವರಂ ಪತಿಮ್ ।
ತುಷ್ಟುವುರ್ವರದಾ ದೇವೈರ್ದೇವಪತ್ನ್ಯಃ ಸಹಸ್ರಶಃ ॥ ೨೩ ॥

ಕುರ್ವತ್ಯಃ ಕುಸುಮಾಸಾರಂ ತಸ್ಮಿನ್ಮಂದರಸಾನುನಿ ।
ನದತ್ಸ್ವಮರತೂರ್ಯೇಷು ಗೃಣಂತಿ ಸ್ಮ ಪರಸ್ಪರಮ್ ॥ ೨೪ ॥

ದೇವ್ಯ ಊಚುಃ

ಅಹೋ ಇಯಂ ವಧೂರ್ಧನ್ಯಾ
ಯಾ ಚೈವಂ ಭೂಭುಜಾಂ ಪತಿಮ್ ।
ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಪತಿಂ ಭೇಜೇ
ಯಜ್ಞೇಶಂ ಶ್ರೀರ್ವಧೂರಿವ ॥ ೨೫ ॥

ಸೈಷಾ ನೂನಂ ವ್ರಜತ್ಯೂರ್ಧ್ವಮನು ವೈನ್ಯಂ ಪತಿಂ ಸತೀ ।
ಪಶ್ಯತಾಸ್ಮಾನತೀತ್ಯಾರ್ಚಿರ್ದುರ್ವಿಭಾವ್ಯೇನ ಕರ್ಮಣಾ ॥ ೨೬ ॥

ತೇಷಾಂ ದುರಾಪಂ ಕಿಂ ತ್ವನ್ಯನ್
ಮರ್ತ್ಯಾನಾಂ ಭಗವತ್ಪದಮ್ ।
ಭುವಿ ಲೋಲಾಯುಷೋ ಯೇ ವೈ
ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯಂ ಸಾಧಯಂತ್ಯುತ ॥ ೨೭ ॥

ಸ ವಂಚಿತೋ ಬತಾತ್ಮಧ್ರುಕ್ಕೃಚ್ಛ್ರೇಣ ಮಹತಾ ಭುವಿ ।
ಲಬ್ಧ್ವಾಪವರ್ಗ್ಯಂ ಮಾನುಷ್ಯಂ ವಿಷಯೇಷು ವಿಷಜ್ಜತೇ ॥ ೨೮ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸ್ತುವತೀಷ್ವಮರಸ್ತ್ರೀಷು ಪತಿಲೋಕಂ ಗತಾ ವಧೂಃ ।
ಯಂ ವಾ ಆತ್ಮವಿದಾಂ ಧುರ್ಯೋ ವೈನ್ಯಃ ಪ್ರಾಪಾಚ್ಯುತಾಶ್ರಯಃ ॥ ೨೯ ॥

ಇತ್ಥಂ ಭೂತಾನುಭಾವೋಽಸೌ ಪೃಥುಃ ಸ ಭಗವತ್ತಮಃ ।
ಕೀರ್ತಿತಂ ತಸ್ಯ ಚರಿತಮುದ್ದಾಮಚರಿತಸ್ಯ ತೇ ॥ ೩೦ ॥

ಯ ಇದಂ ಸುಮಹತ್ಪುಣ್ಯಂ ಶ್ರದ್ಧಯಾವಹಿತಃ ಪಠೇತ್ ।
ಶ್ರಾವಯೇಚ್ಛೃಣುಯಾದ್ವಾಪಿ ಸ ಪೃಥೋಃ ಪದವೀಮಿಯಾತ್ ॥ ೩೧ ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ವೀ ರಾಜನ್ಯೋ ಜಗತೀಪತಿಃ ।
ವೈಶ್ಯಃ ಪಠನ್ವಿಟ್ಪತಿಃ ಸ್ಯಾಚ್ಛೂದ್ರಃ ಸತ್ತಮತಾಮಿಯಾತ್ ॥ ೩೨ ॥

ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದಳು. ತನ್ನ ಆ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಪತಿಗೆ ಜಲಾಂಜಲಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದಳು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಣಾಮವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಮೂರುಬಾರಿ ಚಿತೆಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಬಂದು ಪತಿದೇವರ ಚರಣಗಳನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಳು. ॥ ೨೨ ॥ ಪರಮಸಾಧ್ವಿಯಾದ ಅರ್ಚಿಯು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ವೀರವರೇಣ್ಯನಾದ ಪೃಥುವಿನೊಡನೆ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ವರಪ್ರದಾಯಕ ದೇವಿಯರು ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳೊಡನೆ ಅವಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದರು. ॥ ೨೩ ॥ ಅಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ವಾದ್ಯಗಳು ಮೊಳಗಿದವು. ಆಗ ಆ ಮಂದರಾಚಲದ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಆ ದೇವಾಂಗನೆಯರು ಪುಷ್ಪಗಳ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಸುರಿಸುತ್ತಾ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದರು. ॥ ೨೪ ॥

ದೇವಾಂಗನೆಯರು ಹೇಳಿದರು – ಅಹಾ! ಎಂತಹ ಧನ್ಯಳು ಈಕೆ! ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಯಜ್ಞೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಸೇವೆಮಾಡುವಂತೆಯೇ ಇವಳು ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರ ಪೃಥುವಿನ ಮನ, ವಚನ, ಶರೀರದಿಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಳು. ॥ ೨೫ ॥ ಅವಶ್ಯವಾಗಿಯೂ ಈ ಸಾಧ್ವಿಮಣಿಯು ಚಿಂತಿಸಲೂ ಅಸದಳವಾದ ತನ್ನ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ದಾಟಿ ತನ್ನ ಪತಿಯೊಡನೆ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ॥ ೨೬ ॥ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಬದುಕಿದ್ದರೂ, ಭಗವಂತನ ಪರಮಪದಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವಂತಹ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಂತಹ ಧನ್ಯಾತ್ಮರಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ದುರ್ಲಭವಿಲ್ಲ. ॥ ೨೭ ॥ ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯದೇಹವನ್ನು ಅತಿಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಪಡೆದ ನಂತರವೂ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸದೆ ವಿಷಯ ಸುಖಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದ ಮನುಷ್ಯರು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಆತ್ಮಘಾತಿಗಳೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ! ಅವರು ಮೋಸಹೋದರಲ್ಲ!' ಎಂದು ಮಾತಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೨೮ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ದೇವಾಂಗನೆಯರು ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಶಿರೋಮಣಿಯಾಗಿದ್ದ ಪೃಥು ಮಹಾರಾಜನು ಸೇರಿದ ಭಗವಂತನ ಪರಮಧಾಮವನ್ನೇ ಮಹಾರಾಣಿ ಅರ್ಚಿಯು ಅದೇ ಪತಿಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದಳು. ॥ ೨೯ ॥ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದ ಪರಮಭಾಗವತೋತ್ತಮ ಪೃಥುವಿನ ಚರಿತ್ರೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಉದಾರವಾದುದು. ಅದನ್ನು ನಾನು ನಿನಗೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವೆನು. ॥ ೩೦ ॥ ಆ ಪರಮಪವಿತ್ರ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ (ನಿಷ್ಕಾಮಭಾವದಿಂದ) ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಓದುವವನೂ, ಕೇಳುವವನೂ ಕೂಡ ಪೃಥು ಮಹಾರಾಜನ ಪದವನ್ನೇ ಅಂದರೆ ಭಗವಂತನ ಪರಮಧಾಮವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ॥ ೩೧ ॥ ಇದನ್ನು ಸಕಾಮಭಾವದಿಂದ ಪಠಿಸಿದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಬ್ರಹ್ಮ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಕ್ಷತ್ರಿಯನು ಪೃಥಿವೀಪತಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ವೈಶ್ಯನು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಶೂದ್ರನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ತಮ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತಾನೆ. ॥ ೩೨ ॥

ತ್ರಿಃಕೃತ್ವ ಇದಮಾಕರ್ಣ್ಯ ನರೋ ನಾರ್ಯಥವಾಽಽದೃತಾ ।
ಅಪ್ರಜಃ ಸುಪ್ರಜತಮೋ ನಿರ್ಧನೋ ಧನವತ್ತಮಃ
॥ ೩೩ ॥

ಅಸ್ಪಷ್ಟಕೀರ್ತಿಃ ಸುಯಶಾ ಮೂರ್ಖೋ ಭವತಿ ಪಂಡಿತಃ ।
ಇದಂ ಸ್ವಸ್ತ್ಯಯನಂ ಪುಂಸಾಮಮಂಗಲ್ಯನಿವಾರಣಮ್
॥ ೩೪ ॥

ಧನ್ಯಂ ಯಶಸ್ಯಮಾಯುಷ್ಯಂ ಸ್ವರ್ಗ್ಯಂ ಕಲಿಮಲಾಪಹಮ್ ।
ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಮೋಕ್ಷಾಣಾಂ ಸಮ್ಯಕ್ಸಿದ್ಧಿಮಭೀಪ್ಸುಭಿಃ ।
ಶ್ರದ್ಧಯೈತದನುಶ್ರಾವ್ಯಂ ಚತುರ್ಣಾಂ ಕಾರಣಂ ಪರಮ್
॥ ೩೫ ॥

ವಿಜಯಾಭಿಮುಖೋ ರಾಜಾ ಶ್ರುತ್ವೈತದಭಿಯಾತಿ ಯಾನ್ ।
ಬಲಿಂ ತಸ್ಮೈ ಹರಂತ್ಯಗ್ರೇ ರಾಜಾನಃ ಪೃಥವೇ ಯಥಾ
॥ ೩೬ ॥

ಮುಕ್ತಾನ್ಯಸಂಗೋ ಭಗವತ್ಯಮಲಾಂ ಭಕ್ತಿಮುದ್ವಹನ್ ।
ವೈನ್ಯಸ್ಯ ಚರಿತಂ ಪುಣ್ಯಂ ಶೃಣುಯಾಚ್ಛ್ರಾವಯೇತ್ಪಠೇತ್
॥ ೩೭ ॥

ವೈಚಿತ್ರವೀರ್ಯಾಭಿಹಿತಂ ಮಹನ್ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಸೂಚಕಮ್ ।
ಅಸ್ಮಿನ್ಕೃತಮತಿರ್ಮರ್ತ್ಯಃ ಪಾರ್ಥವೀಂ ಗತಿಮಾಪ್ನುಯಾತ್
॥ ೩೮ ॥

ಅನುದಿನಮಿದಮಾದರೇಣ ಶೃಣ್ವನ್
ಪೃಥುಚರಿತಂ ಪ್ರಥಯನ್ವಿಮುಕ್ತಸಂಗಃ ।
ಭಗವತಿ ಭವಸಿಂಧುಪೋತಪಾದೇ
ಸ ಚ ನಿಪುಣಾಂ ಲಭತೇ ರತಿಂ ಮನುಷ್ಯಃ ॥ ೩೯ ॥

ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಿರಲಿ ಅಥವಾ ಪುರುಷನಾಗಿರಲಿ ಇದನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಮೂರುಬಾರಿ ಕೇಳಿದರೆ ಅವರು ಸಂತಾನಹೀನರಾಗಿದ್ದರೆ ಸಂತತಿಯನ್ನು, ಧನಹೀನನಾಗಿದ್ದರೆ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು, ಕೀರ್ತಿಹೀನನಾಗಿದ್ದರೆ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು, ಮೂರ್ಖನಾಗಿದ್ದರೆ ಪಂಡಿತನು ಆಗಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಚರಿತೆಯು ಎಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಮಾಡುವುದಾಗಿಯೂ, ಅಮಂಗಳವನ್ನು ಕಳೆಯುವಂತಹದೂ ಆಗಿದೆ. ॥ ೩೩-೩೪ ॥ ಇದು ಧನ, ಕೀರ್ತಿ ಮತ್ತು ಆಯುಸ್ಸು ಇವುಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದು. ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವಂತಹುದು ಹಾಗೂ ಕಲಿಯುಗದ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದೂ ಆಗಿದೆ. ಧರ್ಮವೇ ಮುಂತಾದ ನಾಲ್ಕೂ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಉತ್ತಮಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬಯಸುವವರು ಇದನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶ್ರವಣಿಸಬೇಕು. ॥ ೩೫ ॥ ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಸ್ಥಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಹೊರಟ ರಾಜನ ಮುಂದೆ ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ರಾಜರು ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಈತನಿಗೂ ಒಪ್ಪಿಸುವರು. ॥ ೩೬ ॥ ಮನುಷ್ಯನು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧವಾದ ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಾವವನ್ನಿಟ್ಟು ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನ ಈ ನಿರ್ಮಲ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು, ಹೇಳಬೇಕು ಮತ್ತು ಓದಬೇಕು. ॥ ೩೭ ॥ ವಿದುರನೇ! ಭಗವಂತನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವ ಈ ಪವಿತ್ರವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾದ ಭಕ್ತಿ-ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನಿಡುವವನು ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಪಡೆದ ಗತಿಯನ್ನೇ ಪಡೆಯುವನು. ॥ ೩೮ ॥ ಈ ಪೃಥುಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಆದರದಿಂದ ನಿಷ್ಕಾಮಭಾವದೊಂದಿಗೆ ಶ್ರವಣ-ಕೀರ್ತನೆಮಾಡುವ ಮನುಷ್ಯನು ಸಂಸಾರಸಾಗರವನ್ನು ಪಾರಾಗಿಸಲು ನೌಕೆಯಂತಿರುವ ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಅನುರಾಗವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ॥ ೩೯ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೨೩ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ತ್ರಯೋವಿಂಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೨೩ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪೃಥುವಿನ ವಂಶಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೇತಸರಿಗೆ ಭಗವಾನ್ ರುದ್ರನಿಂದ ಉಪದೇಶ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ವಿಜಿತಾಶ್ವೋಽಧಿರಾಜಾಽಽಸೀತ್-
ಪೃಥುಪುತ್ರಃ ಪೃಥುಶ್ರವಾಃ ।
ಯವೀಯೋಭ್ಯೋಽದದಾತ್ಕಾಷ್ಠಾ
ಭ್ರಾತೃಭ್ಯೋ ಭ್ರಾತೃವತ್ಸಲಃ ॥ ೧ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನ ಬಳಿಕ ಪರಮ ಯಶಸ್ವೀಯಾದ ಆವನ ಪುತ್ರ ವಿಜಿತಾಶ್ವನು ರಾಜನಾದನು. ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ ವಾತ್ಸಲ್ಯವಿತ್ತು. ಆದರಿಂದ ಅವನು ನಾಲ್ಕೂ ತಮ್ಮಂದಿರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ದಿಕ್ಕಿನ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ॥ ೧ ॥ ಆದರಲ್ಲಿ ಹರ್ಯಕ್ಷನಿಗೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ, ಧೂಮ್ರಕೇಶನಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನ, ವೃಕನಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ಮತ್ತು ದ್ರವಿಣನಿಗೆ ಉತ್ತರದ ರಾಜ್ಯಾಧಿ

ಹರ್ಯಕ್ಷಾಯಾದಿಶತ್ಪ್ರಾಚೀಂ ಧೂಮ್ರಕೇಶಾಯ ದಕ್ಷಿಣಾಮ್ ।
ಪ್ರತೀಚೀಂ ವೃಕಸಂಜ್ಞಾಯ ತುರ್ಯಾಂ ದ್ರವಿಣಸೇ ವಿಭುಃ ॥ ೨ ॥

ಅಂತರ್ಧಾನಗತಿಂ ಶಕ್ರಾಲ್ಲಬ್ಧ್ವಾಂತರ್ಧಾನಸಂಜ್ಞಿತಃ ।
ಅಪತ್ಯತ್ರಯಮಾಧತ್ತ ಶಿಖಂಡಿನ್ಯಾಂ ಸುಸಮ್ಮತಮ್ ॥ ೩ ॥

ಪಾವಕಃ ಪವಮಾನಶ್ಚ ಶುಚಿರಿತ್ಯಗ್ನಯಃ ಪುರಾ ।
ವಸಿಷ್ಠ ಶಾಪಾದುತ್ಪನ್ನಾಃ ಪುನರ್ಯೋಗಗತಿಂ ಗತಾಃ ॥ ೪ ॥

ಅಂತರ್ಧಾನೋ ನಭಸ್ವತ್ಯಾಂ ಹವಿರ್ಧಾನಮವಿಂದತ ।
ಯ ಇಂದ್ರಮಶ್ವಹರ್ತಾರಂ ವಿದ್ವಾನಪಿ ನ ಜಘ್ನಿವಾನ್ ॥ ೫ ॥

ರಾಜ್ಞಾಂ ವೃತ್ತಿಂ ಕರಾದಾನದಂಡಶುಲ್ಕಾದಿದಾರುಣಾಮ್ ।
ಮನ್ಯಮಾನೋ ದೀರ್ಘಸತ್ರವ್ಯಾಜೇನ ವಿಸಸರ್ಜ ಹ ॥ ೬ ॥

ತತ್ರಾಪಿ ಹಂಸಂ ಪುರುಷಂ ಪರಮಾತ್ಮಾನಮಾತ್ಮದೃಕ್ ।
ಯಜಂಸ್ತಲ್ಲೋಕತಾಮಾಪ ಕುಶಲೇನ ಸಮಾಧಿನಾ ॥ ೭ ॥

ಹವಿರ್ಧಾನಾದ್ಧವಿರ್ಧಾನೀ ವಿದುರಾಸೂತ ಷಟ್ಸುತಾನ್ ।
ಬರ್ಹಿಷದಂ ಗಯಂ ಶುಕ್ಲಂ ಕೃಷ್ಣಂ ಸತ್ಯಂ ಜಿತವ್ರತಮ್ ॥ ೮ ॥

ಬರ್ಹಿಷತ್ ಸುಮಹಾಭಾಗೋ ಹಾವಿರ್ಧಾನಿಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ।
ಕ್ರಿಯಾಕಾಂಡೇಷು ನಿಷ್ಣಾತೋ ಯೋಗೇಷು ಚ ಕುರೂದ್ವಹ ॥ ೯ ॥

ಯಸ್ಯೇದಂ ದೇವಯಜನಮನುಯಜ್ಞಂ ವಿತನ್ವತಃ ।
ಪ್ರಾಚೀನಾಗ್ರೈಃ ಕುಶೈರಾಸೀದಾಸ್ತೃತಂ ವಸುಧಾತಲಮ್ ॥ ೧೦ ॥

ಸಾಮುದ್ರೀಂ ದೇವದೇವೋಕ್ತಾ-
ಮುಪಯೇಮೇ ಶತದ್ರುತಿಮ್ ।
ಯಾಂ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಚಾರುಸರ್ವಾಂಗೀಂ
ಕಿಶೋರೀಂ ಸುಷ್ಠ್ವಲಂಕೃತಾಮ್ ।
ಪರಿಕ್ರಮಂತೀಮುದ್ವಾಹೇ
ಚಕಮೇಽಗ್ನಿಃ ಶುಕೀಮಿವ ॥ ೧೧ ॥

ಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ॥ ೨ ॥ ವಿಜಿತಾಶ್ವನು ಇಂದ್ರನಿಂದ ಅಂತರ್ಧಾನನಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದನು. ಅದರಿಂದ ಅವನನ್ನು 'ಅಂತರ್ಧಾನ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಶಿಖಂಡಿನಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸತ್ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದನು. ॥ ೩ ॥ ಅವರ ಹೆಸರು ಪಾವಕ, ಪವಮಾನ ಮತ್ತು ಶುಚಿ ಎಂದಿತ್ತು. ಹಿಂದೆ ವಸಿಷ್ಠರ ಶಾಪದಿಂದ ಈ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಇವರ ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ಯೋಗಮಾರ್ಗದಿಂದ ಇವರು ಪುನಃ ಅಗ್ನಿರೂಪವನ್ನೇ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ॥ ೪ ॥

ಅಂತರ್ಧಾನನಿಗೆ ನಭಸ್ವತಿ ಎಂಬ ಪತ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹವಿರ್ಧಾನನೆಂಬ ಪುತ್ರಶ್ರೇಷ್ಠನು ಜನಿಸಿದನು. ಅಂತರ್ಧಾನ ಮಹಾರಾಜನು ತುಂಬಾ ಉದಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಪೃಥು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಾಗಲೂ ಅವನು ಇಂದ್ರನನ್ನು ವಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ॥ ೫ ॥ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು, ದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದು, ದಂಡಹಾಕುವುದು ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕಠೋರವಾದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು, ಇವುಗಳಿಂದ ಇತರರಿಗೆ ಕಷ್ಟವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವನು ಒಂದು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡನು. ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷಿತನು ಲೌಕಿಕ ರಾಜಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬಾರದು ಎಂಬ ನೆಪದಿಂದ ತನ್ನ ರಾಜವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೬ ॥ ಆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಾದ ರಾಜನು ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗಲೇ ಭಕ್ತಭಯಭಂಜಕನೂ, ಪರಿಪೂರ್ಣನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾ ಸ್ಥಿರವಾದ ಸಮಾಧಿಯ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ದಿವ್ಯಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡನು. ॥ ೭ ॥

ಎಲೈ ವಿದುರನೇ ! ಮುಂದೆ ಹವಿರ್ಧಾನನು ತನ್ನ ಪತ್ನೀ ಹವಿರ್ಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಬರ್ಹಿಷದ, ಗಯ, ಶುಕ್ಲ, ಕೃಷ್ಣ, ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಿತವ್ರತ ಎಂಬ ಆರು ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದನು. ॥ ೮ ॥ ಕುರುಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದುರನೇ ! ಇವರಲ್ಲಿ ಹವಿರ್ಧಾನನ ಪುತ್ರನಾದ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಬರ್ಹಿಷದನು ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿಯೂ, ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಕುಶಲನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡನು. ॥ ೯ ॥

ಇವನು ನಾನಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನೆಂದರೆ, ಈ ಸಮಸ್ತ ಭೂಮಂಡಲವು ಆತನು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ಪೂರ್ವಾಗ್ರವಾದ ದರ್ಭೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೋಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಅವನು 'ಪ್ರಾಚೀನಬರ್ಹಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ವಿಖ್ಯಾತನಾದನು. ॥ ೧೦ ॥

ಪ್ರಾಚೀನಬರ್ಹಿರಾಜನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಾತಿನಂತೆ ಸಮುದ್ರನ ಕನ್ಯೆಯಾದ ಶತದ್ರುತಿಯೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹಿತನಾದನು. ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರಿಯಾದ ಆ ಶತದ್ರುತಿಯು ಸುಂದರವಾದ ಉಡಿಗೆ-ತೊಡಿಗೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ವಿವಾಹಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪತಿಯೊಡನೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಗ್ನಿದೇವನೇ – ಹಿಂದೆ ಹೆಣ್ಣುಗಿಳಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯನ್ನು ಕಾಮಿಸಿದಂತೆಯೇ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಹಿತನಾದನು. ॥ ೧೧ ॥

ವಿಬುಧಾಸುರಗಂಧರ್ವಮುನಿಸಿದ್ಧನರೋರಗಾಃ ।
ವಿಜಿತಾಃ ಸೂರ್ಯಯಾ ದಿಕ್ಷು ಕ್ವಣಯಂತ್ಯೈವ ನೂಪುರೈಃ ॥ ೧೨ ॥

ಪ್ರಾಚೀನಬರ್ಹಿಷಃ ಪುತ್ರಾಃ ಶತದ್ರುತ್ಯಾಂ ದಶಾಭವನ್ ।
ತುಲ್ಯನಾಮವ್ರತಾಃ ಸರ್ವೇ ಧರ್ಮಸ್ನಾತಾಃ ಪ್ರಚೇತಸಃ ॥ ೧೩ ॥

ಪಿತ್ರಾಽಽದಿಷ್ಟಾಃ ಪ್ರಜಾಸರ್ಗೇ ತಪಸೇಽರ್ಣವಮಾವಿಶನ್ ।
ದಶವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ತಪಸಾಽಽರ್ಚಂಸ್ತಪಸ್ಪತಿಮ್ ॥ ೧೪ ॥

ಯದುಕ್ತಂ ಪಥಿ ದೃಷ್ಟೇನ ಗಿರಿಶೇನ ಪ್ರಸೀದತಾ ।
ತದ್ಧ್ಯಾಯಂತೋ ಜಪಂತಶ್ಚ ಪೂಜಯಂತಶ್ಚ ಸಂಯತಾಃ ॥ ೧೫ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಪ್ರಚೇತಸಾಂ ಗಿರಿತ್ರೇಣ ಯಥಾಽಽಸೀತ್ಪಥಿ ಸಂಗಮಃ ।
ಯದುತಾಹ ಹರಃ ಪ್ರೀತಸ್ತನ್ನೋ ಬ್ರಹನ್ ವದಾರ್ಥವತ್ ॥ ೧೬ ॥

ಸಂಗಮಃ ಖಲು ವಿಪ್ರರ್ಷೇ ಶಿವೇನೇಹ ಶರೀರಿಣಾಮ್ ।
ದುರ್ಲಭೋ ಮುನಯೋ ದಧ್ಯುರಸಂಗಾದ್ಯಮಭೀಪ್ಸಿತಮ್ ॥ ೧೭ ॥

ಆತ್ಮಾರಾಮೋಽಪಿ ಯಸ್ತ್ವಸ್ಯ ಲೋಕಕಲ್ಪಸ್ಯ ರಾಧಸೇ ।
ಶಕ್ತ್ಯಾ ಯುಕ್ತೋ ವಿಚರತಿ ಘೋರಯಾ ಭಗವಾನ್ಭವಃ ॥ ೧೮ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಪ್ರಚೇತಸಃ ಪಿತುರ್ವಾಕ್ಯಂ ಶಿರಸಾಽಽದಾಯ ಸಾಧವಃ ।
ದಿಶಂ ಪ್ರತೀಚೀಂ ಪ್ರಯಯುಸ್ತಪಸ್ಯಾದೃತಚೇತಸಃ ॥ ೧೯ ॥

ಸಮುದ್ರಮುಪ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಮಪಶ್ಯನ್ಸುಮಹತ್ಸರಃ ।
ಮಹನ್ಮನ ಇವ ಸ್ವಚ್ಛಂ ಪ್ರಸನ್ನಸಲಿಲಾಶಯಮ್ ॥ ೨೦ ॥

ನೀಲರಕ್ತೋತ್ಪಲಾಂಭೋಜಕಹ್ಲಾರೇಂದೀವರಾಕರಮ್ ।
ಹಂಸಸಾರಸಚಕ್ರಾಹ್ವಕಾರಂಡವನಿಕೂಜಿತಮ್ ॥ ೨೧ ॥

ಮದುವಣಗಿತ್ತಿಯಾದ ಆಕೆಯು ಝಣ-ಝಣಿಸುವ ನೂಪುರ
ಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬಂದಾಗ ಆ ಕಾಲಂದುಗೆಗಳ ಧ್ವನಿಗೆ ದಶ-ದಿಕ್ಕು
ಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳು, ಅಸುರರು, ಗಂಧರ್ವರು, ಮುನಿಗಳು,
ಸಿದ್ಧರು, ಮನುಷ್ಯರು, ನಾಗರು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಮನಸೋತು
ಪರವಶರಾದರು. ॥ ೧೨ ॥ ಪ್ರಾಚೀನಬರ್ಹಿಯು ಶತದ್ರುತಿಯ
ಗರ್ಭದಿಂದ ಪ್ರಚೇತಸರೆಂಬ ಹತ್ತು ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದನು.
ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಅತ್ಯಂತ ಧರ್ಮಜ್ಞರಾಗಿದ್ದು ಅವರ ಹೆಸರುಗಳು
ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ॥ ೧೩ ॥
ತಂದೆಯು ಅವರಿಗೆ ಸಂತಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಿರಿ ಎಂದು ಆದೇಶ
ನೀಡಿದಾಗ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು
ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಹತ್ತುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತಪಸ್ಸನ್ನು
ಮಾಡುತ್ತಾ ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿ
ಸಿದರು. ॥ ೧೪ ॥ ಮನೆಯಿಂದ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ದಾರಿ
ಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಹಾದೇವನು ಅವರಿಗೆ ದರ್ಶನವಿತ್ತು ಕರುಣೆಯಿಂದ
ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರು ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ
ಧ್ಯಾನ, ಜಪ, ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದರು. ॥ ೧೫ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – ಮಹಾತ್ಮರೇ ! ಪ್ರಚೇತಸರಿಗೆ ಮಾರ್ಗ
ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಹಾದೇವನ ಭೇಟಿ ಹೇಗಾಯಿತು ? ಅವರ ಮೇಲೆ
ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರನು ಅವರಿಗೆ ಏನನ್ನು ಉಪದೇಶ
ಮಾಡಿದನು ? ಆ ಸಾರವತ್ತಾದ ಮಾತನ್ನು ನೀವು ಕೃಪೆಯಿಟ್ಟು
ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿರಿ. ॥ ೧೬ ॥ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೇ ! ದೇಹಧಾರಿಗಳಾದ
ಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಶಿವನ ದರ್ಶನವಾಗುವುದು ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಲಭ.
ಮುನಿಜನರೂ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವನನ್ನು
ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಧ್ಯಾನಮಾಡಿದರೂ ಸುಲಭ
ವಾಗಿ ಪಡೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇತರರ ವಿಷಯ
ದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದೇನಿದೆ ? ॥ ೧೭ ॥ ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರನು ಆತ್ಮಾ
ರಾಮನು. ತನಗಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಏನನ್ನೂ ಪಡೆಯ
ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಲೋಕರಕ್ಷಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಅವನು
ತನ್ನ ಘೋರರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿದೇವಿಯೊಡನೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ
ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವನು. ॥ ೧೮ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ ! ಸಾಧು
ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಪ್ರಚೇತಸರು ತಂದೆಯ ಮಾತನ್ನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ
ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೊರಟರು. ॥ ೧೯ ॥
ಹಾಗೇ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರಿಗೆ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾದ
ಒಂದು ಸರೋವರವು ಕಾಣಿಸಿತು. ಅದು ಮಹಾಪುರುಷರ
ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಮೀನುಗಳೇ ಮುಂತಾದ
ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುವು. ॥ ೨೦ ॥
ಅದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನೈದಿಲೆ, ಕೆಂದಾವರೆಗಳು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ,
ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅರಳುವ ಕಮಲಗಳು ಹಾಗೂ ಇಂದೀವರ
ಮುಂತಾದ ಬೇರೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕಮಲಗಳು ಸುಶೋಭಿತವಾಗಿ
ದ್ದುವು. ಹಂಸ, ಸಾರಸ, ಚಕ್ರವಾಕ, ಕಾರಂಡವಗಳೇ ಮುಂತಾದ
ನೀರುಹಕ್ಕಿಗಳು ಅದರ ದಡದಲ್ಲಿ ಕಲರವ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ॥ ೨೧ ॥

ಮತ್ತಭ್ರಮರಸೌಸ್ವರ್ಯಹೃಷ್ಟರೋಮಲತಾಂಘ್ರಿಪಮ್ ।
ಪದ್ಮಕೋಶರಜೋ ದಿಕ್ಷು ವಿಕ್ಷಿಪತ್ಪವನೋತ್ಸವಮ್
॥ ೨೨ ॥

ತತ್ರ ಗಾಂಧರ್ವಮಾಕರ್ಣ್ಯ ದಿವ್ಯಮಾರ್ಗಮನೋಹರಮ್ ।
ವಿಸಿಸ್ಮ್ಯು ರಾಜಪುತ್ರಾಸ್ತೇ ಮೃದಂಗಪಣವಾದ್ಯನು
॥ ೨೩ ॥

ತರ್ಹ್ಯೇವ ಸರಸಸ್ತಸ್ಮಾನ್ನಿಷ್ಕ್ರಾಮಂತಂ ಸಹಾನುಗಮ್ ।
ಉಪಗೀಯಮಾನಮಮರಪ್ರವರಂ ವಿಬುಧಾನುಗೈಃ
॥ ೨೪ ॥

ತಪ್ತಹೇಮನಿಕಾಯಾಭಂ ಶಿತಿಕಂಠಂ ತ್ರಿಲೋಚನಮ್ ।
ಪ್ರಸಾದಸುಮುಖಂ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಪ್ರಣೇಮುರ್ಜಾತಕೌತುಕಾಃ
॥ ೨೫ ॥

ಸ ತಾನ್ಪ್ರಪನ್ನಾರ್ತಿಹರೋ ಭಗವಾನ್ ಧರ್ಮವತ್ಸಲಃ ।
ಧರ್ಮಜ್ಞಾನ್ ಶೀಲಸಂಪನ್ನಾನ್ ಪ್ರೀತಃ ಪ್ರೀತಾನುವಾಚ ಹ
॥ ೨೬ ॥

ಶ್ರೀರುದ್ರ ಉವಾಚ

ಯೂಯಂ ವೇದಿಷದಃ ಪುತ್ರಾ ವಿದಿತಂ ವಶ್ಚಿಕೀರ್ಷಿತಮ್ ।
ಅನುಗ್ರಹಾಯ ಭದ್ರಂ ವ ಏವಂ ಮೇ ದರ್ಶನಂ ಕೃತಮ್
॥ ೨೭ ॥

ಯಃ ಪರಂ ರಂಹಸಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತ್ರಿಗುಣಾಜ್ಜೀವಸಂಜ್ಞಿತಾತ್ ।
ಭಗವಂತಂ ವಾಸುದೇವಂ ಪ್ರಪನ್ನಃ ಸ ಪ್ರಿಯೋ ಹಿ ಮೇ
॥ ೨೮ ॥

ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠಃ ಶತಜನ್ಮಭಿಃ ಪುಮಾನ್
ವಿರಿಂಚತಾಮೇತಿ ತತಃ ಪರಂ ಹಿ ಮಾಮ್ ।
ಅವ್ಯಾಕೃತಂ ಭಾಗವತೋಽಥ ವೈಷ್ಣವಂ
ಪದಂ ಯಥಾಹಂ ವಿಬುಧಾಃ ಕಲಾತ್ಯಯೇ ॥ ೨೯ ॥

ಅಥ ಭಾಗವತಾ ಯೂಯಂ ಪ್ರಿಯಾಃ ಸ್ಥ ಭಗವಾನ್ ಯಥಾ ।
ನ ಮದ್ಭಾಗವತಾನಾಂ ಚ ಪ್ರೇಯಾನನ್ಯೋಽಸ್ತಿ ಕರ್ಹಿಚಿತ್
॥ ೩೦ ॥

ಆದರ ಸುತ್ತಲೂ ಸೊಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಮರ-ಬಳ್ಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತದುಂಬಿಗಳು ಝೇಂಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಮಧುರ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಗಿಡ-ಮರ-ಬಳ್ಳಿಗಳು ಹರ್ಷದಿಂದ ರೋಮಾಂಚಿತವಾಗಿವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ತಾವರೆಯ ಪೂಧೂಳಿಯನ್ನು ಗಾಳಿಯು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾ ಜನರಿಗೆ ಆನಂದೋತ್ಸವವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂತಿತ್ತು. ॥ ೨೨ ॥ ಅಲ್ಲಿ ಮೃದಂಗ, ಪಣವಗಳೇ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಅನೇಕ ದಿವ್ಯ ರಾಗ-ರಾಗಿಣಿಯರ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸಂಗೀತದ ಮಧುರ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ರಾಜಕುಮಾರರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ॥ ೨೩ ॥ ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಅವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ದೇವಾಧಿದೇವನಾದ ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರನು ತನ್ನ ಅನುಚರರೊಂದಿಗೆ ಆ ಸರೋವರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣಿಸಿತು. ಆ ಸ್ವಾಮಿಯ ದೇಹವು ಪುಟವಿಟ್ಟ ಭಂಗಾರದ ರಾಶಿಯಂತೆ ಥಳ-ಥಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನೀಲಿಬಣ್ಣದ ಕಂಠದಿಂದಲೂ, ವಿಶಾಲವಾದ ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದಲೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದ ಶಂಕರನು ಪ್ರಸನ್ನಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಭಕ್ತರ ಮೇಲೆ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿದ್ದನು. ಗಂಧರ್ವರು ಶ್ರುತಿ ಮಧುರವಾಗಿ ಆತನ ಗುಣಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಆತನ ದರ್ಶನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಪ್ರಚೇತಸರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಕುತೂಹಲವುಂಟಾಗಿ ಅವರು ಶಿವನ ಚರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಾಮಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ॥ ೨೪-೨೫ ॥ ಆಗ ಶರಣಾಗತರ ಭವಭಯಹಾರಿಯೂ, ಧರ್ಮವತ್ಸಲನೂ ಆದ ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರನು ತನ್ನ ದರ್ಶನದಿಂದ ಸಂತಸಗೊಂಡ ಆ ಧರ್ಮಜ್ಞರೂ, ಶೀಲಸಂಪನ್ನರೂ ಆದ ರಾಜಕುಮಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಇಂತೆಂದನು. ॥ ೨೬॥

ಶ್ರೀಮಹಾದೇವನು ಹೇಳಿದನು – ನೀವು ಪ್ರಾಚೀನ ಬರ್ಹಿರಾಜನ ಸುಪುತ್ರರು. ನಿಮಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ನೀವು ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿದಿರುವೆ. ಈಗ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಾನು ನಿಮಗೆ ದರ್ಶನವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದೇನೆ. ॥ ೨೭ ॥ ಯಾರು ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಜೀವಸಂಜ್ಞಕ ಪುರುಷ ಇವೆರಡರ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಭಗವಾನ್ ವಾಸುದೇವನಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗುತ್ತಾನೋ ಅವನು ನನಗೆ ಪರಮಪ್ರಿಯನು. ॥ ೨೮ ॥ ತಮ್ಮ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಾಲಿಸುವ ಮನುಷ್ಯನು ನೂರುಜನ್ಮಗಳ ನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪದವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿದರೆ ಆತನು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಆದರೆ ಭಗವಂತನ ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತನಾದರೋ ನೇರವಾಗಿ ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆ ಪ್ರಪಂಚಾತೀತ ಪರಮಪದವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ನಾವು ಮತ್ತು ನಮ್ಮಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿದೇವತೆಗಳೂ ನಮ್ಮ-ನಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರದ ಕಾಲವು ಮುಗಿದ ನಂತರ ಹೋಗಿ ಸೇರುವ ಪರಮೋತ್ತಮಪದವದು. ॥ ೨೯ ॥ ನೀವು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ನನಗೂ ಶ್ರೀಭಗವಂತನಷ್ಟೇ ಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದೀರಿ. ಅಂತೆಯೇ ಭಗವಂತನ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಕೂಡ ನನಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ಪ್ರಿಯನು ಯಾರು ಎಂದಿಗೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೩೦ ॥

ಇದಂ ವಿವಿಕ್ತಂ ಜಪ್ತವ್ಯಂ ಪವಿತ್ರಂ ಮಂಗಲಂ ಪರಮ್ ।
ನಿಃಶ್ರೇಯಸಕರಂ ಚಾಪಿ ಶ್ರೂಯತಾಂ ತದ್ವದಾಮಿ ವಃ ॥ ೩೧ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತ್ಯನುಕ್ರೋಶಹೃದಯೋ ಭಗವಾನಾಹ ತಾಂಶಿವಃ ।
ಬದ್ಧಾಂಜಲೀನ್ರಾಜಪುತ್ರಾನ್ನಾರಾಯಣಪರೋ ವಚಃ ॥ ೩೨ ॥

ಶ್ರೀರುದ್ರ ಉವಾಚ

ಜಿತಂ ತ ಆತ್ಮವಿದ್ಧುರ್ಯಸ್ವಸ್ತಯೇ ಸ್ವಸ್ತಿರಸ್ತು ಮೇ ।
ಭವತಾ ರಾಧಸಾ ರಾದ್ಧಂ ಸರ್ವಸ್ಮಾ ಆತ್ಮನೇ ನಮಃ ॥ ೩೩ ॥

ನಮಃ ಪಂಕಜನಾಭಾಯ ಭೂತಸೂಕ್ಷ್ಮೇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮನೇ ।
ವಾಸುದೇವಾಯ ಶಾಂತಾಯ ಕೂಟಸ್ಥಾಯ ಸ್ವರೋಚಿಷೇ ॥ ೩೪ ॥

ಸಂಕರ್ಷಣಾಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಯ ದುರಂತಾಯಾಂತಕಾಯ ಚ ।
ನಮೋ ವಿಶ್ವಪ್ರಬೋಧಾಯ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾಯಾಂತರಾತ್ಮನೇ ॥ ೩೫ ॥

ನಮೋ ನಮೋಽನಿರುದ್ಧಾಯ ಹೃಷೀಕೇಶೇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮನೇ ।
ನಮಃ ಪರಮಹಂಸಾಯ ಪೂರ್ಣಾಯ ನಿಭೃತಾತ್ಮನೇ ॥ ೩೬ ॥

ಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗದ್ವಾರಾಯ ನಿತ್ಯಂ ಶುಚಿಷದೇ ನಮಃ ।
ನಮೋ ಹಿರಣ್ಯವೀರ್ಯಾಯ ಚಾತುರ್ಹೋತ್ರಾಯ ತಂತವೇ ॥ ೩೭ ॥

ನಮ ಊರ್ಜ ಇಷೇ ತ್ರಯ್ಯಾಃ ಪತಯೇ ಯಜ್ಞರೇತಸೇ ।
ತೃಪ್ತಿದಾಯ ಚ ಜೀವಾನಾಂ ನಮಃ ಸರ್ವರಸಾತ್ಮನೇ ॥ ೩೮ ॥

ಸರ್ವಸತ್ತ್ವಾತ್ಮದೇಹಾಯ ವಿಶೇಷಾಯ ಸ್ಥವೀಯಸೇ ।
ನಮಸ್ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಪಾಲಾಯ ಸಹ ಓಜೋಬಲಾಯ ಚ ॥ ೩೯ ॥

ಈಗ ನಾನು ನಿಮಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರವೂ, ಮಂಗಳಕರವೂ, ಮೋಕ್ಷಪ್ರದವೂ ಆದ ಒಂದು ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇದನ್ನು ನೀವು ಶುದ್ಧವಾದ ಭಾವದಿಂದ ಜಪಿಸಬೇಕು. ॥ ೩೧ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಆಗ ಕರುಣಾರ್ದ್ರ ಹೃದಯನಾದ ನಾರಾಯಣಪರಾಯಣನಾದ ಭಗವಾನ್ ಶಿವನು ತನ್ನ ಮುಂದೆ ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿದ್ದ ರಾಜಪುತ್ರರಿಗೆ ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ॥ ೩೨ ॥

ಭಗವಾನ್ ರುದ್ರನು ಸ್ತುತಿಮಾಡತೊಡಗಿದನು – ಓ ಭಗವಂತಾ! ನಿನ್ನ ಜಯ (ಉತ್ಕರ್ಷ)ವು ಉಚ್ಚಕೋಟಿಯ ಆತ್ಮ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿಯೇ – ನಿಜಾನಂದ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಆದರಿಂದ ನನಗೂ ಕ್ಷೇಮ ಉಂಟಾಗಲಿ. ನೀನು ಸದಾ ನಿರತಿಶಯ ಪರಮಾನಂದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವವನು. ಇಂತಹ ಸರ್ವಾತ್ಮಕ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನಾದ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ॥ ೩೩ ॥ ನೀನು ಪದ್ಮನಾಭ (ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳ ಆದಿಕಾರಣ)ನಾಗಿರುವೆ. ಭೂತಸೂಕ್ಷ್ಮ (ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳು) ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ನಿಯಾಮಕನೂ, ಶಾಂತನೂ, ವೃದ್ಧಿ ಕ್ಷಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದದ ಏಕರಸನೂ ಹಾಗೂ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶ ವಾಸುದೇವ (ಚಿತ್ತದ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃ)ನೂ ನೀನೇ ಆಗಿರುವೆ. ಅಂತಹ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ॥ ೩೪॥ ಸೂಕ್ಷ್ಮ (ಅವ್ಯಕ್ತ)ರೂಪಿಯೂ, ಅಂತ ರಹಿತನೂ, ಸರ್ವಸಂಹಾರಕನೂ ಆಗಿರುವ ಸಂಕರ್ಷಣರೂಪಿಯಾದ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ವಿಶ್ವವನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುವ, ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಅಂತರಾತ್ಮನಾಗಿರುವ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನರೂಪಿಯಾದ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ॥ ೩೫ ॥ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ, ಅವುಗಳ ಅಂತರಾತ್ಮನಾಗಿ ಮನೋತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅನಿರುದ್ಧರೂಪಿಯಾದ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ನೀನೇ ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ತುಂಬಿರುವ ಸೂರ್ಯದೇವನಾಗಿರುವೆ. ಪೂರ್ಣನಾದ್ದರಿಂದ ವೃದ್ಧಿ-ಕ್ಷಯಗಳಿಲ್ಲದ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ॥ ೩೬ ॥ ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ದ್ವಾರವಾಗಿರುವ ಹಾಗೂ ನಿರಂತರ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ಸುವರ್ಣವನ್ನು ವೀರ್ಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೂ, ಚಾತುರ್ಹೋತ್ರ ಮುಂತಾದ ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿದೇವ ಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ॥ ೩೭ ॥ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಪಿತೃಗಳಿಗೂ ಪೋಷಕನಾದ ಸೋಮರೂಪಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ವೇದಗಳಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಯಜ್ಞೇಶ್ವರನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಸರ್ವರಸ (ಜಲ)ರೂಪನಾದ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ॥ ೩೮ ॥ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ನೆಲೆಯಾದ ಸ್ಥೂಲವಿರಾಟ್ ಪುರುಷರೂಪಿಗೆ, ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಪಾಲಕನಿಗೆ, ಮಾನಸಿಕ, ಐಂದ್ರಿಯಿಕ ಮತ್ತು ಶಾರೀರಿಕ ಶಕ್ತಿರೂಪಿಯಾದ ವಾಯು (ಪ್ರಾಣ)ರೂಪಿಗೆ ನಮೋ ನಮಃ ॥ ೩೯ ॥ ನೀನೇ ನಿನ್ನ ಗುಣ ಶಬ್ದದ ಮೂಲಕ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಅರಿವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾ ಒಳ-ಹೊರಗಿನ ಭೇದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಆಕಾಶನಾಗಿರುವೆ. ನೀನೇ ಮಹಾನ್ ಪುಣ್ಯ

ಅರ್ಥಲಿಂಗಾಯ ನಭಸೇ ನಮೋಽಂತರ್ಬಹಿರಾತ್ಮನೇ ।
ನಮಃ ಪುಣ್ಯಾಯ ಲೋಕಾಯ ಅಮುಷ್ಮೈ ಭೂರಿವರ್ಚಸೇ ॥ ೪೦ ॥

ಪ್ರವೃತ್ತಾಯ ನಿವೃತ್ತಾಯ ಪಿತೃದೇವಾಯ ಕರ್ಮಣೇ ।
ನಮೋಽಧರ್ಮವಿಪಾಕಾಯ ಮೃತ್ಯವೇ ದುಃಖದಾಯ ಚ ॥ ೪೧ ॥

ನಮಸ್ತ ಆಶಿಷಾಮೀಶ ಮನವೇ ಕಾರಣಾತ್ಮನೇ ।
ನಮೋ ಧರ್ಮಾಯ ಬೃಹತೇ ಕೃಷ್ಣಾಯಾಕುಂಠಮೇಧಸೇ ।
ಪುರುಷಾಯ ಪುರಾಣಾಯ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗೇಶ್ವರಾಯ ಚ ॥ ೪೨ ॥

ಶಕ್ತಿತ್ರಯಸಮೇತಾಯ ಮೀಢುಷೇಽಹಂಕೃತಾತ್ಮನೇ ।
ಚೇತಆಕೂತಿರೂಪಾಯ ನಮೋ ವಾಚೋವಿಭೂತಯೇ ॥ ೪೩ ॥

ದರ್ಶನಂ ನೋ ದಿದೃಕ್ಷೂಣಾಂ
ದೇಹಿ ಭಾಗವತಾರ್ಚಿತಮ್ ।
ರೂಪಂ ಪ್ರಿಯತಮಂ ಸ್ವಾನಾಂ
ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗುಣಾಂಜನಮ್ ॥ ೪೪ ॥

ಸ್ನಿಗ್ಧಪ್ರಾವೃಡ್ಘನಶ್ಯಾಮಂ ಸರ್ವಸೌಂದರ್ಯಸಂಗ್ರಹಮ್ ।
ಚಾರ್ವಾಯತಚತುರ್ಬಾಹುಂ ಸುಜಾತರುಚಿರಾನನಮ್ ॥ ೪೫ ॥

ಪದ್ಮಕೋಶಪಲಾಶಾಕ್ಷಂ ಸುಂದರಭ್ರು ಸುನಾಸಿಕಮ್ ।
ಸುದ್ವಿಜಂ ಸುಕಪೋಲಾಸ್ಯಂ ಸಮಕರ್ಣವಿಭೂಷಣಮ್ ॥ ೪೬ ॥

ಪ್ರೀತಿಪ್ರಹಸಿತಾಪಾಂಗಮಲಕೈರುಪಶೋಭಿತಮ್ ।
ಲಸತ್ಪಂಕಜಕಿಂಜಲ್ಕದುಕೂಲಂ ಮೃಷ್ಟಕುಂಡಲಮ್ ॥ ೪೭ ॥

ಸ್ಫುರತ್ಕಿರೀಟವಲಯಹಾರನೂಪುರಮೇಖಲಮ್ ।
ಶಂಖಚಕ್ರಗದಾಪದ್ಮಮಾಲಾಮಣ್ಯುತ್ತಮರ್ದ್ಧಿಮತ್ ॥ ೪೮ ॥

ಸಿಂಹಸ್ಕಂಧತ್ವಿಷೋ ಬಿಭ್ರತ್ಸೌಭಗಗ್ರೀವಕೌಸ್ತುಭಮ್ ।
ಶ್ರಿಯಾನಪಾಯಿನ್ಯಾ ಕ್ಷಿಪ್ತನಿಕಷಾಶ್ಮೋರಸೋಲ್ಲಸತ್ ॥ ೪೯ ॥

ಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವಂತಹ ಪರಮ ತೇಜೋಮಯ ಸ್ವರ್ಗ-ವೈಕುಂಠವೇ ಮುಂತಾದ ಲೋಕಗಳೂ ಆಗಿರುವೆ. ಅಂತಹ ನಿನಗೆ ಪದೇ-ಪದೇ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ॥ ೪೦ ॥ ಪಿತೃಲೋಕವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಕರ್ಮರೂಪಿಯೂ, ದೇವಲೋಕವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ನಿವೃತ್ತಿಕರ್ಮರೂಪಿಯೂ ನೀನೇ ಆಗಿರುವೆ. ನೀನೇ ಅಧರ್ಮದ ಫಲಸ್ವರೂಪವಾದ ದುಃಖದಾಯಕ ಮೃತ್ಯುವೂ ಆಗಿರುವೆ. ಅಂತಹ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ॥ ೪೧ ॥ ಸ್ವಾಮೀ! ನೀನೇ ಪುರಾಣಪುರುಷನೂ, ಸಾಂಖ್ಯ ಮತ್ತು ಯೋಗದ ಅಧೀಶ್ವರನಾದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಾಗಿರುವೆ. ನೀನೇ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಂತ್ರಸ್ವರೂಪಿಯೂ, ಮಹಾನ್ ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯು ಎಂದಿಗೂ ಕುಂಠಿತವಾಗುವಂತಹುದಲ್ಲ, ಅಂತಹ ನಿನಗೆ ನಮೋ ನಮಃ ॥ ೪೨ ॥ ನೀನೇ ಕರ್ತಾ-ಕರಣ-ಕರ್ಮ ಮೂರೂ ಶಕ್ತಿಗಳ ಏಕಮಾತ್ರ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವೆ. ನೀನೇ ಅಹಂಕಾರತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ರುದ್ರರೂಪಿಯಾಗಿರುವೆ. ನೀನೇ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವೆ ಹಾಗೂ ಪರಾ, ಪಶ್ಯಂತಿ, ಮಧ್ಯಮಾ, ವೈಖರಿ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ವಾಣೀಪ್ರಕಾರನೂ ಆಗಿರುವ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ॥ ೪೩ ॥

ಪ್ರಭುವೇ! ನಿನ್ನ ಮಂಗಳವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿರುವ ನಮಗೆ – ಭಾಗವತಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದ ಪೂಜಿತನಾಗಿ, ಆತ್ಮೀಯಭಕ್ತರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯತಮವಾಗಿ, ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿರುವ ಆ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿಯ ದರ್ಶನವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸು. ॥ ೪೪ ॥ ಅದಾದರೋ ಕಾರ್ಮುಗಿಲಿನಂತೆ ಸ್ನಿಗ್ಧ ಶ್ಯಾಮಲವರ್ಣದಿಂದಿದ್ದು, ಸಮಸ್ತ ಸೌಂದರ್ಯದ ಸಾರ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಸುಂದರವಾದ ನಾಲ್ಕು ವಿಶಾಲಭುಜಗಳು, ಮನೋಹರ ಮುಖಾರವಿಂದವು, ಕಮಲದ ಎಸಳಿನಂತಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಸುಂದರವಾದ ಹುಬ್ಬುಗಳು, ಎಳಸಾದ ಮೂಗು, ಮನೋಹರವಾದ ದಂತಪಂಕ್ತಿಗಳು, ಕಮನೀಯವಾದ ಕಪೋಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೊಗಸಾದ ಮುಖಮಂಡಲವು ಸಮವಾದ ಎರಡು ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಭರಣಗಳು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿವೆ. ॥ ೪೫-೪೬॥ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನಗುವನ್ನು ಹೊರಸೂಸುವ ಕಡೆಗಣ್ಣನೋಟ, ಕಪ್ಪಾದ ಮುಂಗುರುಳುಗಳು, ಕಮಲಪುಷ್ಪದ ಕೇಸರದಂತೆ ಕಾಂತಿಕಿರಣಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಿರುವ ಪೀತಾಂಬರ, ಥಳ-ಥಳಿಸುವ ಕುಂಡಲಗಳು, ಮಿರುಗುತ್ತಿರುವ ಕಿರೀಟ, ಕಂಕಣ, ಹಾರ, ಕಾಲಂದುಗೆ, ಒಡ್ಯಾಣಗಳೇ ಮುಂತಾದ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಆಭರಣಗಳು ಹಾಗೂ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗದಾ, ಪದ್ಮ, ವನಮಾಲೆ, ಕೌಸ್ತುಭಮಣಿಯಿಂದಾಗಿ ಅವನ ರೂಪವು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ॥ ೪೭-೪೮ ॥ ಸಿಂಹದ ಹೆಗಲನ್ನು ಹೋಲುವ ಉಬ್ಬಿದ ಹೆಗಲಿನ ಸೊಗಸು, ಸುಂದರವಾದ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಹಾರ, ಕೇಯೂರ, ಕುಂಡಲಗಳ ಕಾಂತಿಯು, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ನಿತ್ಯನಿವಾಸಮಂದಿರವಾಗಿ ಶ್ರೀವತ್ಸಚಿಹ್ನೆಯಿಂದ ಶೋಭಿತವಾದ ವಕ್ಷಃಸ್ಥಲವು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬವಾಗಿದೆ. ॥ ೪೯ ॥

ಪೂರರೇಚಕಸಂವಿಗ್ನವಲಿವಲ್ಗುದಲೋದರಮ್ ।
ಪ್ರತಿಸಂಕ್ರಾಮಯದ್ವಿಶ್ವಂ ನಾಭ್ಯಾಽಽವರ್ತಗಭೀರಯಾ
॥ ೫೦ ॥

ಶ್ಯಾಮಶ್ರೋಣ್ಯಧಿರೋಚಿಷ್ಣು ದುಕೂಲಸ್ವರ್ಣಮೇಖಲಮ್ ।
ಸಮಚಾರ್ವಂಘ್ರಿಜಂಘೋರುನಿಮ್ನಜಾನುಸುದರ್ಶನಮ್
॥ ೫೧ ॥

ಪದಾ ಶರತ್ಪದ್ಮಪಲಾಶರೋಚಿಷಾ
ನಖದ್ಯುಭಿರ್ನೋಽಂತರಘಂ ವಿಧುನ್ವತಾ ।
ಪ್ರದರ್ಶಯ ಸ್ವೀಯಮಪಾಸ್ತ ಸಾಧ್ವಸಂ
ಪದಂ ಗುರೋ ಮಾರ್ಗಗುರುಸ್ತಮೋಜುಷಾಮ್ ॥ ೫೨ ॥

ಏತದ್ರೂಪಮನುಧ್ಯೇಯಮಾತ್ಮಶುದ್ಧಿಮಭೀಪ್ಸತಾಮ್ ।
ಯದ್ಭಕ್ತಿಯೋಗೋಽಭಯದಃ ಸ್ವಧರ್ಮಮನುತಿಷ್ಠತಾಮ್
॥ ೫೩ ॥

ಭವಾನ್ ಭಕ್ತಿಮತಾ ಲಭ್ಯೋ ದುರ್ಲಭಃ ಸರ್ವದೇಹಿನಾಮ್ ।
ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಸ್ಯಾಪ್ಯಭಿಮತ ಏಕಾಂತೇನಾತ್ಮವಿದ್ಗತಿಃ
॥ ೫೪ ॥

ತಂ ದುರಾರಾಧ್ಯಮಾರಾಧ್ಯ ಸತಾಮಪಿ ದುರಾಪಯಾ ।
ಏಕಾಂತಭಕ್ತ್ಯಾ ಕೋ ವಾಂಛೇತ್ಪಾದಮೂಲಂ ವಿನಾ ಬಹಿಃ
॥ ೫೫ ॥

ಯತ್ರ ನಿರ್ವಿಷ್ಟಮರಣಂ ಕೃತಾಂತೋ ನಾಭಿಮನ್ಯತೇ ।
ವಿಶ್ವಂ ವಿಧ್ವಂಸಯನ್ ವೀರ್ಯಶೌರ್ಯವಿಸ್ಫೂರ್ಜಿತಭ್ರುವಾ
॥ ೫೬ ॥

ಕ್ಷಣಾರ್ಧೇನಾಪಿ ತುಲಯೇ ನ ಸ್ವರ್ಗಂ ನಾಪುನರ್ಭವಮ್ ।
ಭಗವತ್ಸಂಗಿಸಂಗಸ್ಯ ಮರ್ತ್ಯಾನಾಂ ಕಿಮುತಾಶಿಷಃ
॥ ೫೭ ॥

ಅಥಾನಘಾಂಘ್ರೇಸ್ತವ ಕೀರ್ತಿತೀರ್ಥಯೋ-
ರಂತರ್ಬಹಿಃಸ್ನಾನವಿಧೂತಪಾಪ್ಮನಾಮ್ ।
ಭೂತೇಷ್ವನುಕ್ರೋಶಸುಸತ್ತ್ವಶೀಲಿನಾಂ
ಸ್ಯಾತ್ಸಂಗಮೋಽನುಗ್ರಹ ಏಷ ನಸ್ತವ ॥ ೫೮ ॥

ಉಚ್ಛ್ವಾಸ- ನಿಃಶ್ವಾಸಗಳ ಏರಿಳಿತದಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ತ್ರಿವಳಿಗಳಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತಿರುವ ತೆಳುವಾದ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನಿಂದ ಹೊರಬಂದ ವಿಶ್ವವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲೇ ಲಯಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತಿರುವ ಆಳವಾದ ಸುಳಿನಾಭಿಯು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ॥ ೫೦ ॥ ಶ್ಯಾಮಲವಾದ ಕಟಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೀತಾಂಬರವೂ, ಉಡಿದಾರವೂ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿವೆ. ಪರಸ್ಪರ ಸಮನಾಗಿರುವ ಪಾದಗಳು, ಮೇಗಾಲು, ಮೊಣ ಕಾಲು ಮತ್ತು ತೊಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯ ಶ್ರೀದೇಹವು ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ॥ ೫೧ ॥ ಶರತ್ಕಾಲದ ಕಮಲದಳದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ನಾಚಿಸುವ ಅಡಿದಾವರೆಗಳು, ಅದರಲ್ಲಿ ರಾರಾಜಿ ಸುತ್ತಿರುವ ಆ ಕಾಲುಗುರುಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಕಾಶವು ಜೀವರ ಹೃದಯದ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕುತ್ತಿದೆ. ಭಕ್ತರ ಭಯವನ್ನು ನೀಗಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವ ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯರೂಪದ ದರ್ಶನವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸು. ಜಗದ್ಗುರೋ! ಅಜ್ಞಾನದಿಂದೊಡಗೊಂಡ ನಮ್ಮಂತಹ ಬಡಜೀವಿಗಳಿಗೆ ದಾರಿ ತೋರುವ ಸದ್ಗುರುವೂ ನೀನೇ ಅಲ್ಲವೇ ! ॥ ೫೨ ॥

ಪ್ರಭೋ ! ಆತ್ಮಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಯಸುವವನು – ಇಂತಹ ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿಯನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡ ಭಕ್ತಿಯೋಗವೇ ಸ್ವಧರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಅಭಯವನ್ನು ನೀಡುವುದು. ॥ ೫೩ ॥ ಇತರ ಎಲ್ಲ ದೇಹಿಗಳಿಗೂ ದುರ್ಲಭನಾಗಿದ್ದರೂ, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ನೀನು ದೊರೆಯುವೆ. ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳೂ ನಿನ್ನನ್ನೇ ಬಯಸುವರು. ಏಕಾಂತಭಾವವುಳ್ಳ ಆತ್ಮಜ್ಞರಿಗೆ ನೀನೇ ಗತಿಯಾಗಿರುವೆ. ॥ ೫೪ ॥ ಸತ್ಪುರುಷರಿಗೂ ದುರ್ಲಭವಾಗಿರುವ ಅನನ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾದ ಭಕ್ತಿಯೋಗದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಆ ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಾವುದನ್ನಾದರೂ ಯಾರು ತಾನೇ ಬಯಸಿಯಾರು ? ॥ ೫೫ ॥ ವೀರ್ಯ– ಶೌರ್ಯ ಗಳಿಂದ ಆದುರುತ್ತಿರುವ ಹುಬ್ಬಿನಾಟಗಳಿಂದಲೇ ಇಡೀ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡುವ ಯಮನೂ ಕೂಡ ನಿನ್ನ ಚರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶರಣಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಡೆಸಲಾರನು. ॥ ೫೬ ॥

ಭಗವಂತನ ಅಂತಹ ಪ್ರೇಮಿ ಭಕ್ತರ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದ ಸತ್ಸಂಗ ಉಂಟಾದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗವಾಗಲೀ, ಮೋಕ್ಷವಾಗಲೀ ನಾನು ಲೆಕ್ಕಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕದ ತುಚ್ಛ ಭೋಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದೇನಿದೆ ? ॥ ೫೭ ॥ ಪ್ರಭೋ ! ನಿನ್ನ ಚರಣಗಳು ಸಮಸ್ತ ಪಾಪರಾಶಿಯನ್ನು ಕಳೆಯುವಂತಹವುಗಳು. ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು ನಿನ್ನ ಶ್ರೀಪಾದ ತೀರ್ಥವಾದ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾನಸಿಕ ಹಾಗೂ ಶಾರೀರಿಕ ಎರಡೂ ವಿಧದ ಪಾಪಗಳನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಜೀವಿಗಳ ಕುರಿತು ದಯೆ ತೋರುವ, ರಾಗ-ದ್ವೇಷಾದಿರಹಿತ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳ ಸರಳವಾದ ಸರ್ವಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆ ಭಾಗವತೋತ್ತಮರ ಸಂಗವು ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿರಲಿ. ಇದೇ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ನೀನು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ತೋರಬೇಕು. ॥ ೫೮ ॥

ನ ಯಸ್ಯ ಚಿತ್ತಂ ಬಹಿರರ್ಥವಿಭ್ರಮಂ
 ತಮೋಗುಹಾಯಾಂ ಚ ವಿಶುದ್ಧಮಾವಿಶತ್ ।
ಯದ್ಭಕ್ತಿಯೋಗಾನುಗೃಹೀತಮಂಜಸಾ
 ಮುನಿರ್ವಿಚಷ್ಟೇ ನನು ತತ್ರ ತೇ ಗತಿಮ್ ॥ ೫೯ ॥

ಯತ್ರೇದಂ ವ್ಯಜ್ಯತೇ ವಿಶ್ವಂ ವಿಶ್ವಸ್ಮಿನ್ನವಭಾತಿ ಯತ್ ।
ತತ್ತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿರಾಕಾಶಮಿವ ವಿಸ್ತೃತಮ್
 ॥ ೬೦ ॥

ಯೋ ಮಾಯಯೇದಂ ಪುರುರೂಪಯಾಸೃಜತ್
 ಬಿಭರ್ತಿ ಭೂಯಃ ಕ್ಷಪಯತ್ಯವಿಕ್ರಿಯಃ ।
ಯದ್ಭೇದಬುದ್ಧಿಃ ಸದಿವಾತ್ಮದುಃಸ್ಥಯಾ
 ತಮಾತ್ಮತಂತ್ರಂ ಭಗವನ್ ಪ್ರತೀಮಹಿ ॥ ೬೧ ॥

ಕ್ರಿಯಾಕಲಾಪೈರಿದಮೇವ ಯೋಗಿನಃ
 ಶ್ರದ್ಧಾನ್ವಿತಾಃ ಸಾಧು ಯಜಂತಿ ಸಿದ್ಧಯೇ ।
ಭೂತೇಂದ್ರಿಯಾಂತಃಕರಣೋಪಲಕ್ಷಿತಂ
 ವೇದೇ ಚ ತಂತ್ರೇ ಚ ತ ಏವ ಕೋವಿದಾಃ ॥ ೬೨ ॥

ತ್ವಮೇಕ ಆದ್ಯಃ ಪುರುಷಃ ಸುಪ್ತಶಕ್ತಿ-
 ಸ್ತಯಾ ರಜಃಸತ್ತ್ವತಮೋ ವಿಭಿದ್ಯತೇ ।
ಮಹಾನಹಂ ಖಂ ಮರುದಗ್ನಿವಾರ್ಧರಾಃ
 ಸುರರ್ಷಯೋ ಭೂತಗಣಾ ಇದಂ ಯತಃ ॥ ೬೩ ॥

ಸೃಷ್ಟಂ ಸ್ವಶಕ್ತ್ಯೇದಮನುಪ್ರವಿಷ್ಟ-
 ಶ್ಚತುರ್ವಿಧಂ ಪುರಮಾತ್ಮಾಂಶಕೇನ ।
ಅಥೋ ವಿದುಸ್ತಂ ಪುರುಷಂ ಸಂತಮಂತ-
 ರ್ಭುಂಕ್ತೇ ಹೃಷೀಕೈರ್ಮಧು ಸಾರಘಂ ಯಃ ॥ ೬೪ ॥

ಸ ಏಷ ಲೋಕಾನತಿಚಂಡ ವೇಗೋ
 ವಿಕರ್ಷಸಿ ತ್ವಂ ಖಲು ಕಾಲಯಾನಃ ।
ಭೂತಾನಿ ಭೂತೈರನುಮೇಯತತ್ತ್ವೋ
 ಘನಾವಲೀರ್ವಾಯುರಿವಾವಿಷಹ್ಯಃ ॥ ೬೫ ॥

ಪ್ರಮತ್ತ ಮುಚ್ಚೈರಿತಿಕೃತ್ಯಚಿಂತಯಾ
 ಪ್ರವೃದ್ಧಲೋಭಂ ವಿಷಯೇಷು ಲಾಲಸಮ್ ।
ತ್ವಮಪ್ರಮತ್ತಃ ಸಹಸಾಭಿಪದ್ಯಸೇ
 ಕ್ಷುಲ್ಲೇಲಿಹಾನೋಽಹಿರಿವಾಖುಮಂತಕಃ ॥ ೬೬ ॥

ಯಾವ ಸಾಧಕನ ಚಿತ್ತವು ಭಕ್ತಿಯೋಗದಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿ ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನು ಆಯಾಸ ವಿಲ್ಲದೆಯೇ ನಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ॥ ೫೯ ॥ ಈ ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲವೂ ಯಾರಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆಯೋ, ಯಾವುದು ಈ ಇಡೀ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿದೆಯೋ, ಆ ಆಕಾಶದಂತೆ ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಕವು ಪರಮಪ್ರಕಾಶ ಮಯವೂ ಆದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯು ನೀನೇ ಆಗಿರುವೆ.॥ ೬೦ ॥ ಓ ಭಗವಂತಾ! ನೀನು ನಾನಾರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಸಲಹಿ, ಸಂಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಯಾವ ವಿಕಾರಕ್ಕೂ ಒಳಪಡದವನಾಗಿರುವೆ. ಭೇದಬುದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿರುವ ಆ ಮಾಯೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ನೀನಾದರೋ ಪರಮಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದೇ ನಾವು ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ॥ ೬೧ ॥ ಪಂಚಭೂತಗಳು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಅಂತಃಕರಣ ಇವುಗಳ ಪ್ರೇರಕನು ನೀನೇ ಆಗಿರುವೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಸೂಚಿತನಾಗುತ್ತೀಯೆ. ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳು ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಕರ್ಮಗಳ ಮೂಲಕ ನಿನ್ನ ಈ ಸಗುಣ ಸಾಕಾರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಯೋಗಿಗಳೇ ವೇದ-ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ॥ ೬೨ ॥ ಓ ಸರ್ವಮೂಲನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯೇ! ನೀನೇ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಆದಿಪುರುಷನು. ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯು ನಿನ್ನಲ್ಲೇ ನಿದ್ರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದರಿಂದಲೇ – ಸತ್ತ್ವ, ರಜ, ತಮ ಎಂಬ ಗುಣಗಳ ವಿಭಾಗವಾಗಿ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ, ಅಹಂಕಾರ, ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ, ಜಲ ಮತ್ತು ಪೃಥಿವಿಗಳೆಂಬ ತತ್ತ್ವಗಳೂ, ದೇವತೆಗಳೂ, ಋಷಿಗಳೂ ಹಾಗೂ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ., ॥ ೬೩ ॥

ಜೇನುಹುಳುಗಳು ತಾವೇ ತಯಾರಿಸಿದ ಜೇನನ್ನು ತಿನ್ನುವಂತೆ ಪುರುಷನು ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಜರಾಯುಜ, ಅಂಡಜ, ಸ್ವೇದಜ, ಉದ್ಭಿಜ್ಜಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಷಯಸುಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪುರುಷನು ನಿನ್ನ ಅಂಗವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನನ್ನೇ ಜೀವನೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ॥ ೬೪ ॥ ಸಹಿಸಲು ಅಶಕ್ಯವಾದ ಪ್ರಚಂಡವೇಗದಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯು ಮೋಡಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಚದುರಿಸುವಂತೆ – ನೀನೇ ಕಾಲವೆಂಬ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಸಹಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಪ್ರಚಂಡವೇಗದಿಂದ ಭೂತಗಳನ್ನು ಚದುರಿಸಿ ಲಯಗೊಳಿಸುವೆ. ನಿನ್ನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅರಿಯಬೇಕೇ ಹೊರತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೬೫ ॥

'ಇದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು, ಅದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು' ಮುಂತಾದ ಚಿಂತಾಪರಂಪರೆಗಳಿಂದ ಲೋಭವು ಹೆಚ್ಚಿ ವಿಷಯಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ

ಕಸ್ತ್ವತ್ಪದಾಬ್ಜಂ ವಿಜಹಾತಿ ಪಂಡಿತೋ
ಯಸ್ತೇಽವಮಾನವ್ಯಯಮಾನಕೇತನಃ ।
ವಿಶಂಕಯಾಸ್ಮದ್ಗುರುರರ್ಚತಿ ಸ್ಮ ಯದ್
ವಿನೋಪಪತ್ತಿಂ ಮನವಶ್ಚತುರ್ದಶ ॥ ೬೭ ॥

ಅಥ ತ್ವಮಸಿ ನೋ ಬ್ರಹ್ಮನ್ಪರಮಾತ್ಮನ್ವಿಪಶ್ಚಿತಾಮ್ ।
ವಿಶ್ವಂ ರುದ್ರಭಯಧ್ವಸ್ತಮಕುತಶ್ಚಿದ್ಭಯಾ ಗತಿಃ ॥ ೬೮ ॥

ಇದಂ ಜಪತ ಭದ್ರಂ ವೋ ವಿಶುದ್ಧಾ ನೃಪನಂದನಾಃ ।
ಸ್ವಧರ್ಮಮನುತಿಷ್ಠಂತೋ ಭಗವತ್ಯರ್ಪಿತಾಶಯಾಃ ॥ ೬೯ ॥

ತಮೇವಾತ್ಮಾನಮಾತ್ಮಸ್ಥಂ ಸರ್ವಭೂತೇಷ್ವವಸ್ಥಿತಮ್ ।
ಪೂಜಯಧ್ವಂ ಗೃಣಂತಶ್ಚ ಧ್ಯಾಯಂತಶ್ಚಾಸಕೃದ್ಧರಿಮ್ ॥ ೭೦ ॥

ಯೋಗಾದೇಶಮುಪಾಸಾದ್ಯ ಧಾರಯಂತೋ ಮುನಿವ್ರತಾಃ ।
ಸಮಾಹಿತಧಿಯಃ ಸರ್ವ ಏತದಭ್ಯಸತಾದೃತಾಃ ॥ ೭೧ ॥

ಇದಮಾಹ ಪುರಾಸ್ಮಾಕಂ ಭಗವಾನ್ವಿಶ್ವಸೃಕ್ಪತಿಃ ।
ಭೃಗ್ವಾದೀನಾಮಾತ್ಮಜಾನಾಂ ಸಿಸೃಕ್ಷುಃ ಸಂಸಿಸೃಕ್ಷತಾಮ್ ॥ ೭೨ ॥

ತೇ ವಯಂ ನೋದಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ಪ್ರಜಾಸರ್ಗೇ ಪ್ರಜೇಶ್ವರಾಃ ।
ಅನೇನ ಧ್ವಸ್ತತಮಸಃ ಸಿಸೃಕ್ಷ್ಮೋ ವಿವಿಧಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ॥ ೭೩ ॥

ಅಥೇದಂ ನಿತ್ಯದಾ ಯುಕ್ತೋ ಜಪನ್ನವಹಿತಃ ಪುಮಾನ್ ।
ಅಚಿರಾಚ್ಛ್ರೇಯ ಆಪ್ನೋತಿ ವಾಸುದೇವಪರಾಯಣಃ ॥ ೭೪ ॥

ಶ್ರೇಯಸಾಮಿಹ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಜ್ಞಾನಂ ನಿಃಶ್ರೇಯಸಂ ಪರಮ್ ।
ಸುಖಂ ತರತಿ ದುಷ್ಪಾರಂ ಜ್ಞಾನನೌರ್ವ್ಯಸನಾರ್ಣವಮ್ ॥ ೭೫ ॥

ಯ ಇಮಂ ಶ್ರದ್ಧಯಾ ಯುಕ್ತೋ ಮದ್ಗೀತಂ ಭಗವತ್ಸ್ತವಮ್ ।
ಅಧೀಯಾನೋ ದುರಾರಾಧ್ಯಂ ಹರಿಮಾರಾಧಯತ್ಯಸೌ ॥ ೭೬ ॥

ಆಸಕ್ತನಾದ ಮೈಮರೆತಿರುವ ಜೀವನನ್ನು – ಎಂದೆಂದೂ ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುವ ಕಾಲರೂಪಿಯಾದ ನೀನು ದಿಢೀರನೆ ಆಕ್ರಮಿಸಿಬಿಡುತ್ತೀಯೆ. ಹಸಿವಿನಿಂದ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಚಾಚಿರುವ ಸರ್ಪವು ಇಲಿಯನ್ನು ಕಬಳಿಸುವಂತೆ ಮೈಮರೆತಿರುವ ಜೀವಿಯನ್ನು ಕಬಳಿಸಿಬಿಡುವೆ. ॥ ೬೬ ॥ ಯಾವ ಪಂಡಿತನು ತಾನೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಅನಾದರಿಸಿ ತನ್ನ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ವ್ಯರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿನ್ನ ಪಾದಾರವಿಂದವನ್ನು ತೊರೆದಾನು ? ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ, ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಮನುಗಳೂ ಕೂಡ ಯಾವ ವಿಚಾರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದ್ದರು. ॥ ೬೭ ॥ ಓ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ! ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ರುದ್ರರೂಪವಾದ ಕಾಲದ ಭಯದಿಂದ ವ್ಯಾಕುಲಗೊಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಓ ಪರಮಾತ್ಮನೇ! ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ನಮಗಾದರೋ ಈಗ ನೀನೇ ಪೂರ್ಣ ಭಯಶೂನ್ಯ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವೆ." ॥ ೬೮ ॥

ರಾಜಕುಮಾರರೇ! ನೀವುಗಳು ವಿಶುದ್ಧಭಾವದಿಂದ ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾ, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವನ್ನು ನೆಟ್ಟು ನಾನು ಹೇಳಿರುವ ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಾ ಇರಿ. ಭಗವಂತನು ನಿಮಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವನು. ॥ ೬೯ ॥ ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಆ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪದೇ-ಪದೇ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ, ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ, ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರಿ. ॥ ೭೦ ॥ ನಾನು ನಿಮಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಈ ಯೋಗಾದೇಶವೆಂಬ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ, ಮುನಿವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾ, ಅತ್ಯಂತ ಆದರದಿಂದ ಕೂಡಿ ಏಕಾಗ್ರಭಾವದಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುತ್ತಿರಿ. ॥ ೭೧ ॥ ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಜಗದ್ವಿಸ್ತಾರದ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳ ಒಡೆಯನಾದ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪ್ರಜೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳ ಭೃಗುವೇ ಮುಂತಾದ ತನ್ನ ಪುತ್ರರಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿದ್ದರು. ॥ ೭೨ ॥ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳಾದ ನಮಗೆ ಪ್ರಜೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಆಜ್ಞೆಯು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಇದರ ಮೂಲಕವೇ ನಾವು ನಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಪ್ರಜೆಯನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿದೆವು. ॥ ೭೩ ॥

ಈಗಲೂ ಭಗವತ್ಪರಾಯಣನಾದ ಪುರುಷನು ಇದನ್ನು ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಜಪಿಸಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಸುಂಟಾಗುವುದು. ॥ ೭೪ ॥ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷದಾಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನವೇ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನನೌಕೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿದವನು ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಈ ದಾಟಲಶಕ್ಯವಾದ ಸಂಸಾರಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಿಬಿಡುವನು. ॥ ೭೫ ॥ ಭಗವಂತನ ಆರಾಧನೆಯು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ನಾನು ಹೇಳಿದ ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಪಠಿಸುವವನು ಸುಲಭವಾಗಿಯೇ ಅವನ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ॥ ೭೬ ॥

ವಿಂದತೇ ಪುರುಷೋಽಮುಷ್ಮಾದ್ಯದ್ಯದಿಚ್ಛತ್ಯಸತ್ವರಮ್ ।
ಮದ್ಗೀತಗೀತಾತ್ಸುಪ್ರೀತಾಚ್ಛ್ರೇಯಸಾಮೇಕವಲ್ಲಭಾತ್
॥ ೭೭ ॥

ಇದಂ ಯ ಕಲ್ಯ ಉತ್ಥಾಯ ಪ್ರಾಂಜಲಿಃ ಶ್ರದ್ಧಯಾನ್ವಿತಃ ।
ಶೃಣುಯಾಚ್ಛ್ರಾವಯೇನ್ಮರ್ತ್ಯೋ ಮುಚ್ಯತೇ ಕರ್ಮಬಂಧನೈಃ
॥ ೭೮ ॥

ಗೀತಂ ಮಯೇದಂ ನರದೇವನಂದನಾಃ
ಪರಸ್ಯ ಪುಂಸಃ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ಸ್ತವಮ್ ।
ಜಪಂತ ಏಕಾಗ್ರಧಿಯಸ್ತಪೋ ಮಹ-
ಚ್ಚರಧ್ವಮಂತೇ ತತ ಆಪ್ಸ್ಯಥೇಪ್ಸಿತಮ್ ॥ ೭೯ ॥

ಭಗವಂತನೇ ಎಲ್ಲ ಕಲ್ಯಾಣಸಾಧನೆಗಳ ಏಕಮಾತ್ರ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿ ಪ್ರಿಯತಮನಾಗಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಹಾಡಿರುವ ಈ ಸ್ತೋತ್ರಗಾಯನದಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಿ, ಅವನು ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತನಾಗಿ ಭಗವಂತನಿಂದ ಬೇಕಾದುದೆಲ್ಲವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ॥ ೭೭ ॥ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಇದನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕೇಳುವವನು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ಕರ್ಮಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಹೋಗುವನು. ॥ ೭೮ ॥ ರಾಜಕುಮಾರರೇ ! ನಾನು ನಿಮಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಈ ಪರಮಪುರುಷ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ ಜಪಿಸುತ್ತಾ ನೀವು ಮಹಾತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿರಿ. ತಪಸ್ಸು ಪೂರ್ಣವಾದಾಗ ಇದರಿಂದಲೇ ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಫಲವು ಈಡೇರುವುದು. ॥ ೭೯ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೨೪ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ರುದ್ರಗೀತಂ ನಾಮ ಚತುರ್ವಿಂಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೨೪ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪುರಂಜನೋಪಾಖ್ಯಾನದ ಪ್ರಾರಂಭ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತಿ ಸಂದಿಶ್ಯ ಭಗವಾನ್ ಬಾರ್ಹಿಷದೈರಭಿಪೂಜಿತಃ ।
ಪಶ್ಯತಾಂ ರಾಜಪುತ್ರಾಣಾಂ ತತ್ರೈವಾಂತರ್ದಧೇ ಹರಃ
॥ ೧ ॥

ರುದ್ರಗೀತಂ ಭಗವತಃ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಸರ್ವೇ ಪ್ರಚೇತಸಃ ।
ಜಪಂತಸ್ತೇ ತಪಸ್ತೇಪುರ್ವರ್ಷಾಣಾಮಯುತಂ ಜಲೇ
॥ ೨ ॥

ಪ್ರಾಚೀನಬರ್ಹಿಷಂ ಕ್ಷತ್ತಃ ಕರ್ಮಸ್ವಾಸಕ್ತಮಾನಸಮ್ ।
ನಾರದೋಽಧ್ಯಾತ್ಮತತ್ತ್ವಜ್ಞಃ ಕೃಪಾಲುಃ ಪ್ರತ್ಯಬೋಧಯತ್
॥ ೩ ॥

ಶ್ರೇಯಸ್ತ್ವಂ ಕತಮದ್ರಾಜನ್ ಕರ್ಮಣಾಽಽತ್ಮನ ಈಹಸೇ ।
ದುಃಖಹಾನಿಃ ಸುಖಾವಾಪ್ತಿಃ ಶ್ರೇಯಸ್ತನ್ನೇಹ ಚೇಷ್ಯತೇ
॥ ೪ ॥

ರಾಜೋವಾಚ

ನ ಜಾನಾಮಿ ಮಹಾಭಾಗ ಪರಂ ಕರ್ಮಾಪವಿದ್ಧಧೀಃ ।
ಬ್ರೂಹಿ ಮೇ ವಿಮಲಂ ಜ್ಞಾನಂ ಯೇನ ಮುಚ್ಯೇಯ ಕರ್ಮಭಿಃ
॥ ೫ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ ! ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರನು ಹೀಗೆ ಪ್ರಚೇತಸರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಪ್ರಚೇತಸರು ಶಂಕರನನ್ನು ತುಂಬು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಆ ರಾಜಕುಮಾರರು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಶಿವನು ಅಂತರ್ಧಾನನಾದನು. ॥ ೧ ॥ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾಚೇತಸರೆಲ್ಲರೂ ರುದ್ರದೇವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಾ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಹತ್ತುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೨ ॥ ಇತ್ತ ಕಡೆ ಪ್ರಾಚೀನಬರ್ಹಿಯ ಚಿತ್ತವು ಕರ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಸಕ್ತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲದೇ ಇರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯಾವಿಶಾರದರಾದ ಪರಮದಯಾಳುಗಳಾದ ನಾರದರು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಹೀಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ॥ ೩ ॥

ಎಲೈ ರಾಜನೇ ! ಈ ಕರ್ಮಗಳ ಮೂಲಕ ನೀನು ತನ್ನ ಯಾವ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಿರುವೆ ? ದುಃಖದ ಆತ್ಯಂತಿಕ ನಾಶ ಮತ್ತು ಪರಮಾನಂದದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಹೆಸರೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗಿದೆ. ಇದಾದರೋ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೪ ॥

ರಾಜನು ಹೇಳಿದನು – ಮಹಾಭಾಗವತರಾದ ನಾರದರೇ ! ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯು ಕರ್ಮದಲ್ಲೇ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಪರಮ ಶ್ರೇಯಸ್ಸೇನೆಂಬುದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ. ಈ ಕರ್ಮಬಂಧನದಿಂದ ನಾನು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವಂತಹ ವಿಶುದ್ಧ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀವು ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ. ॥ ೫ ॥

ಗೃಹೇಷು ಕೂಟಧರ್ಮೇಷು ಪುತ್ರದಾರಧನಾರ್ಥಧೀಃ ।
ನ ಪರಂ ವಿಂದತೇ ಮೂಢೋ ಭ್ರಾಮ್ಯನ್ಸಂಸಾರವರ್ತ್ಮಸು
॥ ೬ ॥

ನಾರದ ಉವಾಚ

ಭೋ ಭೋಃ ಪ್ರಜಾಪತೇ ರಾಜನ್ ಪಶೂನ್ಪಶ್ಯ ತ್ವಯಾಧ್ವರೇ ।
ಸಂಜ್ಞಾಪಿತಾಂಜೀವಸಂಘಾನ್ನಿರ್ಘೃಣೇನ ಸಹಸ್ರಶಃ
॥ ೭ ॥

ಏತೇ ತ್ವಾಂ ಸಂಪ್ರತೀಕ್ಷಂತೇ ಸ್ಮರಂತೋ ವೈಶಸಂ ತವ ।
ಸಂಪರೇತಮಯಃ ಕೂಟೈಶ್ಛಿಂದಂತ್ಯುತ್ಥಿತಮನ್ಯವಃ
॥ ೮ ॥

ಅತ್ರ ತೇ ಕಥಯಿಷ್ಯೇಽಮುಮಿತಿಹಾಸಂ ಪುರಾತನಮ್ ।
ಪುರಂಜನಸ್ಯ ಚರಿತಂ ನಿಬೋಧ ಗದತೋ ಮಮ
॥ ೯ ॥

ಆಸೀತ್ಪುರಂಜನೋ ನಾಮ ರಾಜಾ ರಾಜನ್ ಬೃಹಚ್ಛ್ರವಾಃ ।
ತಸ್ಯಾ ವಿಜ್ಞಾತನಾಮಾಽಽಸೀತ್ಸಖಾವಿಜ್ಞಾತಚೇಷ್ಟಿತಃ
॥ ೧೦ ॥

ಸೋಽನ್ವೇಷಮಾಣಃ ಶರಣಂ ಬಭ್ರಾಮ ಪೃಥಿವೀಂ ಪ್ರಭುಃ ।
ನಾನುರೂಪಂ ಯದಾವಿಂದದಭೂತ್ಸ ವಿಮನಾ ಇವ
॥ ೧೧ ॥

ನ ಸಾಧು ಮೇನೇ ತಾಃ ಸರ್ವಾ ಭೂತಲೇ ಯಾವತೀಃ ಪುರಃ ।
ಕಾಮಾನ್ ಕಾಮಯಮಾನೋಽಸೌ ತಸ್ಯ ತಸ್ಯೋಪಪತ್ತಯೇ
॥ ೧೨ ॥

ಸ ಏಕದಾ ಹಿಮವತೋ ದಕ್ಷಿಣೇಷ್ವಥ ಸಾನುಷು ।
ದದರ್ಶ ನವಭಿರ್ದ್ವಾರ್ಭಿಃ ಪುರಂ ಲಕ್ಷಿತಲಕ್ಷಣಾಮ್
॥ ೧೩ ॥

ಪ್ರಾಕಾರೋಪವನಾಟ್ಟಾಲಪರಿಖೈರಕ್ಷತೋರಣೈಃ ।
ಸ್ವರ್ಣರೌಪ್ಯಾಯಸೈಃ ಶೃಂಗೈಃ ಸಂಕುಲಾಂ ಸರ್ವತೋ ಗೃಹೈಃ
॥ ೧೪ ॥

ನೀಲಸ್ಫಟಿಕವೈದೂರ್ಯಮುಕ್ತಾಮರಕತಾರುಣೈಃ ।
ಕ್ಲೃಪ್ತಹರ್ಮ್ಯಸ್ಥಲೀಂ ದೀಪ್ತಾಂ ಶ್ರಿಯಾ ಭೋಗವತೀಮಿವ
॥ ೧೫ ॥

ಸಭಾಚತ್ವರರಥ್ಯಾಭಿರಾಕ್ರೀಡಾಯತನಾಪಣೈಃ ।
ಚೈತ್ಯಧ್ವಜಪತಾಕಾಭಿರ್ಯುಕ್ತಾಂ ವಿದ್ರುಮವೇದಿಭಿಃ
॥ ೧೬ ॥

ಕಪಟಧರ್ಮಮಯ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಪತ್ನೀ, ಪುತ್ರ, ಧನ ಇವುಗಳನ್ನೇ ಪರಮ ಪುರುಷಾರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಯುವವನಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಜ್ಞಾನವಶದಿಂದ ಸಂಸಾರಾರಣ್ಯದಲ್ಲೇ ಅಲೆಯುತ್ತಾ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಪರಮಶ್ರೇಯಸ್ಸು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೬ ॥

ಶ್ರೀನಾರದರು ಹೇಳಿದರು – ಎಲೈ ರಾಜೇಂದ್ರನೇ! ನೀನು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಯೆಯಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಪಶುಗಳನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆ. ಅವೆಲ್ಲವನ್ನು ಇದೋ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೋಡು, ಎಂದು ತೋರಿಸಿದರು. ॥ ೭ ॥ ಅವೆಲ್ಲವೂ ನೀನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಂಡು ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನ ದಾರಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿವೆ. ನೀನು ಸತ್ತು ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅವು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಬ್ಬಿಣದಂತಹ ಕೊಂಬುಗಳಿಂದ ತಿವಿಯುವರು. ॥ ೮ ॥ ಇರಲಿ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿನಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಉಪಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು. ಅದು ರಾಜಾ ಪುರಂಜನನ ಚರಿತ್ರೆ. ನೀನು ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಕೇಳುವವನಾಗು. ॥ ೯ ॥ ಎಲೈ ರಾಜನೇ! ಹಿಂದೆ ಪುರಂಜನನೆಂಬ ಓರ್ವ ಮಹಾ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ರಾಜನಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಅವಿಜ್ಞಾತನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಸ್ನೇಹಿತನಿದ್ದನು. ಆ ಸ್ನೇಹಿತನ ಯಾವುದೇ ಕೆಲಸ-ಕಾರ್ಯಗಳು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೦ ॥ ರಾಜನು ತಾನು ವಾಸ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಡ್ಡಾಡಿದನು. ಆದರೂ ಅವನಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಅನುಕೂಲಕರ ಸ್ಥಾನ ದೊರೆಯದಿದ್ದಾಗ ಅವನು ಬೇಸರಗೊಂಡನು. ॥ ೧೧ ॥ ಅವನಿಗೆ ನಾನಾ ಭೋಗಗಳ ಬಯಕೆ ಉತ್ಕಟವಾಗಿತ್ತು. ಅವುಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ ಯಾವುದೇ ನಗರವು ಅವನಿಗೆ ಸರಿಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೨ ॥

ಒಂದು ದಿನ ಅವನು ಹಿಮಾಲಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ತಪ್ಪಲಿನ ಕರ್ಮಭೂಮಿಲ್ಲಿ ಒಂದು ಒಂಭತ್ತು ಬಾಗಿಲುಗಳುಳ್ಳ ನಗರವನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಅದು ಎಲ್ಲ ಸುಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನವಾಗಿತ್ತು. ॥ ೧೩ ॥ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಎತ್ತರವಾದ ಕೋಟೆ-ಕೊತ್ತಲಗಳೂ, ಕಂದಕಗಳೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಉದ್ಯಾನವನಗಳೂ, ಗವಾಕ್ಷಗಳೂ, ತೋರಣದ್ವಾರಗಳೂ, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಕಬ್ಬಿಣಗಳ ಕಲಶಗಳಿಂದ ರಮಣೀಯವಾಗಿದ್ದ ವಿಶಾಲವಾದ ಭವನಗಳೂ ಅದನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದವು. ॥ ೧೪ ॥ ಅಲ್ಲಿಯ ಭವನಗಳು – ನೆಲಗಳು ಇಂದ್ರನೀಲಮಣಿ, ಸ್ಫಟಿಕ, ವಜ್ರ-ವೈಡೂರ್ಯ, ಮುತ್ತು, ಮರಕತಮಣಿ, ಕೆಂಪು ರತ್ನಗಳಿಂದ ಖಚಿತವಾಗಿದ್ದವು. ತನ್ನ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಅದು ನಾಗಗಳ ರಾಜಧಾನಿ ಯಾದ ಭೋಗವತಿನಗರದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ॥ ೧೫ ॥ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅನೇಕಸಭಾಭವನಗಳೂ, ಚೌಕಗಳೂ, ರಸ್ತೆಗಳೂ, ಕ್ರೀಡಾಗೃಹಗಳೂ, ಅಂಗಡಿಬೀದಿಗಳೂ, ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮಗಳೂ, ಬಾವುಟ – ಪತಾಕೆಗಳೂ, ಹವಳದ ಜಗುಲಿಗಳೂ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ॥ ೧೬ ॥

ಆ ನಗರದ ಹೊರಗೆ ದಿವ್ಯವಾದ ಮರ-ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಉದ್ಯಾನವನವೂ, ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ

ಪುರ್ಯಾಸ್ತು ಬಾಹ್ಯೋಪವನೇ ದಿವ್ಯದ್ರುಮಲತಾಕುಲೇ ।
ನದದ್ವಿಹಂಗಾಲಿಕುಲಕೋಲಾಹಲಜಲಾಶಯೇ ॥ ೧೭ ॥

ಹಿಮನಿರ್ಝರವಿಪ್ರುಷ್ಮತ್ಕುಸುಮಾಕರವಾಯುನಾ ।
ಚಲತ್ಪ್ರವಾಲವಿಟಪನಲಿನೀತಟಸಂಪದಿ ॥ ೧೮ ॥

ನಾನಾರಣ್ಯಮೃಗವ್ರಾತೈರನಾಬಾಧೇ ಮುನಿವ್ರತೈಃ ।
ಆಹೂತಂ ಮನ್ಯತೇ ಪಾಂಥೋ ಯತ್ರ ಕೋಕಿಲಕೂಜಿತೈಃ ॥ ೧೯ ॥

ಯದೃಚ್ಛಯಾಽಽಗತಾಂ ತತ್ರ ದದರ್ಶ ಪ್ರಮದೋತ್ತಮಾಮ್ ।
ಭೃತ್ಯೈರ್ದಶಭಿರಾಯಾಂತೀಮೇಕೈಕಶತನಾಯಕೈಃ ॥ ೨೦ ॥

ಪಂಚಶೀರ್ಷಾಹಿನಾ ಗುಪ್ತಾಂ ಪ್ರತೀಹಾರೇಣ ಸರ್ವತಃ ।
ಅನ್ವೇಷಮಾಣಾಮೃಷಭಮಪ್ರೌಢಾಂ ಕಾಮರೂಪಿಣೀಮ್ ॥ ೨೧ ॥

ಸುನಾಸಾಂ ಸುದತೀಂ ಬಾಲಾಂ ಸುಕಪೋಲಾಂ ವರಾನನಾಮ್ ।
ಸಮವಿನ್ಯಸ್ತಕರ್ಣಾಭ್ಯಾಂ ಬಿಭ್ರತೀಂ ಕುಂಡಲಶ್ರಿಯಮ್ ॥ ೨೨ ॥

ಪಿಶಂಗನೀವೀಂ ಸುಶ್ರೋಣೀಂ ಶ್ಯಾಮಾಂ ಕನಕಮೇಖಲಾಮ್ ।
ಪದ್ಭ್ಯಾಂ ಕ್ವಣದ್ಭ್ಯಾಂ ಚಲತೀಂ ನೂಪುರೈರ್ದೇವತಾಮಿವ ॥ ೨೩ ॥

ಸ್ತನೌ ವ್ಯಂಜಿತಕೈಶೋರೌ ಸಮವೃತ್ತೌ ನಿರಂತರೌ ।
ವಸ್ತ್ರಾಂತೇನ ನಿಗೂಹಂತೀಂ ವ್ರೀಡಯಾ ಗಜಗಾಮಿನೀಮ್ ॥ ೨೪ ॥

ತಾಮಾಹ ಲಲಿತಂ ವೀರಃ ಸವ್ರೀಡಸ್ಮಿತಶೋಭನಾಮ್ ।
ಸ್ನಿಗ್ಧೇನಾಪಾಂಗಪುಂಖೇನ ಸ್ಪೃಷ್ಟಃ ಪ್ರೇಮೋದ್ಭ್ರಮದ್ಭ್ರುವಾ ॥ ೨೫ ॥

ಕಾ ತ್ವಂ ಕಂಜಪಲಾಶಾಕ್ಷಿ ಕಸ್ಯಾಸೀಹ ಕುತಃ ಸತಿ ।
ಇಮಾಮುಪಪುರೀಂ ಭೀರು ಕಿಂ ಚಿಕೀರ್ಷಸಿ ಶಂಸ ಮೇ ॥ ೨೬ ॥

ಒಂದು ಸರೋವರವೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಅಕ್ಕ-ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಚಿಲಿಪಿಲಿಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದವು. ದುಂಬಿಗಳು ಝೇಂಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ॥ ೧೭ ॥ ಸರೋವರದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ವೃಕ್ಷಗಳ ಕೊಂಬೆಗಳೂ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳೂ ಶೀತಲವಾದ ಝರಿಗಳು ನೀರಿನ ಹನಿಗಳು ಬೆರೆತಿದ್ದ ವಸಂತಮಾರುತದಿಂದ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಅಲುಗಾಡುತ್ತಾ ದಡದಲ್ಲಿದ್ದ ನೆಲದ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದವು. ॥ ೧೮ ॥ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾಡುಮೃಗಗಳೂ ಕೂಡ ಮುನಿಗಳಿಗುಚಿತವಾದ ಅಹಿಂಸಾದಿ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ತೊಂದರೆಯೂ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ಕೋಗಿಲೆಗಳು ಕುಹೂ-ಕುಹೂ ಎಂದು ಇಂಪಾದ ದನಿಗೈಯುತ್ತಾ ದಾರಿಹೋಕರಿಗೆ 'ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯಲು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬನ್ನಿರಿ' ಎಂದು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತವೋ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯುಂಟಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ॥ ೧೯ ॥

ಆ ಅದ್ಭುತವಾದ ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪುರಂಜನರಾಜನಿಗೆ ಆಗ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರಿಯು ಕಾಣಿಸಿದಳು. ಆಕೆಗೆ ಹತ್ತುಮಂದಿ ಸೇವಕರು ಬೆಂಗಾವಲಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಸೇವಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನೂ ನೂರು ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ॥ ೨೦ ॥ ಐದು ಹೆಡೆಯ ಹಾವೊಂದು ಅವಳ ದ್ವಾರಪಾಲಕನಾಗಿದ್ದು, ಅಂಗರಕ್ಷಕನಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಪಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಗ್ಧೆಯಾಗಿ ಇಷ್ಟಬಂದ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಬಲ್ಲವಳಾಗಿದ್ದ ಆ ರಮಣಿಯು ತನಗೆ ಅನುರೂಪನಾದ ರಮಣನನ್ನು ಅರಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ॥ ೨೧ ॥ ಅವಳ ನೀಳವಾದ ಮೂಗು, ದಂತಪಂಕ್ತಿಗಳು, ಕಮನೀಯ ಕಪೋಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮುಖವು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿತ್ತು. ಅವಳಿಗೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಕುಂಡಲಗಳು ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಥಳ-ಥಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ॥ ೨೨ ॥ ಅವಳ ಮೈಬಣ್ಣ ಶ್ಯಾಮಲವಾಗಿದ್ದು, ನಡುವು ಸುಂದರವಾಗಿತ್ತು. ಹಳದಿಯ ಸೀರೆಯನ್ನುಟ್ಟು ಚಿನ್ನದ ಡಾಬನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಕಾಲಂದುಗೆಗಳು ಝಣ-ಝಣಿಸುವಂತೆ ವೈಯ್ಯಾರದಿಂದ ನಡೆದುಬರುತ್ತಿದ್ದ ಆ ರಮಣಿಯು ಧರೆಗೆ ಇಳಿದು ಬಂದ ಓರ್ವದೇವಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಳು. ॥ ೨೩ ॥

ಆ ಗಜಗಾಮಿನಿಯು ತಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿರುವ ದುಂಡಾಗಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದ ತನ್ನ ಸ್ತನಗಳನ್ನು ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ಬಾರಿ-ಬಾರಿಗೂ ಸೆರಗಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ॥ ೨೪ ॥ ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಮುಗುಳುನಗೆಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾ, ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭ್ರೂಮಾಟದಿಂದಲೂ, ಮನೋಹರವಾದ ಕಡೆಗಣ್ಣ ನೋಟವೆಂಬ ಬಾಣದಿಂದಲೂ ಘಾಸಿಯಾದ ವೀರ ಪುರಂಜನರಾಜನು ಪರವಶನಾಗಿ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸವಿಮಾತುಗಳಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು. ॥ ೨೫ ॥ ಎಲೈ ಕಮಲಾಕ್ಷಿಯೇ! ನೀನು ಯಾರು? ಯಾರ ಮಗಳು? ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರುತ್ತಿರುವೆ? ಸಾಧ್ವಿಯೇ! ಈ ಪುರಿಯ ಬಳಿ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವೆ? ॥ ೨೬ ॥

ಕ ಏತೇಽನುಪಥಾ ಯೇ ತ ಏಕಾದಶ ಮಹಾಭಟಾಃ ।
ಏತಾ ವಾ ಲಲನಾಃ ಸುಭ್ರು ಕೋಽಯಂ ತೇಽಹಿಃ ಪುರಃಸರಃ
॥ ೨೭ ॥

ತ್ವಂ ಹ್ರೀರ್ಭವಾನ್ಯಸ್ಯಥ ವಾಗ್ರಮಾ ಪತಿಂ
ವಿಚಿನ್ವತೀ ಕಿಂ ಮುನಿವದ್ರಹೋವನೇ ।
ತ್ವದಂಘ್ರಿಕಾಮಾಪ್ತಸಮಸ್ತಕಾಮಂ
ಕ್ವ ಪದ್ಮಕೋಶಃ ಪತಿತಃ ಕರಾಗ್ರಾತ್ ॥ ೨೮ ॥

ನಾಸಾಂ ವರೋರ್ವನ್ಯತಮಾ ಭುವಿಸ್ಪೃಕ್
ಪುರೀಮಿಮಾಂ ವೀರವರೇಣ ಸಾಕಮ್ ।
ಅರ್ಹಸ್ಯಲಂಕರ್ತುಮದಭ್ರ ಕರ್ಮಣಾ
ಲೋಕಂ ಪರಂ ಶ್ರೀರಿವ ಯಜ್ಞಪುಂಸಾ ॥ ೨೯ ॥

ಯದೇಷ ಮಾಪಾಂಗವಿಖಂಡಿತೇಂದ್ರಿಯಂ
ಸವ್ರೀಡಭಾವಸ್ಮಿತವಿಭ್ರಮದ್ಭ್ರುವಾ ।
ತ್ವಯೋಪಸೃಷ್ಟೋ ಭಗವಾನ್ಮನೋಭವಃ
ಪ್ರಬಾಧತೇಽಥಾನುಗೃಹಾಣ ಶೋಭನೇ ॥ ೩೦ ॥

ತ್ವದಾನನಂ ಸುಭ್ರು ಸುತಾರಲೋಚನಂ
ವ್ಯಾಲಂಬಿನೀಲಾಲಕವೃಂದಸಂವೃತಮ್ ।
ಉನ್ನೀಯ ಮೇ ದರ್ಶಯ ವಲ್ಗುವಾಚಕಂ
ಯದ್ವ್ರೀಡಯಾ ನಾಭಿಮುಖಂ ಶುಚಿಸ್ಮಿತೇ ॥ ೩೧ ॥

ನಾರದ ಉವಾಚ

ಇತ್ಥಂ ಪುರಂಜನಂ ನಾರೀ ಯಾಚಮಾನಮಧೀರವತ್ ।
ಅಭ್ಯನಂದತ ತಂ ವೀರಂ ಹಸಂತೀ ವೀರ ಮೋಹಿತಾ
॥ ೩೨ ॥

ನ ವಿದಾಮ ವಯಂ ಸಮ್ಯಕ್ಕರ್ತಾರಂ ಪುರುಷರ್ಷಭ ।
ಆತ್ಮನಶ್ಚ ಪರಸ್ಯಾಪಿ ಗೋತ್ರಂ ನಾಮ ಚ ಯತ್ಕೃತಮ್
॥ ೩೩ ॥

ಇಹಾದ್ಯ ಸಂತಮಾತ್ಮಾನಂ ವಿದಾಮ ನ ತತಃ ಪರಮ್ ।
ಯೇನೇಯಂ ನಿರ್ಮಿತಾ ವೀರ ಪುರೀ ಶರಣಮಾತ್ಮನಃ
॥ ೩೪ ॥

ಏತೇ ಸಖಾಯಃ ಸಖ್ಯೋ ಮೇ
ನರಾ ನಾರ್ಯಶ್ಚ ಮಾನದ ।
ಸುಪ್ತಾಯಾಂ ಮಯಿ ಜಾಗರ್ತಿ
ನಾಗೋಽಯಂ ಪಾಲಯನ್ ಪುರೀಮ್ ॥ ೩೫ ॥

ಎಲೈ ಭೀರುವೇ! ಬೆಂಗಾವಲಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಹನ್ನೊಂದು ಮಂದಿ ವೀರಭಟರು ಯಾರು? ಈ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಯಾರು? ನಿನ್ನ ಮುಂದೆ ಕಾವಲಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಈ ಸರ್ಪವು ಯಾರು? ॥ ೨೭ ॥ ಸುಂದರಿಯೇ! ನೀನು ಪತಿಯನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಲಜ್ಜಾದೇವಿಯೋ, ಉಮಾ ದೇವಿಯೋ, ಸರಸ್ವತಿಯೋ ಅಥವಾ ರಮಾದೇವಿಯೋ? ನೀನು ಮುನಿಗಳಂತೆ ಈ ವನದಲ್ಲಿ ಏಕಾಂತವಾಸವನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ? ನಿನ್ನ ಚರಣಾನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಪತಿಯ ಎಲ್ಲ ಕಾಮನೆಗಳು ಈಡೇರಿದಂತಾಗುವುವು. ನೀನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಲೀಲಾಕಮಲವು ಎಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಹೋಯಿತು? ॥ ೨೮ ॥ ಆದರೆ ನೀನು ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಆಗಿರಲಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಿವೆ. ನೀನು ಮನುಷ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಒಳ್ಳೆಯದು, ಹಾಗಾದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುವಿನೊಡನೆ ವೈಕುಂಠವನ್ನು ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ನೀನು ವೀರವರನಾದ ನನ್ನೊಡನೆ ಈ ನಗರಿಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುವವಳಾಗು. ॥ ೨೯ ॥ ನಾನು ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಯೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಈಗ ನಿನ್ನ ಕಟಾಕ್ಷಗಳು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿವೆ. ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ರತಿಭಾವದಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಕಿರುನಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಿನ್ನ ಈ ಹುಬ್ಬುಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಪಡೆದು ಕಡುಗಲಿಯಾದ ಕಾಮದೇವನು ನನ್ನನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸುಂದರಿಯೇ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕೃಪೆದೋರು. ॥ ೩೦ ॥ ಶುಚಿಯಾದ ಮುಗುಳ್ನಗೆಯುಳ್ಳ ಮೋಹಿನಿಯೇ! ಸುಮಧುರವಾದ ವಾಣಿಯನ್ನು ಸುರಿಸುವ ನಿನ್ನ ಮುಖಾರವಿಂದವನ್ನು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಏಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವೆ? ಮುಖವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ನನಗೆ ತೋರಿಸು. ಸುಂದರವಾದ ಹುಬ್ಬುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಶಾಲ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿನ್ನ ಈ ಮುಖಕಮಲವನ್ನು ಕಮನೀಯವಾದ ಕರಿಯ ಮುಂಗುರುಳುಗಳು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ॥ ೩೧ ॥

ಶ್ರೀನಾರದರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ರಾಜನೇ! ಪುರಂಜನ ರಾಜನು ಧೃಷ್ಟದಿಂದ ಬೇಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಆತನಲ್ಲಿ ಮೋಹಗೊಂಡ ಆ ರಮಣಿಯು ನಸುನಗುತ್ತಾ, ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾ ಹೇಳತೊಡಗಿದಳು. ॥ ೩೨ ॥

ಎಲೈ ನರಪುಂಗವನೇ! ನಮ್ಮನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದವರು ಯಾರು ಎಂಬುದು ನಮಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯದು. ನಮ್ಮ ಅಥವಾ ಬೇರೆಯವರ ಹೆಸರು – ಕುಲಗೋತ್ರಗಳೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು. ॥ ೩೩. ॥ ವೀರವರನೇ! ಇಂದು ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿದ್ದೇವೆ ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾನು ಬೇರೇನೂ ತಿಳಿಯಲಾರೆ. ನಮಗೆ ವಾಸಿಸಲು ಈ ಪುರವನ್ನು ಯಾರು ರಚಿಸಿದರು? ಇದೂ ಕೂಡ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ॥ ೩೪ ॥ ಪ್ರಿಯನೇ! ಈ ಪುರುಷರು ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರು ಹಾಗೂ ಈ ಸ್ತ್ರೀಯರು ನನ್ನ ಗೆಳತಿಯರು. ಈ ಸರ್ಪವು ನನ್ನ ರಕ್ಷಕನು. ನಾನು ಮಲಗಿದಾಗಲೂ ಇದು ಎಚ್ಚರವಾಗಿದ್ದು ಈ ಪುರಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ॥ ೩೫ ॥

ದಿಷ್ಟ್ಯಾಽಽಗತೋಽಸಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಗ್ರಾಮ್ಯಾನ್ಕಾಮಾನಭೀಪ್ಸಸೇ ।
ಉದ್ವಹಿಷ್ಯಾಮಿ ತಾಂಸ್ತೇಽಹಂ ಸ್ವಬಂಧುಭಿರರಿಂದಮ ॥ ೩೬ ॥

ಇಮಾಂ ತ್ವಮಧಿತಿಷ್ಠಸ್ವ ಪುರೀಂ ನವಮುಖೀಂ ವಿಭೋ ।
ಮಯೋಪನೀತಾನ್ಗೃಹ್ಣಾನಃ ಕಾಮಭೋಗಾನ್ ಶತಂ ಸಮಾಃ ॥ ೩೭ ॥

ಕಂ ನು ತ್ವದನ್ಯಂ ರಮಯೇ ಹ್ಯರತಿಜ್ಞಮಕೋವಿದಮ್ ।
ಅಸಂಪರಾಯಾಭಿಮುಖಮಶ್ವಸ್ತನವಿದಂ ಪಶುಮ್ ॥ ೩೮ ॥

ಧರ್ಮೋ ಹ್ಯತ್ರಾರ್ಥಕಾಮೌ ಚ
ಪ್ರಜಾನಂದೋಽಮೃತಂ ಯಶಃ ।
ಲೋಕಾ ವಿಶೋಕಾ ವಿರಜಾ
ಯಾನ್ ನ ಕೇವಲಿನೋ ವಿದುಃ ॥ ೩೯ ॥

ಪಿತೃದೇವರ್ಷಿಮರ್ತ್ಯಾನಾಂ ಭೂತಾನಾಮಾತ್ಮನಶ್ಚ ಹ ।
ಕ್ಷೇಮ್ಯಂ ವದಂತಿ ಶರಣಂ ಭವೇಽಸ್ಮಿನ್ ಯದ್ ಗೃಹಾಶ್ರಮಃ ॥ ೪೦ ॥

ಕಾ ನಾಮ ವೀರ ವಿಖ್ಯಾತಂ ವದಾನ್ಯಂ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಮ್ ।
ನ ವೃಣೀತ ಪ್ರಿಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಮಾದೃಶೀ ತ್ವಾದೃಶಂ ಪತಿಮ್ ॥ ೪೧ ॥

ಕಸ್ಯಾ ಮನಸ್ತೇ ಭುವಿ ಭೋಗಿಭೋಗಯೋಃ
ಸ್ತ್ರಿಯಾ ನ ಸಜ್ಜೇದ್ಭುಜಯೋರ್ಮಹಾಭುಜ ।
ಯೋಽನಾಥವರ್ಗಾಧಿಮಲಂ ಘೃಣೋದ್ಧತ-
ಸ್ಮಿತಾವಲೋಕೇನ ಚರತ್ಯಪೋಹಿತುಮ್ ॥ ೪೨ ॥

ನಾರದ ಉವಾಚ

ಇತಿ ತೌ ದಂಪತೀ ತತ್ರ ಸಮುದ್ಯ ಸಮಯಂ ಮಿಥಃ ।
ತಾಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಪುರೀಂ ರಾಜನ್ಮುಮುದಾತೇ ಶತಂ ಸಮಾಃ ॥ ೪೩ ॥

ಉಪಗೀಯಮಾನೋ ಲಲಿತಂ ತತ್ರ ತತ್ರ ಚ ಗಾಯಕೈಃ ।
ಕ್ರೀಡನ್ಪರಿವೃತಃ ಸ್ತ್ರೀಭಿರ್ಹ್ರದಿನೀಮಾವಿಶಚ್ಛುಚೌ ॥ ೪೪ ॥

ಸಪ್ತೋಪರಿ ಕೃತಾ ದ್ವಾರಃ ಪುರಸ್ತಸ್ಯಾಸ್ತು ದ್ವೇ ಅಧಃ ।
ಪೃಥಗ್ವಿಷಯಗತ್ಯರ್ಥಂ ತಸ್ಯಾಂ ಯಃ ಕಶ್ಚನೇಶ್ವರಃ ॥ ೪೫ ॥

ಎಲೈ ಶತ್ರುಸೂದನನೇ! ನೀನು ಭಾಗ್ಯವಶದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ದಯಮಾಡಿಸಿರುವೆ. ಗ್ರಾಮ್ಯಸುಖಗಳನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿರುವೆ. ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲೀ. ನಾನು ನನ್ನ ಗೆಳೆಯ-ಗೆಳತಿಯರೊಡನೆ ನಿನಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಸುಖಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾ ಇರುವೆನು. ॥ ೩೬ ॥ ಪ್ರಭೋ! ಒಂಬತ್ತು ಬಾಗಿಲುಗಳುಳ್ಳ ಈ ನಗರಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಬಂದ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ನೀನು ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರು. ॥ ೩೭ ॥ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ರಮಿಸಲಿ? ಇತರ ಜನರಿಗೆ ರತಿಸುಖವೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಭೋಗಗಳು ಯಾವುವು ಎಂಬುದನ್ನೂ ಅವರು ಅರಿಯರು. ಪರಲೋಕದ ವಿಚಾರವನ್ನೂ, ನಾಳೆ ಏನಾಗುವುದು ಎಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿಯರು. ಅವರು ಪಶುಗಳಿಗೆ ಸಮಾನರು. ॥ ೩೮ ॥ ಆಹಾ! ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲೇ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಸಂತಾನ-ಸುಖ, ಮೋಕ್ಷ, ಸತ್ಕೀರ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ದಿವ್ಯ ಲೋಕಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಆಗಬಲ್ಲದು. ಸಂಸಾರವನ್ನು ತೊರೆದ ಯತಿಗಳಾದರೋ ಇವೆಲ್ಲದರ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಮಾಡಲಾರರು. ॥ ೩೯ ॥ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪಿತೃಗಳು, ದೇವತೆಗಳು, ಋಷಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು– ಇವರೆಲ್ಲರ ಹಾಗೂ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ತನ್ನದೂ ಕೂಡ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನ ಏಕಮಾತ್ರ ಆಶ್ರಯ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಮಹಾ ಪುರುಷರು ಹೇಳಿರುವರು. ॥ ೪೦ ॥ ಎಲೈ ವೀರಶಿರೋಮಣಿಯೇ! ತಾನಾಗಿಯೇ ಕಾಮಿಸಿ ಬಂದಿರುವ ನಿನ್ನಂತಹ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ, ಉದಾರಚಿತ್ತನೂ, ಸುಂದರನೂ ಆದ ಪತಿಯನ್ನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನನ್ನಂತಹ ಯಾವ ಹೆಂಗಸು ತಾನೇ ವರಿಸುವುದಿಲ್ಲ? ॥ ೪೧ ॥ ಮಹಾಬಾಹುವೇ! ಸರ್ಪದಂತೆ ದುಂಡಾಗಿ ಕೋಮಲವಾಗಿರುವ ನಿನ್ನ ಭುಜಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಯಾವ ಕಾಮಿನಿಯ ಚಿತ್ತವು ತಾನೇ ಆಸೆಪಡುವುದಿಲ್ಲ! ನೀನು ಸುಂದರವಾದ ಮುಗುಳುನಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕರುಣಾಪೂರ್ಣವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಮ್ಮಂತಹ ಅನಾಥೆಯರ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂತಾಪವನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ॥ ೪೨ ॥

ಶ್ರೀನಾರದಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ಪ್ರಾಚೀನಬರ್ಹಿನೃಪತಿಯೇ! ಹೀಗೆ ಆ ದಂಪತಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ನಗರಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನೂರುವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಲ್ಲಿ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರು. ॥ ೪೩ ॥

ಸಂಗೀತಗಾರರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸುಮಧುರವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೇಸಿಗೆಯಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಹಲವಾರು ಲಲನೆಯರೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಅವರು ನದೀ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೪೪ ॥ ಆ ನಗರಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಒಂಬತ್ತು ಬಾಗಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಏಳು ನಗರಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಎರಡು ಕೆಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವು. ಆ ನಗರಕ್ಕೆ ಯಾರೇ ರಾಜನಾಗಿ ಬಂದರೂ ಅವನಿಗೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಬಾಗಿಲುಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದವು. ॥ ೪೫ ॥ ರಾಜೇಂದ್ರನೇ! ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಬಾಗಿಲುಗಳು ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೂ, ಒಂದು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೂ, ಒಂದು ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೂ, ಎರಡು ಪಶ್ಚಿಮದ

ಪಂಚ ದ್ವಾರಸ್ತು ಪೌರಸ್ತ್ಯಾ ದಕ್ಷಿಣೈಕಾ ತಥೋತ್ತರಾ ।
ಪಶ್ಚಿಮೇ ದ್ವೇ ಅಮೂಷಾಂ ತೇ ನಾಮಾನಿ ನೃಪ ವರ್ಣಯೇ
॥ ೪೬ ॥

ಖದ್ಯೋತಾऽऽವಿರ್ಮುಖೀ ಚ ಪ್ರಾಗ್ದ್ವಾರಾವೇಕತ್ರ ನಿರ್ಮಿತೇ।
ವಿಭ್ರಾಜಿತಂ ಜನಪದಂ ಯಾತಿ ತಾಭ್ಯಾಂ ದ್ಯುಮತ್ಸಖಃ
॥ ೪೭ ॥

ನಲಿನೀ ನಾಲಿನೀ ಚ ಪ್ರಾಗ್ದ್ವಾರಾವೇಕತ್ರ ನಿರ್ಮಿತೇ ।
ಅವಧೂತಸಖಸ್ತಾಭ್ಯಾಂ ವಿಷಯಂ ಯಾತಿ ಸೌರಭಮ್
॥ ೪೮ ॥

ಮುಖ್ಯಾ ನಾಮ ಪುರಸ್ತಾದ್ದ್ವಾಸ್ತಯಾऽऽಪಣಬಹೂದನೌ ।
ವಿಷಯೌ ಯಾತಿ ಪುರರಾಡ್ರಸಜ್ಞ ವಿಪಣಾನ್ವಿತಃ
॥ ೪೯ ॥

ಪಿತೃಹೂರ್ನೃಪ ಪುರ್ಯಾ ದ್ವಾರ್ದಕ್ಷಿಣೇನ ಪುರಂಜನಃ ।
ರಾಷ್ಟ್ರಂ ದಕ್ಷಿಣಪಂಚಾಲಂ ಯಾತಿ ಶ್ರುತಧರಾನ್ವಿತಃ
॥ ೫೦ ॥

ದೇವಹೂರ್ನಾಮ ಪುರ್ಯಾ ದ್ವಾ ಉತ್ತರೇಣ ಪುರಂಜನಃ ।
ರಾಷ್ಟ್ರಮುತ್ತರಪಂಚಾಲಂ ಯಾತಿ ಶ್ರುತಧರಾನ್ವಿತಃ
॥ ೫೧ ॥

ಆಸುರೀ ನಾಮ ಪಶ್ಚಾದ್ದ್ವಾಸ್ತಯಾ ಯಾತಿ ಪುರಂಜನಃ ।
ಗ್ರಾಮಕಂ ನಾಮ ವಿಷಯಂ ದುರ್ಮದೇನ ಸಮನ್ವಿತಃ
॥ ೫೨ ॥

ನಿರ್ಋತಿರ್ನಾಮ ಪಶ್ಚಾದ್ದ್ವಾಸ್ತಯಾ ಯಾತಿ ಪುರಂಜನಃ ।
ವೈಶಸಂ ನಾಮ ವಿಷಯಂ ಲುಬ್ಧಕೇನ ಸಮನ್ವಿತಃ
॥ ೫೩ ॥

ಅಂಧಾವಮೀಷಾಂ ಪೌರಾಣಾಂ ನಿರ್ವಾಕ್ಪೇಶಸ್ಕೃತಾವುಭೌ ।
ಅಕ್ಷಣ್ವತಾಮಧಿಪತಿಸ್ತಾಭ್ಯಾಂ ಯಾತಿ ಕರೋತಿ ಚ
॥ ೫೪ ॥

ಸ ಯರ್ಹ್ಯಂತಃ ಪುರಗತೋ
ವಿಷೂಚೀನಸಮನ್ವಿತಃ ।
ಮೋಹಂ ಪ್ರಸಾದಂ ಹರ್ಷಂ ವಾ
ಯಾತಿ ಜಾಯಾತ್ಮಜೋದ್ಭವಮ್ ॥ ೫೫ ॥

ಏವಂ ಕರ್ಮಸು ಸಂಸಕ್ತಃ ಕಾಮಾತ್ಮಾ ವಂಚಿತೋऽಬುಧಃ ।
ಮಹಿಷೀ ಯದ್ಯದೀಹೇತ ತತ್ತದೇವಾನ್ವವರ್ತತ
॥ ೫೬ ॥

ಕ್ವಚಿತ್ಪಿಬಂತ್ಯಾಂ ಪಿಬತಿ ಮದಿರಾಂ ಮದವಿಹ್ವಲಃ ।
ಅಶ್ನಂತ್ಯಾಂ ಕ್ವಚಿದಶ್ನಾತಿ ಜಕ್ಷತ್ಯಾಂ ಸಹ ಜಕ್ಷಿತಿ
॥ ೫೭ ॥

ಕಡೆಗೂ ಇದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವೆನು ಕೇಳು. ॥ ೪೬ ॥ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗಿದ್ದ ಖದ್ಯೋತಾ ಮತ್ತು ಆವಿರ್ಮುಖೀ ಎಂಬ ಎರಡು ದ್ವಾರಗಳು ಒಂದೇ ಕಡೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಪುರಂಜನನು ತನ್ನ ಮಿತ್ರನಾದ ದ್ಯುಮಂತ ನೊಡನೆ ವಿಭ್ರಾಜಿತವೆಂಬ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೪೭ ॥ ಹಾಗೆಯೇ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿದ್ದ ನಲಿನೀ ಮತ್ತು ನಾಲಿನೀ ಎಂಬ ಇನ್ನೆರಡು ದ್ವಾರಗಳೂ ಕೂಡ ಒಂದೇ ಕಡೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ರಾಜನು ಅವಧೂತ ಎಂಬಾತನೊಡನೆ ಸೌರಭದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೪೮ ॥ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗಿದ್ದ ಮುಖ್ಯಾ ಎಂಬ ಐದನೆಯ ದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ರಾಜನು ರಸಜ್ಞ ಮತ್ತು ವಿಪಣ ಎಂಬುವರೊಡನೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಹೂದನ ಹಾಗೂ ಆಪಣ ಎಂಬ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೪೯ ॥ ನಗರಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿದ್ದ ಪಿತೃಹೂ ಎಂಬ ದ್ವಾರದಿಂದ ಅವನು ಶ್ರುತಧರ ಎಂಬುವನೊಡನೆ ದಕ್ಷಿಣಪಾಂಚಾಲ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೫೦ ॥ ಹಾಗೆಯೇ ಉತ್ತರಕ್ಕಿದ್ದ ದೇವಹೂ ಎಂಬ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ರಾಜನು ಶ್ರುತಧರ ನೊಡನೆ ಉತ್ತರಪಾಂಚಾಲ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೫೧॥ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಆಸುರೀ ಎಂಬ ದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಅವನು ದುರ್ಮದನೊಂದಿಗೆ ಗ್ರಾಮಕವೆಂಬ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೫೨ ॥ ಹಾಗೆಯೇ ನಿರ್ಋತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಪಶ್ಚಿಮದ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಲುಬ್ಧಕನೆಂಬುವನೊಡನೆ ಅವನು ವೈಶಸ ವೆಂಬ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೫೩ ॥ ಆ ನಗರದ ನಿವಾಸಿ ಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಾಕ್ ಮತ್ತು ಪೇಶಸ್ಕೃತ್ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪೌರರು ಕುರುಡರಾಗಿದ್ದರು. ಪುರಂಜನರಾಜನು ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ಪೌರರಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಇಬ್ಬರು ಕುರುಡರ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೫೪ ॥

ರಾಜನು ಎಂದಾದರೂ ತನ್ನ ಪ್ರಧಾನ ಸೇವಕ ವಿಷೂಚೀನ ನೊಡನೆ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿ, ಮಕ್ಕಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮೋಹ, ಪ್ರಸನ್ನತೆ, ಹರ್ಷ ಮುಂತಾದ ವಿಕಾರಗಳ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ॥ ೫೫ ॥ ಆತನ ಚಿತ್ತವು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಸನ್ನವಾದರೆ, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹಿಗ್ಗು ತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಕರ್ಮಗಳ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿ ಕೊಂಡು ಕಾಮಪರವಶನಾಗಿ ರಾಜನು ಮೂಢನಾಗಿ ದೈವದ ವಂಚನೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದನು. ರಮಣಿಯ ಮೋಹಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಅವಳು ಏನೇನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳೋ ಅವನ್ನೇ ಇವನೂ ಮಾಡತೊಡಗುತ್ತಿ ದ್ದನು. ॥ ೫೬ ॥ ಆಕೆಯು ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಅವನೂ ಮದ್ಯವನ್ನು ಕುಡಿದು ಮತ್ತೇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವಳು ಊಟಮಾಡಿ ದಾಗ ತಾನೂ ಊಟಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಕೆಯು ಏನನ್ನಾದರೂ ಅಗಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ತಾನೂ ಅಗಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೫೭ ॥

ಕ್ವಚಿದ್ಗಾಯತಿ ಗಾಯಂತ್ಯಾಂ ರುದತ್ಯಾಂ ರುದತಿ ಕ್ವಚಿತ್ ।
ಕ್ವಚಿದ್ಧಸಂತ್ಯಾಂ ಹಸದಿ ಜಲ್ಪಂತ್ಯಾಮನು ಜಲ್ಪತಿ ॥ ೫೮ ॥

ಕ್ವಚಿದ್ಧಾವತಿ ಧಾವಂತ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಠಂತ್ಯಾಮನು ತಿಷ್ಠತಿ ।
ಅನು ಶೇತೇ ಶಯಾನಾಯಾಮನ್ವಾಸ್ತೇ ಕ್ವಚಿದಾಸತೀಮ್ ॥ ೫೯ ॥

ಕ್ವಚಿಚ್ಛೃಣೋತಿ ಶೃಣ್ವಂತ್ಯಾಂ ಪಶ್ಯಂತ್ಯಾಮನು ಪಶ್ಯತಿ ।
ಕ್ವಚಿಜ್ಜಿಘ್ರತಿ ಜಿಘ್ರಂತ್ಯಾಂ ಸ್ಪೃಶಂತ್ಯಾಂ ಸ್ಪೃಶತಿ ಕ್ವಚಿತ್ ॥ ೬೦ ॥

ಕ್ವಚಿಚ್ಚ ಶೋಚತೀಂ ಜಾಯಾಮನುಶೋಚತಿ ದೀನವತ್ ।
ಅನು ಹೃಷ್ಯತಿ ಹೃಷ್ಯಂತ್ಯಾಂ ಮುದಿತಾಮನು ಮೋದತೇ ॥ ೬೧ ॥

ವಿಪ್ರಲಬ್ಧೋ ಮಹಿಷ್ಯೈವಂ ಸರ್ವಪ್ರಕೃತಿವಂಚಿತಃ ।
ನೇಚ್ಛನ್ನನುಕರೋತ್ಯಜ್ಞಃ ಕ್ಲೈಬ್ಯಾತ್ಕ್ರೀಡಾಮೃಗೋ ಯಥಾ ॥ ೬೨ ॥

ಹೀಗೆಯೇ ಆಕೆಯು ಹಾಡಿದರೆ ತಾನೂ ಹಾಡುವನು. ಅತ್ತಾಗ ಅಳುವನು. ನಗುವಾಗ ನಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವಳು ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಇವನೂ ಮಾತನಾಡುವನು. ॥ ೫೮ ॥ ಅವಳು ಓಡಿದರೆ ತಾನೂ ಓಡುವನು. ನಿಂತರೆ ನಿಲ್ಲುವನು. ಮಲಗಿದರೆ ಅವಳೊಡನೆ ತಾನೂ ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಕೆಯು ಕುಳಿತುಕೊಂಡರೆ ತಾನೂ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವನು. ॥ ೫೯ ॥ ಎಂದಾದರೂ ಅವಳು ಕೇಳತೊಡಗಿದರೆ ತಾನೂ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ನೋಡಿದರೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಯಾವುದ ನ್ನಾದರೂ ಮೂಸಿದರೆ ಮೂಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಏನನ್ನಾದರೂ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೬೦ ॥ ಎಂದಾದರೂ ಅವನ ಪ್ರಿಯೆಯು ಶೋಕಾಕುಲೆಯಾದರೆ ತಾನೂ ಅತ್ಯಂತ ದೀನನಂತೆ ವ್ಯಾಕುಲನಾಗು ತ್ತಿದ್ದನು. ಆಕೆಯು ಪ್ರಸನ್ನವಾದರೆ ತಾನೂ ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುವನು. ಅವಳು ಆನಂದಿತಳಾದರೆ ಇವನೂ ಆನಂದಿತನಾಗಿ ಹೋಗು ತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೬೧ ॥ ಹೀಗೆ ಪುರಂಜನರಾಜನು ತನ್ನ ಸುಂದರರಾಣಿ ಯಿಂದ ವಂಚನೆಗೊಳಗಾದನು. ಇಡೀ ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಗ-ಪರಿಕರ ಗಳೇ ಅವನನ್ನು ವಂಚಿಸಿದವು. ಆ ಮೂರ್ಖನು ವಿವಶನಾಗಿ ಇಚ್ಛೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಆಟದ ಕೋತಿಯು ಯಜಮಾನನ ಸಂಕೇತದಂತೆ ಕುಣಿಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಿಯೆಯ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾಗಿ ಅವಳನ್ನೇ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೬೨ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೨೫ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ ಪುರಂಜನೋಪಾಖ್ಯಾನೇ ಪಂಚವಿಂಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೨೫ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪುರಂಜನನ ಬೇಟೆಯ ವರ್ಣನೆ– ರಾಣಿಯ ಪ್ರಣಯಕೋಪ

ನಾರದ ಉವಾಚ

ಸ ಏಕದಾ ಮಹೇಷ್ವಾಸೋ ರಥಂ ಪಂಚಾಶ್ವಮಾಶುಗಮ್ ।
ದ್ವೀಷಂ ದ್ವಿಚಕ್ರಮೇಕಾಕ್ಷಂ ತ್ರಿವೇಣುಂ ಪಂಚಬಂಧುರಮ್ ॥ ೧ ॥

ಏಕರಶ್ಮ್ಯೇಕದಮನಮೇಕನೀಡಂ ದ್ವಿಕೂಬರಮ್ ।
ಪಂಚಪ್ರಹರಣಂ ಸಪ್ತವರೂಥಂ ಪಂಚವಿಕ್ರಮಮ್ ॥ ೨ ॥

ಹೈಮೋಪಸ್ಕರಮಾರುಹ್ಯ ಸ್ವರ್ಣವರ್ಮಾಕ್ಷಯೇಷುಧಿಃ ।
ಏಕಾದಶಚಮೂನಾಥಃ ಪಂಚಪ್ರಸ್ಥಮಗಾದ್ವನಮ್ ॥ ೩ ॥

ಶ್ರೀನಾರದರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ರಾಜನೇ! ಒಮ್ಮೆ ಮಹಾಧನುರ್ಧರನಾದ ಪುರಂಜನರಾಜನು ತನ್ನ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕೊಂಡು, ಚಿನ್ನದ ಕವಚವನ್ನು ತೊಟ್ಟು, ಅಕ್ಷಯಬಾಣಗಳಿರುವ ಬತ್ತಳಿಕೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ, ತನ್ನ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸೇನಾಪತಿಯೊಡನೆ ಭಂಗಾರದ ಒಂದು ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬೇಟೆಯಾಡಲು ಪಂಚ ಪ್ರಸ್ಥವೆಂಬ ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟನು. ಆ ರಥವು ಐದು ಕುದುರೆ ಗಳಿಂದಲೂ, ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬೊಂಬುಗಳು, ಎರಡು ಗಾಲಿಗಳಿಂದಲೂ, ಒಂದು ಅಚ್ಚುಮರದಿಂದಲೂ, ಮೂರು ಧ್ವಜ ಗಳಿಂದಲೂ, ಐದು ಕಟ್ಟುಗಳಿಂದಲೂ, ಒಂದೇ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಸಾರಥಿಯಿಂದಲೂ, ಒಂದು ಸಾರಥಿಯ ಸ್ಥಾನ – ಎರಡು ಯುಗಸ್ಥಾನಗಳಿಂದಲೂ, ಏಳು ಆವರಣಗಳಿಂದಲೂ, ಐದು ಆಯುಧಗಳಿಂದಲೂ, ಐದು ಪ್ರಕಾರದ ಗತಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಅತ್ಯಂತ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿದ್ದಿತು. ॥ ೧-೩ ॥

ಚಚಾರ ಮೃಗಯಾಂ ತತ್ರ ದೃಪ್ತ ಆತ್ತೇಷುಕಾರ್ಮುಕಃ ।
ವಿಹಾಯ ಜಾಯಾಮತದರ್ಹಾಂ ಮೃಗವ್ಯಸನಲಾಲಸಃ
॥ ೪ ॥

ಆಸುರೀಂ ವೃತ್ತಿಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಘೋರಾತ್ಮಾ ನಿರನುಗ್ರಹಃ ।
ನ್ಯಹನನ್ನಿಶಿತೈರ್ಬಾಣೈರ್ವನೇಷು ವನಗೋಚರಾನ್
॥ ೫ ॥

ತೀರ್ಥೇಷು ಪ್ರತಿದೃಷ್ಟೇಷು ರಾಜಾ ಮೇಧ್ಯಾನ್ಪಶೂನ್ವನೇ ।
ಯಾವದರ್ಥಮಲಂ ಲುಬ್ಧೋ ಹನ್ಯಾದಿತಿ ನಿಯಮ್ಯತೇ
॥ ೬ ॥

ಯ ಏವಂ ಕರ್ಮ ನಿಯತಂ ವಿದ್ವಾನ್ಕುರ್ವೀತ ಮಾನವಃ ।
ಕರ್ಮಣಾ ತೇನ ರಾಜೇಂದ್ರ ಜ್ಞಾನೇನ ನ ಸ ಲಿಪ್ಯತೇ
॥ ೭ ॥

ಅನ್ಯಥಾ ಕರ್ಮ ಕುರ್ವಾಣೋ ಮಾನಾರೂಢೋ ನಿಬಧ್ಯತೇ ।
ಗುಣಪ್ರವಾಹಪತಿತೋ ನಷ್ಟಪ್ರಜ್ಞೋ ವ್ರಜತ್ಯಧಃ
॥ ೮ ॥

ತತ್ರ ನಿರ್ಭಿನ್ನ ಗಾತ್ರಾಣಾಂ ಚಿತ್ರವಾಜೈಃ ಶಿಲೀಮುಖೈಃ ।
ವಿಪ್ಲವೋಽಭೂದ್ದುಃಖಿತಾನಾಂ ದುಃಸಹಃ ಕರುಣಾತ್ಮನಾಮ್
॥ ೯ ॥

ಶಶಾನ್ವರಾಹಾನ್ಮಹಿಷಾನ್ಗವಯಾನ್ರುರುಶಲ್ಯಕಾನ್ ।
ಮೇಧ್ಯಾನನ್ಯಾಂಶ್ಚ ವಿವಿಧಾನ್ವಿನಿಘ್ನನ್ ಶ್ರಮಮಧ್ಯಗಾತ್
॥ ೧೦ ॥

ತತಃ ಕ್ಷುತ್ತೃಟ್ಪರಿಶ್ರಾಂತೋ ನಿವೃತ್ತೋ ಗೃಹಮೇಯಿವಾನ್ ।
ಕೃತಸ್ನಾನೋಚಿತಾಹಾರಃ ಸಂವಿವೇಶ ಗತಕ್ಲಮಃ
॥ ೧೧ ॥

ಆತ್ಮಾನಮರ್ಹಯಾಂಚಕ್ರೇ ಧೂಪಾಲೇಪಸ್ರಗಾದಿಭಿಃ ।
ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತಸರ್ವಾಂಗೋ ಮಹಿಷ್ಯಾಮಾದಧೇ ಮನಃ
॥ ೧೨ ॥

ತೃಪ್ತೋ ಹೃಷ್ಟಃ ಸುದೃಪ್ತಶ್ಚ ಕಂದರ್ಪಾಕೃಷ್ಟಮಾನಸಃ ।
ನ ವ್ಯಚಷ್ಟ ವರಾರೋಹಾಂ ಗೃಹಿಣೀಂ ಗೃಹಮೇಧಿನೀಮ್
॥ ೧೩ ॥

ಅಂತಃಪುರಸ್ತ್ರಿಯೋಽಪೃಚ್ಛದ್ವಿಮನಾ ಇವ ವೇದಿಷತ್ ।
ಅಪಿ ವಃ ಕುಶಲಂ ರಾಮಾಃ ಸೇಶ್ವರೀಣಾಂ ಯಥಾ ಪುರಾ
॥ ೧೪ ॥

ರಾಜನಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯತಮೆಯನ್ನು ಕ್ಷಣವಾದರೂ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಂದು ಅವನಿಗೆ ಬೇಟೆಯ ಮದವು ಏರಿದ್ದರಿಂದ ಆಕೆಯ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಗರ್ವದಿಂದ ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದು ಧನುರ್ಬಾಣಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬೇಟೆಯಾಡತೊಡಗಿದನು. ॥ ೪ ॥ ಆಗ ಆಸುರೀವೃತ್ತಿಯು ಅವನನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕಠೋರ ಚಿತ್ತದಿಂದ, ನಿರ್ದಯನಾಗಿ ಅವನು ತನ್ನ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಅರಣ್ಯದ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕಿದನು. ದೋಷರಹಿತವಾಗಿದ್ದ ಸಾಧುಮೃಗಗಳನ್ನೂ ಸಂಹರಿಸಿದನು. ॥ ೫ ॥ ಮಾಂಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಸಕ್ತಿ ಉಂಟಾದ ರಾಜನು ಕೇವಲ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಗಳಿಗಾಗಿಯೇ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಿಷಿದ್ಧವಲ್ಲದ ಪಶುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಧಿಸಬೇಕು. ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಪಶುಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಈ ರೀತಿಯ ಉಚ್ಛೃಂಖಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರವು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿದೆ. ॥ ೬ ॥ ರಾಜನೇ! ಹೀಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವು ನಿಯತಮಾಡಿರುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ವಿದ್ವಾನ್ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ದೊರೆತ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕರ್ಮದ ಲೇಪವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೭ ॥ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕರ್ಮಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಅಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ವಶನಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಹಾಗೂ ಗುಣಪ್ರವಾಹರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ, ವಿವೇಕಬುದ್ಧಿಯು ನಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಅಧಮ ಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ॥ ೮ ॥

ಪುರಂಜನನ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಗರಿಗಳುಳ್ಳ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅನೇಕ ಜೀವರುಗಳು ಅತೀವ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡತೊಡಗಿದವು. ಅವನ ಆ ನಿರ್ದಯವಾದ ಪ್ರಾಣಸಂಹಾರವನ್ನು ನೋಡಿ ಎಲ್ಲ ದಯಾಳುಗಳು ಬಹಳ ದುಃಖಿತರಾದರು. ಅವರು ಇದನ್ನು ಸಹಿಸದಾದರು. ॥ ೯ ॥ ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಮೊಲಗಳು, ಹಂದಿಗಳೂ, ಕಾಡುಕೋಣಗಳೂ, ಕಾಡುಹಸುಗಳೂ, ಕೃಷ್ಣಮೃಗಗಳೂ, ಜಿಂಕೆಗಳೂ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕಜಾತಿಯ ನೂರಾರು ನಿರ್ದೋಷ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೊಂದುದರಿಂದ ಪುರಂಜನರಾಜನು ತುಂಬಾ ಆಯಾಸಗೊಂಡನು. ॥ ೧೦ ॥ ಆಗ ಹಸಿವು-ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಲಿದ ಅವನು ವನದಿಂದ ಮರಳಿ ಅರಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿ ಅವನು ಯಥಾ-ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ನಾನ-ಭೋಜನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಕೊಂಚ ವಿಶ್ರಾಂತಿಪಡೆದು ಆಯಾಸವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡನು. ॥ ೧೧ ॥ ಮತ್ತೆ ಗಂಧ-ಚಂದನ, ಮಾಲೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾಗಿ ಅಂಗಾಂಗಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುಂದರವಾದ ಆಭೂಷಣಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಆಗ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಯ ನೆನಪಾಯಿತು. ॥ ೧೨ ॥ ಅವನು ಭೋಜನಾದಿಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗಿ, ಸಂತೋಷಭರಿತನಾಗಿ ಮದವೇರಿ ಕಾಮಪೀಡಿತನಾಗಿ, ತನ್ನ ಸುಂದರಿಯಾದ ಭಾರ್ಯೆಯನ್ನು ಹುಡುಕತೊಡಗಿದನು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಆಕೆಯು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ॥ ೧೩ ॥

ಪ್ರಾಚೀನಬರ್ಹಿರಾಜನೇ! ಆಗ ಅವನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೇಸರಗೊಂಡು ಅಂತಃಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದನು – 'ಸುಂದರಿಯರೇ! ನಿಮ್ಮ ಒಡತಿಯೊಂದಿಗೆ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಕುಶಲರಾಗಿದ್ದೀರಿ ತಾನೇ ? ॥ ೧೪ ॥

ನ ತದ್ಯೈತರ್ಹಿ ರೋಚಂತೇ ಗೃಹೇಷು ಗೃಹಸಂಪದಃ ।
ಯದಿ ನ ಸ್ಯಾದ್ಗೃಹೇ ಮಾತಾ ಪತ್ನೀ ವಾ ಪತಿದೇವತಾ ।
ವ್ಯಂಗೇ ರಥ ಇವ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಕೋ ನಾಮಾಸೀತ ದೀನವತ್
॥ ೧೫ ॥

ಕ್ವ ವರ್ತತೇ ಸಾ ಲಲನಾ ಮಜ್ಜಂತಂ ವ್ಯಸನಾರ್ಣವೇ ।
ಯಾ ಮಾಮುದ್ಧರತೇ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ದೀಪಯಂತೀ ಪದೇ ಪದೇ
॥ ೧೬ ॥

ರಾಮಾ ಊಚುಃ

ನರನಾಥ ನ ಜಾನೀಮಸ್ತ್ವತ್ಪ್ರಿಯಾ ಯದ್ವ್ಯವಸ್ಯತಿ ।
ಭೂತಲೇ ನಿರವಸ್ತಾರೇ ಶಯಾನಾಂ ಪಶ್ಯ ಶತ್ರುಹನ್
॥ ೧೭ ॥

ನಾರದ ಉವಾಚ

ಪುರಂಜನಃ ಸ್ವಮಹಿಷೀಂ ನಿರೀಕ್ಷ್ಯಾವಧುತಾಂ ಭುವಿ ।
ತತ್ಸಂಗೋನ್ಮಥಿತಜ್ಞಾನೋ ವೈಕ್ಲವ್ಯಂ ಪರಮಂ ಯಯೌ
॥ ೧೮ ॥

ಸಾಂತ್ವಯನ್ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಯಾ ವಾಚಾ ಹೃದಯೇನ ವಿದೂಯತಾ ।
ಪ್ರೇಯಸ್ಯಾಃ ಸ್ನೇಹಸಂರಂಭಲಿಂಗಮಾತ್ಮನಿ ನಾಭ್ಯಗಾತ್
॥ ೧೯ ॥

ಅನುನಿನ್ಯೇಽಥ ಶನಕೈರ್ವೀರೋಽನುನಯಕೋವಿದಃ ।
ಪಸ್ಪರ್ಶ ಪಾದಯುಗಲಮಾಹ ಚೋತ್ಸಂಗ ಲಾಲಿತಾಮ್
॥ ೨೦ ॥

ಪುರಂಜನ ಉವಾಚ

ನೂನಂ ತ್ವಕೃತಪುಣ್ಯಾಸ್ತೇ ಭೃತ್ಯಾ ಯೇಷ್ವೀಶ್ವರಾಃ ಶುಭೇ ।
ಕೃತಾಗಸ್ಸ್ವಾತ್ಮಸಾತ್ಕೃತ್ವಾ ಶಿಕ್ಷಾದಂಡಂ ನ ಯುಂಜತೇ
॥ ೨೧ ॥

ಪರಮೋಽನುಗ್ರಹೋ ದಂಡೋ ಭೃತ್ಯೇಷು ಪ್ರಭುಣಾರ್ಪಿತಃ ।
ಬಾಲೋ ನ ವೇದ ತತ್ತನ್ವಿ ಬಂಧುಕೃತ್ಯಮಮರ್ಷಣಃ
॥ ೨೨ ॥

ಸಾ ತ್ವಂ ಮುಖಂ ಸುದತಿ ಸುಭ್ರ್ವನುರಾಗಭಾರ-
ವ್ರೀಡಾವಿಲಂಬವಿಲಸದ್ಧಸಿತಾವಲೋಕಮ್ ।
ನೀಲಾಲಕಾಲಿಭಿರುಪಸ್ಕೃತಮುನ್ನಸಂ ನಃ
ಸ್ವಾನಾಂ ಪ್ರದರ್ಶಯ ಮನಸ್ವಿನಿ ವಲ್ಗುವಾಕ್ಯಮ್ ॥ ೨೩ ॥

ಇಂದು ಈ ಮನೆಯ ಸಂಪತ್ತು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಾಯಿಯಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಪತಿನಿಷ್ಠೆ ಳಾದ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಲೀ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಆ ಮನೆಯು ಚಕ್ರವಿಲ್ಲದ ರಥದಂತೆ ಆಗಿಬಿಡುವುದು. ಅಂತಹ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬುದ್ಧಿವಂತನು ದೀನಜನರಂತೆ ವಾಸಿಸಲು ಇಷ್ಟಪಡುವನು ? ॥ ೧೫ ॥ ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು, ದುಃಖಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ನನ್ನ ವಿವೇಕಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೆಜ್ಜೆ-ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುತ್ತಾ, ಆ ಸಂಕಟದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸುವ ಸುಂದರಿಯಾದ ಆ ಪ್ರಿಯತಮೆಯು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು. ॥ ೧೬ ॥

ಸ್ತ್ರೀಯರೆಂದರು – ನರೇಂದ್ರನೇ! ನಿಮ್ಮ ಆ ಇನಿಯಳು ಇಂದು ಏನು ಮಾಡಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವಳು ಎಂಬುದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಶತ್ರುಸಂಹಾರಕನೇ! ನೋಡು, ಅವಳು ಹಾಸಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬರಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡಿರುವಳು. ॥ ೧೭ ॥

ಶ್ರೀನಾರದರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಮಹಾರಾಜಾ ! ಆ ಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗದಿಂದ ಪುರಂಜನರಾಜನ ವಿವೇಕವು ನಾಶವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ತನ್ನ ರಾಣಿಯು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನಿಗೆ ತಡೆಯಲಾರದ ಶೋಕ ಉಂಟಾಯಿತು. ॥ ೧೮ ॥ ಅವನು ನೊಂದ ಹೃದಯದಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಸವಿಮಾತುಗಳಿಂದ ಸಂತೈಸಿದನು. ಆದರೆ ಆಕೆಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗುವ ಯಾವ ಚಿಹ್ನೆಯೂ ಅವನಿಗೆ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೯ ॥ ಪುರಂಜನನು ಸಂತೈಸುವ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಕುಶಲನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಆಕೆಯನ್ನು ಮೆಲ್ಲ-ಮೆಲ್ಲನೆ ಅನುನಯ ವಿನಯಗಳಿಂದ ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಮೊದಲಿಗೆ ಆಕೆಯ ಪಾದಗಳನ್ನು ತನ್ನ ತೊಡೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಮುದ್ದಿಸುತ್ತಾ ಹೀಗೆಂದನು. ॥ ೨೦ ॥

ಪುರಂಜನನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ – ಸುಂದರೀ ! ಯಾವ ಸೇವಕರು – ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಒಡೆಯನಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ದಂಡನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲವೋ – ಅವರು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮಂದಭಾಗ್ಯರು. ॥ ೨೧ ॥ ಸ್ವಾಮಿಯು ಸೇವಕರಿಗೆ ದಂಡನೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ತೋರಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹಿತಕಾರಿಯಾದ ತನ್ನ ಪ್ರಭುವು ಬಂಧುವಿನಂತೆ ಮಾಡಿದ ಆ ದಂಡನೆಯೆಂಬ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಸೈರಿಸದೆ ಇರುವವನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮೂರ್ಖನು. ॥ ೨೨ ॥ ಸುಂದರವಾದ ಸುಲಿಹಲ್ಲುಗಳಿಂದಲೂ, ರಮಣೀಯವಾದ ಹುಬ್ಬುಗಳಿಂದಲೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಶುಭಾಂಗಿಯೇ ! ಈಗ ಈ ಕೋಪವನ್ನು ತೊರೆದು 'ನಾನು ನಿನ್ನವನು' ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನೆದು ಪ್ರೇಮಾತಿಶಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತಗ್ಗಿ ಮಧುರವಾದ ಕಿರುನಗೆಯಿಂದ ಮೆರೆಯುವ ನಿನ್ನ ಮನೋಹರವಾದ ಮುಖವನ್ನು ತೋರಿಸುವವಳಾಗು. ಆಹಾ ! ದುಂಬಿಗಳ ಸಾಲಿನಂತೆ ನೀಲಿಯ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಮುಂಗುರುಳು, ಉನ್ನತವಾದ ಮೂಗು ಮತ್ತು ಸವಿನುಡಿಗಳಿಂದ ನಿನ್ನ ಮುಖಾರವಿಂದವು ಎಷ್ಟು ಮನಮೋಹಕವಾಗಿದೆ ? ॥ ೨೩. ॥

ತಸ್ಮಿನ್‌ದಧೇ ದಮಮಹಂ ತವ ವೀರಪತ್ನಿ
ಯೋಽನ್ಯತ್ರ ಭೂಸುರಕುಲಾತ್ಕೃತಕಿಲ್ಬಿಷಸ್ತಮ್ ।
ಪಶ್ಯೇ ನ ವೀತಭಯಮುನ್ಮುದಿತಂ ತ್ರಿಲೋಕ್ಯಾ-
ಮನ್ಯತ್ರ ವೈ ಮುರರಿಪೋರಿತರತ್ರ ದಾಸಾತ್ ॥ ೨೪ ॥

ವೀರಪತ್ನಿಯೇ! ಬೇರೆ ಯಾರಾದರೂ ನಿನಗೆ ಅಪರಾಧವೆಸಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಒಡನೆಯೇ ತಿಳಿಸು. ಆ ಅಪರಾಧಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲದವನಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೆ ನಾನು ಅವನಿಗೆ ಈಗಲೇ ಉಗ್ರಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತೇನೆ. ಮೂರುಲೋಕಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಹೊರಗಾಗಲೀ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಮಾಡಿ ನಿರ್ಭಯನಾಗಿಯೂ, ಸುಖಿಯಾಗಿಯೂ ಇರಲಾರನು. ॥ ೨೪ ॥ ಪ್ರಿಯೇ! ನಿನ್ನ ಮುಖವು ತಿಲಕವಿಲ್ಲದೆ, ಕಾಂತಿಹೀನವಾಗಿ, ಬಾಡಿ-ಬಸವಳಿದು ಕೋಪದಿಂದ ಭೀಕರವಾಗಿ ಇದ್ದುದನ್ನು ನಾನು ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಎಂದೂ ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ನಿನ್ನ ಸುಂದರವಾದ ಸ್ತನಗಳು ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ನೆನೆದಿರುವುದಾಗಲೀ, ತೊಂಡೆಹಣ್ಣಿನಂತಿರುವ ತುಟಿಗಳು ಕೇಸರಿಯ ಲೇಪದಿಂದ ಕೆಂಪಾಗದೆ ಇರುವುದನ್ನು ನಾನು ಎಂದೂ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ॥ ೨೫ ॥ ನಾನು ಬೇಟೆಯ ವ್ಯಸನದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೇಳದೆಯೇ ಬೇಟೆಯಾಡಲು ಹೋಗಿ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡಿರುವೆನು. ಆದರೂ ನಾನು ನಿನ್ನವನೆಂದು ತಿಳಿದು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗು. ಮನ್ಮಥನ ವಿಷಮ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಪೀಡಿತನಾಗಿ, ಸದಾ ತನಗೆ ಅಧೀನನಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯನಾದ ಪತಿಯನ್ನು ಯಾವ ಕಾಮಿನಿಯು ತಾನೇ ಉಚಿತವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ? ಹೀಗೆ ಸವಿಮಾತು - ವರ್ತನೆಗಳಿಂದ ಪುರಂಜನನು ತನ್ನ ಕಾಮಿನಿಯನ್ನು ಸಂತೈಸಿದನು. ॥ ೨೬ ॥

ವಕ್ತ್ರಂ ನ ತೇ ವಿತಿಲಕಂ ಮಲಿನಂ ವಿಹರ್ಷಂ
ಸಂರಂಭಭೀಮಮವಿಮೃಷ್ಟಮಪೇತರಾಗಮ್ ।
ಪಶ್ಯೇ ಸ್ತನಾವಪಿ ಶುಚೋಪಹತೌ ಸುಜಾತೌ
ಬಿಂಬಾಧರಂ ವಿಗತಕುಂಕುಮಪಂಕರಾಗಮ್ ॥ ೨೫ ॥

ತನ್ಮೇ ಪ್ರಸೀದ ಸುಹೃದಃ ಕೃತಕಿಲ್ಬಿಷಸ್ಯ
ಸ್ವೈರಂ ಗತಸ್ಯ ಮೃಗಯಾಂ ವ್ಯಸನಾತುರಸ್ಯ ।
ಕಾ ದೇವರಂ ವಶಗತಂ ಕುಸುಮಾಸ್ತ್ರವೇಗ-
ವಿಸ್ರಸ್ತಪೌಂಸ್ನ ಮುಶತೀ ನ ಭಜೇತ ಕೃತ್ಯೇ ॥ ೨೬ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೨೬ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ಪುರಂಜನೋಪಾಖ್ಯಾನೇ ಷಡ್ವಿಂಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೨೬ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪುರಂಜನನ ಪುರಿಯಮೇಲೆ ಚಂಡವೇಗನ ಧಾಳಿ, ಕಾಲಕನ್ಯೆಯ ಚರಿತ್ರೆ

ನಾರದ ಉವಾಚ

ಇತ್ಥಂ ಪುರಂಜನಂ ಸಮ್ಯಗ್ವಶಮಾನೀಯ ವಿಭ್ರಮೈಃ ।
ಪುರಂಜನೀ ಮಹಾರಾಜ ರೇಮೇ ರಮಯತೀ ಪತಿಮ್ ॥ ೧ ॥

ಸ ರಾಜಾ ಮಹಿಷೀಂ ರಾಜನ್ಸುಸ್ನಾತಾಂ ರುಚಿರಾನನಾಮ್ ।
ಕೃತಸ್ವಸ್ತ್ಯಯನಾಂ ತೃಪ್ತಾಮಭ್ಯನಂದದುಪಾಗತಾಮ್ ॥ ೨ ॥

ತಯೋಪಗೂಢಃ ಪರಿರಬ್ಧಕಂಧರೋ
ರಹೋಽನುಮಂತ್ರೈರಪಕೃಷ್ಟಚೇತನಃ ।
ನ ಕಾಲರಂಹೋ ಬುಬುಧೇ ದುರತ್ಯಯಂ
ದಿವಾ ನಿಶೇತಿ ಪ್ರಮದಾಪರಿಗ್ರಹಃ ॥ ೩ ॥

ಶ್ರೀನಾರದರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ರಾಜೇಂದ್ರನೇ! ಹೀಗೆ ಪುರಂಜನನ ಮಡದಿಯು ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ವಿಲಾಸಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆತನನ್ನು ಆನಂದಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ವಿಹರಿಸತೊಡಗಿದಳು. ॥ ೧ ॥ ಅವಳು ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡು, ಭೋಜನಾದಿಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತಳಾಗಿ ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಳು. ರಾಜನು ಆ ಮನೋಹರ ಮುಖವುಳ್ಳ ರಾಣಿಯನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಅಭಿನಂದಿಸಿದನು. ॥ ೨ ॥ ಪುರಂಜನಿಯು ರಾಜನನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವನೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಮತ್ತೆ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಗನುಕೂಲವಾದ ರಹಸ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಿತಿಮೀರಿ ಮೋಹಗೊಂಡನು. ಆ ಕಾಮಿನಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವು ನೆಟ್ಟುಹೋಗಿ – ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿ ಎಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ನಿರಂತರ ಕಳೆದುಹೋಗುತ್ತಿರುವ ದುಸ್ತರವಾದ ಕಾಲಗತಿಯು ಅವನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದಷ್ಟು ಮೋಹವುಂಟಾಯಿತು. ॥ ೩ ॥

ಶಯಾನ ಉನ್ನದ್ಧಮದೋ ಮಹಾಮನಾ
ಮಹಾರ್ಹತಲ್ಪೇ ಮಹಿಷೀಭುಜೋಪಧಿಃ ।
ತಾಮೇವ ವೀರೋ ಮನುತೇ ಪರಂ ಯತ-
ಸ್ತಮೋಽಭಿಭೂತೋ ನ ನಿಜಂ ಪರಂ ಚ ಯತ್ ॥ ೪ ॥

ತಯೈವಂ ರಮಮಾಣಸ್ಯ ಕಾಮಕಶ್ಮಲಚೇತಸಃ ।
ಕ್ಷಣಾರ್ಧಮಿವ ರಾಜೇಂದ್ರ ವ್ಯತಿಕ್ರಾಂತಂ ನವಂ ವಯಃ ॥ ೫ ॥

ತಸ್ಯಾಮಜನಯತ್ಪುತ್ರಾನ್ಪುರಂಜನ್ಯಾಂ ಪುರಂಜನಃ ।
ಶತಾನ್ಯೇಕಾದಶ ವಿರಾಡಾಯುಷೋಽರ್ಧಮಥಾತ್ಯಗಾತ್ ॥ ೬ ॥

ದುಹಿತೄರ್ದಶೋತ್ತರಶತಂ ಪಿತೃಮಾತೃಯಶಸ್ಕರೀಃ ।
ಶೀಲೌದಾರ್ಯಗುಣೋಪೇತಾಃ ಪೌರಂಜನ್ಯಃ ಪ್ರಜಾಪತೇ ॥ ೭ ॥

ಸ ಪಂಚಾಲಪತಿಃ ಪುತ್ರಾನ್ಪಿತೃವಂಶವಿವರ್ಧನಾನ್ ।
ದಾರೈಃ ಸಂಯೋಜಯಾಮಾಸ ದುಹಿತೄಃ ಸದೃಶೈರ್ವರೈಃ ॥ ೮ ॥

ಪುತ್ರಾಣಾಂ ಚಾಭವನ್ ಪುತ್ರಾ ಏಕೈಕಸ್ಯ ಶತಂ ಶತಮ್ ।
ಯೈರ್ವೈ ಪೌರಂಜನೋ ವಂಶಃ ಪಂಚಾಲೇಷು ಸಮೇಧಿತಃ ॥ ೯ ॥

ತೇಷು ತದ್ರಿಕ್ಥಹಾರೇಷು ಗೃಹಕೋಶಾನುಜೀವಿಷು ।
ನಿರೂಢೇನ ಮಮತ್ವೇನ ವಿಷಯೇಷ್ವನ್ವಬಧ್ಯತ ॥ ೧೦ ॥

ಈಜೇ ಚ ಕ್ರತುಭಿರ್ಘೋರೈರ್ದೀಕ್ಷಿತಃ ಪಶುಮಾರಕೈಃ ।
ದೇವಾನ್ಪಿತೄನ್ಭೂತಪತೀನ್ನಾನಾಕಾಮೋ ಯಥಾ ಭವಾನ್ ॥ ೧೧ ॥

ಯುಕ್ತೇಷ್ವೇವಂ ಪ್ರಮತ್ತಸ್ಯ ಕುಟುಂಬಾಸಕ್ತಚೇತಸಃ ।
ಆಸಸಾದ ಸ ವೈ ಕಾಲೋ ಯೋಽಪ್ರಿಯಃ ಪ್ರಿಯಯೋಷಿತಾಮ್ ॥ ೧೨ ॥

ಚಂಡವೇಗ ಇತಿ ಖ್ಯಾತೋ ಗಂಧರ್ವಾಧಿಪತಿರ್ನೃಪ ।
ಗಂಧರ್ವಾಸ್ತಸ್ಯ ಬಲಿನಃ ಷಷ್ಟ್ಯುತ್ತರಶತತ್ರಯಮ್ ॥ ೧೩ ॥

ಗಂಧರ್ವ್ಯಸ್ತಾದೃಶೀರಸ್ಯ ಮೈಥುನ್ಯಶ್ಚ ಸಿತಾಸಿತಾಃ ।
ಪರಿವೃತ್ತ್ಯಾ ವಿಲುಂಪಂತಿ ಸರ್ವಕಾಮವಿನಿರ್ಮಿತಾಮ್ ॥ ೧೪ ॥

ತೇ ಚಂಡ ವೇಗಾನುಚರಾಃ ಪುರಂಜನಪುರಂ ಯದಾ ।
ಹರ್ತುಮಾರೇಭಿರೇ ತತ್ರ ಪ್ರತ್ಯಷೇಧತ್ಪ್ರಜಾಗರಃ ॥ ೧೫ ॥

ಮತ್ತೇರಿದ ಮನಸ್ವಿಯಾದ ಪುರಂಜನನು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಯ ಭುಜದ ಮೇಲೆ ತಲೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಹಂಸತೂಲಿಕಾತಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗಾದರೋ ಆ ರಮಣಿಯೇ ಜೀವನದ ಪರಮಫಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆವೃತನಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಅವನಿಗೆ ಆತ್ಮಾ ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನ ಯಾವ ಜ್ಞಾನವೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ॥ ೪ ॥

ಎಲೈ ರಾಜನೇ! ಹೀಗೆ ಕಾಮಾತುರವಾದ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಆಕೆಯೊಡನೆ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದ ಪುರಂಜನನ ಯೌವನವು ಅರ್ಧಕ್ಷಣದಂತೆ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು. ॥ ೫ ॥ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೇ! ಆ ಪುರಂಜನಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜನಿಗೆ ಸಾವಿರದನೂರು ಮಂದಿ ಪುತ್ರರೂ, ಒಂದುನೂರಹತ್ತು ಪುತ್ರಿಯರೂ ಜನಿಸಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಹಾಗೂ ಸೌಶೀಲ್ಯ-ಔದಾರ್ಯಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಉತ್ತಮಗುಣಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಪೌರಂಜನಿಯರೆಂದೇ ವಿಖ್ಯಾತರಾದರು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ಸಾಮ್ರಾಟನ ದೀರ್ಘವಾದ ಆಯುಸ್ಸಿನ ಅರ್ಧಭಾಗ ಕಳೆದುಹೋಗಿತ್ತು. ॥ ೬-೭ ॥ ಮತ್ತೆ ಪಾಂಚಾಲನರೇಶ ಪುರಂಜನನು ಪಿತೃವಂಶವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಪುತ್ರರ ಯೋಗ್ಯವಧುಗಳೊಂದಿಗೂ ಮತ್ತು ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕವರಾದ ವರರೊಂದಿಗೂ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದನು. ॥ ೮ ॥ ಅವನ ಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ನೂರು-ನೂರು ಪುತ್ರರು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅವರಿಂದ ವಂಶವು ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಇಡೀ ಪಾಂಚಾಲದೇಶದಲ್ಲಿ ಪುರಂಜನನವಂಶ ಹರಡಿಹೋಯಿತು. ॥ ೯ ॥ ಈ ಮಕ್ಕಳು, ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು, ಮನೆ, ಕೋಶ, ಸೇವಕರು, ಮಂತ್ರಿಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಮಮತೆ ಉಂಟಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೇ ಬಂಧಿತನಾದನು. ॥ ೧೦ ॥ ಮತ್ತೆ ನಿನ್ನಂತೆಯೇ ಅವನೂ ಕೂಡ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದ ಭೋಗಗಳ ಕಾಮನೆಯಿಂದ ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಪಶುಹಿಂಸಾಮಯವಾದ ಘೋರ ಯಜ್ಞಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಪಿತೃಗಳನ್ನು, ಭೂತಪತಿಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದನು. ॥ ೧೧ ॥ ಹೀಗೆ ಅವನು ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವಿಡೀ ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನಕೊಡದೆ ಕುಟುಂಬಪಾಲನೆಯಲ್ಲೇ ಆಸಕ್ತನಾದನು. ಕೊನೆಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಂಪಟರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಅಪ್ರಿಯವಾದ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವು ಬಂದೊದಗಿತು. ॥ ೧೨ ॥

ರಾಜನೇ! ಚಂಡವೇಗನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಗಂಧರ್ವರಾಜನಿದ್ದನು. ಮುನ್ನೂರ ಅರವತ್ತು ಮಂದಿ ಮಹಾಶೂರರಾದ ಗಂಧರ್ವರು ಅವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದರು. ॥ ೧೩ ॥ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬಿಳುಪು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಷ್ಟೇ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಂಧರ್ವಸ್ತ್ರೀಯರು ಅವರೊಡನೆ ಮಡದಿಯರಂತೆ ಇದ್ದರು. ಅವರು ಒಬ್ಬರಾದ ಬಳಿಕ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಂತೆ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತಾ ಭೋಗ-ವಿಲಾಸಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವ ನಗರಗಳನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೧೪ ॥ ಗಂಧರ್ವರಾಜ ಚಂಡವೇಗನ ಆ ಅನುಚರರು ಪುರಂಜನನ ನಗರವನ್ನು ಲೂಟಿಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಅವರನ್ನು ಐದು ಹೆಡೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರಜಾಗರ ಸರ್ಪವು ತಡೆಯಿತು. ॥ ೧೫ ॥

ಸ ಸಪ್ತಭಿಃ ಶತೈರೇಕೋ ವಿಂಶತ್ಯಾ ಚ ಶತಂ ಸಮಾಃ ।
ಪುರಂಜನಪುರಾಧ್ಯಕ್ಷೋ ಗಂಧರ್ವೈರ್ಯುಯುಧೇ ಬಲೀ
॥ ೧೬ ॥

ಕ್ಷೀಯಮಾಣೇ ಸ್ವಸಂಬಂಧೇ ಏಕಸ್ಮಿನ್ಬಹುಭಿರ್ಯುಧಾ ।
ಚಿಂತಾಂ ಪರಾಂ ಜಗಾಮಾರ್ತಃ ಸರಾಷ್ಟ್ರ ಪುರಬಾಂಧವಃ
॥ ೧೭ ॥

ಸ ಏವ ಪುರ್ಯಾಂ ಮಧುಭುಕ್ಪಂಚಾಲೇಷು ಸ್ವಪಾರ್ಷದೈಃ ।
ಉಪನೀತಂ ಬಲಿಂ ಗೃಹ್ಣನ್ ಸ್ತ್ರೀಜಿತೋನಾವಿದದ್ಭಯಮ್
॥ ೧೮ ॥

ಕಾಲಸ್ಯ ದುಹಿತಾ ಕಾಚಿತ್ತ್ರಿಲೋಕೀಂ ವರಮಿಚ್ಛತೀ ।
ಪರ್ಯಟಂತೀ ನ ಬರ್ಹಿಷ್ಮನ್ಪ್ರತ್ಯನಂದತ ಕಶ್ಚನ
॥ ೧೯ ॥

ದೌರ್ಭಾಗ್ಯೇನಾತ್ಮನೋ ಲೋಕೇ ವಿಶ್ರುತಾ ದುರ್ಭಗೇತಿ ಸಾ ।
ಯಾ ತುಷ್ಟಾ ರಾಜರ್ಷಯೇ ತು ವೃತಾದಾತ್ಪೂರವೇ ವರಮ್
॥ ೨೦ ॥

ಕದಾಚಿದಟಮಾನಾ ಸಾ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾನ್ಮಹೀಂ ಗತಮ್ ।
ವವ್ರೇ ಬೃಹದ್ವ್ರತಂ ಮಾಂ ತು ಜಾನತೀ ಕಾಮಮೋಹಿತಾ
॥ ೨೧ ॥

ಮಯಿ ಸಂರಭ್ಯ ವಿಪುಲಮದಾಚ್ಛಾಪಂ ಸುದುಃಸಹಮ್ ।
ಸ್ಥಾತುಮರ್ಹಸಿ ನೈಕತ್ರ ಮದ್ಯಾಚ್ಞಾವಿಮುಖೋ ಮುನೇ
॥ ೨೨ ॥

ತತೋ ವಿಹತಸಂಕಲ್ಪಾ ಕನ್ಯಕಾ ಯವನೇಶ್ವರಮ್ ।
ಮಯೋಪದಿಷ್ಟಮಾಸಾದ್ಯ ವವ್ರೇ ನಾಮ್ನಾ ಭಯಂ ಪತಿಮ್
॥ ೨೩ ॥

ಋಷಭಂ ಯವನಾನಾಂ ತ್ವಾಂ ವೃಣೇ ವೀರೇಪ್ಸಿತಂ ಪತಿಮ್ ।
ಸಂಕಲ್ಪಸ್ತ್ವಯಿ ಭೂತಾನಾಂ ಕೃತಃ ಕಿಲ ನ ರಿಷ್ಯತಿ
॥ ೨೪ ॥

ದ್ವಾವಿಮಾವನುಶೋಚಂತಿ ಬಾಲಾವಸದವಗ್ರಹೌ ।
ಯಲ್ಲೋಕಶಾಸ್ತ್ರೋಪನತಂ ನ ರಾತಿ ನ ತದಿಚ್ಛತಿ
॥ ೨೫ ॥

ಈ ಪುರಂಜನಪುರಿಯನ್ನು ಕಾವಲು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾ ಬಲಶಾಲಿ ಯಾದ ಸರ್ಪವು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಒಬ್ಬಂಟಿಗನಾಗಿ ಆ ಏಳುನೂರಿಪ್ಪತ್ತು ಗಂಧರ್ವ-ಗಂಧರ್ವಿಯರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ॥ ೧೬ ॥ ಅನೇಕ ವೀರರೊಂದಿಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಏಕಮಾತ್ರ ಬಂಧುವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಜಾಗರನು ಬಲಹೀನನಾದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಪುರಂಜನರಾಜನಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ನಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಇತರ ಬಂಧುಗಳೊಡನೆ ಬಹಳ ಚಿಂತೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿತು. ॥ ೧೭ ॥ ಅವನು ಇಷ್ಟು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಪಾಂಚಾಲದೇಶದ ಆ ನಗರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೂತರು ತಂದು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಪಡೆದು ವಿಷಯ ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದನು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವಶೀಭೂತನಾದ್ದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೊದಗುವ ಇಂತಹ ಭಯದ ಸುಳಿವೇ ಅವನಿಗೆ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೮ ॥

ಬರ್ಹಿಷ್ಮಂತನೇ ! ಅದೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಪುರುಷನ ಕನ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳು ತನಗಾಗಿ ವರನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೯ ॥ ಆ ಜರಾ (ಮುಪ್ಪು) ಎಂಬ ಕಾಲಕನ್ಯೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಭಾಗ್ಯಹೀನಳಾದ್ದರಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಜನರು ದುರ್ಭಗಾ ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ರಾಜರ್ಷಿ ಪುರುವು ತಂದೆಗೆ ತನ್ನ ಯೌವನವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನಿಚ್ಛೆಯಂತೆ ಅವಳನ್ನು ವರಿಸಿದ್ದನು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಿ ಅವಳು ರಾಜನಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. ॥ ೨೦ ॥ ಒಮ್ಮೆ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆ ಕನ್ಯೆಯು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತಾ ನನ್ನನ್ನೂ ಸಂಧಿಸಿದ್ದಳು. ನಾನು ನೈಷ್ಠಿಕಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಆಕೆಯು ಕಾಮಮೋಹಿತಳಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ವರಿಸಲು ಬಯಸಿದಳು. ॥ ೨೧ ॥ ನಾನು ಅವಳ ಬಯಕೆಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಲು ಅವಳು ಅತ್ಯಂತ ಕುಪಿತಳಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು – 'ಎಲೈ ಮುನಿಯೇ ! ನನ್ನ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಒಂದೇ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ನಿಲ್ಲದಿರುವಂತಾಗಲಿ' ಎಂದು ಸಹಿಸಲು ಕಷ್ಟವಾದ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು. ॥ ೨೨ ॥

ಹೀಗೆ ನನ್ನಿಂದ ನಿರಾಶಳಾದ ಅವಳು ನನ್ನ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಯವನರಾಜನಾದ ಭಯ ಎಂಬುವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆವನನ್ನು ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ವರಿಸಿಕೊಂಡಳು ಹಾಗೂ ಹೇಳಿದಳು – ॥ ೨೩ ॥ ಎಲೈ ವೀರವರನೇ ! ನೀನು ಯವನರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಇಂತಹ ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ಪ್ರೇಮಿಸಿ ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪಡೆಯಲು ಬಯಸಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನ ಕುರಿತು ಜೀವಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಸಂಕಲ್ಪವು ಎಂದಿಗೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨೪ ॥ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ಲೋಕದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಥವಾ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದಾನಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ದಾನಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಯಾರು ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆ ದಾನವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯನಾಗಿದ್ದರೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವರಿಬ್ಬರೂ ದುರಾಗ್ರಹಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೂಢರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೋಚನೀಯರು. ॥ ೨೫ ॥

ಅಥೋ ಭಜಸ್ವ ಮಾಂ ಭದ್ರ ಭಜಂತೀಂ ಮೇ ದಯಾಂ ಕುರು ।
ಏತಾವಾನ್ಪೌರುಷೋ ಧರ್ಮೋ ಯದಾರ್ತಾನನುಕಂಪತೇ
॥ ೨೬ ॥

ಕಾಲಕನ್ಯೋದಿತವಚೋ ನಿಶಮ್ಯ ಯವನೇಶ್ವರಃ ।
ಚಿಕೀರ್ಷುರ್ದೇವಗುಹ್ಯಂ ಸ ಸಸ್ಮಿತಂ ತಾಮಭಾಷತ
॥ ೨೭ ॥

ಮಯಾ ನಿರೂಪಿತಸ್ತುಭ್ಯಂ ಪತಿರಾತ್ಮಸಮಾಧಿನಾ ।
ನಾಭಿನಂದತಿ ಲೋಕೋಽಯಂ ತ್ವಾಮಭದ್ರಾಮಸಮ್ಮತಾಮ್
॥ ೨೮ ॥

ತ್ವಮವ್ಯಕ್ತಗತಿರ್ಭುಂಕ್ಷ್ವ ಲೋಕಂ ಕರ್ಮವಿನಿರ್ಮಿತಮ್ ।
ಯಾಹಿ ಮೇ ಪೃತನಾಯುಕ್ತಾ ಪ್ರಜಾನಾಶಂ ಪ್ರಣೇಷ್ಯಸಿ
॥ ೨೯ ॥

ಪ್ರಜ್ವಾರೋಽಯಂ ಮಮ ಭ್ರಾತಾ ತ್ವಂ ಚ ಮೇ ಭಗಿನೀ ಭವ ।
ಚರಾಮ್ಯುಭಾಭ್ಯಾಂ ಲೋಕೇಽಸ್ಮಿನ್ನವ್ಯಕ್ತೋ ಭೀಮಸೈನಿಕಃ
॥ ೩೦ ॥

ಮಂಗಳಾಂಗನೇ! ಈಗ ನಾನು ನಿನ್ನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಳಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ದೀನರ ಮೇಲೆ ದಯೆತೋರುವುದೇ ಮನುಷ್ಯರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ॥ ೨೬ ॥

ಕಾಲಕನ್ಯೆಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಯವನರಾಜನು ದೈವಸಂಕಲ್ಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಗುಟ್ಟಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆಕೆಯಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾ ನಸುನಗುತ್ತಾ ಆಕೆಗೆ ಹೀಗೆಂದನು – ॥ ೨೭ ॥ ನಾನು ಯೋಗದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿನಗೆ ಒಬ್ಬ ವರನನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವೆನು. ನೀನು ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ಬೇಕೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಆದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಯಾರೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನೀನು ಕರ್ಮದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಗುಪ್ತಳಾಗಿ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಭೋಗಿಸು. ಜೊತೆಗೆ ನನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು. ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ನೀನು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥಳಾಗುವೆ. ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾರೂ ಎದುರಿಸ ಲಾರರು. ॥ ೨೮-೨೯ ॥ ನೋಡು! ಈ 'ಪ್ರಜ್ವಾರ' ಎಂಬುವನು ನನ್ನ ಸೋದರನು. ನೀನು ನನ್ನ ಸೋದರಿಯಾಗು. ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರೊಡಗೂಡಿ ನಾನು ನನ್ನ ಅವ್ಯಕ್ತಗತಿಯಿಂದ ಭಯಂಕರವಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸುವೆನು. ॥ ೩೦ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೨೭ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧೇ
ಪುರಂಜನೋಪಾಖ್ಯಾನೇ ಸಪ್ತವಿಂಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೨೭ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪುರಂಜನನು ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು, ಅವಿಜ್ಞಾತನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದುದು

ನಾರದ ಉವಾಚ

ಸೈನಿಕಾ ಭಯನಾಮ್ನೋ ಏ ಬರ್ಹಿಷ್ಮಂದಿಷ್ಟಕಾರಿಣಃ ।
ಪ್ರಜ್ವಾರಕಾಲಕನ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ವಿಚೇರುರವನೀಮಿಮಾಮ್
॥ ೧ ॥

ತ ಏಕದಾ ತು ರಭಸಾ ಪುರಂಜನಪುರೀಂ ನೃಪ ।
ರುರುಧುರ್ಭೌಮಭೋಗಾಢ್ಯಾಂ ಜರತ್ಪನ್ನಗಪಾಲಿತಾಮ್
॥ ೨ ॥

ಕಾಲಕನ್ಯಾಪಿ ಬುಭುಜೇ ಪುರಂಜನಪುರಂ ಬಲಾತ್ ।
ಯಯಾಭಿಭೂತಃ ಪುರುಷಃ ಸದ್ಯೋ ನಿಸ್ಸಾರತಾಮಿಯಾತ್
॥ ೩ ॥

ಶ್ರೀನಾರದಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಬರ್ಹಿಷ್ಮಂತನೇ! ಕೇಳು. ಅನಂತರ ಆ ಭಯನೆಂಬ ಯವನರಾಜನ ಸೈನಿಕರು ಪ್ರಜ್ವಾರ ಮತ್ತು ಕಾಲಕನ್ಯೆ ಜರೆಯೊಡನೆ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸಂಚರಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೧ ॥ ಒಮ್ಮೆ ಅವರು ಮುದಿಸರ್ಪದಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಿತವಾದ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಸುಖ-ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಪನ್ನವಾಗಿದ್ದ ಪುರಂಜನಪುರಿಗೆ ರಭಸದಿಂದ ಧಾಳಿಯಿಟ್ಟರು. ॥ ೨ ॥ ಆಗ ಕಾಲಕನ್ಯೆಯು ಆ ಪುರಿಯ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಭೋಗಿಸತೊಡಗಿದಳು., ಆಕೆಯ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮನುಷ್ಯರು ಬೇಗನೇ ಸತ್ವಹೀನರಾಗಿ ಬಿಡುವರು. ॥ ೩ ॥ ಆದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ಯವನರಾಜನೂ ಕಾಲಕನ್ಯೆಯಿಂದ ಭೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಪುರದೊಳಗೆ ನಾಲ್ಕೂ

ತಯೋಪಭುಜ್ಯಮಾನಾಂ ವೈ ಯವನಾಃ ಸರ್ವತೋದಿಶಮ್ ।
ದ್ವಾರ್ಭಿಃ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಸುಭೃಶಂ ಪ್ರಾರ್ದಯನ್ಸಕಲಾಂ ಪುರೀಮ್
॥ ೪ ॥

ತಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಪೀಡ್ಯಮಾನಾಯಾಮಭಿಮಾನೀ ಪುರಂಜನಃ ।
ಅವಾಪೋರುವಿಧಾಂಸ್ತಾಪಾನ್ಕುಟುಂಬೀ ಮಮತಾಕುಲಃ
॥ ೫ ॥

ಕನ್ಯೋಪಗೂಢೋ ನಷ್ಟಶ್ರೀಃ ಕೃಪಣೋ ವಿಷಯಾತ್ಮಕಃ ।
ನಷ್ಟಪ್ರಜ್ಞೋ ಹೃತೈಶ್ವರ್ಯೋ ಗಂಧರ್ವಯವನೈರ್ಬಲಾತ್
॥ ೬ ॥

ವಿಶೀರ್ಣಾಂ ಸ್ವಪುರೀಂ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಪ್ರತಿಕೂಲಾನನಾದೃತಾನ್ ।
ಪುತ್ರಾನ್ಪೌತ್ರಾನುಗಾಮಾತ್ಯಾಂಜಾಯಾಂ ಚ ಗತಸೌಹೃದಾಮ್
॥ ೭ ॥

ಆತ್ಮಾನಂ ಕನ್ಯಯಾ ಗ್ರಸ್ತಂ ಪಂಚಾಲಾನರಿದೂಷಿತಾನ್ ।
ದುರಂತಚಿಂತಾಮಾಪನ್ನೋ ನ ಲೇಭೇ ತತ್ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾಮ್
॥ ೮ ॥

ಕಾಮಾನಭಿಲಷಂದೀನೋ ಯಾತಯಾಮಾಂಶ್ಚ ಕನ್ಯಯಾ ।
ವಿಗತಾತ್ಮಗತಿಸ್ನೇಹಃ ಪುತ್ರದಾರಾಂಶ್ಚ ಲಾಲಯನ್
॥ ೯ ॥

ಗಂಧರ್ವಯವನಾಕ್ರಾಂತಾಂ ಕಾಲಕನ್ಯೋಪಮರ್ದಿತಾಮ್ ।
ಹಾತುಂ ಪ್ರಚಕ್ರಮೇ ರಾಜಾ ತಾಂ ಪುರೀಮನಿಕಾಮತಃ
॥ ೧೦ ॥

ಭಯನಾಮ್ನೋಽಗ್ರಜೋ ಭ್ರಾತಾ ಪ್ರಜ್ವಾರಃ ಪ್ರತ್ಯುಪಸ್ಥಿತಃ ।
ದದಾಹ ತಾಂ ಪುರೀಂ ಕೃತ್ಸ್ನಾಂ ಭ್ರಾತುಃ ಪ್ರಿಯಚಿಕೀರ್ಷಯಾ
॥ ೧೧ ॥

ತಸ್ಯಾಂ ಸಂದಹ್ಯಮಾನಾಯಾಂ ಸಪೌರಃ ಸಪರಿಚ್ಛದಃ ।
ಕೌಟುಂಬಿಕಃ ಕುಟುಂಬಿನ್ಯಾ ಉಪಾತಪ್ಯತ ಸಾನ್ವಯಃ
॥ ೧೨ ॥

ಯವನೋಪರುದ್ಧಾಯತನೋ ಗ್ರಸ್ತಾಯಾಂ ಕಾಲಕನ್ಯಯಾ ।
ಪುರ್ಯಾಂ ಪ್ರಜ್ವಾರಸಂಸೃಷ್ಟಃ ಪುರಪಾಲೋಽನ್ವತಪ್ಯತ
॥ ೧೩ ॥

ನ ಶೇಕೇ ಸೋಽವಿತುಂ ತತ್ರ ಪುರುಕೃಚ್ಛ್ರೋರುವೇಪಥುಃ ।
ಗಂತುಮೈಚ್ಛತ್ತತೋ ವೃಕ್ಷಕೋಟರಾದಿವ ಸಾನಲಾತ್
॥ ೧೪ ॥

ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ದ್ವಾರಗಳಿಂದ ನುಗ್ಗಿ ಅದನ್ನು ನಾಶ ಪಡಿಸತೊಡಗಿದನು. ॥ ೪ ॥ ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಪುರಿಯು ಪೀಡಿತ ವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ 'ತಾನು ಆ ಪುರಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನು, ಅದು ತನಗೆ ಸೇರಿದ್ದು' ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಮತೆಗೆ ವಶನಾಗಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಕುಟುಂಬಿಯಾದ ಪುರಂಜನರಾಜನನ್ನೂ ನಾನಾರೀತಿಯ ಸಂಕಷ್ಟಗಳು ಪೀಡಿಸತೊಡಗಿದವು. ॥ ೫ ॥

ಕಾಲಕನ್ಯೆಯ ಆಲಿಂಗನದಿಂದ ಅವನ ಎಲ್ಲ ಸಂಪತ್ತು ನಾಶವಾಯಿತು. ಅತ್ಯಂತ ವಿಷಯಾಸಕ್ತನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ದೀನ ನಾಗಿ ವಿವೇಕಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆಕೊಂಡನು. ಗಂಧರ್ವರೂ ಮತ್ತು ಯವನರೂ ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಆತನ ಸಂಪತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದರು. ॥ ೬ ॥ 'ನಗರವೆಲ್ಲ ಧ್ವಂಸವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಮಕ್ಕಳು-ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು, ಸೇವಕರು, ಮಂತ್ರಿವರ್ಗದವರೆಲ್ಲರೂ ತನಗೆ ಪ್ರತಿ ಕೂಲರಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಂಡತಿಯೂ ಸ್ನೇಹಶೂನ್ಯ ಳಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ಕಾಲಕನ್ಯೆಯು ದೇಹವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರು ವಳು. ಪಾಂಚಾಲದೇಶವು ಶತ್ರುಗಳ ಕೈವಶವಾಗಿ ವಿನಾಶ ಹೊಂದಿದೆ' ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಆತನು ಚಿಂತಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋದನು. ಈ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಯಾವ ಉಪಾಯವೂ ಆತನಿಗೆ ತೋಚದೆ ಹೋಯಿತು. ॥ ೭-೮ ॥ ಕಾಲ ಕನ್ಯೆಯು ಸಾರಹೀನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಆ ಭೋಗಗಳಿಗೆ ಆಸೆ ಪಡುತ್ತಾ ಅವನು ದೀನನಾಗಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಪರಲೋಕಗತಿಯನ್ನೂ, ಪರಮಾತ್ಮಸ್ನೇಹವನ್ನೂ ಮರೆತು ಅವನ ಚಿತ್ತವು ಕೇವಲ ಹೆಂಡತಿ-ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಾಕುವುದರಲ್ಲೇ ತೊಡಗಿಹೋಗಿತ್ತು. ॥ ೯ ॥ ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಂದ ಅಗಲಿರಲು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅವನು ಆ ನಗರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅದನ್ನು ಗಂಧರ್ವರೂ, ಯವನರೂ ಮುತ್ತಿ ಲೂಟಿಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಕಾಲಕನ್ಯೆಯು ತುಳಿದುಹಾಕಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ॥ ೧೦ ॥ ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಯವನರಾಜನ ಅಣ್ಣನಾದ ಪ್ರಜ್ವಾರನು ತಮ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಆ ಇಡೀ ನಗರಿಗೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೧೧ ॥

ಆ ನಗರಿಯು ಹೊತ್ತಿ ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪುರವಾಸಿಗಳೂ, ಸೇವಕವೃಂದಕ್ಕೂ, ಸಂತಾನಸಮೂಹಕ್ಕೂ, ಕುಟುಂಬದ ಯಜಮಾನಿ ಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಕುಟುಂಬವತ್ಸಲ ಪುರಂಜನನಿಗೂ ಅತೀವ ದುಃಖವಾಯಿತು. ॥ ೧೨ ॥ ನಗರವು ಕಾಲಕನ್ಯೆಯ ಕೈವಶವಾದು ದನ್ನು ಕಂಡು ನಗರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸರ್ಪಕ್ಕೂ ಬಹಳ ಪೀಡೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಯವನರು ಅವನ ವಾಸಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೂ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಪ್ರಜ್ವಾರನು ಅದರ ಮೇಲೂ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದ್ದನು. ॥ ೧೩ ॥ ಆ ನಗರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ತನಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋಗಲಾಗಿ ಆ ಮಹಾ ಸರ್ಪವು - ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಮರದ ಪೊಟರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ಪವು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗುವಂತೆ - ಅತಿ ಕಷ್ಟದಿಂದ ನಡುಗುತ್ತಾ ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಹೋಗಲು ಬಯಸಿತು. ॥ ೧೪ ॥ ಅದರ ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದವು. ಗಂಧರ್ವರು

ಶಿಥಿಲಾವಯವೋ ಯರ್ಹಿ ಗಂಧರ್ವೈರ್ಹೃತಪೌರುಷಃ ।
ಯವನೈರರಿಭೀ ರಾಜನ್ನುಪರುದ್ಧೋ ರುರೋದ ಹ
॥ ೧೫ ॥

ದುಹಿತೄಃ ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾಂಶ್ಚ ಜಾಮಿಜಾಮಾತೃಪಾರ್ಷದಾನ್ ।
ಸ್ವತ್ವಾವಶಿಷ್ಟಂ ಯತ್ಕಿಂಚಿದ್ಗೃಹಕೋಶಪರಿಚ್ಛದಮ್
॥ ೧೬ ॥

ಅಹಂ ಮಮೇತಿ ಸ್ವೀಕೃತ್ಯ ಗೃಹೇಷು ಕುಮತಿರ್ಗೃಹೀ ।
ದಧ್ಯೌ ಪ್ರಮದಯಾ ದೀನೋ ವಿಪ್ರಯೋಗ ಉಪಸ್ಥಿತೇ
॥ ೧೭ ॥

ಲೋಕಾಂತರಂ ಗತವತಿ ಮಯ್ಯನಾಥಾ ಕುಟುಂಬಿನೀ ।
ವರ್ತಿಷ್ಯತೇ ಕಥಂ ತ್ವೇಷಾ ಬಾಲಕಾನನುಶೋಚತೀ
॥ ೧೮ ॥

ನ ಮಯ್ಯನಾಶಿತೇ ಭುಂಕ್ತೇನಾಸ್ನಾತೇ ಸ್ನಾತಿ ಮತ್ಪರಾ ।
ಮಯಿ ರುಷ್ಟೇ ಸುಸಂತ್ರಸ್ತಾ ಭರ್ತ್ಸಿತೇ ಯತವಾಗ್ಭಯಾತ್
॥ ೧೯ ॥

ಪ್ರಬೋಧಯತಿ ಮಾವಿಜ್ಞಂ ವ್ಯುಷಿತೇ ಶೋಕಕರ್ಶಿತಾ ।
ವರ್ತ್ಮೈತದ್ಗೃಹಮೇಧೀಯಂ ವೀರಸೂರಪಿ ನೇಷ್ಯತಿ
॥ ೨೦ ॥

ಕಥಂ ನು ದಾರಕಾ ದೀನಾ ದಾರಕೀರ್ವಾಪರಾಯಣಾಃ ।
ವರ್ತಿಷ್ಯಂತೇ ಮಯಿ ಗತೇ ಭಿನ್ನನಾವ ಇವೋದಧೌ
॥ ೨೧ ॥

ಏವಂ ಕೃಪಣಯಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಶೋಚಂತಮತದರ್ಹಣಮ್ ।
ಗ್ರಹೀತುಂ ಕೃತಧೀರೇನಂ ಭಯನಾಮಾಭ್ಯಪದ್ಯತ
॥ ೨೨ ॥

ಪಶುವದ್ಯವನೈರೇಷ ನೀಯಮಾನಃ ಸ್ವಕಂ ಕ್ಷಯಮ್ ।
ಅನ್ವದ್ರವನ್ನನುಪಥಾಃ ಶೋಚಂತೋ ಭೃಶಮಾತುರಾಃ
॥ ೨೩ ॥

ಆದರ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಯವನ ಶತ್ರುಗಳು ತಡೆದಾಗ ಅದು ದುಃಖದಿಂದ ಗೋಳಾಡ ತೊಡಗಿತು. ॥ ೧೫ ॥

ಮನೆ, ಒಡಲು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ 'ನಾನು-ನನ್ನದು' ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಪುರಂಜನನು ಬುದ್ಧಿ ಹೀನನಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಪತ್ನಿಯ ಪ್ರೇಮಪಾಶದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ಅವನು ಅತ್ಯಂತ ದೀನನಾಗಿದ್ದನು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಅಗಲಿ ಹೋಗುವ ಕಾಲವು ಬಂದಾಗ ಅವನು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು, ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು, ಸೊಸೆಯರು, ಅಳಿಯಂದಿರು, ಸೇವಕರು, ಮನೆ, ಭಂಡಾರ, ಮತ್ತು ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಮಮತೆಯು ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತ್ತು (ಅವುಗಳ ಭೋಗವಾದರೋ ಎಂದೋ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿತ್ತು). ಅವರೆಲ್ಲರಿಗಾಗಿ ಹೀಗೆ ಚಿಂತಿಸತೊಡಗಿದನು. ॥ ೧೬-೧೭ ॥

ಅಯ್ಯೋ! ನಾನು ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದ ಬಳಿಕ ದೊಡ್ಡ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಒಡತಿಯಾದ ನನ್ನ ಆ ಹೆಂಡತಿಯು ಅಸಹಾಯಕಳಾಗಿ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ತನ್ನನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲಳು ? ಈ ಮಕ್ಕಳು ಮರಿಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತೆಯೇ ಈಕೆಯನ್ನು ತಿಂದುಬಿಡುವುದಲ್ಲ! ॥ ೧೮ ॥ ಈಕೆಗೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಅದೆಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿ! ನಾನು ಊಟಮಾಡಿದ ಹೊರತು ತಾನು ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ನಾನು ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದ ಹೊರತು ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸದಾ ನನ್ನ ಸೇವೆಯಲ್ಲೇ ಆಸಕ್ತಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಾನೇನಾದರೂ ಮುನಿದರೆ ಭಯದಿಂದ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಾನು ಗದರಿಸಿದರೆ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಬಾಯಿಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ॥ ೧೯ ॥ ನನ್ನಿಂದ ಏನಾದರೂ ತಪ್ಪುಗಳಾದರೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈಕೆಗೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿ ಇತ್ತೆಂದರೆ, ನಾನೇನಾದರೂ ಪರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಆಗ ಈಕೆಯು ಅಗಲಿಕೆಯ ದುಃಖದಿಂದ ಒಣಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈಕೆಯು ವೀರಮಾತೆಯೇನೋ ಹೌದು. ಆದರೂ ನನ್ನ ಬಳಿಕ ಈ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿಭಾಯಿಸಬಲ್ಲಳು ? ॥ ೨೦ ॥ ನನ್ನನ್ನೇ ಏಕಮಾತ್ರ ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿ ಇಲ್ಲಿರುವ ನನ್ನ ಪುತ್ರ-ಪುತ್ರಿಯರು ನಾನು ಹೊರಟುಹೋದ ಬಳಿಕ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಜೀವನವನ್ನು ಧರಿಸಿಯಾರು ? ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಡಗು ಒಡೆದುಹೋಗಲಾಗಿ ಕಳವಳಪಡುವ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಂತೆ ಒದ್ದಾಡುವರಲ್ಲ! ಮುಂತಾಗಿ ಪುರಂಜನನು ಚಿಂತಿಸತೊಡಗಿದನು. ॥ ೨೧ ॥

ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೀಗೆಲ್ಲ ಶೋಕಪಡುವುದು ಅನುಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂ, ಪುರಂಜನನು ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಹೀಗೆ ದೀನಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ-ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ದುಃಖದಿಂದ ಕಳವಳಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗಲೇ ಆ ಬಡಪಾಯಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭಯನೆಂಬ ಯವನರಾಜನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ॥ ೨೨ ॥

ಯವನರು ಪಶುವನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ರಾಜನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೆಳೆದೊಯ್ಯತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ಆತನ ಅನುಚರರೂ ಕಡುಶೋಕದಿಂದ ಪೀಡಿತರಾಗಿ ದುಗುಡದಿಂದ ಆತನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದರು. ॥ ೨೩ ॥

ಪುರೀಂ ವಿಹಾಯೋಪಗತ ಉಪರುದ್ಧೋ ಭುಜಂಗಮಃ ।
ಯದಾ ತಮೇವಾನು ಪುರೀ ವಿಶೀರ್ಣಾ ಪ್ರಕೃತಿಂ ಗತಾ
॥ ೨೪ ॥

ವಿಕೃಷ್ಯಮಾಣಃ ಪ್ರಸಭಂ ಯವನೇನ ಬಲೀಯಸಾ ।
ನಾವಿಂದತ್ತಮಸಾಽಽವಿಷ್ಟಃ ಸಖಾಯಂ ಸುಹೃದಂ ಪುರಃ
॥ ೨೫ ॥

ತಂ ಯಜ್ಞಪಶವೋಽನೇನ ಸಂಜ್ಞಪ್ತಾ ಯೇಽದಯಾಲುನಾ ।
ಕುಠಾರೈಶ್ಚಿಚ್ಛಿದುಃ ಕ್ರುದ್ಧಾಃ ಸ್ಮರಂತೋಽಮೀವಮಸ್ಯ ತತ್
॥ ೨೬ ॥

ಅನಂತಪಾರೇ ತಮಸಿ ಮಗ್ನೋ ನಷ್ಟಸ್ಮೃತಿಃ ಸಮಾಃ ।
ಶಾಶ್ವತೀರನುಭೂಯಾರ್ತಿಂ ಪ್ರಮದಾಸಂಗ ದೂಷಿತಃ
॥ ೨೭ ॥

ತಾಮೇವ ಮನಸಾ ಗೃಹ್ಣನ್ಬಭೂವ ಪ್ರಮದೋತ್ತಮಾ ।
ಅನಂತರಂ ವಿದರ್ಭಸ್ಯ ರಾಜಸಿಂಹಸ್ಯ ವೇಶ್ಮನಿ
॥ ೨೮ ॥

ಉಪಯೇಮೇ ವೀರ್ಯಪಣಾಂ ವೈದರ್ಭೀಂ ಮಲಯಧ್ವಜಃ ।
ಯುಧಿ ನಿರ್ಜಿತ್ಯ ರಾಜನ್ಯಾನ್ಪಾಂಡ್ಯಃ ಪರಪುರಂಜಯಃ
॥ ೨೯ ॥

ತಸ್ಯಾಂ ಸ ಜನಯಾಂಚಕ್ರ ಆತ್ಮಜಾಮಸಿತೇಕ್ಷಣಾಮ್ ।
ಯವೀಯಸಃ ಸಪ್ತ ಸುತಾನ್ ಸಪ್ತ ದ್ರವಿಡಭೂಭೃತಃ
॥ ೩೦ ॥

ಏಕೈಕಸ್ಯಾಭವತ್ತೇಷಾಂ ರಾಜನ್ನರ್ಬುದಮರ್ಬುದಮ್ ।
ಭೋಕ್ಷ್ಯತೇ ಯದ್ವಂಶಧರೈರ್ಮಹೀ ಮನ್ವಂತರಂ ಪರಮ್
॥ ೩೧ ॥

ಅಗಸ್ತ್ಯಃ ಪ್ರಾಗ್ದುಹಿತರಮುಪಯೇಮೇ ಧೃತವ್ರತಾಮ್ ।
ಯಸ್ಯಾಂ ದೃಢಚ್ಯುತೋ ಜಾತ ಇಧ್ಮವಾಹಾತ್ಮಜೋ ಮುನಿಃ
॥ ೩೨ ॥

ವಿಭಜ್ಯ ತನಯೇಭ್ಯಃ ಕ್ಷ್ಮಾಂ ರಾಜರ್ಷಿರ್ಮಲಯಧ್ವಜಃ ।
ಆರಿರಾಧಯಿಷುಃ ಕೃಷ್ಣಂ ಸ ಜಗಾಮ ಕುಲಾಚಲಮ್
॥ ೩೩ ॥

ಹಿತ್ವಾ ಗೃಹಾನ್ಸುತಾನ್ಭೋಗಾನ್ವೈದರ್ಭೀ ಮದಿರೇಕ್ಷಣಾ ।
ಅನ್ವಧಾವತ ಪಾಂಡ್ಯೇಶಂ ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನೇವ ರಜನೀಕರಮ್
॥ ೩೪ ॥

ಯವನರಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ಪವೂ ಆಗ ಆ ಪುರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇವರೊಂದಿಗೆ ಹೊರಟಿತು. ಅದು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇಡೀ ನಗರವು ಛಿನ್ನ- ಭಿನ್ನವಾಗಿ ತನ್ನ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ॥ ೨೪ ॥ ಹೀಗೆ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಯವನ ರಾಜನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಸೆಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿದ್ದ ಪುರಂಜನನು ತನ್ನ ಹಿತೈಷಿಯೂ, ಹಳೆಯಮಿತ್ರನೂ ಆದ ಅವಿಜ್ಞಾತನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಲಿಲ್ಲ. ॥ ೨೫ ॥ ಹಿಂದೆ ಪುರಂಜನನು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಬಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಪಶುಗಳೇ ಈಗ ಅವನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಪೀಡೆಯನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕೊಡಲಿಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸತೊಡಗಿದವು. ॥ ೨೬ ॥ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅವಿವೇಕದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಬಿದ್ದು ಆತನು ನಿರಂತರ ವಾಗಿ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಆಸಕ್ತಿ ಯಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಇಂತಹ ದುರ್ಗತಿಯು ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ॥ ೨೭ ॥ ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಚಿಂತನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಪುರಂಜನನು ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನೃಪ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಿದರ್ಭರಾಜನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಓರ್ವ ಸುಂದರಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ॥ ೨೮ ॥ ಆ ವಿದರ್ಭಪುತ್ರಿಯ ವಿವಾಹಕಾಲವು ಒದಗಿದಾಗ ತಂದೆ ವಿದರ್ಭಭೂಪತಿಯು – 'ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವೀರ ಪರಾಕ್ರಮಿಯು ಮಾತ್ರವೇ ನನ್ನ ಈ ಪುತ್ರಿಯ ಕೈಹಿಡಿಯ ಬಲ್ಲನು' ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿದನು. ಆಗ ಶತ್ರು ಪುರಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲು ವುದರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನಾದ ಪಾಂಡ್ಯನರೇಶ ಮಲಯಧ್ವಜನು ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರಾಜರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿ ವಿದರ್ಭಪುತ್ರಿ ಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದನು. ॥ ೨೯ ॥ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಮಲಯ ಧ್ವಜನು ಸುಂದರಿಯಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಕನ್ಯೆಯನ್ನೂ ಮತ್ತು ಆಕೆಯ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನಾಗಿ ಏಳು ಮಂದಿ ಪುತ್ರರನ್ನೂ ಪಡೆದನು. ಆ ಪುತ್ರರೇ ಮುಂದೆ ದ್ರವಿಡದೇಶದ ಏಳು ಮಂದಿ ರಾಜರಾದರು. ॥ ೩೦ ॥ ಎಲೈ ರಾಜನೇ! ಮತ್ತೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೋರ್ವ ಪುತ್ರರಿಗೂ ಬಹುಮಂದಿ ಪುತ್ರರು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಆ ವಂಶದವರು ಈ ಭೂಮಿ ಯನ್ನು ಮನ್ವಂತರದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಮತ್ತು ಅನಂತರವು ಅನು ಭವಿಸುವವರು. ॥ ೩೧ ॥ ಮಲಯಧ್ವಜ ರಾಜನ ಮೊದಲನೆಯ ಪುತ್ರಿಯು ತುಂಬಾ ವ್ರತನಿಷ್ಠಳಾಗಿದ್ದಳು. ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳು ಆಕೆ ಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿ ದೃಢಚ್ಯುತನೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಆಕೆಯಿಂದ ಪಡೆದರು. ದೃಢಚ್ಯುತನ ಸುಪುತ್ರನೇ ಇಧ್ಮವಾಹನೆನಿಸಿದನು. ॥ ೩೨ ॥

ಕೊನೆಗೆ ಆ ರಾಜರ್ಷಿ ಮಲಯಧ್ವಜನು ಭೂಮಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಪುತ್ರರಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟು ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಆರಾಧಿಸ ಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಮಲಯಪರ್ವತಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ॥ ೩೩ ॥ ಆಗ ಚಂದ್ರಿಕೆಯು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ಸುಂದರಿಯಾದ ವೈದರ್ಭಿಯು ತನ್ನ ಮನೆ, ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಭೋಗಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತೊರೆದು ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಪಾಂಡ್ಯನರೇಶನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋದಳು. ॥ ೩೪ ॥

ತತ್ರ ಚಂದ್ರವಸಾ ನಾಮ ತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ ವಟೋದಕಾ ।
ತತ್ಪುಣ್ಯಸಲಿಲೈರ್ನಿತ್ಯಮುಭಯತ್ರಾತ್ಮನೋ ಮೃಜನ್
॥ ೩೫ ॥

ಕಂದಾಷ್ಟಿಭಿರ್ಮೂಲಫಲೈಃ ಪುಷ್ಪಪರ್ಣೈಸ್ತೃಣೋದಕೈಃ ।
ವರ್ತಮಾನಃ ಶನೈರ್ಗಾತ್ರಕರ್ಶನಂ ತಪ ಆಸ್ಥಿತಃ
॥ ೩೬ ॥

ಶೀತೋಷ್ಣವಾತವರ್ಷಾಣಿ ಕ್ಷುತ್ಪಿಪಾಸೇ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇ ।
ಸುಖದುಃಖೇ ಇತಿ ದ್ವಂದ್ವಾನ್ಯಜಯತ್ಸಮದರ್ಶನಃ
॥ ೩೭ ॥

ತಪಸಾ ವಿದ್ಯಯಾ ಪಕ್ವಕಷಾಯೋ ನಿಯಮೈರ್ಯಮೈಃ ।
ಯುಯುಜೇ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ವಿಜಿತಾಕ್ಷಾನಿಲಾಶಯಃ
॥ ೩೮ ॥

ಆಸ್ತೇ ಸ್ಥಾಣುರಿವೈಕತ್ರ ದಿವ್ಯಂ ವರ್ಷಶತಂ ಸ್ಥಿರಃ ।
ವಾಸುದೇವೇ ಭಗವತಿ ನಾನ್ಯದ್ವೇದೋದ್ವಹನ್ರತಿಮ್
॥ ೩೯ ॥

ಸ ವ್ಯಾಪಕತಯಾऽऽತ್ಮಾನಂ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತತಯಾऽऽತ್ಮನಿ ।
ವಿದ್ವಾನ್ಸ್ವಪ್ನ ಇವಾಮರ್ಶಸಾಕ್ಷಿಣಂ ವಿರರಾಮ ಹ
॥ ೪೦ ॥

ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭಗವತೋಕ್ತೇನ ಗುರುಣಾ ಹರಿಣಾ ನೃಪ ।
ವಿಶುದ್ಧ ಜ್ಞಾನದೀಪೇನ ಸ್ಫುರತಾ ವಿಶ್ವತೋಮುಖಮ್
॥ ೪೧ ॥

ಪರೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಚಾತ್ಮಾನಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತಥಾತ್ಮನಿ ।
ವೀಕ್ಷಮಾಣೋ ವಿಹಾಯೇಕ್ಷಾಮಸ್ಮಾದುಪರರಾಮ ಹ
॥ ೪೨ ॥

ಪತಿಂ ಪರಮಧರ್ಮಜ್ಞಂ ವೈದರ್ಭೀ ಮಲಯಧ್ವಜಮ್ ।
ಪ್ರೇಮ್ಣಾ ಪರ್ಯಚರದ್ಧಿತ್ವಾ ಭೋಗಾನ್ ಸಾ ಪತಿದೇವತಾ
॥ ೪೩ ॥

ಚೀರವಾಸಾ ವ್ರತಕ್ಷಾಮಾ ವೇಣೀಭೂತಶಿರೋರುಹಾ ।
ಬಭಾವುಪ ಪತಿಂ ಶಾಂತಾ ಶಿಖಾ ಶಾಂತಮಿವಾನಲಮ್
॥ ೪೪ ॥

ಅಜಾನತೀ ಪ್ರಿಯತಮಂ ಯದೋಪರತಮಂಗನಾ ।
ಸುಸ್ಥಿರಾಸನಮಾಸಾದ್ಯ ಯಥಾಪೂರ್ವಮುಪಾಚರತ್
॥ ೪೫ ॥

ಪಾಂಡ್ಯಭೂಪತಿಯು ಬಂದ ಆ ತಪೋವನದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರವಸಾ, ತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ ಮತ್ತು ವಟೋದಕಾ ಎಂಬ ಮೂರು ನದಿಗಳಿದ್ದವು. ರಾಜನು ಪವಿತ್ರವಾದ ಆ ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನೂ, ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಶುಚಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೩೫ ॥ ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಅವನು ಕಂದ-ಮೂಲ, ಬೀಜ, ಫಲ-ಪುಷ್ಪ ಎಲೆ, ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ನೀರು ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ದೇಹಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾ ಬಹು ಕಠೋರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ದಿನಗಳೆದಂತೆ ಅವನ ಶರೀರವು ತುಂಬಾ ಸೊರಗಿಹೋಯಿತು. ॥ ೩೬ ॥ ಅವನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಸಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಶೀತೋಷ್ಣ ಮಳೆ-ಗಾಳಿ, ಹಸಿವು-ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಪ್ರಿಯ-ಅಪ್ರಿಯ, ಸುಖ-ದುಃಖಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡನು. ॥ ೩೭ ॥ ತಪಸ್ಸು ಮತ್ತು ಉಪಾಸನೆಗಳಿಂದ ವಾಸನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲನಗೊಳಿಸಿ, ಯಮ-ನಿಯಮಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮನವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನು ಆತ್ಮವನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿಸಿದನು. ॥ ೩೮ ॥ ಹೀಗೆ ನೂರು ದಿವ್ಯವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಕಂಬದಂತೆ ನಿಶ್ಚಲಭಾವದಿಂದ ಒಂದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಭಗವಾನ್ ವಾಸುದೇವನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಪ್ರೇಮಾಭಕ್ತಿ ಉಂಟಾದಕಾರಣ ಇಷ್ಟು ಸಮಯದವರೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಶರೀರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ॥ ೩೯ ॥ ರಾಜನೇ! ಗುರುಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕಡೆಗೆ ಸ್ಫುರಣೆಗೊಳ್ಳುವ ವಿಶುದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನದೀಪದಿಂದ – ಅಂತಃಕರಣದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರಕಾಶಕನಾದ ಆತ್ಮನು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಂತೆ ದೇಹಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಉಪಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವೂ ಹಾಗೂ ಅದರಿಂದ ಬೇರೆಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಅವನು ನೋಡಿದನು. ಹೀಗೆ ಅನುಭವಪಡೆದು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನನಾದನು. ॥ ೪೦-೪೧ ॥ ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ಆತ್ಮನನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತನ್ನಾತ್ಮನಲ್ಲೂ ಅಭಿನ್ನರೂಪದಿಂದ ನೋಡಿದನು ಮತ್ತು ಕೊನೆಗೆ ಈ ಅಭೇದ ಚಿಂತನೆಯನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶಾಂತನಾದನು. ॥ ೪೨ ॥

ರಾಜೇಂದ್ರನೇ! ಪತಿವ್ರತಾಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ವಿದರ್ಭರಾಜನ ಪುತ್ರಿಯು ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಭೋಗಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಪರಮಧರ್ಮಜ್ಞನಾದ ತನ್ನ ಪತಿ ಮಲಯಧ್ವಜನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ॥ ೪೩ ॥ ಆಕೆಯು ನಾರುಮಡಿಯನ್ನುಟ್ಟು ವ್ರತ-ಉಪವಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಕೆಯ ಶರೀರವು ತುಂಬಾ ಕೃಶವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ತಲೆಗೂದಲು ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಜಟೆಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಆಗ ಆಕೆಯು ತನ್ನ ಪತಿದೇವನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಶಾಂತವಾದ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯಂತೆ ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ಮುಖಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ॥ ೪೪ ॥ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಪತಿದೇವನು ಪರಮಪದವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಆತನ ಆಸನ ಬಂಧವು ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿತ್ತು. ಈ ರಹಸ್ಯವನ್ನರಿಯದೆ ಆ ಮುಗ್ಧೆಯು ಆತನ ದೇಹದ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಸೇವೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದಳು. ॥ ೪೫ ॥

ಯದಾ ನೋಪಲಭೇತಾಂಘ್ರಾವೂಷ್ಮಾಣಂ ಪತ್ಯುರರ್ಚತೀ ।
ಆಸೀತ್ಸಂವಿಗ್ನಹೃದಯಾ ಯೂಥಭ್ರಷ್ಟಾ ಮೃಗೀ ಯಥಾ
॥ ೪೬ ॥

ಆತ್ಮಾನಂ ಶೋಚತೀ ದೀನಮಬಂಧುಂ ವಿಕ್ಲವಾಶ್ರುಭಿಃ ।
ಸ್ತನಾವಾಸಿಚ್ಯ ವಿಪಿನೇ ಸುಸ್ವರಂ ಪ್ರರುರೋದ ಸಾ
॥ ೪೭ ॥

ಉತ್ತಿಷ್ಠೋತ್ತಿಷ್ಠ ರಾಜರ್ಷೇ ಇಮಾಮುದಧಿಮೇಖಲಾಮ್ ।
ದಸ್ಯುಭ್ಯಃ ಕ್ಷತ್ರಬಂಧುಭ್ಯೋ ಬಿಭ್ಯತೀಂ ಪಾತುಮರ್ಹಸಿ
॥ ೪೮ ॥

ಏವಂ ವಿಲಪತೀ ಬಾಲಾ ವಿಪಿನೇಽನುಗತಾ ಪತಿಮ್ ।
ಪತಿತಾ ಪಾದಯೋರ್ಭರ್ತುರ್ರುದತ್ಯಶ್ರೂಣ್ಯವರ್ತಯತ್
॥ ೪೯ ॥

ಚಿತಿಂ ದಾರುಮಯೀಂ ಚಿತ್ವಾ ತಸ್ಯಾಂ ಪತ್ಯುಃ ಕಲೇವರಮ್ ।
ಆದೀಪ್ಯ ಚಾನುಮರಣೇ ವಿಲಪಂತೀ ಮನೋ ದಧೇ
॥ ೫೦ ॥

ತತ್ರ ಪೂರ್ವತರಃ ಕಶ್ಚಿತ್ಸಖಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಆತ್ಮವಾನ್ ।
ಸಾಂತ್ವಯನ್ವಲ್ಗುನಾ ಸಾಮ್ನಾ ತಾಮಾಹ ರುದತೀಂ ಪ್ರಭೋ
॥ ೫೧ ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಉವಾಚ

ಕಾ ತ್ವಂ ಕಸ್ಯಾಸಿ ಕೋ ವಾಯಂ ಶಯಾನೋ ಯಸ್ಯ ಶೋಚಸಿ ।
ಜಾನಾಸಿ ಕಿಂ ಸಖಾಯಂ ಮಾಂ ಯೇನಾಗ್ರೇ ವಿಚಚರ್ಥ ಹ
॥ ೫೨ ॥

ಅಪಿ ಸ್ಮರಸಿ ಚಾತ್ಮಾನಮವಿಜ್ಞಾತಸಖಂ ಸಖೇ ।
ಹಿತ್ವಾ ಮಾಂ ಪದಮನ್ವಿಚ್ಛನ್ಭೌಮ ಭೋಗರತೋ ಗತಃ
॥ ೫೩ ॥

ಹಂಸಾವಹಂ ಚ ತ್ವಂ ಚಾರ್ಯ ಸಖಾಯೌ ಮಾನಸಾಯನೌ ।
ಅಭೂತಾಮಂತರಾ ವೌಕಃ ಸಹಸ್ರಪರಿವತ್ಸರಾನ್
॥ ೫೪ ॥

ಸ ತ್ವಂ ವಿಹಾಯ ಮಾಂ ಬಂಧೋ
ಗತೋ ಗ್ರಾಮ್ಯಮತಿರ್ಮಹೀಮ್ ।
ವಿಚರನ್ಪದಮದ್ರಾಕ್ಷೀಃ
ಕಯಾಚಿನ್ನಿರ್ಮಿತಂ ಸ್ತ್ರಿಯಾ ॥ ೫೫ ॥

ಪಂಚಾರಾಮಂ ನವದ್ವಾರಮೇಕಪಾಲಂ ತ್ರಿಕೋಷ್ಠಕಮ್ ।
ಷಟ್ಕುಲಂ ಪಂಚವಿಪಣಂ ಪಂಚಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ತ್ರೀಧವಮ್
॥ ೫೬ ॥

ಪಾದಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪತಿಯ ಚರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಶಾಖ ಕಾಣದೆ ಹೋಗಲು – ಆಕೆಯು ಹಿಂಡನ್ನು ಅಗಲಿದ ಹೆಣ್ಣು ಹುಲ್ಲೆಯಂತೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಳವಳಗೊಂಡಳು. ॥ ೪೬ ॥ ಆ ನಿಬಿಡವಾದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಒಬ್ಬಂಟಿಗಳೆಂದು ನೋಡಿ ದೀನಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅವಳು ಶೋಕಿಸುತ್ತಾ ಕಣ್ಣೀರ ಧಾರೆಯಿಂದ ಸ್ತನಗಳು ನೆನೆದುಹೋಗಲು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಳತೊಡಗಿದಳು. ॥ ೪೭ ॥ ಓ ರಾಜರ್ಷಿಯೇ ಏಳು! ಏಳು! ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ಭೂದೇವಿಯು ದರೋಡೆಗಾರರಿಂದಲೂ, ಅಧಾರ್ಮಿಕರಾದ ರಾಜರಿಂದಲೂ ಭಯಪಡುತ್ತಿರುವಳು. ನೀನು ಈಕೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು ಎಂದು ವಿಲಪಿಸಿದಳು. ॥ ೪೮ ॥ ಪತಿಯೊಡನೆ ಆರಣ್ಯಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ್ದ ಆ ಅಬಲೆಯು ಹೀಗೆ ಗೋಳಿಡುತ್ತಾ ಪತಿಯ ಪಾದಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅಳುತ್ತಾ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ॥ ೪೯ ॥ ಆಕೆಯು ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಚಿತೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಪತಿಯ ಶವವನ್ನಿರಿಸಿ, ಬೆಂಕಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ರೋದಿಸುತ್ತಾ ತಾನೂ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಳು. ॥ ೫೦ ॥ ರಾಜೇಂದ್ರನೇ! ಆಗಲೇ ಆಕೆಯ ಯಾರೋ ಹಳೆಯ ಗೆಳೆಯನಾದ ಓರ್ವ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಅವನು ಅಳುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಅಬಲೆಯನ್ನು ಸವಿಮಾತುಗಳಿಂದ ಸಂತೈಸುತ್ತಾ ಹೀಗೆಂದನು. ॥ ೫೧ ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹೇಳಿದನು – "ಯಾರಮ್ಮ ನೀನು? ಯಾರ ಮಗಳು? ಮಲಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಯಾವನೋ ಪುರುಷನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಳುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ! ಈತನು ಯಾರು? ನಾನು ಯಾರೆಂಬುದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೇ? ನೀನು ಹಿಂದೆ ನನ್ನೊಡನೆ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದೆಯಲ್ಲ ಆ ಮಿತ್ರನೇ ನಾನಮ್ಮ." ॥ ೫೨ ॥ ಸ್ನೇಹಿತನೇ! ನಿನಗೆ ಅವಿಜ್ಞಾತವನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಗೆಳೆಯನಿದ್ದನೆಂಬುದು ನೆನಪಿದೆಯೇ? ಆ ಅವಿಜ್ಞಾತನೇ ನಾನು. ನೀನು ಭೂಮಿಯ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟೆ. ॥ ೫೩ ॥ ಆರ್ಯನೇ! ನೀನು ಮತ್ತು ನಾನು ಇಬ್ಬರೂ ಹಿಂದೆ ಪರಸ್ಪರ ಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದು ಮಾನಸಸರೋವರ ನಿವಾಸಿ ಹಂಸಗಳಾಗಿದ್ದೆವು. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಯಾವುದೇ ವಾಸಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದೆವು. ॥ ೫೪ ॥ ಆದರೆ ಗೆಳೆಯನೇ! ನೀನು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈ ಭೂಮಿಗೆ ಬಂದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಾ ಇರುವಾಗ ಓರ್ವ ಹೆಂಗಸು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ ಜಾಗವನ್ನು ನೋಡಿದೆ. ॥ ೫೫ ॥ ಅದರಲ್ಲಿ ಐದು ಉದ್ಯಾನಗಳೂ, ಒಂಭತ್ತು ಬಾಗಿಲುಗಳೂ, ಒಬ್ಬ ದ್ವಾರಪಾಲನೂ, ಮೂರು ಕೋಟೆಗಳೂ, ಆರುಮಂದಿ ವರ್ತಕರು, ಐದು ಅಂಗಡಿಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಅದು ಐದು ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಒಡತಿ ಒಬ್ಬಳು ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಿದ್ದಳು. ॥ ೫೬ ॥

ಮಹಾರಾಜನೇ! ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಐದು ವಿಷಯಗಳು ಅದರ ಉದ್ಯಾನಗಳು. ಒಂಭತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅದರ ಬಾಗಿಲುಗಳಿ